

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ІВАШКО РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 930.2:[272+271]-678(477.83-25)''1410/1460''

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЛЬВІВСЬКА ЛАТИНСЬКА АРХІДІЄЦЕЗІЯ В УНІЙНИХ ПРОЦЕСАХ
ЗІ СХІДНИМ ХРИСТІЯНСТВОМ У 1410-Х – 1460-Х РОКАХ**

Спеціальність 032 – Історія та археологія

Галузь знань 03 – Гуманітарні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Р. В. Івашко

Науковий керівник: **Файда Олег Васильович**, кандидат історичних наук,
доцент

Львів – 2022

АНОТАЦІЯ

***Івашко Р. В.* Львівська латинська архідієцезія в унійних процесах зі східним християнством у 1410-х – 1460-х роках. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2022.

У дисертаційному дослідженні йдеться про особливості міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезіях в межах церковної провінції перед, під час та після укладення Флорентійської церковної унії. Особлива увага звернена на західні впливи та спроби запровадження структур Латинської Церкви на цих теренах. Особливості церковно-конфесійних відносин були розглянуті з тісно пов'язаними політичними, економічними та етно-національними чинниками.

У рамках дослідження з'ясовано, що унійні процеси зі східним християнством цікавили дослідників ще часів Австрійської монархії. Інтерес був пов'язаний з особливостями організації національного співжиття в імперії на тій чи іншій території. Щоправда історія східнохристиянських церковних структур розглядалася дещо абстраговано від відповідних західнохристиянських. Подібна тенденція досліджувати церковні структури без належної уваги до проблем їхнього співіснування зберігається до наших днів. Характерне розуміння унійних процесів зі східним християнством на Русі у роботах радянського періоду, не зважаючи на залучення значної кількості джерел у відповідних дослідженнях, потребувало перегляду. Значна частина джерельного матеріалу стосовно проблеми станом на сьогодні здебільшого опублікована, проте його змістовий потенціал ще не був

досліджений докладно. У дисертаційному дослідженні подано спробу розкрити його детальніше.

Стосовно особливостей організації структур Латинської Церкви в руських землях розкрито, що катедра латинських архієпископів митрополитів у Львові була головною з-поміж інших катедр, які знаходились у Перемишлі, Холмі, Луцьку, Кам'янці, Баї та Києві в межах церковної провінції. У відповідному рішенні про перенесення митрополичої катедри з Галича до Львова пізанського (анти)папи Іоанна ХХІІІ було відображено механізм конверсії населення руських земель, теоретично, без можливості сповідувати християнство східного обряду. Утвердженню західного християнства повинні були допомагати місіонери з Домініканського та Францисканського орденів. Декларовані римським престолом цілі були, зрозуміло, нереальними, тому король Владислав ІІ Ягайло через кілька років констатував на Констанцькому соборі присутність “схизматиків” у власних володіннях. Смерть митрополита Київського і Литовського Григорія Цамблака і вибух гуситських війн знову спричинили поступову відмову від релігійної толеранції у 20-х рр. XV ст. Латинське духовенство повернулось до конверсій та заборон міжконфесійних шлюбів у Львівській архідієцезії, очевидно, у контексті боротьби з гуситами.

Дисертація складається з чотирьох розділів. Перший охоплює аналіз історіографії, огляд джерел та методологію дослідження. В інших трьох, де ширше представлено результати наукових пошуків, проведено умовні проблемно-хронологічні контури дослідження між спробами запровадження локальної моделі церковної унії у руських землях, об'єднання християн навколо церковних уній 30–40-х рр. XV ст. та особливостями міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезіях в межах митрополії, церковної провінції, незадовго до та після подій травня

1453 р. Виявлено, що унійні процеси зі східним християнством на відповідній території були у всесвітньоісторичному контексті пов'язані із діяльністю церковних соборів у Констанці та Базелі–Феррарі–Флоренції–Римі, польсько-тевтонськими війнами, гуситськими війнами, розпадом Золотої Орди та падінням Константинополя. У меншому масштабі, щодо історії Русі-України простежено зв'язок досліджуваної проблематики із запровадженням польського законодавства після 1434 р., Свидригайловими війнами та поступовою ліквідацією удільних руських князівств королем Казимиром IV.

У другому розділі дисертаційного дослідження подані результати пошуків спроб реалізації локальної моделі церковної унії у руських землях напередодні укладення Флорентійської унії. Загалом, тут підтверджено загальні тенденції стосовно конверсій християн грецького обряду відповідних територій окреслені ще проф. Михайлом Грушевським. Насильницькі спроби запровадження Латинської віри, польської культури та адміністрації спричинили опір християн грецького обряду, “схизматиків”, які знайшли союзників – гуситів. Виявлено, що спроби латинського єпископату Русі розірвати цей союз були майже безрезультатні. Також, незалежно від польського дослідника д-ра Томаша Граффа з'ясовано, що становлення структур Львівської архидієцезії було однією з відповідей Ягеллонів у протистоянні із лицарями Тевтонського ордену. Крім того, король Владислав II Ягайло допускав сповідання християнства за східним обрядом підданими у випадку толеранції до його особи.

У третьому розділі дисертаційного дослідження висвітлено спроби запровадження церковних уній 30-х – 40-х рр. XV ст. у Львівській архидієцезії та суміжних дієцезіях у межах митрополії, церковної провінції. Проаналізовано зміст групи документів отців Базельського собору,

адресованих духовенству та вірним Львівської архидієцезії. Таким чином підтверджено та доповнено схему, запропоновану польськими дослідниками стосовно зв'язків духовенства архидієцезії із діячами собору. Уточнено, що умовна взаємодія між сторонами тривала від ювілейних святкувань 1436–1438 рр. до 1449 р., логічно завершившись ювілейними святкуваннями 1450–1451 рр. у Короні Польській. З'ясовано, що досі актуальною є інтерпретація запровадження Флорентійської унії на цих землях, запропонована ще проф. Владиславом Абрагамом. Також, в рамках дослідження доповнено доробок дослідників історії УГКЦ стосовно запровадження церковних уній.

У заключному розділі дисертаційного дослідження розкрито форми участі духовенства і вірних Львівської архидієцезії та суміжних дієцезій в межах митрополії, церковної провінції, в антиосманських хрестових походах 40-х – 60-х рр. XV ст. Простежено, що значний тягар організації Варненського хрестового походу ліг на домен Ягеллонів. Виявлено імена потенційних та дійсних учасників цієї кампанії з території на яку поширювалась церковна юрисдикція львівських архієпископів-митрополитів. Зокрема, троє учасників баталії при Варні – Павел з Грабова, Ян Вонтробка-Стжелецький, Гжегож з Сянока, – в подальшому досягли єпископського сану у руських землях. З цим хрестовим походом теж пов'язана поява монахів ордену Кармелітів босих у Львові.

Продовжено дослідження діяльності папського колектора Маріно де Фрегено. Особливу увагу звернено на час його перебування у Львівській архидієцезії. Львівський архієпископ Гжегож із Сянока виступив на захист папського колектора під час труднощів який той спіткав при спробі транспортування зібраних коштів Апостольській палаті. Це тому, що датський король Крістіан I звинувачував Маріно у шахрайстві. До того ж антиосманський хрестовий похід був дискредитований у Львівській

архідієцезії з огляду на дії хрестоносців під егідою шляхтича Щенсного, що прямували до Анкони. Відзначено, що шляхта Жидачівщини та Львівщини уклала договір про взаємодопомогу проти свавілля королівських службовців та хрестоносців. З організацією походу пов'язана поява ордену Бернардинців у Львові.

З'ясовано, що представники від львівського вірменського архієпископа Грігора II навіть безпосередньо брали участь у засіданнях Флорентійського собору. Стосовно ж окреслення християн грецького обряду, – русинів та литовців, – і надалі в документах використовувалось кліше “схизматики” незадовго до початку засідань собору. До того ж їх вважали спільниками татар та гуситів. Щоправда, вірна служба східних християн на користь Ягеллонів загладжувала подібні нюанси. Перед укладенням Флорентійської унії міжконфесійні відносини перебували на піку напруженості, що пов'язано із Свидригайловими війнами. Практично Флорентійська унія схвалила одночасне перебування християн як західного так і східного обрядів у Львівській церковній провінції та Київській митрополії. Спостерігалось дещо жорсткіше ставлення до християн грецького обряду у містах. Натомість допускалась участь східнохристиянського духовенства та вірних у господарсько-правовому житті у сільській місцевості. До вірмен християни латинського обряду ставились дещо краще, не зважаючи навіть на їхні ділові стосунки з османами.

Розкрито зв'язок між спробами запровадження церковної унії у Львівській архідієцезії з прилеглими дієцезіями в межах митрополії, церковної провінції, та організацією антиосманських хрестових походів. В цьому ключі одним із ключових документів був привілей 1443 р. короля Владислава III про рівноправ'я обох обрядів у володіннях Ягеллонів. Таким чином дія інквізиторських повноважень львівського архієпископа Яна

Одровонжа стосовно обмежень міжконфесійних шлюбів та конверсії вірян значно обмежувалась. Християни грецького обряду залишалися, зокрема, поблизу Старого Самбора та у Страдчі, перебуваючи у відносній близькості до Львівської латинської катедри. Разом з цим, схоже, що конфесійні протиріччя відходили на другий план при службі, насамперед, військовій на користь монархії Ягеллонів чи Гедиміновичів як це було у випадках боротьби із Тевтонським орденом, татарськими набігами, при Варненському хрестовому поході та при створенні Львівської шляхетської конфедерації.

Ключові слова: Львівська латинська архієпископія, міжконфесійні відносини, східні християни, гусити, конциліаризм, Флорентійська унія з греками, падіння Константинополя, антиосманські хрестові походи, поділ Київської митрополії.

ABSTRACT

Ivashko R. V. The Lviv Latin Archdiocese in the Union Processes with Eastern Christianity in 1410s – 1460s. – Qualifying scientific work with the rights of the manuscript.

Thesis for the academic degree of a Doctor of Philosophy in History in the speciality 032 – History and Archeology. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv. – 2022.

The features of interdenominational relations in the Lviv Latin Archdiocese and adjacent dioceses within the ecclesiastical province shortly before and after the conclusion of the Union of Florence are researched in the dissertation. Particular attention is paid to Western influences and attempts to introduce structures of the Latin Church in this area. Besides, peculiarities of the interfaith relations were considered with closely linked political, economic, and ethnic ones.

The interfaith relations were of interest to researchers in the Austrian monarchy. Such interest was connected with the features of the organization of national coexistence in the empire. The history of structures of the Eastern Church had been considered somewhat abstract from the relevant Latin one. The characteristic understanding of interdenominational relations in Rus' during the Soviet period, despite the involvement of a large number of primary sources in the relevant studies, needed revision. Many source materials were published. But its substantive potential has not yet been fully explored. Therefore, the attempt to open more broadly the content of the sources and to give an objective interpretation of the facts is made in this dissertation.

It is revealed that the cathedra of Latin Archbishops of Lviv was the main among other cathedras located in Przemyśl, Chełm, Lutsk, Kamianets, Bai and Kyiv within the Metropolitanate. The appropriate decision to transfer the Metropolitan cathedra from Halych to Lviv by (anti)Pope of Pisa John XXIII reflected the mechanism of spreading Christianity of the Latin rite on the population of the Ruthenian lands, theoretically, without the possibility of professing Christianity of the Eastern rite. The promotion of the Latin faith was assisted by missionaries from the Dominican and Franciscan orders. However, after a few years, King of Poland Władysław II Jagiełło still stated at the Council of Constance the presence of “schismatics” in his possessions. The outbreak of the Hussite wars again led to the rejection of religious tolerance observed by the Latins against Metropolitan of Kyiv and Lithuania Gregory Tsamblak in the Lviv Latin Archdiocese in the 20s of the 15th century.

The dissertation consists of the four chapters. The first chapter covers the analysis of historiography, review of sources, and methodology of the research. The results of scientific research are presented more widely in the other three. The conditional problem-chronological contours of the research were conducted

between attempts to introduce a local model of Church Union in the Ruthenian lands, to the unification of Christians around the Church Unions of the 30s – 40s of the 15th century, and features of the interfaith relations in the Lviv Latin Archdiocese with adjacent dioceses within the Metropolitanate, the ecclesiastical province, shortly before and after the catastrophe of May 1453. The interfaith relations were related to the activity of the Councils in Constance and Basel–Ferrara–Florence–Rome, the Polish-Teutonic wars, the Hussite wars, the collapse of the Golden Horde, and the fall of Constantinople concerning World History. Relative to the history of Ukraine, it was found connection between the researched problems with the introduction of Polish legislation after 1434, the wars of Švitrigaila and the gradual elimination of specific principalities of Rus' by King of Poland and Grand Duke of Lithuania Casimir IV Jagiellon.

The attempts to implement a local model of the Church Union in the Ruthenian lands are presented in the second chapter. In principle, general tendencies regarding spreading of Christianity of the Latin rite of the population of the appropriate territories, outlined by Prof. Mykhailo Hrushevskyi, are confirmed here. The violent attempts to instill the Latin faith, Polish culture and administration resulted in resistance of Christians of the Eastern rite, the “schismatics”, who found Hussite allies. The attempts of the Latin bishopric of Rus' to break this alliance were almost unsuccessful. Moreover, it was found irrespectively to the Polish researcher Dr. Tomasz Graff that the formation of the structures of the Lviv Latin Archdiocese was conditioned as one of the answers of the Jagiellonians in confrontation with the knights of the Teutonic Order. Besides, King of Poland Władysław II Jagiełło permitted the worship according to the Eastern rite to his subjects in cases of tolerance to himself.

The attempts to introduce the Church Unions took place in the Lviv Latin Archdiocese and adjacent dioceses within the Metropolitanate, the ecclesiastical

province, in the 30s and 40s of the 15th century. The third chapter of the research covers the problem. The content of the group of documents of the fathers of the Council of Basel addressed to the clergy and faithful of the Archdiocese, which has not yet been explored, is analyzed. In this way, the scheme of the Polish scholars was confirmed and supplemented. The conditional interaction between the parties lasted from the celebrations of the Holy Year of 1436–1438 to 1449, logically ending with the next Holy Year of 1450–1451 in the Crown of Poland. Moreover, it was revealed that the interpretation of the introduction of the Union of Florence here, which was proposed by Prof. Abraham, is still relevant. Further, it was complemented the achievements of researchers of the history of the Ukrainian Greek Catholic Church on introduction of the Church Unions.

The logical continuation of the implementation of the Church Unions were the anti-Ottoman crusades of the 40s and 60s of the 15th century. The problem of the engagement of the Archdiocese in this process is discussed in the final chapter. Particularly, the names of potential participants in the Crusade of Varna have been identified. Three participants of the battle, Paul of Grabow, Jan Wątróbka-Strzelecki, and Gregory of Syanok, later became Latin bishops in the Ruthenian lands, having accepted a consecrated life. This crusade is also associated with the appearance of the monks of the Order of Barefoot Carmelites in Lviv. Further, the research on activities of the papal collector Marino de Fregeno was continued. Particular attention was paid to his time being at the Lviv Latin Archdiocese. Moreover, it was revealed that the crusaders threatened Lviv by the siege. They had been going to Ancona. Therefore, the nobility of the lands of Zhydachiv and Lviv had concluded the mutual assistance agreement against the arbitrariness of the Polish royal officials and the crusaders. Besides, the emergence of Bernardines in Lviv was connected with the organization of the campaign.

The representatives from the Armenian Archbishop Gregory II of Lviv even participated directly at the meetings of the Council of Florence. The cliché of “schismatics” was used on the eve of the Council for outlining the Ruthenians and Lithuanians who followed the Eastern rite. Moreover, they were considered associates of Tatars and Hussites. But service of Christians of the Eastern rite for the benefit of the Jagiellonians smoothed it out. The interfaith relations were at the height of tensions during the Wars of Švitrigaila before the conclusion of the Union of Florence. Practically, the Union approved simultaneous being of Christians of the Western and Eastern rites in the Lviv Latin Archdiocese and the Kyivan Metropolitanate. Somewhat tougher attitude of the Latins toward the Christians of the Eastern rite was in the cities. Instead, clergy of the Eastern Church and faithfuls were allowed to participate in economic and legal life in the countryside. The Armenians were treated somewhat better by the Latins, notwithstanding even their business dealings with the Ottomans.

It was connection between the attempts to establish the Church Unions in the Lviv Latin Archdiocese with adjacent dioceses within the Metropolitanate, the ecclesiastical province, and the organization of anti-Ottoman crusades. Thus, the action of the inquisitorial power of the Archbishop of Lviv Jan Odrowąż regarding the restrictions on interfaith marriages and the conversion of believers was significantly limited. Christians of the Eastern rite remained, in particular, near Staryi Sambir and in Stradch, being close to the Latin cathedra of Lviv. At the same time, it seems that confessional contradictions came to sidelines toward the service, first of all, a military one, in favor of monarchy of the Jagiellonians or the Gedyminoviches, as it was in the cases of fighting the Teutonic Order, Tatar raids, the Crusade of Varna, and creation of the Noble Confederation of Lviv.

Keywords: the Lviv Latin Archdiocese, interfaith relations, Eastern Christians, Hussites, Conciliarism, the Union of Florence with Greeks, the fall of Constantinople, anti-Ottoman crusades, the division of the Kyivan Metropolitanate.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Івашко Р. В. Владислав Абрагам – дослідник історії Львівського латинського архієпископства // *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. Вип. 18. С. 165-179

2. Івашко Р. В. Ставлення до «схизматиків» у Львівській латинській архієпархії напередодні Флорентійської унії // *Східноєвропейський історичний вісник*. 2018. Вип. 6. С. 15-21

3. Івашко Р. В. Ювілейний рік середини XV століття у Короні Польській // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2018. Вип. 3(138). С. 15-19

4. Івашко Р. В. Визначення права світської інвеститури на теренах спадщини Романовичів у 1412 р. // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки*. 2018. Вип. 15. С. 19-24

5. Ivashko R. The Historical Value of the Indulgence of 1436 Issued by the Council of Basel // *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*. 2020. Vol. 114. P. 229-236

6. Ivashko R. The early history of the Roman Catholic parish in Bibrka // *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. Sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis*. 2020. №5. P. 123-131

Публікації, які додатково відображають результати дослідження і засвідчують його апробацію:

7. Івашко Р. В. Становлення Римо-католицької єпископської та митрополичої катедр у королівстві Русі в середині XIV – на початку XV століття // *Княжа доба: історія і культура*. 2014. Вип. 8. С. 326-338

8. Івашко Р. В. Політико-правове значення Єдлінсько-краківського привілею для Русі // *Аннали юридичної історії*. 2018. Т. 2. №1-2. С. 144-148

9. Івашко Р. В. Антична традиція і хрестовий похід на порятунок Константинополя (1443–1445) // *Ver Kyivians: Античне суспільство та його цивілізаційна спадщина. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2018. С. 54

10. Івашко Р. В. Про що розповіла булла папи Євгенія IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2018/01/24/папа-євгеній-4-булла-константинополь-х/> (дата звернення: 09.01.2019).

11. Івашко Р. В. Контroversійні рішення Базельського собору // *Ver Kyivians: Суспільства середньовічного та раннього нового часу і їх цивілізаційна спадщина. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2019. С. 72-73

12. Івашко Р. В. Єпископат Львівської митрополії і військові конфлікти першої третини XV ст. // *VI Міжнародна наукова конференція “Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі”*. Кам’янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка, 18 – 21 вересня 2019 р. Програма та тези доповідей. Київ–Кам’янець-Подільський, 2019. С. 46-48

13. Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії і військові конфлікти першої третини XV століття // *Українсько-угорські етюди*. 2019. Вип. 3. С. 277-286

14. Ivashko R. The bishops of the Latin Metropolitanate of Lviv in military conflicts on the eve of the Florentine Union // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. 2019. Т. 5. Р. 15-27

15. Івашко Р. В. Історія Львівської архідієцезії в контексті хроніки Яна Длугоша // *Ver Kyiviens: Історик та його час. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2020. С. 78-79

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	26
1. 1. Ступінь наукової розробки проблеми	26
1. 2. Огляд джерельної бази.....	39
1. 3. Методологія дослідження.....	52
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	58
РОЗДІЛ II. МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ СТРУКТУР (ДО 1432 Р.).....	59
2. 1. Визначення права приналежності церковної інвеститури на території спадщини Романовичів	59
2. 2. Перші роки співжиття християн латинського та грецького обрядів у Львівській архідієцезії.....	68
2. 3. Вплив гуситських війн на міжконфесійні відносини у Львівській архідієцезії	75
2. 4. Між конверсією християн грецького обряду та релігійною толеранцією у Львівській архідієцезії.....	82
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	90
РОЗДІЛ III. БАЗЕЛЬСЬКО-ФЛОРЕНТІЙСЬКІ ПЕРИПЕТІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ.....	92
3. 1. Винесення проблеми врегулювання міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії на Базельський собор.....	92

3. 2. Спроби запровадження церковних уній з греками та вірменами у Львівській архідієцезії.....	100
3. 3. Львівська архідієцезія між Базельським собором та папою Євгенієм IV	107
3. 4. Повернення духовенства та вірян Львівської архідієцезії до послуху папі Євгенію IV	114
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ	122
РОЗДІЛ IV. ЗАЛУЧЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХІДІЄЦЕЗІЇ ДО ХРЕСТОВИХ ПОХОДІВ НА ПІДТРИМКУ ЦЕРКОВНИХ УНІЙ ТА ОПОРУ ОСМАНСЬКОМУ ТА МОСКОВСЬКОМУ ВПЛИВАМ.....	124
4. 1. Залучення Львівської архідієцезії до антиосманського хрестового походу на підтримку церковних уній	124
4. 2. Залучення Львівської архідієцезії до організації антиосманських хрестових походів після падіння Константинополя	134
4. 3. Львівська архідієцезія і поділ Київської митрополії.....	145
ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ	154
ВИСНОВКИ	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	162
ДОДАТКИ	208

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- АЮЗР – Архив Юго-Западной России
ГИМ – Государственный Исторический Музей
ДАЛО – Державний архів Львівської області
КМФ – Каталог мікрофільмів
ЛНБ ім. В. Стефаника – Львівська наукова бібліотека імені Василя Стефаника
УГКЦ – Українська Греко-Католицька Церква
ЦДІАЛ – Центральний державний історичний архів у Львові
АСС – Acta Concilii Constanciensis
AGAD – Archiwum Główny Akt Dawnych
AGZ – Akta grodzkie i ziemskie
APD – Acta Pontificum Danica
ASV – Archivio di Stato di Venezia
BAV – Biblioteca Apostolica Vaticana
BJ – Biblioteka Jagiełłońska
BKСz – Biblioteka Książąt Czartoryskich
BML – Biblioteca Medicea Laurenziana
BP – Bullarium Poloniae
CDECDV – Codex diplomaticus Ecclesiae cathedralis necnon Dioceseos Vilmensis
CESDQ – Codex epistolaris saeculi decimi quinti
CEV – Codex epistolaris Vitoldi
DPR – Documenta Pontificum Romanorum
МК – Metryka Koronna
MNK – Meseum Narodowy w Krakowie

MPH – Monumenta Poloniae Historica

PG – Patrologia Graeca

VMPL – Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae

ZDP – Zbiór dokumentów pergaminowych

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах глобалізації та викликів неорелігійних рухів виникла потреба пошуку моделі буття “традиційного” християнства. У цьому ключі відбувається також пошук місця та значення Східних католицьких церков у християнстві, історія яких бере витoki у Середньовіччі¹. Канонізація 27 квітня 2014 р. реформаторів екуменічного діалогу пап Іоанна ХХІІІ (1958–1963) та Іоанна Павла ІІ (1978–2005), паломництво християн до Флорентійського катедрального собору 13–15 вересня 2019 р. слідами першого кардинала на Русі Ісидора (1439–1463)², визнання 6 січня 2019 р. канонічної автокефалії Православної Церкви України³ та призначення 15 листопада 2019 р. наймолодшого католицького єпископа у світі Степана Суса⁴ свідчать про досить високий рівень суспільної

---

¹ Представники Західної та Східної Церков в дусі діалогу попередньо вже були відмовилися від принципу прозелітизму, виключності якоїсь однієї християнської Церкви для спасіння вірних. Тому, зокрема, зараз в історіографії використовується окреслення східні християни замість “схизматики” стосовно русинів які знаходились у церковній юрисдикції патріархів Константинополя у Середні віки. Проте “каменем спотикання” у відносинах між Римом, Константинополем та Москвою стало українське питання. Див. детальніше: Курилець Т. Поняття уніатизму: історія та сучасність // *Наукові записки УКУ*. 2019. Ч. ХІІ. Серія “Богослов’я”. Вип. 6. С. 222-223; Ранця І. Баламандська декларація 1993 року та її рецепція в різних церковних середовищах: до 25-річчя історії документа // *Наукові записки УКУ*. 2019. Ч. ХІІ. Серія: “Богослов’я”. Вип. 6. С. 265; Joint Declaration of Pope Francis and Patriarch Kirill of Moscow and All Russia. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/february/documents/papa-francesco_20160212_dichiarazione-comune-kirill.html (дата звернення: 20.12.2019).

² Глава УГКЦ з єпископами Синоду УГКЦ розпочали візит до Флоренції. [Електронний ресурс]. URL: http://news.ugcc.ua/photo/glava_ugkts_z_iepiskopami_sinodu_ugkts_rozpochali_v%D1%96zit_do_florents%D1%96i_87316.html (дата звернення: 07.11.2019).

³ Томос. Повний текст українською. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2614225-tomos-povnij-tekst-ukrainskou.html> (дата звернення: 27.11.2019).

⁴ Отець Степан Сус призначений єпископом Курії Верховного Архієпископа УГКЦ. [Електронний ресурс]. URL:

актуальності дослідження особливостей церковно-політичної історії країн учасниць Люблінського трикутника та України зокрема. Досліджуючи витоки цих процесів, у дисертації розкрито проблему місця Львівської архієпископії, де відбулася зустріч представників різних культур, в унійних процесах із східним християнством незадовго до, під час та після укладення Флорентійської унії.

Наукова актуальність дисертаційного дослідження полягає у розгляді особливостей унійних процесів та рецепції відповідних ідей у 1410-х – 1460-х рр. у Львівській архієпископії та прилеглих до неї дієцезій в межах митрополії, церковної провінції. Дослідники історії Церкви приділяли насправді мало уваги цій проблемі або ж розглядали її досить спрощено до цього часу – як частину історії Латинської Церкви, конциліаризму, руху за її реформу, та епізодично в контексті історії укладення церковної унії.⁵ Однак навіть ґрунтовні студії д-ра Томаша Граффа з історії Львівської архієпископії потребували продовження з огляду на необхідність залучення архівних матеріалів, що здійснено в рамках даного дослідження, які логічно доповнюють попередні здобутки. До того ж, підбірка документів попередніх джерельних публікацій з церковної історії, включно з дотичними до історії Львівської архієпископії, була однобока або неповна. Тому потрібно було наново звернутися до джерел, “ad fontes”, щоб спробувати неупереджено дослідити непросту проблему особливостей перебігу та значення унійних процесів у Львівській архієпископії та прилеглих дієцезіях в межах митрополії.

---

http://news.ugcc.ua/news/otets_stepan_sus_priznacheniy_iepiskopom_kur%D1%96i_verhovnog_o_arhiiepiskopa_ugkts_87925.html (дата звернення: 20.11.2019).

⁵ Про основні досягнення в дослідження церковної історії в українській історіографії див. детальніше: Вінниченко О. Дослідження проблем середньовічної європейської історії // *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і втрати*. Ред. Л. Зашкільняк. Львів, 2004. С. 290-293

Зв'язок роботи з науковими проблемами, планами, темами.
Дисертація виконана в рамках теми “Середньовічна Європа, Візантія, Русь: політичні, економічні та культурні зв'язки (IX–XIV ст.)” (номер державної реєстрації: 0115U003720), яка виконувалась на кафедрі історії середніх віків та візантиністики, та в контексті основних напрямків досліджень середньовічної проблематики на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка. Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою Радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №2 від 21 вересня 2016 р.).

Мета роботи – дослідити роль і особливості участі Львівської архидієцезії в унійних процесах між західним і східним християнством у 1410-х – 1460-х рр.

Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання наступних **завдань**:

- з'ясувати особливості міжконфесійних відносин та унійних процесів зі східним християнством у Львівській архидієцезії та прилеглих дієцезій в межах митрополії, церковної провінції, напередодні укладення Флорентійської унії;
- визначити яким чином співвідносилось право церковної юрисдикції Львівського архієпископа-митрополита з відповідним правом церковних ієрархів Східних церков у землях Південно-Західної Русі;
- встановити зв'язок між східною політикою Апостольського Престолу, церковною політикою Ягеллонів та Гедиміновичів та становленням структур, особливостями міжконфесійних відносин у Львівській архидієцезії та прилеглих дієцезіях в межах митрополії;

- відтворити події пов'язані з міжконфесійними відносинами у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезіях у межах митрополії в контексті всесвітньої історії;
- визначити яким чином відбувалась імплементація церковних уній 30-х – 40-х рр. XV ст. у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезій в межах митрополії;
- виявити логічні зв'язки між імплементацією церковних уній у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезіях в межах митрополії та антиосманськими хрестовими походами 40-х – 60-х рр. XV ст.

Об'єктом дисертаційного дослідження є унійні процеси як частина міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезій з катедрами у Перемишлі, Холмі, Луцьку, Кам'янці, Баї та Києві в межах митрополії у 1410-х – 1460-х рр.

Предметом дослідження є спроби запровадження церковної унії із Апостольським Престолом та особливості організації антиосманських хрестових походів у Львівській архідієцезії та прилеглих дієцезій в межах митрополії у 1410-х – 1460-х рр.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1410-ті – 1460-ті роки, від умовного перенесення митрополичої латинської катедри з Галича до Львова до 1469 р., коли Перемишльську єпархію було звільнено від світського суду та надано магдебурзьке право м. Бібрці із ярмарками, що припадали на свята, які відзначали у Латинській Церкві.

Вузкі територіальні межі дослідження охоплюють Львівську архідієцезію. Вона охоплювала Галицьку землю з Покуттям та Львівську землю, включно з Буськом, але без Бродів. На заході архідієцезія межувала з Перемишльською землею, на півночі з Белзькою землею, на сході з Волинню,

Поділлям, на півдні з трансільванськими та молдавськими землями (див. додаток №3)⁶.

Широкі **територіальні межі** дослідження охоплюють прилеглі до Львівської архидієцезії Холмську, Перемишльську, Луцьку (наступницю Володимирської), Кам'янецьку, Київську, Байїську (наступницю Серетської), що в молдавських землях, дієцезії в рамках однієї митрополії, церковної провінції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в:

- комплексному розгляді проблеми спроб запровадження церковних уній у Львівській архидієцезії та прилеглих дієцезіях в межах однієї митрополії на початковому етапі їх історії;
- простеженні релігійної складової у військових конфліктах та війнах, де були залучені вірні та духовенство Львівської архидієцезії із суміжними дієцезіями в межах митрополії у визначений період;
- з'ясуванні значення та місця духовенства Львівської архидієцезії та суміжних дієцезій в межах однієї митрополії в церковній політиці Ягеллонів та Гедиміновичів;
- уточненні ролі та форм участі Львівських архієпископів-митрополитів та підлеглих їм єпископів у протистоянні Корони Польської із лицарями Тевтонського ордену, гуситами, Османською загрозою, татарами, східними християнами;
- залученні неопублікованих першоджерел, окремі з яких використано для написання досліджень вперше;
- контекстуалізації подій історії Львівської архидієцезії в межах всесвітньої історії;

---

⁶ Krętosz J. Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku. Lublin, 1986. S. 37-38, 218

- виявленні особливостей боротьби за право церковної інвеститури у Львівській архидієцезії та суміжних дієцезій в межах однієї митрополії;
- з'ясуванні значення Львівської архидієцезії та суміжних дієцезій в межах митрополії в організації антиосманських хрестових походів незадовго до та після падіння Константинополя;

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дисертаційного дослідження мали б сприяти розвитку подальших студій міжконфесійних відносин у землях Русі загалом та у Львівській архидієцезії та прилеглих дієцезіях в межах митрополії зокрема. Робота може бути використана для підготовки семінарських та лекційних занять з курсів історії Середніх віків та візантиністики. Також отримані результати можуть сприяти подальшому розвитку краєзнавчих досліджень та стати принагідними для учителів при підготовці уроків про “Наш край”. Здобутки дослідження можуть стати корисними працівникам музеїв, дослідникам архівної справи, спеціалістам відділів охорони культурної спадщини та управлінь культури на місцях.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та положення дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри історії середніх віків та візантиністики Львівського національного університету імені Івана Франка. Частково основні постулати та тези дослідження були викладені у доповідях і повідомленнях на дев'яти конференціях, з яких п'ять були міжнародними: “Звітна конференція викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана Франка” (Львів, 6 лютого 2017 р.); “Colloquia Russica. Релігії та вірування Русі (X–XVI ст.)” (Львів, 15–18 листопада 2017 р.); “Звітна конференція викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана

Франка” (Львів, 7 лютого 2018 р.); “Ver Kyivians: Античне суспільство та його цивілізаційна спадщина” (Київ, 17 травня 2018 р.); “Міжнародна наукова конференція «Чорне море та Причорномор’я як контактна зона цивілізацій і культур (IX Дриновські читання)»” (Харків, 22–23 листопада 2018 р.); “Звітна конференція викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана Франка” (Львів, 8 лютого 2019 р.); “Ver Kyivians: Суспільства середньовічного та раннього нового часу і їх цивілізаційна спадщина” (Київ, 16–17 травня 2019 р.); “VI Міжнародна наукова конференція «Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі»” (Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 18–21 вересня 2019 р.); “Звітна конференція викладачів та аспірантів Львівського національного університету імені Івана Франка” (Львів, 6 лютого 2020 р.); “Ver Kyivians: Історик та його час” (Київ, 14 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 10-ти публікаціях, з яких 8 поміщено у провідних фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних виданнях, та 4 – у матеріалах наукових конференцій.

Структура та зміст дисертації. Дисертаційне дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, одинадцяти підрозділів, висновків, переліку використаних джерел та літератури, додатків. Загальний обсяг роботи 216 сторінок, з яких 142 сторінки – основна частина.

РОЗДІЛ І

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. 1. Ступінь наукової розробки проблеми

Дослідження проблеми участі духовенства та вірних Львівської архидієцезії в унійних процесах зі східним християнством в Пізньому Середньовіччі представлено публікаціями вітчизняних та зарубіжних дослідників. У цьому руслі написано кілька статей дотичних до історіографії проблеми.

Аналіз відповідної міжвоєнної літератури Луції Харевічової (1897–1943) стосувався лише становлення структур Львівської архидієцезії⁷. Натомість Галина Матвієнко вивчала вже внесок дослідників історії Львівського університету стосовно проблеми унійних процесів як одного з аспектів дослідження церковної історії⁸. Дослідниця ствердила існування наукової церковно-історичної школи при даному виші, певні напрямки досліджень якої відновлені.

Ранні дослідження з історії Львівської архидієцезії каноніка Томаша Піравського (1568–1625)⁹, каноніка Якуба Скробішевського (†1635 р.)¹⁰,

---

⁷ Charewiczowa Ł. *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*. Warszawa, 1990. S. 223-233. (Biblioteka Lwowska. T. 6.)

⁸ Матвієнко Г. О. Церковна історія у Львівському університеті: загальний огляд проблеми // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2013. Вип. 49. С. 181-189

⁹ Pirawski T. *Relatio status Almae Archidioecesis Leopoliensis*. Wyd. K. J. Heck. Lwów, 1893. P. 32-43, 51, 54-58, 62-67, 75, 78, 93, 100, 102, 107, 122-123, 126-127, 129-136, 138, 140-144, 146, 149. (Materiały historyczne. T. 2)

¹⁰ Scrobissevium J. *Vitae archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium*. Leopoli, 1628. Fol. B2-C2, I3-K3

езуїта Каспера Несецького (1682–1744)¹¹, Христіана Готліба Фріза (1717–1795)¹², краєзнавця Євгеніуша Бродського (1810–1842), кс. Францішка Захаріяевича (1770–1845)¹³ стосувались передусім особливостей становлення структур Львівської архідієцезії. Їхні студії базувались переважно на інформації хронік Яна Длугоша (1415–1480), Марціна Кромера (1512–1589)¹⁴, матеріалах львівського катедральної капітули. У цьому ж ключі становлення структур Львівської архідієцезії характеризували Карл Рейфенкугель (1846–1903)¹⁵ та Казімеж Стадніцький (1808–1886)¹⁶, залучивши нові опубліковані матеріали.

Поштовхом до звернення до унійних процесів та міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії стало заснування “Barbareum” – Генеральної греко-католицької духовної семінарії у Відні, Львівської духовної семінарії Святого Духа та “Studium ruthenum” при Львівському університеті. Василянин Ігнацій Кульчинський (1694–1747) обґрунтовував тяглість та прагнення єдності Руської Церкви з Римом, важливими етапами

---

¹¹ Niesiecki K. Korona Polska przy złotej wolności starożytnemi wszystkich kathedr, prowincji, i rycerstwa klejnotami heroicznymi męstwem i odwagą, najwyższemi honorami a najpierwej snotą, pobożnością i świętobliwością ozdobiona. Lwów, 1728. S. 22-26

¹² Friese Ch. La metropolitaine de Leopol avec ses archeveques jusqu’a notre tems. Varsovie, 1758. 64 p.

¹³ Zachariasiewicz F. Początki katedralnego kościoła obrządku łacińskiego we Lwowie // *Czasopism naukowy księgozbioru publicznego, imienia Ossolońskich*. 1829. Z. 4. S. 78-90; Idem. Historia Metropolitalnej Kapituły Lwowskiej obrządku łacińskiego, tudzież wiadomość o kanonikach tamechnych // *Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy*. R. 6. Z. 3. 1838. S. 125-138

¹⁴ Латинський текст хроніки Бартоломея Зіморовича (1597–1677) був опублікований лише у 1899 р. Вказана хроніка була перекладена українською мовою. Зіморович Б. Потрійний Львів: Leopolis Triplex. 2-ге вид. Пер. з лат. Н. Царьової. Львів, 2002. 248 с.

¹⁵ Reifenkugel K. Die Gründung der römisch-katholischen Bistümer in den Territorien Halicz und Wladimir // *Ein Beitrag zur Geschichte dieser Territorien im XIV Jahrhundert*. Archiv für österreichische Geschichte. 1875. B. 52. S. 403-473

¹⁶ Stadnicki K. O początkach arcybiskupstwa i biskupstw katolickich łać. obrz. na Rusi halickiej i Wołyniu. Lwów, 1882. 62 s.

чого були постанови соборів у Новогрудку та Флоренції¹⁷. Церковний діяч та історик Михайло Гарасевич (1763–1836) в контексті боротьби за етно-конфесійне рівноправ'я виокремив королівські привілеї 1432, 1434 та 1443 рр. та зрівняння Львівської архидієцезії із Гнезненською у правах. Натомість проф. Ісидор Шараневич (1829–1901) звернув увагу на те, що міжконфесійні відносини між християнами латинського та грецького обрядів полягали не лише на унійних процесах, але на зіткненні між собою¹⁸.

Суттєво доповнити попередні здобутки стосовно проблематики зумів проф. Владислав Абрагам (1860–1941) після довгої двадцятирічної роботи з архівними матеріалами, зокрема, з італійських архівів¹⁹. На зламі XIX–XX ст. він почав писати монографії, статті та рецензії присвячені церковно-політичній історії Польської держави та прилеглих до неї земель Русі²⁰. До

---

¹⁷ Kulczynski I. Specimen Ecclesiae Ruthenicae. Romae, 1733. P. 151-152; Петрович М. Образ святості Київської церкви в працях перших унійних істориків: на прикладі Specimen Ecclesiae Ruthenicae Ігнатія Кульчинського ЧСВВ // *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Історичне релігієзнавство*. 2011. Вип. 5. С. 170-171. В цьому ключі написаний також рукопис Лева Кішки (1668–1728), дослідження якого триває. Кметь В. Львівська єпархія XVI – початку XVII ст.: огляд історіографії // *Православний вісник. Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату*. 2002. №9-10. С. 45-46; його ж. З історії дослідження Львівської єпархії XVI – початку XVII ст. За матеріалами фондів ЦДІАЛ України // *Студії з архівної справи та документознавства*. 2003. Т. 10. С. 108; Baran O. Rękopis Lwa Kiszki: struktura i treść źródła. Z dziejów bazylikańskiej historiografii przełomu XVII i XVIII wieku // *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 2005. R. 3. S. 23-54; Скочиляс І. Поліптихи владик Володимирської та Галицької єпархій княжої доби. Спроба реконструкції за "рукописом Кишки" та сфрагістичними пам'ятками // *Княжа доба: історія і культура*. 2014. Вип. 8. С. 211-213

¹⁸ Шараневич И. И. История Галицко-Володимирской Руси. От найдавейших времен до року 1453. Львов, 1863. С. 332, 335-336

¹⁹ Див. детальніше: Івашко Р. В. Владислав Абрагам – дослідник історії Львівського латинського архієпископства // *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. Вип. 18. С. 165-179

²⁰ Abraham W. Biskupstwa łacińskie w Mołdawii w w. XIV i XV // *Kwartalnik Historyczny*. 1902. R. 16. №2. S. 172-207; Idem. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi. Kraków, 1904. 418 s.; Idem. Jakób Stropa, arcybiskup halicki 1391–1409. Kraków, 1908. 114 s.; Idem. Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie. Lwów, 1909. 63 s.; Idem. Założenie

особливостей унійних процесів зі східним християнством у Львівській архидієцезії він звернувся, досліджуючи синодальну діяльність²¹. В цьому ключі він навів приклади підтримки Базельського собору латинським духовенством Львова, його зацікавлення до унійних процесів із східним християнством з огляду на посадження короля Владислава III на угорський престол та організації відповідного антиосманського хрестового походу.

Унійні процеси в контексті міжконфесійних відносин в руських землях досліджував також сучасник проф. В. Абрагама – проф. Михайло Грушевський (1866–1934). Він з'ясував, що в Пізньому Середньовіччі повинно було бути заміщення єпископів Східних церков латинськими, які повинні були управляти відповідним майном руських катедр. До того ж західне християнство поширювалось комплексно з магдебурзьким правом та переселенням колоністів, християн латинського обряду, у руські землі. Інтерпретація проф. М. Грушевського, яка полягала на тому, що привілейоване духовенство Львівської архидієцезії мало королівську

---

biskupstwa łańciskiego w Kamieńcu Podolskim // *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza r. 1661*. Lwów, 1912. T. 1. S. 1-39; Idem. Przywilej odpustowy papieża Aleksandra V dla katedry łańciskiej we Włodzimierzu wołyńskim z 11. sierpnia 1409 // *Kwartalnik Historyczny*. 1915. R. 29. №1-4. S. 473-477; Idem. Akt fundacyjny Władysława Jagiełły dla biskupstwa chełmskiego // *Kwartalnik Historyczny*. 1918. R. 32. №4. S. 473-477; Idem. Najdawniejsze statuty synodalne archidiecezji gnieźnieńskiej oraz statuty z rękopisu Oss. nr. 1627. Kraków, 1920. 55 s. (Studja i materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce. Nr. 6); Idem. Zawarcie małżeństwa w pierwotnym prawie polskim. Lwów, 1925. S. 425-432; Idem. Uzupełniony katalog dawnych łańciskich biskupów kijowskich // *Collectanea Theologica*. 1937. 18/1-2. S. 413-426; Idem. Z dziejów dawnego biskupstwa łańciskiego w Łucku // *Kwartalnik Historyczny*. 1937. R. 51/1-2. S. 141-147. Вже будучи на пенсії, проф. В. Абрагам планував видати другий том фундаментального дослідження історії становлення західного християнства у руських землях, який мав би охопити ціле XV ст. та початок XVI ст.

²¹ Abraham W. Kilka szczegółów o synodach lwowskich z wieku XV // *Gazeta kościelna*. 1908. R. 16. №44. S. 1-7

підтримку у конверсії християн грецького обряду, русинів, як основного вектора у відносинах зі східним християнством актуальна досі²².

Проф. М. Грушевський подбав про публікацію статей історика Богдана Бучинського (1883–1907) після його смерті, який власне досліджував проблему укладення церковної унії²³. Проте, історія Львівської архидієцезії у цих процесах розглядалась у відповідних статтях епізодично. Тим не менш, Б. Бучинський звернув увагу на те, що Одровонжам через заставу королівщин у Львівській землі було вигідно підтримувати організацію антиосманського хрестового походу на основі укладення Флорентійської унії.

Проблему антиосманських хрестових походів досліджував сучасник проф. В. Абрагама та проф. М. Грушевського – проф. Антоній Прохаска (1852–1930). Він звернув увагу на місце Тевтонського ордену в організації відсічі османам²⁴, підкреслив важливість організації боротьби з ними для Апостольського Престолу та підтримку у цьому львівського архієпископа Гжегожа з Сянока (1451–1477)²⁵. Разом з проф. Анатолем Левіцьким (1841–1899) та проф. Яном Фіялеком (1864–1936) проф. А. Прохаска також досліджував спроби здійснити церковну унію у XIV–XV ст.²⁶ Ця

---

²² Грушевський М. С. Історія України-Руси. К., 1994. Т. 5. С. 428-431; див. також: Уляновський В. І. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. У трьох книгах. К., 1994. Кн. 2. 107-109; Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. К., 1998. 216-222. (Україна крізь віки. Т. 6); Вінниченко О. Велике князівство Литовське (ВКЛ) у дослідженнях Наукового товариства ім. Шевченка // *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія*. Львів, 2014. Т. 2. С. 547-548

²³ Бучинський Б. М. Студії з історії церковної унії. I. Исидорова унія // *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1908. Кн. 5. С. 21-42; його ж. Студії з історії церковної унії. I. Исидорова унія // *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1908. Кн. 6. С. 5-30; його ж. Студії з історії церковної унії. II: Митр. Григорій // *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1909. Кн. 2. С. 5-22

²⁴ Prochaska A. Ostatnie lata Witolda. Studium z dziejów intrygi dyplomatycznej. Warszawa, 1882. S. 89, 135

²⁵ Prochaska A. Konfederacja Lwowska // *Kwartalnik Historyczny*. 1892. R. 6. S. 731

²⁶ Prochaska A. Z dziejów unii Brzeskiej // *Kwartalnik Historyczny*. 1896. R. 10. S. 535; Fijałek J. Biskupstwa greckie w ziemiach ruskich od połowy w. XIV. Na podstawie źródeł greckich //

проблематика згодом була розвинута проф. Оскаром Галецьким (1891–1973), який вважав, що церковна унія була невід’ємним атрибутом приналежності до європейської спільноти²⁷. Цікавою є також праця проф. Казімежа Ходиніцького (1890–1942), де вказано, що польський єпископат ретельно дотримувався практики перехрещення християн грецького обряду, русинів²⁸. Але детальніше історію Львівської архідієцезії, її значення та роль у цих процесах вказані дослідники не розглядали.

У післявоєнний час єзуїт Джозеф Гілл (1901–1989) публікацією про Флорентійський собор привернув увагу дослідників до вивчення церковної унії²⁹. Досліджуючи історію християнства в руських землях, в цьому руслі працювали діаспорні дослідники проф. Микола Чубатий (1889–1975)³⁰, д-р Андрій Плігузов (1956–2011)³¹, греко-католицькі священники, проф. Ісидор

Kwartalnik Historyczny. 1897. R. 11. 49-63; Lewicki A. Sprawa unii kościelnej za Jagiełły // *Kwartalnik Historyczny*. 1897. R. 11. S. 328-337

²⁷ Halecki O. *Od Unii Florenckiej do Unii Brzeskiej*. Tłum. A. Niklewicz. Lublin–Rzym, 1997. T. 1. S. 39-136. (Biblioteka Europy Środkowo-Wschodniej. T. 4); Idem. *Historia Europy – jej granice i podziały*. Przeł. J. M. Kłoczowski. Lublin, 2000. S. 97. Проф. О. Галецький теж продовжив дослідження проф. А. Прохаски стосовно організації та проведення Варненського хрестового походу.

²⁸ Chodyncki K. *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska: zarys historyczny*. 1370–1632. Warszawa, 1934. S. 82

²⁹ Гілл Дж. *Флорентійський собор*. Львів – Рим, 2016. 441 с. (Серія “Пам’ятки історично-богословської думки”). Православна Церква признає Вселенськими лише 7 соборів – від Першого (325 р.) до Другого (787 р.) Нікейського соборів. Можливо, що найбільшою перешкодою на шляху визнання наступних були богословські суперечки навколо примату папи. Див. детальніше: Фріс В. *Православ’я і католицтво. Протистояння чи взаємодоповнення?* Львів, 2009. С. 50; Kashchuk O. *Idea pentarchii jako rękojmia jedności Kościoła w dobie ikonoklazmu. Stanowisko Teodora Studyty* // *Vox Patrum*. 2012. Z. 32. T. 58. S. 207-208

³⁰ Чубатий М. Д. *Історія Християнства на Русі-Україні*. Т. 2. Ч. 1. Рим, 1976. С. 58-60, 107-109, 166-167, 172, 185-187, 197, 217, 230, 234-235 (Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Т. 43)

³¹ Плігузов А. И. *От Флорентийской унии к автокефалии Русской Церкви* // *Harvard Ukrainian Studies*. 1995. Vol. 19. P. 513-530

Нагаєвський (1908–1989)³², о. Атанасій Григорій Великий (1918–1982)³³, о. Ігор Нестор Мончак (1928–2007)³⁴. Церковна унія цікавила їх як така, що відкривала перспективи етно-конфесійного рівноправ'я, дозволів на відвідування християнам східного обряду латинських храмів, на будівництво та ремонт церков, на міжконфесійні шлюби, на рівність обрядів, визнання таїнств та звільнення від церковної юрисдикції московських митрополитів. Єпископат та духовенство Львівської архидієцезії сприймалися вказаними дослідниками як ревні прихильники конверсій руського населення. При цьому в авангарді дослідження унійної проблематики в історії Церкви в Україні опинились о. Борис Гудзяк, звертаючи увагу на реформістські унійні мотиви перед політичними³⁵, та о. Юрій Аввакумов, розглядаючи церковні унії як такі, що сприяли виникненню конфесіоналізму³⁶.

У післявоєнний час теж проф. Єжи Ключовський (1924–2017) звернув увагу на те, що східне християнство в руських землях нагадувало про колишню велич Київської Русі. При цьому польський король Владислав II Ягайло (1386–1434), який одружився з княжною Софією Гольшанською (бл.1405–1461), толерував руських іконописців, що розписали катедру у Сандомежі та каплицю Святої Трійці замку у Любліні³⁷. Попри формальне зрівняння шляхти, що дотримувалась як західного так і східного обрядів в

---

³² Нагаєвський І. Історія Римських Вселенських Архієреїв. Рим, 1967. Т. 2. С. 55-121. (Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Т. 28-30)

³³ Великий А. З літопису християнської України. Рим, 1969. Кн. 3. С. 43-127. (Українська духовна бібліотека)

³⁴ Мончак І. Флорентійський екуменізм у Київській церкві. Унійна ідея в помісній еклезіяльній традиції. Пер. з англ. Р. Скакуна. Львів, 2012. С. 149-203. (Серія “Пам’ятки історично-богословської думки”)

³⁵ Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Пер. М. Габлевич. Львів, 2000. С. 8-9, 13-23, 59-67

³⁶ Avvakumov Y. Ukrainian Greek Catholics, Past and Present // *Churches in the Ukrainian Crisis*. Ed. A. Krawchuk and Th. Bremer. Basingstone, 2016. P. 23

³⁷ Kłoczowski J. A history of Polish Christianity. Cambridge, 2000. P. 55

Короні Польській у XV ст., хрещення християн латинського обряду згідно з грецьким обрядом заборонялося, а міщани, східні християни, мали обмеження в ремісництві та управлінні містами³⁸. При цьому церковна унія розглядалась як така, що повинна була об'єднати християн грецького обряду, русинів, навколо Києва, а не Москви, та потенційно перетворити польсько-литовську державу на передмур'я опору османському завоюванню Європи³⁹. Принципи рівноправ'я та толеранції у Короні Польській наткнулись на опір краківського єпископа Збігнева Олесніцького (1423–1455). Проте вплив єпископа Кракова на політичне життя країни поступово зменшувався зі зростанням ролі централізованої монархії⁴⁰.

Для досліджень повоєнного часу польських науковців історії Львівської архідієцезії здебільшого було характерним продовження вектору вивчення становлення структур Львівської архідієцезії. У відповідних наукових статтях та монографіях було розглянуто формування кордонів дієцезій⁴¹, ріст кількості парафій, костелів⁴² та особливості церковних донацій короля Владислава II Ягайла в рамках його церковної політики⁴³. Разом з цим проф. Тадеуш Трайдос досліджував також особливості правового та матеріального забезпечення східнохристиянських церковних

---

³⁸ Wiśniowski E. Bilans Średniowiecza (1450–1525) // *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966 – 1945*. Red. J. Kłoczowski. Lublin, 1992. T. 1. S. 153; Ćwikła L. Polityka władz państwowych wobec Kościoła prawosławnego i ludności prawosławnej w Królestwie Polskim, Wielkim Księstwie Litewskim oraz Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1344–1795. Lublin, 2006. S. 112

³⁹ Kłoczowski J. A history. P. 57-58; Ćwikła L. Polityka władz państwowych. S. 34

⁴⁰ Wiśniowski E. Bilans Średniowiecza. S. 163-164

⁴¹ Kumor B. Granice metropolii (halickiej) lwowskiej w okresie przed rozbiorowym // *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*. 1968. 11/1-2. S. 3-20

⁴² Krętosz J. Organizacja. S. 184-185, 199-201; Tylus S. Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej. Lublin, 1999. 284 s.

⁴³ Trajdos T. Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434). Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1983. 330 s.

структур на відповідній території⁴⁴ та звернув увагу на документи 1423 та 1426 рр., де відображено особливості зіткнень львівського архієпископа Яна Жешовського (1414–1436) із християнами грецького обряду⁴⁵. Останні публікації польських дослідників стосувались біографій латинського єпископату руських земель⁴⁶ та узагальнення стану досліджень становлення

---

⁴⁴ Fijałek J. Biskupstwa greckie w ziemiach ruskich od połowy w. XIV. Na podstawie źródeł greckich // *Kwartalnik Historyczny*. 1897. R. 11. S. 1-63; Trajdos T. Biskupi prawosławni w monarchii Jagiełły // *Nasza Przyszłość*. 1986. T. 66. S. 107-157

⁴⁵ Історія Львівської архідієцезії також цікава для полонійних осередків в Україні. Зокрема, др. Кшиштоф Прокоп написав узагальнююче дослідження про діяльність львівських архієпископів та єпископів підлеглих дієцезій. Єпископ Мар'ян Бучек та Ігор Седельник підготували узагальнююче дослідження з історії парафіяльних храмів Західної України. Проф. Володимиру Осадчому належить критичний нарис історії Латинської Церкви в Україні. До проблем формування парафіяльної мережі, біографій латинського руського єпископату, шкільництва, музейних експозицій звертався кс. Мар'ян Сковира. Prokop K. Arcybiskupi Haliccy i Lwowscy obrządku łacińskiego. Szkice biograficzne. Biały Dunajec-Ostróg, 2010. 449 s. (Biblioteka "Wołania z Wołynia". T. 72); Idem. Sylwetki biskupów łuckich. Biały Dunajec-Ostróg, 2001. 258 s. (Biblioteka "Wołania z Wołynia". T. 20); Idem. Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV – XVIII w.: szkice biograficzne. Biały Dunajec-Ostróg, 2003. 178 s. (Biblioteka "Wołania z Wołynia". T. 32); Бучек М., Седельник І. Львівська архідієцезія латинського обряду: ілюстрована розповідь. Львів, 2006. Т. 1. Ч. 1. 444 с.; Т. 1. Ч. 2. 364 с.; Осадчий В. Католицька церква в Україні: історичний нарис. Луцьк, 2001. 112 с.; Skowyrna M. Jan Rzeszowski pierwszy arcybiskup archidiecezji Lwowskiej // *Radość Wiary*. 2006. №7(62). S. 15; Idem. Działalność biskupa Zbigniewa z Łapanowa, uważanego za pierwszego biskupa pomocniczego archidiecezji Lwowskiej // *Radość Wiary*. 2006. №10(65). S. 13; Idem. Arcybiskup Jan ze Sprawy herbu Odrowąż // *Radość Wiary*. 2006. №12(67). S. 19; Idem. Młodość i studia Grzegorza z Sanoka arcybiskupa // *Radość Wiary*. 2007. №1(68). S. 12; Idem. Sprawy szkolnictwa w archidiecezji Lwowskiej za czasów rządów arcybiskupa Grzegorza z Sanoka. Ostatnie lata życia oraz duchowa sylwetka arcybiskupa // *Radość Wiary*. 2007. №5(72). S. 15; Реліквії митрополії. До 600-ліччя перенесення столиці Львівських архієпископів Римсько-Католицької Церкви з Галича до Львова. Каталог виставки. 2 червня – 16 вересня 2012 р. Львів, 2012. С. 8-10

⁴⁶ Kurtyka J. "Senex Ambulans". Arcybiskup Lwowski Jan Rzeszowski (1345/46–1436) // *Nasza Przyszłość*. 1992. T. 77. S. 57-101. Д-р Януш Куртика створив історичний портрет львівського архієпископа Яна Жешовського. На його думку цей архієпископ відзначився освіченістю, відданістю та скромністю. Д-р Я. Куртика зауважив, що польський король Владислав II Ягайло клопотав, щоб цей церковний прелат залишився у Львівській архідієцезії у час роботи Сієнського церковного собору у зв'язку із загрозою зі сторони "схизматичного та вірменського обрядів". До того ж, збір коштів на антигуситський хрестовий похід було заблоковано у травні 1425 р. на Ленчицькому синоді Гнезненської церковної провінції. Врешті, д-р Я. Куртика відзначив, що на знак перемоги під Брацлавом над князем Федором Острозьким та татарами у 1432 р. львівські каноніки

структур Львівської архидієцезії⁴⁷. При цьому найбільш активним сучасним дослідником історії Львівської архидієцезії є д-р Томаш Графф⁴⁸.

У радянській історіографії Борис Рамм (1902–1989) трактував перенесення катедри львівського архієпископа з Галича до укріпленого Львова в контексті становлення Московської митрополії таким чином, що

отримали щорічно 4 вози солі з Дрогобицької жупи, а архієпископ Ян Жешовський – с. Ставчани і Бартатів.

⁴⁷ Modzalewska B., Osadczy W. Lwowska Metropolia // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 2006. T. 11. S. 290-295; Kaleta M. Działalność synodalna w archidiecezji lwowskiej // *Seminare. Poszukiwania naukowe*. 2007. №24. S. 227-245; Kurtyka J. Rzeszowski Jan // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 2012. T. 17. S. 739-740; *Kiryk F.* Jan Odrowąż za Sprawy h. Odrowąż. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-odrowaz-ze-sprawy-zm-1450-arcybiskup-lwowski> (дата звернення: 15.11.2017).; Kurtyka J. Jan Rzeszowski h. Rółkożic. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-rzeszowski-h-polkozic> (дата звернення: 12.04.2017).

⁴⁸ Д-р Т. Графф звернувся до таких аспектів у вивченні проблеми, які не були чітко виокремлені до цього часу. Перше – це фактор діяльності Тевтонського ордену в Центрально-Східній Європі. Він з'ясував, що учасниками євангелізації та дипломатичної служби на противагу цьому ордену аж до укладення Другого Торунського миру були архієпископи та єпископи Львова, Холма, Перемишля, Кам'яця, Луцька. В цьому руслі та стосовно укладення локальної церковної унії, він проаналізував участь представників з Корони Польської у Констанцькому церковному соборі. Д-р Т. Графф показав, що загалом в стосунку гуситського питання єпископат Львівської церковної провінції прийняв церковні статuti за зразком як у Короні Польській. З опорою на нові джерельні публікації, він з'ясував, що львівський архієпископ Ян Одровонж був одним із перших єпископів, які повернулися до покори папі Євгенію IV. Д-ра Т. Граффа цікавило також соціальне походження, співвідношення пріоритету катедр у Короні Польській, особливості організації Варненського хрестового походу та діяльності пастирів Львівської архидієцезії. Graff T. Katolicki episkopat metropolii Gnieźnieńskiej i Lwowskiej wobec wyboru pseudopapieża Feliksa V przez sobór Bazylejski // *Nasza Przyszłość*. 2003. T. 99. S. 55-129; Idem. Precedencja biskupów metropolii gnieźnieńskiej i lwowskiej w I połowie XV wieku // *Nasza Przyszłość*. 2004. №102. S. 105-150; Idem. Kariera, pochodzenie społeczne i wykształcenie episkopatu metropolii lwowskiej (do 1412 halickiej) w I poł. XV wieku // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*. 2006. №133. S. 31-41; Idem. Biskupi monarchii jagiellońskiej wobec herezji husyckiej w I połowie XV wieku // *Nasza Przyszłość*. 2008. №109. S. 37-54; Idem. Grzegorz z Sanoka jako arcybiskup lwowski // *W 600-lecie urodzin Grzegorza z Sanoka. Studia o Grzegorzu z Sanoka i jego czasach*. Sanok, 2008. S. 56-71; Idem. Kościół Polski wobec konfliktu z zakonem krzyżackim w XV wieku. Kraków, 2010. 124 s.; Idem. Sobór w Konstancji wobec monarchii polsko-litewskiej // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*. 141. Z. 2. 2014. S. 509-526; Idem. The Catholic Church in Poland and King Władysław III's Crusade Against the Turks // *Holy War in Late Medieval and Early Modern East-Central Europe*. Kraków, 2017. P. 95-107

християни латинського обряду не мали підтримки серед руського населення та конфліктували з ним⁴⁹. Тому створення Московської митрополії було необхідне для незалежності великого князівства Московського та позбавлення від західної “релігійно-політичної агресії”. Проф. Борис Флоря вважав цілком закономірним, що навколо цієї митрополії мали б об’єднатися русини, християни грецького обряду⁵⁰. Проте дослідник загалом визнав малоймовірність такого розвитку подій, адже частина русинських родів підтримувала церковну унію або прийняла західне християнство. Він теж звернув увагу на те, що в рамках Флорентійської унії дієцезію/єпархію в підсумку мав очолювати один єпископ, а не кілька. Одним із представників вже молодшого покоління російських дослідників, що частково теж звернувся до унійних процесів у 30-х рр. XV ст., є д-р Сергій Полехов⁵¹.

Пов’язаними напрямками до унійних процесів зі східним християнством у Львівській архієпископії є дослідження біографічних даних істориків міжвоєнного часу, їх наукового доробку⁵², продовження вивчення

---

⁴⁹ Рамм Б. Я. Папство и Русь в X–XV веках. Москва–Ленинград, 1959. С. 213-214

⁵⁰ Флоря Б. Н. Исследования по истории Церкви. Древнерусское и славянское средневековье: сборник. Москва, 2007. С. 348. Ідею проф. Б. М. Флорі про Московську митрополію як оплот православ’я потрібно сприймати критично.

⁵¹ Полехов С. В. Наследники Витовта. Династическая война в Великом княжестве Литовском в 30-е годы XV века. Москва, 2015. С. 11, 47-48, 57, 139, 147, 300, 315-317, 362, 366, 378, 380-382, 391-392, 405, 488. В загальному д-р С. Полехов вважає, що князь Свидригайло був ізгоєм та невдахою, який після кількох десятиліть боротьби за владу втратив її всього за два роки. Натомість, проф. Роберт Фрост змальовує цього князя зовсім іншим, як токого, що володів харизмою лідера. Frost R. The Oxford History of Poland-Lithuania: The making of the Polish-Lithuanian Union, 1385–1569. Oxford, 2015. P. 153, 171

⁵² Редзюк А. Я., Лаврецький Р. В. Абрагам (Abraham) Владислав Генрик Францішек // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2011. Т. 1. С. 119; Войтович Л. В. Прохаска (Prochaska) Антоні // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2014. Т. 2. С. 334; Чорний М. І. Фіялек (Fijałek) Ян Непомуцен // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2014. Т. 2. С. 589; Лаврецький Р. В. Харевичова (Charewiczowa, Strzelecka) Луція // *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2014. Т. 2. С. 607

витоків реформаційних процесів⁵³, участі русинів у гуситських війнах⁵⁴, конфесійної приналежності та конверсій русинів⁵⁵, зв'язку між конциліаризмом та унійними процесами в руських землях⁵⁶, організацією та проведенням антиосманських хрестових походів⁵⁷, подій пов'язаних з поділом Київської митрополії та антиунійною полемікою⁵⁸.

---

⁵³ Кметь В. Ф. Діяльність галицького латинського архієпископа Якуба Стрепи (1391–1409) (на матеріалах Центрального державного історичного архіву України у Львові) // *Львів: місто–суспільство–культура. Збірник наукових праць*. 1999. Т. 3. С. 22-31; Його ж. Архієпископство римо-католицьке (архідієцезія) // *Енциклопедія Львова*. Львів, 2007. Т. 1. С. 123-126

⁵⁴ Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн і військового мистецтва. Бл. 3060 р. до Христа – початок XVI ст. Харків, 2017. С. 758-759

⁵⁵ Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація 1464 р.: спроба прозопографічного дослідження її учасників // *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін*. 2000. Т. 140. С. 396-415; Його ж. *Rebaptizatio ruthenorum*: подвійні імена та конфесійно-культурна ідентичність шляхти руського походження в Галичині XV ст. // *Ruthenica*. 2007. Т. 6. С. 275-298; Капраль М. М. Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003. С. 62; Його ж. Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII–XVIII ст. Львів, 2012. С. 28-29; Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид. К., 2005. С. 113-120. В міжвоєнний період на роль конфесійної приналежності у торгівельних та управлінських відносинах у м. Львові звернула увагу також др. Луція Харевичова. *Charewiczowa Ł. Ograniczenia gospodarcze nacyj schizmatyckich i żydów we Lwowie XV i XVI wieku*. Lwów, 1925. S. 4

⁵⁶ Шпик І. Є. Високоосвічені болгари – провідники церковно-інституційного та релігійно-культурного життя Русі-України (остання чверть XIV–XV ст.) // *Проблеми слов'янознавства*. 2005. Вип. 55. С. 13-28; Войтович Л. В. Загадковий “Високородовитий шляхетний князь Червоної Русі” // *Галицько-волинські етюди*. Біла Церква, 2011. С. 388-395; Любашенко В. Польський король Владислав Ягайло і Київський митрополит Кипріянін: спроба церковної унії у XIV столітті // *Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*. Львів, 2012. Вип. 5. С. 17-25; Чорний М. І. Млини церковної власності в межах передмість і приміських земель Львова у XIV – першій половині XIX ст. // *Вибрані праці*. Упор. Л. В. Войтович, Ю. В. Овсінський. Львів, 2014. С. 133-135; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки унійних процесів у Київській митрополії // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2018. Вип. 18. С. 61-113

⁵⁷ Пшик В. П., Чорний В. П. Експозиція львівських музейників на ювілейній виставці, присвяченій битві під Варною 1444 р. // *Проблеми слов'янознавства*. 2004. Вип. 54. С. 269-270; Крикун М. Г. *Ottoman-Polish diplomatic relations (15th–18th centuries): An annotated edition of 'ahdnames and other documents / By Dariusz Kołodziejczyk*. Leiden; Boston; Köln: Brill, 2000. XVIII+721 p.+facsimiles and maps // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 39-40. С. 683-689; Чорний М. І. Галицькі землі у контексті східної політики Тевтонського ордену та антиосманських хрестових походів XV ст. // *Слисавет*.

У даному дисертаційному дослідженні та публікаціях автор дослідив особливості боротьби за право церковної інвеститури на теренах спадщини Романовичів⁵⁹, з'ясував форми участі латинського єпископату Львівської архидієцезії у загостренні етно-конфесійного протистояння у руських землях через гуситські та Свидригайлові війни⁶⁰, форми участі духовенства та християн латинського обряду вказаної архидієцезії в організації антиосманських хрестових походів 40-х – 60-х рр. XV ст.⁶¹. Досліджено, що єпископат даної архидієцезії отримував королівські донації в ключі конверсії християн грецького обряду у Латинську віру, присутність яких допускалась

Збірник наукових праць Кіровоградського національного університету. Історичні науки. 2012. Вип. 1. С. 402-420; Козицький А. М. *Leopolis militans.* Нариси військової історії Львова XIII–XVIII ст. Львів, 2014. С. 43-51

⁵⁸ До антиунійних творів, зокрема, належать “Житіє Сергія Радонезького”, апокриф “Повість про латинян, коли відлучились від греків”, повість Симеона Суздальського з її версіями, редакціями та списками, “Послання Йони”, “Степенна книга”, “Апологія Марка Євгеніка”, відповідні фрагменти Іосафіського літопису, Никонівського, Львівського, Софійського II зводів та ін. Зема В. Є. *Флорентійська унія та автокефалія Церкви // Український історичний журнал.* 2003. №1. С. 53-67; його ж. *Флорентійська унія и автокефалія Московської церкви // Cahiers du monde russe.* 2005. Vol. 46. P. 397-410; Gil A., Skoczylas I. *Kościół wschodnie w państwie polsko-litewskim w procesie przemian i adaptacji: metropolia Kijowska w latach 1458–1795.* Lublin-Lwów, 2014. S. 83-84, 94-95

⁵⁹ Івашко Р. В. Становлення Римо-католицької єпископської та митрополичої катедр у королівстві Русі в середині XIV – на початку XV століття // *Княжа доба: історія і культура.* 2014. Вип. 8. С. 326-338; Його ж. Визначення права світської інвеститури на теренах спадщини Романовичів у 1412 р. // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки.* 2018. Вип. 15. С. 19-24

⁶⁰ Івашко Р. В. Політико-правове значення Єдлінсько-краківського привілею для Русі // *Аннали юридичної історії.* 2018. Т. 2. №1-2. С. 144-148; Його ж. Ставлення до «схизматиків» у Львівській латинській архидієцезії напередодні Флорентійської унії // *Східноєвропейський історичний вісник.* 2018. Вип. 6. С. 15-21; Його ж. Єпископат Львівської латинської митрополії і військові конфлікти першої третини XV ст. // *Українсько-угорські етюди.* 2019. Вип. 3. С. 277-286; Idem. *The Historical Value of the Indulgence of 1436 Issued by the Council of Basel // Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte.* 2020. Vol. 114. P. 233-234

⁶¹ Івашко Р. В. Ювілейний рік середини XV століття у Короні Польській // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.* Вип. 3(138). С. 15-19

на периферії⁶². Попри укладення церковних уній з греками та вірменами, латинський єпископат Львівської архідієцезії дотримувався вектору конверсій населення руських земель як основного.

Отож, основний напрям дослідження історії Львівської архідієцезії серед польських дослідників полягав у з'ясуванні особливостей становлення її структур. Разом з цим дослідники церковної історії виявили, що основна роль латинського єпископату архідієцезії в стосунку християн грецького обряду полягала в їх конверсії в Латинську віру. Напрямом для наступних досліджень є, зокрема, продовження вивчення залучення духовенства та вірних Львівської архідієцезії до антигуситських та антиосманських хрестових походів.

1. 2. Огляд джерельної бази

Дослідження та реконструкція особливостей участі духовенства та вірних Львівської архідієцезії в унійних процесах зі східним християнством можливі на основі залучення писемних, речових та зображальних джерельних матеріалів. Комплексне залучення джерел, значна частина яких оцифровується⁶³, дозволило дослідити проблему під різними кутами зору.

---

⁶² Синоди королівського урядовця Внучека з Кутна спробували передати від парафії св. Івана Хрестителя східного обряду у м. Бібрці місцевому латинському настоятелю Мацею ставок та дамбу. Див. детальніше: Ivashko R. The early history of the Roman Catholic parish in Bibrka // *Annales Universitatis Mariae Curie-Skladowska. Sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis*. 2020. №6.

⁶³ The New York Public Library. [Електронний ресурс]. URL: <https://digitalcollections.nypl.org/> (дата звернення: 14.03.2019).; Vatican Library. [Електронний ресурс]. URL: <https://digi.vatlib.it/> (дата звернення: 10.01.2019).; Europeana. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.europeana.eu/portal/en> (дата звернення: 17.10.2019).; e-codices Virtual Manuscript Library of Switzerland. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.e-codices.unifr.ch/en> (08.11.2019).; Gallica. [Електронний ресурс]. URL: <https://gallica.bnf.fr/> (дата звернення: 15.01.2019).; Mittelalterliche Handschriften in Österreich. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.manuscripta.at/> (дата звернення:

Розглянуті писемні джерела в рамках дослідження представлені хроніками, літописами, актовими та діловодними документами, актовими книгами, рукописами, Коронною Метрикою, джерелами особового походження, звітами та фетнаме.

Найдокладніше про Львівську архідієцезію серед *хронік* згадується у праці Яна Длугоша “Щорічники або ж хроніка славного Королівства Польського”⁶⁴. Значна частина її кодексів (списків) зберігається у бібліотеці князів Чарторийських у Кракові. У 1615 р. хроніка була надрукована, у 1867 р. – опублікована вперше польською мовою. Ян Длугош помер незадовго призначення його папою Львівським архієпископом у 1480 р. У хроніці зафіксовані події конфлікту Корони Польської та Великого князівства Литовського із Тевтонським орденом, особливості перебігу конфлікту з гуситами, взаємовідносини поляків з литовцями та русинами, початку засідань церковних соборів, початку та кінця понтифікату римських пап, правління світських володарів.

Ян Длугош подав, зокрема, тексти або ж короткий виклад важливих документів, які висвітлюють особливості релігійного та конфесійного життя у руських землях приналежних до Корони Польської та Великого князівства Литовського. Історія Львівської архідієцезії – повідомлення про перенесення

03.09.2019).; Jan Długosz. Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. [Електронний ресурс]. URL: <https://dlugosz.polona.pl/pl/> (дата звернення: 24.01.2019).; The National Museum in Krakow. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/> (дата звернення: 18.04.2019).; Pergamentų skaitmeninių vaizdų archyvas. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.mab.lt/pergamentai/Kolekcija/> (дата звернення: 12.12.2017).; Metrica Regni Poloniae Digitalis. [Електронний ресурс]. URL: <https://agad.g-ov.pl/metrykalia.html> (дата звернення: 15.05.2019).; Zbiór Dokumentów Pergaminowych AGAD. [Електронний ресурс]. URL: http://agad.gov.pl/?page_id=448 (дата звернення 20.12.2018).

⁶⁴ Jan Długosz. Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Annales seu Cronicae incliti Regni Polonia. [Електронний ресурс]. URL: <https://dlugosz.polona.pl/pl/> (дата звернення: 24.01.2019).

катедри з Галича до Львова, початок та кінець пастирської послуги єпископату у Львові, Холмі, Перемишлі, Києві, Кам'янці, короткий підсумок їх діяльності, участь єпископів у дипломатичній службі та військових конфліктах – логічно вписано в контекст загальної канви подій. Осібно Ян Длугош також підготував каталог хоругв Тевтонського ордену як пам'ять про звитягу при Грюнвальді-Танненберзі, найбільш відома редакція якого знаходиться у бібліотеці Ягеллонського університету⁶⁵.

Участь делегатів із Центрально-Східної Європи у роботі Констанцького церковного собору (1414–1418) представлена у *хроніці* Ульріка Ріхенталя (бл.1360–бл.1437)⁶⁶. Особливу цінність у вивченні унійних перемовин мають повідомлення про прибуття та діяльність польсько-литовсько-руської делегації на чолі з митрополитом Григорієм Цамблаком (1415–1420) на собор. Інформація про особливості організації та датування Варненського хрестового походу знаходиться у нещодавно перекладених англійською хроніці “Зібрання староанглійських хронік” Жана де Вавріна (бл. 1400–бл. 1474), анонімній хроніці присвяченій священним війнам султана Мурада II (1421–1444, 1446–1451) та сербських анналах⁶⁷. У Никифорівському та Супральському *літописах* збережено повідомлення, зокрема, про пастирські візити митрополита Київського та всія Русі з осідком в Москві Фотія (1408–1431) на територію куди поширювалась церковна

---

⁶⁵ Див. детальніше: Dymmel P. Lwowski rękopis Banderia Prutenorum Jana Długosza // *Scriptura Custos Memoriae. Prace historyczne*. Poznań, 2001. S. 339-354

⁶⁶ Chronik – St. Georgen 63 // Karlsruhe. Badische Landesbibliothek. 102v, 121r, 183v, 188v, 226r. Див. також: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński, grecki, arabski, ormiański, polski. Ukł. ks. A. Baron, ks. H. Pietras SJ. Kraków, 2003. T. 3. S. 167-172, 238-239, 267; Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. Львів, 2010. С. 167-168; Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії. С. 281

⁶⁷ Imber I. The Crusade of Varna, 1443-45. Farnham, 2006. P. 41-166, 202

юрисдикція львівських архієпископів-митрополитів та смерть митрополита Київського та всія Русі Герасима (1433–1435).

У Центральному державному історичному архіві у Львові (ЦДІАЛ) також знаходиться копія нещодавно опублікованого в українському перекладі рукопису *хроніки* Львова Юзефа Бартоломея Зіморовича (1597–1677), де збережено повідомлення з історії Львівської архідієцезії⁶⁸. Хроніст підтвердив версію про перенесення осідку латинських архієпископів-митрополитів з Галича до Львова у 1414 р., коротко звернувся до історії головних святинь та віттарів Львова, прив'язав появу кармелітів босих та бернардинців у Львові із заходами стосовно боротьби з Османською загрозою, спробував з'ясувати причини утворення Львівської конфедерації, відзначив основні віхи формування структур Львівської архідієцезії, подав характеристики діяльності її пастирів.

Актові документи представлені на публічно-правовому та приватно правному рівнях урядових та церковних адміністративних центрів. Основні папські грамоти пап про перенесення катедри з Галича до Львова, їхні ж доручення стосовно залучення львівського архієпископа до боротьби з гуситами, призначення єпископів на вакантні катедри, заклики до святкування Ювілейного року та інше, опублікував префект архіву Апостольського Престолу Аугустіно Тайнер (1804–1874)⁶⁹. Спробу

---

⁶⁸ Хроніка міста Львова, праця Йосипа-Варфоломія Зіморовича, виготовлена на архівних матеріалах Львівського василіанського монастиря за 1665–1672 рр. (копія) // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 1157. 206 с.; Зіморович Б. Потрійний Львів: Leopolis Triplex. Пер. з лат. Н. Царьової. 2-ге вид. Львів, 2002. С. 85-96

⁶⁹ *Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia* (далі – VMPL). Ed. Augustino Theiner. Romae, 1861. Vol. 2. 782 p. (Monumenta Historica Poloniae). З відповідними фондами італійських архівів працювали проф. В. Абрагам, проф. А. Прохаска, Раду Росетті (1853–1926). Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії. С. 285-286; див. також: Drabina J. *Papiestwo-Polska w latach 1384–1434*. Kraków, 2003. S. 59, 62

підготувати універсальний реєстр папських грамот Корони Польської, включно із спрямованими у Львівську архідієцезію, здійснили Станіслав Курась та Ірена Сулковсько-Курасьова. Сюди увійшли не лише їх знахідки у фондах Секретного Ватиканського Архіву, але реєстри вже відомих чи раніше опублікованих документів, або ж документів записаних у хроніці Яна Длугоша⁷⁰.

Збір *актових* документів римських пап, що стосувались історії України, підготував отець-василіянин Атанасій Великий (1918–1982)⁷¹. Їх зміст свідчить, що папа Євгеній IV (1431–1446) не забороняв русинам здійснювати богослужіння за східним обрядом. Його наступник папа Миколай V (1447–1455) заборонив перехід з латинського в грецький обряд під приводом церковної унії. Папа Калікст III (1455–1458) плекав надію, що греки все ж дотримуватимуться Флорентійської унії. Цю лінію продовжив папа Пій II (1458–1464). Більше того, заходи з імплементації церковних уній у Львівській архідієцезії були логічно пов'язані із організацією опору поширенню московському, татарському та османському впливам. Окремі відповідні організаційні актові документи загального церковного рівня, використані в дослідженні, збережено в оригіналі або ж у копіях рукописів.

Основу *актових* документів урядового рівня, згідно з якими врегульовувались церковно-правові відносини у Львівській архідієцезії в окреслений період становили Городельський привілей (2 жовтня 1413 р.), Львівський привілей (25 жовтня 1432 р.), Єдлінсько-Краківський привілей (4 березня 1430 р., підтверджений 11 січня 1433 р.), Троцький привілей (6

---

⁷⁰ Bullarium Poloniae. Litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens (далі – BP). Ed. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa. Romae–Lublin, 1988. Vol. 3. 301 p.; 1992. Vol. 4. 580 p.; 1995. Vol. 5. 356 p.; 1998. Vol. 6. 472 p.

⁷¹ Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia (1075–1953) (далі - DPR). Coll. A. Welykuj. Romae, 1953. Vol. 1. P. 101-160

травня 1434 р.), Пьотрковський привілей (16 грудня 1438 р.), Шегединський маніфест (4 серпня 1444 р.), Віленський привілей Казимира IV (2 травня 1447 р.), привілей цього ж правителя виданий у Новому Місті Корчині (22 жовтня 1456 р.); *міжнародні договори* у Любовнянському граді (бл.15 березня 1412 р.), Загребі 8 листопада 1412 р.⁷², польсько-московська угода 31 серпня 1449 р., церковні унії 30-40-х рр. XV ст.⁷³ та ін.

Особливу цінність у вивченні історії Львівської архідієцезії становлять *акти* на пергаментних грамотах з архіву катедральної капітули, які увійшли до складу, зокрема, 131-го фонду пергаментних грамот та окремого 197-го фонду майнових привілеїв ЦДІАЛ⁷⁴. Вказані зібрання є основними, проте не вичерпними з огляду на розпорошеність джерельних матеріалів⁷⁵. Особливу зацікавленість із 131-го фонду для дослідження складають папські грамоти та привілеї Ягеллонів як безпосередньо духовенству архідієцезії так і дотичні

---

⁷² У Державному архіві у Копенгагені зберігається дансько-польський договір 1419 р., свідками укладення якого були латинські єпископи Києва та Кам'янця, який потребує подальшого дослідження. 1419 7 15 Rep. 5791. Pakkens №2695-с. [Електронний ресурс]. URL:

https://www.sa.dk/daisy/fysiske_enheder_detaljer?a=&b=ny+kro+r%C3%A6k&c=&d=1&e=2019&f=&g=&h=&ngid=&ngnid=&heid=98407&henid=98407&epid=3670929&faid=11&meid=5176428&m2rid=7546688&side=1&sort=&dir=&gsc=&int=&ep=&es=&ed (дата звернення: 15.03.2018); Барбашев А. И. Витовт. Последние двадцать лет княжения. 1410–1430 гг. Біла Церква, 2012. С. 111-112

⁷³ Decreto di unione delle chiese di Roma e Constantinopoli // Biblioteca Medicea Laurenziana. Documenti del Concilio di Firenze. Doc. Concilio №1; Decretum originale unionis Armenorum cum sancta Romana ecclesia promulgatum in sacro universali concilio florentini XXII Novembris 1439. Deo laus. Deo gratias // Biblioteca Medicea Laurenziana. Documenti del Concilio di Firenze. Doc. Conclio №12; Bulla unionis Concilii Florentini graece et latine sec. XV med. // Biblioteca Vaticana. Ott. gr. 470; Ott.gr. 472

⁷⁴ Митрополичий католический капитул г. Львова с. XI. Декреты польских королей Владислава IV и Зигмунта Августа в привилегиях данных капитулу // ЦДІАЛ. Ф. 197. Оп. 1. Спр. 1. 4 арк.

⁷⁵ Див. також, зокрема: Магістрат міста Львова // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 1. Спр. 59, 107, 173, 222; КМФ-6. Оп. 1. Од. зб. 6.

для населення руських земель⁷⁶. Переважна більшість привілеїв та надань мала майновий характер, відображаючи історію формування земельного фонду архієпископії⁷⁷. До частини цих архівних матеріалів, зокрема, стосовно зв'язків львівського латинського духовенства із Базельським церковним собором, дослідники звертались до цього часу лише частково⁷⁸.

Серед *актів* Головного архіву давніх актів у Варшаві збережено записи на пергаменті великого князя литовського Вітовта Кейстуовича (1391–1430) та короля Владислава III (1434–1444) на контроверсійне село Товсте на Поділлі; поширення умов Городельського привілею на русинів; договір із Тевтонським орденом 31 грудня 1435 р.; запевнення підтримки великому князю Литовському Сигізмунду Кейстуовичу (1432–1440) зі сторони шляхти Корони Польської у протистоянні із конкурентом Свидригайлом Ольгердовичем (бл.1370–1452); донації короля Владислава III на користь львівського архієпископа Яна Одровонжа (1437–1450) та відданих королю людей в ході приготувань до антиосманської кампанії; надання та підтвердження прав вірменам Кам'янця; духовні привілеї вказаному князю

---

⁷⁶ Див. детальніше: Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie (далі AGZ). Lwów, 1870. Т. 2. 285 s.; 1872. Т. 3. 313 s.; 1873. Т. 4. 303 s.; 1875. Т. 5. 293 s.; 1876. Т. 6. 302 s.; 1878. Т. 7. 325 s.; 1880. Т. 8. 351 s.; Привілеї міста Львова (XIV–XVIII). Упор. М. М. Капраль. 2-ге вид. (електронний варіант). Львів, 2010. 544 с. (Львівські історичні пам'ятки. Т. 1). URL: <http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/Привілеї-міста-Львова.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).

⁷⁷ Унікальні документи Національного архівного фонду. [Електронний ресурс]. URL: https://archives.gov.ua/?s&uniq=1&fbclid=IwAR0Uep8LqdBGino5QGLzdfWaRvR_0pFu11apg__EA9qXxzh9JG2ohrbAkBw (дата звернення: 02.04.2020).; Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233–1799. Укл. О. А. Купчинський, Е. І. Ружицький. К., 1972. 684 с.; Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник. Ред. Г. І. Сварник. Львів-Київ, 2001. 387 с.; Центральний державний історичний архів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://tsdial.archives.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2019).

⁷⁸ Fijałek J. Mistrz Jakób z Paradyża i uniwersytet Krakowski w okresie soboru Bazylejskiego. Kraków, 1900. Т. 2. S. 9-10

Сигізмунду Кейстутовичу від пап Мартина V (1417–1431), Євгенія IV та отців Базельського собору; папський дозвіл королю Казимиру IV (1447–1492) мати переносний вівтар. Стан збереженості документів хороший за винятком повністю вицвілої з лицьової сторони грамоти папи Євгенія IV для князя Сигізмунда Кейстутовича.

Важливими джерелами інформації в історії вивчення проблеми є записи *актових книг* м. Львова. В записах індиктів і протоколів уряду ради зафіксовано папські розпорядження стосовно збору коштів на боротьбу з османською загрозою, укладення союзу між шляхтою Львівської та Жидачівської земель для захисту власних прав⁷⁹. У касовій книзі прибутків та видатків м. Львова збережено записи про прибутки та витрати на посланця, який мав довідатись про долю короля Владислава III при Варні та видатки на хрестовий похід, що мав розпочатися в Анконі⁸⁰. У записах Львівського гродського суду знаходяться обляти короля Владислав II Ягайла про надання на користь парафії східного обряду у с. Страдч, храму св. Архистратига Михаїла у с. Великі Передримихи та церкви св. Івана Хрестителя у Городку. У записах Галицького гродського суду та найстаріших Львівських земських судів є інформація про майнові судові спори між архієпископом Яном Одровонжем та, вочевидь, східними християнами.

У *Коронній Метриці* збережено записи-підтвердження про надання львівським архієпископам інквізиторських повноважень на Русі у зв'язку із розповсюдженням гуситської ересі, підтвердження спадкових прав львівським вірменам, рішення короля Владислава III стосовно імплементації

---

⁷⁹ Книга запису індиктів і протоколів уряду ради // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 8. 955 арк.

⁸⁰ Касова книга прибутків і видатків міста // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 698. 918 арк. Публікацію фінансових записів Апостольської палати, включно з відповідними виплатами на користь латинського єпископату Русі, здійснив д-р Ян Лісовський. *Polonica. Ex libris "Obligationum et solutionum" Camerae Apostolicae ab a. 1373. Coll. I. Lisowski. Romae, 1960. 292 p. (Elementa ad fontium editiones. Vol. 1)*

постанов церковної унії з греками, поділ Київської митрополії на Московську та Київську, доручення папи Пія II (1458–1464) латинському єпископату Русі вирішити проблему відшкодування збитків Галицькій катедрі⁸¹. У рукописі теки Адама Нарушевича (1733–1796) XVIII ст. серед понад 38 тисяч документів знаходяться копії привілеїв про фундацію латинської катедри у Холмі, королівський дозвіл на збереження церков східного обряду на Волині в ході Свидригайлових воєн та поширення умов Городельського привілею на русинів⁸².

У манускриптах Французької національної бібліотеки у Парижі, Університетської бібліотеки у Базелі та Центральній бібліотеці у Золотурні збережено, зокрема, текст індульгенції із закликом отців Базельського собору до хрестового походу, їх постанови та записи про присутність представників львівського архієпископа Яна Одровонжа на соборі⁸³. У рукописі №1799 (736, №13) бенедиктинського абатства Мельк є група документів стосовно організації боротьби з османською загрозою в умовах нового спалаху гуситського руху у Європі.

Принагідними у дослідженні проблеми стали *джерела особового походження*. Особові матеріали проф. А. Прохаски зберігаються у вигляді виписок та вирізок власних наукових праць⁸⁴. Тут є, зокрема, виписки про

---

⁸¹ Metrica Regni Poloniae Digitalis. [Електронний ресурс]. URL: <https://agad.gov.pl/metrykalia.html> (дата звернення: 15.05.2019).

⁸² Privilegium creationis episcopatus Chelmensis // ВКСз. Naruszewicz teka. 11 IV Rkps. №117; Privilegia terrae Lucensis sigillum Majus Regis cum minoribus aliis octodecim // ВКСз. Naruszewicz teka. 15 IV Rkps. №65; Privilegium Sigismundi Ducis Lithuaniae quo Jura et Libertates M. D. L. confirmat // ВКСз. Naruszewicz teka. 15 IV Rkps. №128

⁸³ Concilium Basiliense. Studien und Quellen zur Geschichte des Concils von Basel: herfugegeben mit unterstützung der Historischen und antiquarischen Gesellschaft von Basel. Her. H. Herre. Basel, 1910. Bd. 7. S. 390

⁸⁴ Виписки з історичних документів, публікацій та наукових праць, начерки з історії Русі, Литви, Польщі, Туреччини, Німеччини, України XII–XVIII ст. // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 15. 221 арк.; Виписки з історичних документів, публікацій, та наукових праць,

призначення на катедри латинських єпископів в контексті боротьби з османами та поділу Київської митрополії. У фонді Кароля Бадецького (1886–1953) збережено фотокопії середньовічних пергаментних документів, зміст яких відображає міжконфесійні відносини у Львівській архідієцезії⁸⁵.

З особової справи проф. В. Абрагама довідуємось про його плани опублікувати другий том дослідження становлення структур Латинської Церкви в руських землях, куди б гіпотетично мали б увійти сюжети про залучення Львівської архідієцезії до антиосманських хрестових походів⁸⁶. У записках справи проф. Александра Чоловського (1865–1944) є інформація про обмеження прав вірменів в 60–70-х рр. XV ст. на користь християн латинського обряду Львова⁸⁷.

начерки з історії Польщі та Литви XIV–XV ст. Городельська унія 1413 // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 18. 240 арк.; Виписки з історичних документів, публікацій, та наукових праць, начерки з історії Львова XIV – XVIII ст. (1388–1768 рр.) // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 19. 62 арк.; Виписки з історичних документів, публікацій та наукових праць, начерки з історії Польщі, Литви, Чехії, Ватикану та інших країн XV–XVIII ст. (1410–1716 рр.) // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 20. 63 арк.

⁸⁵ Бадецький Карл – історик, архівіст. Ілюстрації грамот до V тому видання “*Pomniki dziejowe Lwowa*” // ЦДІАЛ. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 12-15, 17-18; Бадецький Карл – історик, архівіст. Ілюстрації до каталога грамот на пергаменті // ЦДІАЛ. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 46. Арк. 82

⁸⁶ Университет им. Яна Казимира во Львове. Ректорат. Личное дело профессора Абрахама Владислава // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 5. Спр. 1. 157 арк. Див. також: Abraham W. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich a szczególnie w Archiwum Watykańskim. O materiałach do dziejów polskich w wiekach średnich // *Archiwum Komisji Historycznej*. Kraków, 1889. T. 5. S. 33-86; Idem. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich w latach 1896/7 i 1897/8. O materiałach do dziejów polskich w wiekach średnich // *Archiwum Komisji Historycznej*. Kraków, 1902. T. 9. S. 1-234; Idem. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich do dziejów Polski w wiekach średnich za lata 1899 – 1913 // *Archiwum Komisji Historycznej*. Kraków, 1923. S. 2. T. 1. S. 1-65

⁸⁷ Львовский королевский университет им. Франца I. Ректорат. Работа др. Чоловского Александра на тему: “Очерк организации и деятельности городского управления древнего Львова с 1250 по 1789 гг.” // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 11. Од. зб. 14. Арк. 57. У ДАЛО знаходиться, зокрема, особова справа проф. М. Грушевського: Университет ім. Яна Казимира у Львові. Особова справа професора Грушевського Михайла // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 5. Спр. 510. 141 арк. Учений опублікував також королівські надання напередодні та в перші місяці організації Варненського хрестового походу на користь Фрідріха Буцацького,

Біографії короля Владислава III та львівського архієпископа Гжегожа з Сянока написав гуманіст Філіп Боунакорсі Каллімах (1437–1496), який можливо вперше вжив термін “Балкани” у світовій історії⁸⁸. Автор біографій був звинувачений у змові проти папи Павла II (1464–1471) після чого відправився у вигнання. Філіп знайшов прихисток при дворі архієпископа Гжегожа у Дунаєві, теперішньому селищі, що на Перемишлянщині. Італійський гуманіст теж був вихователем дітей короля Казимира IV та виконував дипломатичні місії у Константинополі. Філіп був прихильником організації опору османам у коаліції між Апостольським Престолом, Коронаю Польською та Венеційською республікою, тому його твори написані у цьому ключі. Особливо негативно у працях Каллімаха представлений папський легат Джуліано Чезаріні (1398–1444) як клятвопорушник. Натомість архієпископ Гжегож замолоду представлений вірним капеланом короля Владислава III, що супроводжував його до останнього.

Інформація про особливості організації та ходу останнього хрестового походу перед катастрофою 1453 р. збережено у *звіті* папського колектора Андреаса де Палаціо, написаного латинською мовою⁸⁹. Зміст цього документу був взятий за основу Яном Длугошем при написанні його хроніки.

Пьотра Одровонжа, Христина зі Щуковець, Сенька Козловського, Михайла Бучацького. Грушевський М. С. Твори у 50 томах. Ред. П. С. Сохань. Львів, 2005. Т. 7. №34-40. (Серія історичні студії та розвідки (1900–1906)). Про церковну юрисдикцію митрополитів Гнезна на Литві писав у книзі “Історія України-Руси” Олександр Барвінський (1847–1926). Рукопис знаходиться у Львівській національній науковій бібліотеці імені Василя Стефаника. Барвінський О. Г. Історія України-Руси (рукопис) // ЛНБ ім. В. Стефаника. Барв. 4184. П. 248. Арк. 40v

⁸⁸ Див. детальніше: Tworek M. Filippo Buonacorsi (Callimachus). [Електронний ресурс]. URL: www.repertoriumpomponianum.it/pomponiani/buonacorsi_filippo.htm (дата звернення: 07.02.2019).

⁸⁹ Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Ed. A. Lewicki. Kraków, 1891. Т. 2. №308. (Monumenta Medii Aevi Historica res gestas Poloniae illustrantia. Т. 12); Prochaska A. List Andżeja de Palatio o klęsce Warneńskiej. Lwów, 1882. 37 s.

Довша версія повідомлення була опублікована Анатолем Левицьким, оригінал коротшої версії знаходиться у Курницькій бібліотеці. Окреме *фетнаме* султана Мурада II (1421–1444, 1446–1451), яке теж мало звітний характер для мусульманських правителів, із згадками про полонених хрестоносців знаходиться у Французькій національній бібліотеці⁹⁰, інше – вже опубліковане та перекладене угорською⁹¹.

Про історію Львівської архієпископії теж свідчать матеріальні пам'ятки. Головний готичний катедральний Львівський храм, початок будівництва якого був покладений у 80-х рр. XIV ст., добудовували у стилі бароко та рококо. За задумом тут мало бути дві вежі, подібно як у Маріацькому костелі у Кракові, але цього так ніколи не було реалізовано⁹². Зараз болючою є проблема збереження й інших костелів колишньої Львівської церковної провінції, які руйнувались під час татарських нападів, не дійшовши до нас у такому вигляді, який вони мали у Середньовіччі.

У Львові на Площі Ринок, №9, знаходиться теж колишня кам'яниця латинських архієпископів. Тут у 1405 та 1420 рр. проживав князь Свидригайло Ольгердович, проте з наростанням етно-конфесійних протиріч, король Владислав II Ягайло повернув будинок львівським ієрархам. Латинські архієпископи проживали тут до 1844 р.⁹³.

---

⁹⁰ Jefferson J. The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad: The Ottoman-Christian Conflict from 1438–1444. Leiden, 2012. P. 371

⁹¹ Bánlaky J. A magyar nemzet hadtörténelme. 10. A Hunyadiak kora. Hunyadi János (1437–1456). 4. A várnai hadjárat 1444-ben. a) Események a várnai czatáig. 65. [Електронний ресурс]. URL: <https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/752.html> (дата звернення: 16.12.2019).

⁹² Парафія митрополичої базиліки Успіння Персвятої Діви Марії у Львові. Історичний нарис собору. [Електронний ресурс]. URL: http://lwowskabazylika.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3&lang=uk (дата звернення 21.01.2019).

⁹³ Пл. Ринок, 09 – Колишня кам'яниця архієпископів. [Електронний ресурс]. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/rynok-9/> (дата звернення: 10.03.2019).

Для дослідження цікаві матеріали музею-замку у Мальборзі⁹⁴. Військова колекція тут складає більше 650 військових предметів, поділених на кілька тематичних груп. Окремий меморіальний музей було приурочено Варненській битві⁹⁵, куди передано матеріали про участь руських лицарів у антиосманському хрестовому поході, представлено стенди⁹⁶. При музеї діє постійна експозиція та знаходиться кенотаф короля Владислава III, тіла якого не віднайдено.

Отже, основу джерельної бази у дослідженні участі Львівської архидієцезії в унійних процесах зі східним християнством складають актові документи, актові книги, хроніки, рукописи, Коронна Метрика, міжнародні договори, джерела особового походження, сакральна архітектура, музейні предмети. За характером інформації в писемних джерелах містяться урядові та церковні надання, підтвердження прав майнового, політичного та церковного характеру, записи про видатки на хрестові походи, результати досліджень фахівців. Відповідні розпорядження видані як на загально церковному, загальнодержавному так і на локальному рівнях. Джерельні матеріали розпорошені по різноманітних архівних, бібліотечних, університетських міжнародних фондах. Принагідним у вивченні проблеми стала теж частина збережених пізньосередньовічних сакральних пам'яток та музейних предметів.

---

⁹⁴ The Malbork Castle. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.zamek.malbork.pl/en> (дата звернення: 02.05.2019).

⁹⁵ Park-museum of military friendship 1444 “Wladislaw Warnenchik”. [Електронний ресурс]. URL: http://www.varnenchikmuseum.com/Eng/Istoria/Istoria_na_muzeq.html (дата звернення: 05.09.2018).

⁹⁶ Підлуцький О. Г. Король-лицар, який має аж два саркофаги, але лежить невідомо де. [Електронний ресурс]. URL: https://dt.ua/SOCIETY/_korol-litsar,_yakiy_mae_azh_dva_sarkofagi,_ale_lezhit_nevidomo_de.html (дата звернення: 13.02.2019).

1. 3. Методологія дослідження

Специфіка дослідження унійних процесів зі східним християнством у Львівській архидієцезії вимагає враховувати репрезентативні стереотипні образи. У цьому ключі найчастіше єпископ Латинської Церкви асоціювався із “польським біскупом”. Найрадикальніше окреслення в рамках “влади дефініцій” стосовно поширення впливу Латинської Церкви в регіоні – це “експансія”. Таке трактування було характерне для марксистсько-ленінського підходу⁹⁷. В основу даного дослідження було покладено цивілізаційна концепція наукового пізнання, що прийшла на зміну попередній⁹⁸. Це дозволило неупереджено дослідити особливості спроб імплементації церковних уній у Львівській архидієцезії, звівши суб’єктивні стереотипи до мінімуму.

Складовою частиною методологічно-теоретичних засад дослідження стала відповідна термінологія. Визначення Львівська латинська архидієцезія походить від латинської назви цієї адміністративно-церковної одиниці – *Archidioecesis Leopolitana Latinorum* (див. додаток №2)⁹⁹. “Львівська Церква”

---

⁹⁷ Витоки такого трактування варто шукати в народництві та польській історіографії про міфи “польського культурного муру” та “цивілізування” Сходу. Спробу розвінчати такі погляди на прикладі досліджень проф. Антонія Прохазки в описі відповідних справ 139 архівного фонду ЦДАЛ здійснив, зокрема, історик Іван Іванович Сварник. До слова, Апостольський Престол покладав здійснювати місійну апостольську діяльність та християнізацію на латинських єпископів та монахів, які знаходились географічно ближче до того чи іншого регіону. У випадку з населенням руських земель, де знаходилась Львівська архидієцезія, ближче знаходилось польське та угорське духовенство. Див. детальніше: Weiss A. *Biskupstwa bezpośrednio zależne od Stolicy Apostolskiej w średniowiecznej Europie*. Lublin, 1992. S. 234-237

⁹⁸ Зашкільняк Л. О. Про свободу і обмеження в пізнанні минулого: українська історіографія на початку ХХІ століття // *Харківський історіографічний збірник*. 2016. №15. С. 18; див. також: Зашкільняк Л. О. *Методологія історії від давнини до сучасності*. Львів, 1999. С. 218

⁹⁹ Єдиного визначення для цієї церковно-адміністративної одиниці на сьогоднішній день немає. По іншому вона означена як Львівська Архидієцезія Римсько-Католицької Церкви в

була окреслена одночасно як центр архидієцезії, митрополії і церковної провінції. Архидієцезія – вужче поняття, що окреслює раніший час створення однієї дієцезії стосовно інших. Церковні митрополія або провінція – ширші поняття, що зазвичай означають сукупність кількох дієцезій навколо спільного центру-катедри. У тексті дисертації Львівська архидієцезія розглядається у зв'язку з прилеглими дієцезіями в рамках однієї церковної провінції.

Дисертаційне дослідження побудоване на принципах історизму. У зв'язку з цим ми враховуємо, що авторам середньовічних пам'яток були характерні універсалізм, сприйняття історії як лінійного процесу та провіденціалізм¹⁰⁰. В основі дослідження покладено проблемно-хронологічний метод та метод періодизації. Ключовим проблемами визначені особливості укладення локальної моделі церковної унії у руських землях в контексті діяльності церковних соборів першої половини XV ст., вплив гуситських війн на ці процеси, спроби запровадження церковної унії з греками та вірменами у Львівській архидієцезії, особливості організації захисту від Османської загрози в рамках східної політики Апостольського Престолу та політики побудови “Європи Ягеллонів”.

На початковому етапі дослідницька робота полягала в методичній підготовці, вивченні бібліографії та технічному пошуку архівних документів в рамках архівної евристики. При цьому пошук відбувався одночасно за генетичною вертикаллю (описи та показники) та логічною горизонталлю (каталоги та автоматизовані пошукові системи). Пошук інформації архівної спадщини відбувався також в міжархівних, міжфондових, фондових

Україні, Львівсько-латинська архидієцезія, Львівська архидієцезія латинського обряду, Львівська митрополічна архидієцезія або ж просто – Львівська архидієцезія.

¹⁰⁰ Див. детальніше: Яковенко Н. М. Вступ до історії. К., 2007. С. 60-76

довідниках та путівниках, оглядах, списках фондів зарубіжних та українських архівів.

Використання методів дипломатики дозволило визначити оригінальність, авторство, час створення, інформативність та здійснити інтерпретацію семантики тексту залучених у дослідженні документів; з'ясувати, що більшість використаних у цій роботі грамот та редакцій хронік були автентичними, контекст їх створення¹⁰¹. В опрацюванні джерел було застосовано структурний аналіз та “деконструкція” джерела, історична герменевтика та семіотичний аналіз. Застосування результатів палеографічних досліджень стало запорукою правильного прочитання тексту середньовічних хронік та грамот¹⁰².

Історико-типологічний метод та абстрагування допомогли виділити унійні процеси зі східним християнством та міжконфесійні відносини в цьому ключі в історії Львівської архієпископії. Передусім це виокремлення та дослідження особливості церковної політики Ягеллонів стосовно християн

---

¹⁰¹ Виняток становить грамота-фальсифікат короля Казимира IV 1448 р. для церкви св. Миколи у Львові. У джерельній публікації “Історія Львова в документах і матеріалах” її текст поданий без належної критики, що може ввести в оману стосовно автентичності документу. Ґрунтовну внутрішню критику документу здійснив Олег Купчинський, показавши, що автор фальсифікату намагався подати реальним бажане. Див: Купчинський О. А. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти. Львів, 2004. №11. Методичні принципи вивчення історичних джерел зводяться до способів їх виявлення (евристичний та археографічний пошук), опису (залучення методів палеографії, кодикології, археографії) та аналізу (атрибуція, датування, компаративний (компаративістський) метод, оцінка достовірності та оригінальності, типологія, верифікація). Див. також: Кметь В. Ф., Турмис Н. В., Шуст Р. М. Стан і перспективи розвитку спеціальних історичних дисциплін // *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми*. Ред. Л. О. Зашкільняк. Львів, 2004. С. 236; Ільків-Свидницький М. М. Прагматична (документальна) писемність галицького архієпископа Якуба Стрепи кінця XIV – початку XV століття // *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спецвипуск*. 2017. С. 11-70

¹⁰² Барабаш Т. М. Палеографічні дослідження архівістів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів (1960–1990-ті рр.) // *Архіви України*. 2012. №4(280). С. 34

грецького обряду, ставлення та спроб імплементацій церковних уній серед духовенства та християн на території церковної юрисдикції львівських архієпископів-митрополитів, залучення духовенства та вірних до організації антиосманських хрестових походів. Концептуальні положення дисертації було сформовано також, використовуючи методи дедукції та індукції.

Метод аналогії – проміжний між інтуїтивним та логічним, – теж став принагідним у роботі з джерельним матеріалом. У випадку з дослідженням унійних процесів у Львівській архідієцезії мова йде про використання тут принципів та постанов у стосунку до християн грецького обряду характерних для Гнезненської митрополії¹⁰³. Йдучи за принципом аналогії, принагідними для розгляду стали королівські підтвердження XV–XVI ст. попередніх привілеїв. Таким чином з'ясовано, що Львівська архідієцезія була зрівняна у правах із Гнезненською митрополією¹⁰⁴, львівські архієпископи мали інквізиційні повноваження, міжконфесійне рівноправ'я поширювалось на усіх християн у архідієцезії у випадку визнання ними влади Папи Римського.

Завдяки синхронному, діахронному та порівняльному методам вдалося з'ясувати стосунок церковних ієрархів Львівської архідієцезії до їх сучасників та антиосманських хрестових походів¹⁰⁵. Латинське духовенство підпорядковане львівським архієпископам сприймало ієрархів Східної Церкви та тих, які дотримувались церковної унії, як конкурентів і остерігалось, певним чином побоюючись втрати прав церковної юрисдикції серед християн на їх користь. З вибухом Тринадцятирічної війни (1454–1466), коли антиосманська боротьба у політичному житті Корони Польської

---

¹⁰³ Одна з інкунабул із відповідним текстом статутів знаходиться у Львові. Див. детальніше: Інкунабули (першодруки) Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Каталог. Укл. Ф. П. Максименко. Львів, 2011. С. 42

¹⁰⁴ Івашко Р. В. Політико-правове значення. С. 147-148

¹⁰⁵ Див. детальніше: Зашкільняк Л. О. Вступ до методології історії. Львів, 1996. С. 71-72

відійшла на другий план, львівський архієпископ Гжегож із Сянока підтримав короля Казимира IV. Застосування особливого порівняльно-сфрагістичного методу допомогло при визначенні конфесійної приналежності власників печаток укладачів Львівської конфедерації.

Використання елементів просопографічного дослідження дозволило з'ясувати особливості церковної політики перших Ягеллонів та місце латинського руського єпископату в ній. З'ясовано, що вірна служба на користь Ягеллонів та толеранція до них спонукали польсько-литовських монархів до окремих випадків поступок на користь християн східного обряду¹⁰⁶. До того ж виявлено, що служба львівських архієпископів Яна Жешовського, Яна Одровонжа та Гжегожа із Сянока не обмежувалася лише здійсненням культових ритуалів¹⁰⁷. Вони були активними учасниками політичного та дипломатичного життя Корони Польської. Крім того, львівський архієпископ Ян Вонтробка-Стжелецький (1481–1493) та холмський єпископ Павел з Грабова (1463–1479) перед початком духовної кар'єри були ще й хрестоносцями.

Отже, вибір методів дослідження відбувся відповідно до завдань та мети дисертаційного дослідження. Оскільки переважна більшість джерел – це архівні документи, тому крім загальних історичних підходів дослідження широко було застосовано методи спеціальних історичних дисциплін. У результаті запропоновані інтерпретації, висновки та концептуальні

---

¹⁰⁶ Див. також: Русина О. В. Україна під татарами. С. 111-113

¹⁰⁷ Івашко Р. В. Єпископат Львівської митрополії і військові конфлікти першої третини XV ст. // VI Міжнародна наукова конференція “Україна і Велике князівство Литовське в XIV – XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі”. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка 18–21 вересня 2019 р. Програма та тези доповідей. Київ – Кам’янець-Подільський, 2019. С. 46-48

положення дослідження побудовані на принципах цілісності та наукового плюралізму, неупередженості в оцінці подій та явищ.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Згідно зі змістом відповідної фахової літератури було два основні шляхи міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії. Перший з них полягав в конверсії християн грецького обряду русинів, які знаходились на території церковної юрисдикції львівських латинських архієпископів-митрополитів. Церковна унія була альтернативним шляхом, для якого була характерна толерантність, побудована на можливості співіснування обрядів. Дослідження польських науковців були спрямовані на особливості становлення структур Львівської архідієцезії. Натомість у працях українських дослідників ставлення до конверсій русинів мало негативний характер.

В основі джерельної бази з історії Львівської архідієцезії є переважно писемні матеріали – грамоти, урядові документи та середньовічні хроніки, написані латинською мовою. Вони розпорошені не лише в архівах України, але й за кордоном. Разом з цим інформація про унійні процеси та міжконфесійні відносини на відповідній території теж міститься в документах та літописах написаних кирилицею. Значна частина джерельного матеріалу вже опублікована. Робота з ним вимагала вибору доцільних методів дослідження, які б відповідали також завданням та меті дисертаційного дослідження.

РОЗДІЛ II

МІЖКОНФЕСІЙНІ ВІДНОСИНИ У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ СТРУКТУР (ДО 1432 Р.)

2. 1. Визначення права приналежності церковної інвеститури на території спадщини Романовичів

У боротьбу за церковну інвеституру на теренах спадщини Романовичів були залучені насамперед польський король Владислав II Ягайло, угорський король Сигізмунд Люксембурзький та великий литовський князь Вітовт Кейстутович. Поступове збільшення латинського впливу з польської, угорської та литовської сторін стало можливим внаслідок розгортання боротьби за спадщину Романовичів¹⁰⁸. Водночас у Константинополі побоювались конверсій в західне християнство литовських правителів, підтримуючи у Київській митрополії то литовських, то московських ставлеників¹⁰⁹. Після військового походу королеви Ядвіги у Львівську землю у 1387 р. стало незрозумілим кому має належати право церковної інвеститури – чи правителям Корони Польської, чи Угорського королівства, – у латинській Галицькій митрополії¹¹⁰.

Першочергова для становлення структур Львівської архідієцезії проблема приналежності церковної інвеститури у руських землях була частково врегульована 15 березня 1412 р. мирним договором укладеним у Любовнянському Граді, що у словацьких землях на Спішу. Тоді німецький (з

---

¹⁰⁸ Див. детальніше: Войтович Л. В. Польща, Литва й Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів // *Галицько-Волинські етюди*. Біла Церква, 2011. С. 363-379

¹⁰⁹ Гудзяк Б. Криза і реформа. С. 6-7

¹¹⁰ Кметь В. В. Діяльність галицького латинського архієпископа. С. 30-31

1411 р.) та угорський король Сигізмунд Люксембурзький (1387–1437) спробував закріпити “status quo” у політичних відносинах між Угорським королівством та формально об’єднаними Кревською унією Польським королівством та Великим Литовським князівством. У відповідному договорі угорський монарх вказав, що прагне порозуміння з польським королем Владиславом II Ягайлом та великим литовським князем Вітовтом-Александром Кейстутовичем. Король Сигізмунд Люксембурзький зобов’язувався, що не допомагатиме ворогам чи повстанцям проти польського монарха та великого князя литовського, не посягатиме на честь їх імен та володіння. Владислав II Ягайло та Вітовт Кейстутович зобов’язались дотримуватися аналогічних зобов’язань щодо Сигізмунда Люксембурзького¹¹¹.

Землі Русі та Поділля повинні були знаходитись у володіннях польського короля до часу смерті угорського або ж польського монарха. Після смерті одного з них мир потрібно було продовжити ще на 5 років. Незадовго до укладення вказаних угод Владислав II Ягайло та великий князь Вітовт Кейстутович розірвали дипломатичні відносини з Великим Новгородом¹¹². Це свідчило про неможливість отримати право церковної інвеститури Ягеллонами та Гедиміновичами над усіма землями Русі. Тому використання терміну “Русь” досить умовне. Цілком можливо, що польський та угорський король укладаючи угоду, під терміном “Русь” розуміли

---

¹¹¹ Ioannis Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae (Kodeks Rozrażewskiego). Т. II // ВJ. Rkps. 33. Р. 279v-281r; Ioannis Dlugossi Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 10-11, 1404–1412. Ed. С. Vaszkowski etc. Varsaviae, 1997. Р. 195-201. Про укладення угоди король Сигізмунд Люксембурзький повідомив імператора ромеїв Мануїла II Палеолога (1391–1425) та англійського короля Генріха IV Ланкастера (1390–1413).

¹¹² Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. Ред. А. Н. Насонова. Москва-Ленинград, 1950. С. 403-404

Галичину та Володимирію¹¹³. Досить сумнівно, щоб великий литовський князь Вітовт Кейстутович попри формальну згоду справді погодився із власною втратою прав церковної юрисдикції в руських землях¹¹⁴.

Згідно з умовами договору, Молдавське господарство залишалось васалом Польського королівства. Територія цієї держави, не зважаючи на заселення в значній мірі християнами грецького обряду, теж входила до впливу латинського єпископату Русі. Молдавський господар Олександр I Мушат (1400–1432), який дотримувався східного обряду, зобов'язаний був надсилати війська на допомогу королю Сигізмунду Люксембурзькому, що сповідував західне християнство, кожного разу, коли той йтиме у похід з військом з кількістю більше тисячі списів. Господар також мав зобов'язання перед польським королем. Невиконання військової повинності мало бути покаране поділом Молдавського господарства між Угорським та Польським королівствами по р. Прут. Тому в Серетській дієцезії було призначено одночасно два єпископи – ставленики угорського короля, Ніколас Венаторіс (1413–1418), та польського короля, Томаш Ебнер (1413–1420)¹¹⁵.

Березневі домовленості отримали продовження 8 листопада 1412 р. – додатково угорський король уклав договір про те, що взамін застави шістнадцяти міст на Спішу він позичить 37 000 кіп празьких грошів у

---

¹¹³ Войтович Л. В. Князівські династії. С. 438; Його ж. Галич у політичному житті Європи XI – XIV століть. Львів, 2015. С. 435. Угоду було підтверджено, зокрема, у 1423 р. Frost I. R. *The Oxford History of Poland-Lithuania*. P. 137; Korczak L. *Miejsce Południowej Rusi w politycznych planach Wielkiego Księcia Witolda Kiejstutowicza // Ukraina Lithuanica: studii z istorii Wielkiego князівства Литовського*. 2013. Т. 2. S. 43

¹¹⁴ Aleksander czyli Witold wielki książę litewski przystępuje do zawartego między Władysławem królem polskim i Zygmuntem królem rzymskim i węgierskim układu, którego treść powtarza // ВКСз. 289 perg. Fol. 1

¹¹⁵ Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії. С. 280

польського короля¹¹⁶. Домовленість фактично свідчила про відмову угорського короля від права церковної інвеститури на теренах спадщини Романовичів вже на невизначений термін з огляду на фінансові труднощі. Позичені йому кошти були отримані з контрибуції, яку виплачував Тевтонський орден переможцям у Грюнвальдській битві згідно з Торунським миром 1411 р.

Договір в Любовнянському Граді, тим не менш, став підставою для визнання Апостольським Престолом права світської інвеститури на теренах спадщини Романовичів за польським королем Владиславом II Ягайлом. Він, не виключено, що на прохання львів'ян, звернувся до пізанського (анти)папи Іоанна XXIII (1410–1415) з проханням перенести катедру латинських архієпископів з Галича до Львова. Однак для цього згідно з канонічним правом потрібно було ще отримати згоду пробоща костелу Діви Марії Сніжної у Львові Йоганна Рутені (Іоанна Русина) († після 1424 р.). Апостольський Престол призначив у цій справі суддею гнєзненського архієпископа Міколая Тромбу, який 8 листопада 1412 р. видав рішення у спорах між міщанами Львова та згаданим пробощем під покаранням 1000-чі флоринів у разі порушення укладених постанов. Місто Львів у справі представляли, судячи з імен та походження, лише християни латинського обряду – Йоганн зі Стина, Йоганн Ворст, Альберт Бухольц, Конрад Ріпен, Вінбон Вайденбург, Йоганн Зомерштайн, Георгій Кребель, Георгій Гебель, Петер Вольфрам та ін.

Судове рішення складалося з дев'яти статей. За настоятелем збережено права отримання служебного, столового та інших виплат, затвердження

---

¹¹⁶ Zygmunt król rzymski i węgierski za pożyczoną sumę 37 tysięcy groszy praskich oddaje Władysławowi królowi polskiemu w zastaw szesnaście miast ziemi spiskiej // ВКСз. 294 perg. Fol. 1

кандидатур захристияна та парафіяльного учителя, доходи зі ставка на території підлеглий парафії (статті 1-5, 7-8). Передбачалось призначення двох наглядачів: архієпископа Миколая для виконання заповітів за участі пробоща та львівського архієпископа (стаття 6)¹¹⁷. Цікаво, що ще в 1414 р. Апостольський Престол вважав, що латинська катедра досі знаходиться у Галичі¹¹⁸.

У канцелярії (анти)папи Іоанна XXIII вже 28 серпня 1412 р. було створено буллу “*In eminenti specula*” із розпорядженням про перенесення катедри латинських архієпископів-митрополитів із Галича до Львова¹¹⁹. Рішення виявилось передчасним, адже не було подолано канонічні перешкоди для його виконання, описані вище. Особливості церковної кон'юнктури Галицької (Львівської) архієпископії-митрополії у цей період невизначеності були відображені у Городельському привілеї. Згідно із змістом відповідного документа від 2 жовтня 1413 р. Ян Жешовський¹²⁰ все ще виступав “електом”, а не діючим митрополитом Львівської митрополії. Поряд з ним в якості свідків виступали перемишльський єпископ Мацей (1392–1420), київський єпископ Міхал Трестка (1410–1429), володимирський єпископ Григорій (1400–бл.1424), кам'янецький елект Збігнєв з Лапанова (1414–1428), який безпосередньо допомагав в душпастирстві львівському архієпископу з 1414 р., в час коли катедри в Холмі та Сереті були ще

---

¹¹⁷ Підтвердна грамота гнєзненського архієпископа Миколи мирової угоди пароха Русина Івана з громадою м. Львова щодо церковних зборів і повинностей на користь костелу св. Марії у Львові // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 50. Арк. 1; див. також: Skoczek J. *Ze studjów nad średniowiecznym Lwowem*. Lwów, 1928. S. 51-53 (Pamiętnik historyczno-prawny. T. 6. Z. 3); Кметь В. Ф. Діяльність галицького латинського. С. 28

¹¹⁸ Abraham W. *Biskupstwa łacińskie w Mołdawii*. S. 189-190; Krętosz J. *Powstanie w 1412 roku metropolii lwowskiej*. S. 325-326; Trajdos T. *Polityka króla Władysława II Jagiełły*. S. 320

¹¹⁹ VMPL. T. 2. №8; Krętosz J. *Organizacja*. S. 68

¹²⁰ Ян Жешовський був ректором Краківської академії у 1405–1406 pp. Knoll P. “A Pearl of Powerful Learning”: The University of Cracow in the Fifteenth Century. Leiden, 2016. S. 89

вакантні. Відповідні катедри мали б увійти до єдиної Львівської церковної провінції.

У змісті Городельського привілею “християнами” означені лише християни латинського обряду. Вони мали право, крім як обов’язку переймати герби Корони Польської, бути призначеними на державні уряди, на підтвердження раніше наданих привілеїв, на шлюби. Християни грецького обряду були окреслені як “схизматики”. Усі храми та клір в межах об’єднаної держави повинні б були зберігати і отримувати привілеї, згідно із звичаєм Корони Польської, куди безпосередньо увійшли Львівська земля та Поділля. Обов’язкове прийняття Латинської віри, згідно із змістом документу, було покликане зміцнити обороноздатність об’єднаної держави. Церковні прелати Корони Польської також повинні були бути активними учасниками у виборі наступника Вітовта Кейстутовича, а у випадку смерті короля Владислава II Ягайла без дітей – брати участь у виборі нового польського короля¹²¹. Вочевидь, відповідно до перелічених умов Латинська віра та Львівська архидієцезія опинились у привілейованому становищі стосовно східних християн та відповідних церковно-адміністративних структур східних церков.

“Елект” Ян Жешовський оплатив послуги Апостольської палати лише після узгодження із пробощем Львова Йоганном Рутені. Ці погодження та оплата стали підставою для надіслання відповідної булли “*In eminenti specula*” про перенесення латинської катедри з Галича до Львова у передостанній день травня 1414 р. Апостольським нунцієм для виконання доручення доставки документу “Галицькій Церкві” обрано настоятеля

---

¹²¹ Władysław król polski i najwyższy książę litewski oraz Aleksander czyli Witold wielki książę litewski określają charakter połączenia Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną Polską i nadają szereg przywilejów tym bojarom litewskim, którzy przyjęci zostaną do herbów szlachty polskiej // ВКСч. 300 perg. Fol. 1

парафіяльної церкви у Лангові Краківської дієцезії Йоганна Міколая. Згідно із змістом даного документу (анти)папа Іоанн XXIII вказав, що дату рішення про перенесення катедри з Галича до Львова змінено з 1412 на 1414 р.¹²².

Поштовхом для привернення понтифікової уваги стосовно релігійних справ у руських землях стало звернення польського короля Владислава II Ягайла про піднесення храму Діви Марії у Львові до гідності митрополичої катедри для “зростання спасіння” християн латинського обряду та зменшення кількості невірних у Львові та околицях. До складу однієї церковної провінції із Львівською архидієцезією на чолі мали увійти не лише Перемишльська, Холмська, Кам’янецька, Володимирська (з 1425 р. – Луцька), Серетська (Сучавська) дієцезії, але усі інші Церкви грецького обряду. Усі катедри, які опинились поза юрисдикцією митрополичої Львівської катедри на відповідній території, не визнавались¹²³. У віглію Різдва Господнього того ж 1414 р. відбулося урочисте прибуття першого львівського архієпископа Яна Жешовського (1414–1436) до Латинської катедри у Львові¹²⁴.

Ян Жешовський був протезе польського короля Владислава II Ягайла. До речі, Віленська та Жемайтійська дієцезії на спірній з лицарями Тевтонського ордену території мали б перейти у церковну юрисдикцію до Львівської архидієцезії¹²⁵. Напередодні 30 листопада 1417 р. архієпископ Ян Жешовський та віленський єпископ Пьотр Краковчик (1415–1422) здали

---

¹²² VMPL. T. 2. №15; Kumor B. Granice metropolii. S. 10; Krętosz J. Organizacja. S. 35; Modzalewska B., Osadczy W. Lwowska Metropolia. S. 290-295; Kurtyka J. Rzeszowski Jan. S. 739-740

¹²³ Івашко Р. В. Становлення. С. 332-333

¹²⁴ Хроніка міста Львова. С. 56; див. також: Хмільовський М. А. Чи спроможемося на «святість об’єданого божого люду», чи поведемося на «черговий український рекорд Гіннеса». [Електронний ресурс]. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/45844/ (дата звернення: 06.02.2019).

¹²⁵ Prokop K. Arcybiskupi haliccy. S. 48

понтифіку Мартину V (1417–1431) та отцям Констанцького церковного собору (1414–1418) звіт щодо своєї місійної діяльності в Жемайтії. Згідно з його змістом, протягом трьох місяців архієпископ Ян та єпископ Пьотр безупинно хрестили чоловіків, жінок, юнаків, юнок, малюків. Для навчання неофітів місіонери створили та освятили Медніцьку єпископську катедру (нині Ворней в Телшайському повіті у Литві), присвячену Діві Марії. Катехізацію мав провадити перший єпископ цієї катедри Мацей (1417–1422). Жертводавцями у будівництві храму були згадані король Владислав II Ягайло та великий литовський князь Вітовт. Таким чином місіонери спричинилися до долучення поган до “єдиного стада справжньої Церкви”¹²⁶.

Можливою перепорою подальшому політично-церковному піднесенню Львівської архидієцезії стали наступні події. 2 травня 1417 р. в Сяноку король після відбуття наради з польськими можновладцями одружився із вдовою накельського каштеляна Ельжбетою Грановською (бл. 1372–1420). Службу Божу відслужив львівський архієпископ Ян Жешовський. Цей церковний достойник коронував Ельжбету у краківській катедрі 17 листопада 1417 р. Проте Ельжбета Грановська мала сумнівну репутацію, правляча польська еліта негативно сприйняла шлюб¹²⁷. До того ж її мати Ядвіга з Мельштина († після 1404 р.) була хресною матір'ю Владислава II Ягайла. Тому монарх був змушений отримати ще й дозвіл від отців Констанцького собору для продовження дії шлюбу.

---

¹²⁶ CESDQ. T. 2. №78; Ioannis Longini. T. II. P. 307r-v; Joannis Dlugossii annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 11, 1413–1430. Ed. C. Baczkowski. Varsaviae, 2000. P. 83-84; Weiss A. Biskupstwa bezpośrednio zależne. S. 280

¹²⁷ Вісел Чамбор (†1393 р.) викрав її із Пілецького замку та вивіз до Моравії. Його конкурент Ян з Ічина († після 1423 р.) відбив Ельжбету та одружився. Після листування з Віселом, Ян таємно прибув до Кракова з двадцятьма арбалетниками та убив конкурента, коли останній виходив з лазні. Опісля Ельжбета одружилась із Вікентієм з Гранова (бл. 1370–1410), що перейняв герб Леліва.

Хроніст Ян Длугош вказав, що коронація Ельжбети у Кракові львівським архієпископом стала приводом до того, що гнєзненський архієпископ Міколай Тромба отримав статус примаса¹²⁸. Право коронації належало гнєзненському архієпископу, але у відповідний час він був відсутній, перебуваючи на Констанцькому соборі. Тому архієпископ Міколай Тромба вважав, що здійснена коронація сприяла зростанню впливу львівського архієпископа. На додаток до церковної юрисдикції Гнєзненської митрополії відійшли литовські землі, незважаючи на місійну діяльність на зазначених теренах львівського архієпископа¹²⁹.

Послабленням впливу польського короля та львівського архієпископа спробував скористався Вітовт Кейстутович. 3 лютого 1418 р. у замку в Троках князь написав листа новообраному папі Мартину V. У посланні містилася скарга на львівського архієпископа Яна Жешовського, який без згоди литовського правителя намагався підпорядкувати власній церковній юрисдикції Володимирську дієцезію, очолювану ставлеником литовського князя єпископом Григорієм з Бучкова¹³⁰. Тому фактично великий литовський князь Вітовт Кейстутович не визнавав права церковної інвеститури польського короля на Волині і планував тут створити власну митрополію¹³¹.

Таким чином, право церковної інвеститури на теренах спадщини Романовичів у 1412–1418 рр. лише формально належало польському королю, адже великий литовський князь Вітовт Кейстутович на Волині, Поділлі та Київщині намагався провадити незалежну церковну політику.

---

¹²⁸ Ioannis Longini. Т. II. Р. 304v; Joannis Dlugossii. Lib. 11, 1413–1430. Р. 74

¹²⁹ Барвінський О. Г. Історія України-Руси (рукопис). Арк. 40

¹³⁰ Король Владислав II Ягайло мав ставленика на Волині, єпископа Свентослава у 1404–1410 рр. Див. детальніше про печатки волинських латинських єпископів: Однороженко О. А. Матриця печатки Луцького католицького єпископа зламу XIV–XV ст. в сфрагістичному зібранні музею Шереметьєвих // *Герольд Litherland*. (2019). №21. С. 53-59

¹³¹ CESDQ. Т. 2. №89

2. 2. Перші роки співжиття християн латинського та грецького обрядів у Львівській архідієцезії

У руських землях на початку XV ст. західного, латинського обряду переважно дотримувались колоністи, які переважали у великих містах таких як Львів та Перемишль. Загальна тенденція в міжконфесійних відносинах полягала у витісненні русинів-“схизматиків” на периферію. Натомість вірменська громада мала своє єпископство, священників та церкви¹³².

Ця тенденція збереження вірменських прав була поки дотримувана і після створенням Львівської архідієцезії. 3 квітня 1415 р. у Львові вірмени отримали привілей від короля Владислава II Ягайла. Він позитивно відповів на запит каноніка та пребендарія храму св. Іоанна Хрестителя поза мурами міста Львова Сигізмунда. У свою чергу канонік представив інтереси садівників та жителів вірменського походження, що жили в околиці згаданого храму. Тамтешні мешканці прохали про переведення їх з руського на вірменське право. Король Владислав II Ягайло розпорядився задовольнити прохання та звільнив прохачів від усіх юрисдикцій чиновників Корони Польської, створивши юридику¹³³. В особливих випадках вірмени з околиці храму св. Іоанна Хрестителя мали б відповідати перед пребендарієм вказаного храму або королівським судом¹³⁴.

---

¹³² Див. детальніше: Капраль М. М. Національні громади. С. 73-74

¹³³ Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Red. J. K. Ostrowski. Kraków, 2011. S. 15. (Materiały do dziejów sztuki sakralnej. T. 19. Cz. 1)

¹³⁴ Митрополичий католический капитул г. Львова с. XI. Декреты польских королей Владислава IV и Зигмунта Августа в привилегиях данных капитулу // ЦДІАЛ. Ф. 197. Оп. 1. Спр. 1. Арк. 1-2

Традиційно вважається, що русини, християни грецького обряду, отримували підтвердження переважно старих надань¹³⁵. В цьому ключі, мабуть, 12 червня 1416 р. у Городку польський король Владислав II Ягайло надав привілей для вже існуючої руської парафії в с. Страдчі. Документ був виданий з огляду на звернення знатних осіб парафії Успіння Блаженної Діви Марії з цього села та львівського старости Яна з Обихова. Звернення спричинило те, що староста наказав церковним достойникам упорядкувати відробітки, податки та постої.

Довічними посідачами та спадкоємцями парафії в Страдчі були визнані крилошани Яків Коропишович та Димитрій та їх наступники. Окреслено території церкви Успіння Блаженної Діви Марії у Львівській окрузі. Крилошани зі Страдчу не повинні були мати жодних відробітків, не нести тягарі військової служби перед державою і не давати внесків королівському скарбнику. На додаток вони були звільнені від усіх данин, в тому числі куничного своєму митрополиту¹³⁶. Вочевидь, 18 березня, 1420 р. крилошани Петро та Яків отримали повторне королівське підтвердження прав для місцевої церкви із зобов'язанням заносити молитви за предків та нащадків з династії Ягеллонів¹³⁷.

---

¹³⁵ У 9 фондї ЦДІАЛ, “Львівський гродський суд”, зберігаються матеріали, конфірмації у вигляді облят вписані в актові книги короля Владислав II Ягайла попові Костянтину та його нащадкам стосовно майна навколо храму св. Архистратига Михаїла у с. Великі Передримихи та королівський дарунок лугів та ґрунтів в околиці Вишенського гостинця для церкви св. Івана Хрестителя у Городку. *Oblata Privilegii pro parte poponis* // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 376. С. 441-443; *Oblata literarum confirmationis pro parte Popiel* // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 403. С. 1589-1596; AGZ. Т. 10. №45, 79

¹³⁶ AGZ. 1872. Т. 3. № 87; Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 328-329

¹³⁷ *Oblata literarum S. R. M. Polonie villam Stradec* // ЦДІАЛ. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 55. С. 213-218; Грушевський М. Твори у 50 томах. Т. 7. №17; Церква Успіння Пресвятої Богородиці у Страдчі. [Електронний ресурс]. URL: <https://pilgrimage.in.ua/tserkva-uspinnya-presvyatoji-bohorodytsi-u-stradchi/> (дата звернення: 11.01.2019). Розрахунок здійснено з огляду на те, що Пасха у 1420 р. припала на 9 квітня. Тому субота після третьої неділі Великого Посту, коли видано привілей, припадала на 18 березня.

Перемозі представників Польського королівства у судових процесах проти Тевтонського ордену було присвячене надання короля Владислава II Ягайла Холмській катедрі 16 серпня 1417 р. в Новому Корчині. Монарх підкреслено піклувався про зростання Латинської віри, висловлюючи вдячність за отримання польської королівської діадеми та ін. Холмська катедра була присвячена Пресвятій Діві Марії та розісланню Апостолів. Польський король надав єпископу з ордену Домініканців Яну Біскупцу (1417–1452) феодальні посілості у селах Кумів, Поботовичі, Добринів та Загатичі, щоб той не відчував нестачі, як зафіксовано у тексті, у навчанні Слова Божого “схизматикам”¹³⁸.

Жителі вказаних населених пунктів були вилучені з-під державної юрисдикції палатинів, каштелянів, капітанів, судів та підсудків, воєвод та інших офіціалів та міністеріалів, звільнені від державних податків та праць. Судочинство над підданими холмського єпископа повинно було здійснюватися згідно з магдебурзьким правом, до того ж король залишався останньою судовою інстанцією¹³⁹.

Проблема єдності християн грецького обряду з Латинською Церквою, в тому числі і у Львівській архідієцезії, була порушена королем Владиславом II Ягайлом і на Констанцькому церковному соборі¹⁴⁰. 29 серпня 1415 р. польський король надіслав константинопольського вікарія товариства ордену Домініканців Теодора на вказаний собор. Посланець повідомив, що у державі

---

¹³⁸ Наявність костелів була зафіксована у Кумові та Добринові. Janeczek A. Excerptis schismaticis. Upośledzenie Rusinów w przywilejach prawa niemieckiego Władysława Jagiełły // *Przegląd historyczny*. 1984. №3. S. 537

¹³⁹ Privilegium creationis episcopatus Chelmensis // ВКСз. Naruszewicz teka. 11 IV Rkps. №117

¹⁴⁰ Івашко Р. В. Ставлення до «схизматиків». С. 17

Ягеллонів багато русинів, “не осяяних божественним світлом”, які, однак, воліють прийти на “правдивий шлях”¹⁴¹.

Для вирішення цієї проблеми 25 серпня 1417 р. король Владислав II Ягайло та князь Вітовт Кейстutowич під впливом теологів запропонували відмовитись від повторного хрещення чи перехрещення. Такого роду локальна церковна унія відкривала набагато ширшу перспективу – “очищення старої закваски” та прямування до “причастя з одним хлібом та однією чашею”¹⁴². 30 листопада 1417 р. в Опатові король Владислав II Ягайло також відзвітував отцям Констанцького собору, що багато русинів-“розкольників” знову прийняли “ортодоксальну Божу віру, віру сталу”. Вони приходили до єдності з “пастирем та вікарієм Христа на землі”, покинувши “бунт давніх Греків”¹⁴³.

Обрання єдиного папи Мартина V (в миру – Оддоне Колонна; 1417–1431) знову актуалізувало спробу вирішити питання єдності християн грецького обряду русинів із Латинською Церквою. Задля реалізації цієї мети 1 січня 1418 р. король Владислав II Ягайло написав у м. Вільні листа до папи. Завершення Великої західної схизми (1378–1417), що відкривало нові можливості для поширення західного християнства, король порівняв із завершенням “фараонового рабства”.

Піклуючись про навернення підданих християн, які дотримувались східного обряду, король Владислав II Ягайло повідомив папу Мартина V про посередництво через посольство на Констанцький собор митрополита

---

¹⁴¹ АСС. В. 3. Р. 281-282; Влітку цього ж року митрополит Фотій вилучив реліквії, в тому числі Хреста Господнього, з Софійського собору у Києві, які мали потрапити до каплиці у Любліні. Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 75

¹⁴² *Coriale prioratus sancti Andree*. Ed. H. Baxter. Oxford, 1930. № 20

¹⁴³ CESDQ. T. 2. №77

Київського (і Литовського) Григорія Цамблака¹⁴⁴. Власне місія цього митрополита стала ключовим вектором дослідження укладення церковної унії з русинами-“схизматиками”¹⁴⁵. Саме обрання митрополита Григорія Цамблака було спробою великого литовського князя Вітовта Кейстуовича отримати автокефалію для Київської митрополії та відсікти вплив митрополита Київського та вся Русі з Москви Фотія¹⁴⁶.

Укладення церковної унії для короля Владислава II Ягайла було бажаною проблемою для вирішення на порядку денному Констанцького собору¹⁴⁷. Однак, в межах діянь собору справа обмежилась лише офіційним прийняттям митрополита Григорія Цамблака, який виголосив промову та міг безперешкодно здійснювати богослужіння згідно із східним обрядом під час

---

¹⁴⁴ Цей митрополит поширював культу св. Параскеви, на пошану якої зведено собор у Львові ще у XIII ст., та мученика св. Йоана Сучавського (†1340 р.), що постраждав від осман. Зема В. Є. Конциліаризм та витоки. С. 67

¹⁴⁵ Див. детальніше: Шпик І. Є. Високоосвічені болгари. С. 13-23; Флоря Б. Н. Исследования. С. 300-302; Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 167

¹⁴⁶ Про грамоти князя Вітовта Кейстуовича в яких обґрунтовувалась необхідність від'єднання від митрополита з осідком в Москві див. детальніше: Барбашев А. И. Витовт. Последние. С. 146-149; Великий А. З літопису. Кн. 3. С.48-52

¹⁴⁷ CESDQ. Т. 2. №81. Митрополит Григорій Цамблак на початках не мав підтримки Константинопольського патріарха Євфимія II (1410–1416) і, вочевидь, не мав наміру переймати західне християнство. Подібно король Владислав II Ягайло був не послідовний, здійснюючи церковно-політичні кроки, через конфронтацію із угорським та німецьким королем Сигізмундом Люксембурзьким. У травні 1415 р. польський правитель доручив допомогти візантіяцям зерном. Однак бургундський дипломат Жільбер де Ланнуа (1386–1462) вже у 1421 р. зазначив, що польський король перебував у союзі із османами проти угорського правителя. Попри це конфесійна приналежність була важливим обмежуючим фактором на політичній шахівниці в Середні віки. Див. детальніше: Войтович Л. В. Загадковий “Високородовитий”. С. 392; Степанченко О. О. Перша літописна згадка про Одесу (Качибей) та церковна унія XV ст. // *Краєзнавство*. 2015. 1/2. С. 175; Лильо І. М. Греки на території Руського воєводства у XV–XVIII ст. Монографія. Львів, 2019. С. 64; Kroll P. Pierwsze polsko-tureckie kontakty dyplomatyczne. Poselstwo Jakuba Skarbka. [Електронний ресурс]. URL: https://www.wilanow-palac.pl/pierwsze_polsko_tureckie_kontakty_dyplomatyczne_poselstwo_jakuba_skarbka.html (03.10.2018).; Черкасов Д. Н. Жильбер де Ланнуа и его “Voyages et ambassades” // *Studia Historica Europae Orientalis*. 2015. Вып. 8. С. 229

засідань собору¹⁴⁸. По закінченню роботи собору папа Мартин V повторно призначив короля Владислава II Ягайла та великого литовського князя Вітовта Кейстутовича вікаріями, доручивши їм євангелізацію населення руських земель включно з Великим Новгородом та Псковом¹⁴⁹.

Особливості розуміння серед християн латинського обряду у Пізньому Середньовіччі терміну “християни” як антоніму до терміну “схизматики” простежено на прикладі індульгенції львівського архієпископа Яна Жешовського. Вона цікава з огляду на показ важливої складової дотримання обрядовості та календаря для латинського кліру. Сорокаденна індульгенція була надана на свято катедри св. Петра, 22 лютого, 1421 р. для “християн” – термін вжито для окреслення, імовірно, лише християн західного обряду. Паломники мали посповідатися та вшанувати за латинським звичаєм молитвами розп’яття по середині моста зведеного на кошти львівського міщанина Міколая Шулера в передмісті м. Львова¹⁵⁰.

Таке ментальне уявлення про християн було характерне не лише для латинського єпископату. 14 серпня 1421 р. дідич Петликівців (нині с. Старі Петликівці у Бучацькому районі, Тернопільська обл.) Альберт надав донацію місцевому костелу св. Миколая, св. Катерини та св. Анни. Русини-“схизматики”, які у “християн”, тобто, християн латинського обряду, придбали доми, щокварталу були зобов’язані платити плебану 4 дрібні гроші¹⁵¹.

Не зважаючи на співіснування християн західного та східного обрядів, потрібно було продовжити навернення останніх до Латинської віри. Зокрема, 2 червня 1422 р. делегат папи Мартина V, колектор доходів Апостольської

¹⁴⁸ Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 70-71

¹⁴⁹ VMPL. Т. 2. №25-26

¹⁵⁰ AGZ. 1873. Т. 4. №52

¹⁵¹ AGZ. 1870. Т. 2. №41

палати в Короні Польщі та Хелмінської дієцезії, Пьотр Вольфрам з Кракова (†1428 р.) згадав про це у врегулюванні непогодження вже між Львівським архієпископом Яном Жешовським та вікарієм Товариства братів пілігримів заради Христа у частинах Русі, Поділля та Малої Валахії, францисканцем Марком з Кандії.

У відповідному рішенні було вказано, що Львів вважався містом, де присутня латинська церковна ієрархія. Натомість, брати товариства могли користуватись привілеями для місії серед християн грецького обряду Русі поза Львовом та вільно проповідувати. Цікаво, що відповідно до постанови, монахи не повинні були носити борід серед християн західного обряду, але в “невірних” частинах Русі серед “схизматиків” допускалось їх носіння. Хрещення вірменів, русинів, татар та представників “інших ересей”, уділення Таїнств Євхаристії та Сповіді потребували дозволів єпископа або плебана в межах парафіяльного храму¹⁵².

Таким чином, львівський архієпископ Ян Жешовський не міг поширити власну церковну юрисдикцію над усіма християнами на довірєній йому території з огляду на присутність тут ще значної кількості християн грецького обряду. В стосунку до них, крім “євангелізації” (навчання латинських доктрин віри та прийняття відповідних таїнств), здійснено спробу укладення церковної унії.

---

¹⁵² Підтвердна грамота папського нунція Петра з Вольфраму на рішення третейських суддів у справі суперечки львівського пароха Русина Івана з францисканцями і домініканцями за право виконання духовних послуг // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 65. Арк.

2. 3. Вплив гуситських війн на міжконфесійні відносини у Львівській архідієцезії

Після смерті чеського короля Вацлава IV (1361–1419), гусити розпочали переговори з королем Владиславом II Ягайлом та великим князем литовським Вітовтом Кейстутовичем про можливість прийняття одним з них чеської корони. Обоє правителів не могли одразу прийняти пропозицію, але надіслали на допомогу гуситам військо під проводом новгород-сіверського князя Сигізмунда Корибутовича (бл.1395–1435). Його супроводжував волинський загін князя Федора Острозького (бл.1365–після 1437)¹⁵³. Ці дії були також додатковим важелем впливу стосовно ізоляції лицарів Тевтонського ордену, щоб ті остаточно відмовились від Жемайтії.

Папа Мартин V, будучи стурбованим таким розвитком подій, 8 вересня 1422 р. написав листа архієпископу Гнєзна Міколаю Тромбі. Понтифік із сумом констатував народження нової гуситської єресі, що скандально охопила та “жахливо осліпила” Чеське королівство¹⁵⁴. Понтифік бажав подбати про усунення небезпеки поширення вказаної єресі на Корону Польську. Митрополит Міколай Тромба отримав доручення ретельно шукати осіб, які упали у єресь та помилки, закликати їх на дорогу спасіння та покаєння. Йшлося про ідеї Джона Вікліфа (бл.1330–1384) та гуситське вчення, які могли відкрито або ж приховано сповідувати латинські церковнослужителі митрополій, пріоратів (або ж надавати допомогу єретикам).

---

¹⁵³ Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн. С. 758; Войтович Л. В. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква, 2006. С. 513; Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. К., 2008. С. 93-94

¹⁵⁴ З перспективи часу гуситизм розглядається як чеський прото-протестантський християнський рух.

Влада митрополита Гнезна поширювалась на усіх, без огляду на знатність, статус чи минулу честь. Вони повинні були смиренно визнати помилки та прохати про прийняття їх назад до апостольського стада вірних. Митрополит Миколай мав право відновити та перепризначити їх на займаних каноніях чи бенефіціях, накласти або зняти екскомуніки, інтердикти та суспензії. Звільнення від покарань повинні були відбуватися у церковній формі як зазвичай із накладанням відповідної покути. Допомогати у цьому митрополиту Гнезна мали єпископи Кракова, Плоцька та Познані. У протилежному випадку клірики та пресвітери мали позбавлятися права контролю над відповідними церковними бенефіціями¹⁵⁵.

Починаючи з 20-х рр. XV ст., частина витіснених гуситів створили свої осередки у Молдавському господарстві. Тут працював єпископ Баї Ян Риза (†1438), який підпорядковувався львівському архієпископу¹⁵⁶. Саме створення дієцезії було пов'язане зі спробами укладення унії зі східним християнством в молдавських землях. Про безпосередню присутність латинського єпископа тут свідчить доручення йому від папи Мартина V з'ясувати, чому було розірвано шлюб між молдавським господарем Александром Добрим та Рингаллою (†бл.1430 р.)¹⁵⁷. При дворі цього господаря, наступна дружина якого Маргарити була християнкою латинського обряду, навіть знайшов прихисток гуситський проповідник Якуб¹⁵⁸.

В умовах можливих церковних покарань Сигізмунд Корибутович на початку 1423 р. був відкликаний з чеських земель. Тим не менш, гуситські

---

¹⁵⁵ VMPL. T. 2. №31

¹⁵⁶ Weiss A. Biskupstwa bezpośrednio zależne. S. 284

¹⁵⁷ Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії. С. 283

¹⁵⁸ Zielonka A.-E. Z dziejów Chrześcijaństwa w Mołdawii i na Bukowinie do XX wieku // *Nasza Przeszłość*. 2013. T. 120. S. 205-206

впливи поширювались надалі в Центрально-Східній Європі. Королю Владиславові II Ягайлу були відомі вчинки східних християн проти Римської Церкви, суть яких не була достеменно вказана. Тому через це та, вочевидь, в контексті боротьби з гуситизмом, інквізиторські повноваження отримав львівський архієпископ Ян Жешовський. 6 жовтня 1423 р. в Добростанах він одержав відповідні королівські призначення. Перепоною у справі поширення Латинської віри, на думку польського короля, були “схизматики”, яким допомагали “противники”, імовірно, татари і гусити.

Львівський церковний достойник, по-перше, міг карати чи звільняти від покарань усіх єретиків відомих йому на території церковної юрисдикції львівських архієпископів-митрополитів. По-друге, на волю потрібно було відпустити полонених християн західного обряду з пруських земель, що знаходились на землях Русі підконтрольних польському королю. В іншому випадку осіб, які утримували полонених потрібно було покарати. Відпущені могли потенційно поповнити ряди хрестоносців у протистоянні з гуситами. По-третє, християни латинського обряду повинні були не приймати Священні Таїнства та Хрещення у церквах східного, грецького обряду. Також заборонялося одруження із “схизматиками”. Мішані подружжя потрібно було розірвати, прогнавши “сектантів”. Тому король Владислав II Ягайло розпорядився своїм підданам суворо та ретельно дотримуватися цих постанов та карати порушників від імені короля¹⁵⁹.

Попри це поширення гуситської єресі все ж не було подолане. Папа Мартин V 23 січня 1424 р. змушений був видати лист з відповідним дорученням до угорського, німецького та польського єпископату. Імовірно, вказівки могли стосуватися теж ієрархів Львівської архідієцезії. Папа

---

¹⁵⁹ Litterae Archiepiscopi Leopoliensis ut puniat haereticos et praenaricatores ecclesiae Romanae // AGAD. Sygn. 23. AGAD. Nr. Zespołu 4 MK. Nr. Serii 1. Sygn. 23. P. 567-569

підтвердив відлучення від Латинської Церкви князя Сигізмунда Корибутовича та його спільників, попередньо накладене легатом, кардиналом-презбітером св. Климента Брандою Кастільйоне (1411–1443) у зв'язку з допомогою гуситам. Власне цей легат ще у липні 1422 р. повідомив папу про присутність литовського князя у Чеському королівстві.

Згідно із змістом папського листа князя Сигізмунда Корибутовича та його спільників було оголошено явними єретиками, відлученими від Церкви, блюзнірами, ворогами Латинської віри, про що потрібно було повідомлювати вірних прихожан щоденно у костелах, а особливо в неділю. Покараних потрібно було позбавити всіх звань та бенефіціїв. Будь-які зв'язки християн латинського обряду із вказаними відлученими від Церкви були заборонені¹⁶⁰. Однак, церковне покарання не зупинило подальшої участі військ Сигізмунда Корибутовича та Федора Острозького у гуситських війнах¹⁶¹.

Після вказаного відлучення польський король Владислав II Ягайло та великий литовський князь Вітовт Кейстутович додатково мусіли дати пояснення стосовно власної причетності до присутності війська князя Сигізмунда Кейстутовича в Чеському королівстві. 10 квітня 1424 р. папа

---

¹⁶⁰ Skarbiec dyplomatów papieskich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów. Zeb. I. Daniłowicz. Wilno, 1862. T. II. №1387; BP. Vol. IV. №1447

¹⁶¹ Федір Острозький був згаданий хроністом Яном Длугошем при пограбуванні чудотворної ікона Ченстоховської Матері Божої на Ясній Гурі у 1430 р. Разом з ним злодіями-блюзнірами, які понівечили шаблею образ, були вказані, зокрема, шляхтич-гусит Якуб Надобни з Рогова і Ян Куропатва з Ланьцухова. Офіційне визнання гуситської причетності до пограбування, яке не відбулося, загрожувало оголошенням війни між Чеським королівством та Короною Польською. Польський хроніст спробував простежити фаталізм, який мав би спіткати кривдників за блюзнірство. Шляхтич Якуб Надобний загинув у Луцькій війні з русинами-“схизматиками”. Князя Федора Острозького мали спіткати військові невдачі. Натомість Яна Куропатву, в подальшому урядовця сяноцької та холмської земель, в принципі нічого не спіткало крім королівського тимчасового ув'язнення. Ioannis Longini. T. II. P. 372v-373r; Joannis Dlugossii. Lib. 11, 1413-1430. P. 284-285; Івашко Р. В. Історія Львівської архідієцезії в контексті. С. 78-79

Мартин V повідомив обох правителів, що у присутності кардиналів та прелатів святої Римської Церкви вислухав посланця польського короля, канцлера Корони Польської Міколая Ласоцького (бл.1380–1450). Той прибув з виправданнями, що королівський вихованець Сигізмунд Корибутович допомагав гуситам, але без згоди литовського князя та польського короля¹⁶².

Папа Мартин V прийняв ці пояснення та повідомлення короля Владислава II Ягайла та князя Вітовта Кейстуовича про щирі почуття та рішучість у справі придушення повстання. Понтифік закликав їх сприяти радше до навернення, а якщо ні – то до застосування військової сили. До того ж, стверджував понтифік, вони захистили б у такий спосіб спаплюжену честь власних імен в очах Апостольського Престолу та німецького короля, розвіяли б порожні надії гуситів та фальшиві уявлення¹⁶³.

Іншим кроком для подолання гуситизму мала стати організація антигуситського хрестового походу. 26 грудня 1425 р. папа Мартин V у Римі видав розпорядження для львівського архієпископа Яна Жешовського з цього приводу. Попереднє доручення понтифіка про співпрацю архієпископа з королем Владиславом II Ягайлом було видане ще 18 листопада 1423 р. Воно полягала у зборі коштів у Короні Польській. Збір слід було здійснити по

---

¹⁶² Для захисту своєї репутації король Владислав II Ягайло видав Велюнський едикт, конфіскуючи майно прихильників гуситів на накладаючи торгівельне ембарго на Чеське королівство. Польський правитель надіслав також на допомогу королю Сигізмунду Люксембургу п'ятитисячне військо, але його було повернуто австрійським герцогом Альбертом V (1404–1439) з огляду на недовіру. Згідно з Яном Длугошем, інше п'ятитисячне військо вже було сформоване з русинів, у 1426 р. марно чекаючи на угорського короля біля Дробети-Турну-Северіна для проведення антиосманського хрестового походу. Тим не менш, в подальшому польський король змушений був пом'якшити торгівельні обмеження для гуситів з огляду на конфронтацію з лицарями Тевтонського ордену та королем Сигізмундом Люксембурзьким. Див. детальніше: Ioannis Longini. Т. II. Р. 347v, 352v-352r; Joannis Dlugossii. Lib. 11, 1413–1430. Р. 205-206, 221-222; Prochaska A. Konfederacja Szytka z Melsztyna. Lwów, 1887. S. 3-4; Frost I. R. The Oxford History of Poland-Lithuania. P. 140

¹⁶³ Mss. Chigi. D. VII. 101 // BAV. P. 1v-2v

десять тисяч флоринів протягом двох років. Зібрані кошти повинні були бути спрямовані на організацію військового походу проти гуситів під егідою вказаного короля, або ж за його розпорядженням.

У згаданому дорученні вже 1425 р. папа Мартин V доручив львівському архієпископу письмово та усно вимагати передбачені кошти від духовенства під загрозою покарань, що б мало зменшити ризик невиклат. Передати кошти, в якості благодійної виплати, королю або його представникам необхідно було впродовж місяця¹⁶⁴. Імовірно, що розпорядження не було виконане належним чином, адже папа Мартин V також ще й наступного року надалі заохочував польського короля допомогти королю Сигізмунду Люксембурзькому у боротьбі з гуситами¹⁶⁵.

Великий литовський князь Вітовт Кейстutowич надалі не залишав спроб утвердити за собою право церковної інвеститури на Поділлі та Волині. Для цього 23 листопада 1427 р. у Новогрудку він написав звернення до папи Мартина V зі прохання призначити тоді ще краківського пресвітера та віленського каноніка Павла єпископом Кам'янця з огляду на вакантну катедру після смерті місцевого єпископа Збігнева з Лапанова¹⁶⁶. Опісля призначення кам'янецького єпископа, 1 квітня 1428 р. у Гродні, великий литовський князь Вітовт Кейстutowич надав привілей для Луцького єпископства. Єпископу Луцька, куди катедра була перенесена з Володимира 21 грудня 1425 р., Анджею з Плонська (1425–бл.1459) та його наступникам

---

¹⁶⁴ VMPL. T. 2. №43

¹⁶⁵ Mss. Chigi. D. VII. 101 // BAV. P. 21v-22v

¹⁶⁶ Першим завданням нового обранця від свого покровителя було отримання папського умилоствлення для троцького воєводи Явнуса, що отруїв дружину. Liber Cancellariae Stanislai Ciołek. Her. Dr. J. Caro. Wien, 1871. №111, 113

було надано володіння у Луцькому, Володимирському, Брестському та Дрогичинському повітах¹⁶⁷.

Останнє відоме розпорядження підлеглим львівського архієпископа стосовно протидії гуситам видав папа Євгеній IV (1431–1447). 18 березня 1432 р. понтифік створив доручення до холмського єпископа Анджея “de Laschis”¹⁶⁸. У відповідному документі із завданням папа вказав, що розумів скільки зусиль та витрат необхідно королю Владиславу II Ягайлу для збереження християнської віри у протистоянні із татарами, “схизматиками” та гуситами. Тому понтифік вирішив допомогти польському королю. Папа Євгеній IV відштовхувався від рішення попередника папи Мартина V, який організував збір церковної десятини для боротьби із вище переліченими ворогами Латинської віри. Проте згадок про надходження коштів із Корони Польської в Апостольській палаті не було.

Папа Євгеній IV знову доручив холмському єпископу Анджею вимагати від будь-яких латинських церковнослужителів у згаданому королівстві збору десятини, таким чином, щоб загальна сума дорівнювала десятьом тисячам флоринів. У випадку протидії холмський єпископ отримав мандат безапеляційно накладати екскомуніки, суспензії та інтердикти на винних, та залучати до покарань представників світської влади для конфіскації церковного майна¹⁶⁹. Але після поразки хрестоносців при Домажліце у 1431 р. вже не було організовано наступного антигуситського хрестового походу. Крім того, 1432 р. війська князя Сигізмунда

---

¹⁶⁷ Акты Литовской Метрики. Собр. Ф. И. Леонтович. Варшава, 1896. Т. 1. №3; CEV. №1322

¹⁶⁸ Історик Церкви о. Конрад Еубель (1842–1923) вказав, що єпископ Анджей реально не перебував у Холмі. HCMA. Vol. 2. P. 126

¹⁶⁹ VMPL. Т. 2. №55

Корибутовича, який підтримав великого литовського князя Свидригайла Ольгердовича, та Федора Острозького залишили чеські землі¹⁷⁰.

Таким чином, в ході гуситських воєн влада Корони Польської здійснила заходи спрямовані на дисциплінування християн латинського обряду, надавши акцент конверсії. Причиною цьому було те, що східні християни, русини, були звинувачені навіть у спробі знищити Латинську віри, можливо, як прихильники гуситського руху. Більше того, проблема укладення церковної унії відійшла на другий план порівняно із гуситською загрозою.

2. 4. Між конверсією християн грецького обряду та релігійною толеранцією у Львівській архідієцезії

Незважаючи на спалах гуситських війн та спроби провадження незалежної церковної політики великим литовським князем Вітовтом Кейстутовичем, після смерті митрополита Григорія Цамблака у Львівській архідієцезії надалі продовжено конверсії населення у християнство латинського обряду згідно з постановами Городельської унії.

Показовими стосовно особливостей міжконфесійного співжиття християн західного та східного обрядів, тим не менш, були судові справи у Перемишльській дієцезії. Перемишльсько-самбірський владика Ісайя зумів отримати підтвердження від самбірського старости Сташка із Давидова (†1442/1443 р.) меж володіння церкви Святого Спаса поблизу Старого Самбора. Вирішальне значення у розгляді справи мали свідчення про межі храму ще з часів короля Юрія I Львовича (1301–1308/1315) самбірських

---

¹⁷⁰ Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн. С. 760

зем'ян та старших¹⁷¹. Тобто, попри контроверсійну передачу перемишльської катедри латинському кліру, описану Яном Длугошем, були приклади, коли світська влада готова була іти на компроміс зі східними християнами¹⁷².

13 березня 1424 р., владика Ісайя, після судової тяганини з Янушом Насангнєвовічем та його братами, зумів отримати підтвердження права власності від руського старости Спитка з Тарнова (†1435 р.) на дворище Джуніґово, село Корманичі у Перемишльській окрузі¹⁷³. На додачу, вочевидь, 22 червня 1425 р. самбірський староста Влодек відмежував від річки Пшажевський (Пряшівський) до лісу посілості монастиря Уведенія Найсвятішогої Диви Марії від Старого Самбора та с. Тешева. Проте обитель

---

¹⁷¹ Staszko z Dawidowa starosta Samborski rozgranicza dobra należące do monasteru św. Spasa od dóbr Strzałkowce, datowany na 21 I 1422 r. Pohonicze, dokument pergaminowy pisany w języku ruskim // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Zesp. № 142. Mikrofilm № PPL 5 Bps D; AGZ. 1878. T. 7. №32; Trajdos T. Biskupi prawosławni. S. 118-119

¹⁷² Ioannis Longini. T. II. P. 284v; Ioannis Dlugossi. Lib. 10-11, 1404-1412. P. 210-211

¹⁷³ Деталі справи наступні: Владика Ілля звернувся до польського короля Владислава II Ягайла стосовно вирішення спору навколо дворища Джуніґово, села Корманичі у Перемишльській окрузі. Для з'ясування обставин справи було призначено верховного руського старосту Спитка з Тарнова. На володіння згаданим дворищем претендував Януш Насангнєвовіч з братами з іншої сторони. На першому судовому засіданні він заявив, що має батьківські листи від королівського маєстату, отримані дядьком в Сілезії. Тому Януш прохав визначити термін для їх представлення перед судом. Термін був визначений у 18 тижнів. Але після завершення цього часу листи так і не були представлені перед суддями-засідателями, серед яких був теж, імовірно, перемишльський латинський єпископ Януш Сьледзь з Любеня (1420-1435). Януш Насангнєвовіч виправдовувався раптовою смертю дядька, тому прохав про ще один термін для подачі документів. Вже безапеляційно було надано аналогічний термін попередньому для віднайдення та представлення відповідних документів. Проте знову на вирішальному слуханні відповідні документи Янушом не були представлені. Тому нові судді-засідателі, включно з перемишльським воєводою Яном з Мзурова та іншими жителями м. Перемишля, присудили усе право, власність та володіння спірною територією владиці Іллі 13 березня 1424 р. Szytko z Tarnowa, starosta ruski podaje do wiadomości wyrok w sporze pomiędzy Ilią władyką przemyskim i Januszem Nasangiewiczem o grunta we wsi Komarnice datowany na 13 II 1424 r. Przemyśl, pergamin pisany w języku łacińskim // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Numer mikrofilmu PPL 6 Bps D; AGZ. 1878. T. 7. №33

повинна була забезпечити польського короля здоровим конем ціною тричотири марки грошів із лучником у випадку збору військової кампанії¹⁷⁴.

Винятковою особливістю міжконфесійного співжиття у Львівській архієпископії була спроба львівського архієпископа Яна Жешовського отримувати церковну десятину також від християн грецького обряду. До того ж, знатні руських земель з Львівської архієпископії поскаржились королю Владиславу II Ягайлу на понаднормовий розмір виплат на користь львівського архієпископа. З кожного оброблюваного та необроблюваного лану, і навіть від тих в кого не було подібних доходів, до архієпископського столу належна виплата повинна була становити чверть марки широких грошів¹⁷⁵.

Польський король Владислав II Ягайло 26 лютого 1426 р. у Сандомирі видав відповідний привілей про врегулювання проблеми. Він постановив обмежити виплати львівському архієпископу шістьма широкими грошами з кожної ділянки обробленої чи занедбаної на магдебурзькому праві, що належала християнам латинського обряду або ж “схизматикам”, якщо

---

¹⁷⁴ Włodek starosta Samborski odgranicza ziemie klasztorne Panny Marii i wsi Terszewa od miasta Starego Sambora datowany na 23 V 1424 r. Stary Sambor, pergamin // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Numer mikrofilmu 7 Bps D; AGZ. 1878. T. 6. №14

¹⁷⁵ В міжчасі, 9 листопада 1425 р. латинська громада м. Львова склала присягу на вірність Ягеллонам. Вони зобов'язали вірність королю Владиславу II Ягайлу аж до його смерті та його старшому сину Владиславу. У випадку передчасної смерті сина, міщани зобов'язали вірність дочці короля Ядвізі, до часу її одруження. Вірність обіцяно і у випадку регентства королевою Софією або великого князя литовського Вітовта Кейстutowича над малолітніми престолонаслідниками. До слова, присяги на вірність Ягеллонам зі сторони руської шляхти відбулись у 1427 р. у Галичі та у 1439 р. у Мостиськах. Карл Бадецький. Історик-архівіст. Ілюстрації грамот до V тому видання “Pomniki dziejowe Lwowa” // ЦДІАЛ. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 45. Арк. 11; Однороженко О. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього модерну: структура та влада. К., 2011. С. 73-74; Михайловський В. М. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. К., 2012. С. 109-111

ділянка була придбана у них, і чвертю марки вказаною монетою від “львівських колонів”¹⁷⁶.

22 липня 1427 р. король Владислав II Ягайло удостоїв увагою каплицю (костел) св. Катерини Олександрійської на Низькому Замку у Львові. Вказана львівська каплиця була закладена ще за княжих часів, та вважалася найстарішою спорудою фортеці¹⁷⁷. На користь настоятеля у 1427 р. для утримання святині великодушно із влади королівського Маєстату було надано десятину снопів усякого зерна та посіву після оранки у Міклашові, Новому Селі та Хшиниліві, розташованих у Львівській окрузі. В подальшому тут планувалось заснувати костели. Дана сердечна донація була здійснена для досягнення спасіння душ попередніх правителів Корони Польської і наступників¹⁷⁸.

Натомість, право церковної інвеститури на Волині та Поділлі у 20-х рр. XV ст. належало фактично великому литовському князеві Вітовту Кейстувовичу. Він надалі позиціонував себе латинським правителем, не зважаючи на те, що переважна частина його підданих русинів були християнами грецького обряду. Німецький король Сигізмунд Люксембурзький спробував розірвати союз між ними та, вочевидь, гуситами, та й зрештою принаймні послабити політичний союз Корони Польської з Великим князівством Литовським, шляхом обіцянки литовському князю корони. Так король отримав би ще й союзника у боротьбі з османською

---

¹⁷⁶ Oblata privilegii Capituli Leopoliensis // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 362. С. 2565-2568; AGZ. Т. 3. №100

¹⁷⁷ Див. детальніше: Мартинів М. Шукаючи замок князя Лева. [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/72624> (дата звернення: 18.03.2019). Див. також: Войтович Л. В. Князь Лев Данилович. Львів, 2012. С. 163-164

¹⁷⁸ AGZ. Т. 2. №48; див. також: Krętosz J. Organizacja. S. 182

загрозою. Гуситський рух в ході скликання собору для реформи Церкви мав би піти на спад¹⁷⁹.

При в'їзді до Луцька на з'їзд монархів, де було порушено вказані проблеми, король Сигізмунд Люксембурзький після переходу через річку Стир вшанував реліквії представлені лише через луцького латинського єпископа Анджея з Плонська, хоча на його привітанні були присутні громади русинів, вірмен та євреїв. Цікаво, що опіка в цей час над християнами грецького обряду в регіоні належала митрополиту Київському та вся Русі з резиденцією в Москві Фотію, гостю з'їзду монархів у Луцьку¹⁸⁰. Цей митрополит бував з пастирськими візитами у Львові та Галичі¹⁸¹.

Поступово нішу представництва інтересів християн латинського обряду у Великому князівстві Литовському та південно-західних руських землях, почав переймати також Можайський та Стародубський князь Сигізмунд Кейстутович (1383–1440). Згідно із власним зверненням князь Сигізмунд 4 січня 1428 р. отримав духовні вказівки від папи Мартина V. У березні 1431 р. папа Євгеній IV надав вказаному князю на рік аналогічну за змістом індульгенцію. Самі по собі папські вказівки стосувались лише молитовно-обрядових практик¹⁸². Проте у наданнях папи Євгенія IV вказано титулатуру “знатного чоловіка” Сигізмунда Кейстувовича – “князь

---

¹⁷⁹ Ioannis Longini. Т. II. Р. 361r-364r; Joannis Dlugossii. Lib. 11, 1413–1430. Р. 247-257

¹⁸⁰ На з'їзді у Луцьку були присутні теж папський легат Андреас (Андрій) Хризобергес та вірменський єпископ Грігор II зі Львова. Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 72-73

¹⁸¹ Никифорівський літопис, 1410, 1421, 1430. [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/psrl3235/lytov15.htm> (дата звернення: 06.03.2019).; Супральський літопис, 1410, 1420, 1421, 1427, 1430. [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/psrl3235/lytov16.htm> (дата звернення: 05.03.2019).

¹⁸² Marcin V, papież, zezwala Zygmuntowi, wielkiemu księciu litewskiemu, mieć spowiednika z własnego wyboru // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7280

Литовський, Київський князь”¹⁸³. Цим Апостольський Престол показав готовність підтримати цього князя і в політичних починаннях.

В умовах потенційної коронації князя Вітовта Кейстutowича, польський король Владислав II Ягайло надалі зміцнював власні позиції через наступні донації для Львівської архидієцезії. Зокрема, 23 листопада 1429 р. в Бечу він запровадив десять каноніків у Львівській катедрі. Ця донація для новонасадженої виноградної лози (пор. Зах. 8, 12) була необхідною, щоб латинський клір не відчував матеріальної недостачі у євангелізації “схизматиків” (пор. I Ів. 3, 1-2) (див. додаток №4). Львівські каноніки, отримуючи щороку сто гривень польської монети з дрогобицьких жуп, повинні були здійснювати молитви та пости за Ягеллонів та Корону Польську¹⁸⁴.

Наступні дві королівські донації мали полегшити душпастирство львівського архієпископа Яна Жешовського, який безупинно навчав “схизматиків”. 10 березня 1430 р. у Сандомирі король Владислав II Ягайло видав одразу два привілеї для Львівської архидієцезії. У першому, згідно з проханням львівського архієпископа Яна Жешовського, польський король переніс актуальні митрополичі володіння – Рясне, Поріччя, Дунаїв, Рашин, Поточани, Кукільники, Загір’я Кукільницьке, Яблунів, Чеханів, Бибель, Делятин з околицями, – та майбутні, з права польського та руського на магдебурзьке¹⁸⁵. Згідно зі змістом другого привілею, вказаний правитель

---

¹⁸³ Барвінський Б. О. Кілька документів і заміток до часів вел. Князів Свигригайла і Жигимонта Кейстutowича // *Записки наукового товариства імени Шевченка*. 1913. Вип. 13. С. 11-13

¹⁸⁴ Якщо якийсь з каноніків без єпископського дозволу залишив би канонію на три місяці, то він втрачав право на неї. Дарча грамота короля Владислава II кафедральному костелу у м. Львові на право користування дрогобицькими жупами, прибуток з яких призначається на утримання 10 каноніків цього ж костелу // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 87. Арк. 1; Zachariasiewicz F. *Historia Metropolitalnej Kapituły*. S. 127-134

¹⁸⁵ Stadnicki A. *Ziemia lwowska*. №16; AGZ. T. 2. №51

звільнив християн латинського обряду архідієцезії від постоїв, грошових та зернових виплат, подимного, примусових праць, перевезень, підводів, гінцівської служби, тягарів та ущербу. Таким чином Львівська архідієцезія була зрівняна в правах із Гнезненською¹⁸⁶.

На схилку літ польський король Владислав II Ягайла мав намір забезпечити королівський польський та великокнязівський литовський престоли за синами Владиславом та Казимиром. Для цього у 1430 р. у Єдліні шляхта, яка брала участь у захисті королівства, отримала королівське підтвердження станових привілеїв. Передбачалось, що Велике князівство Литовське перейде під владу лише Ягеллонів після смерті князя Вітовта Кейстutowича. Три пункти привілею стосувались як опосередковано так і безпосередньо і церковно-релігійних питань. Зокрема, король Владислав II Ягайло зберіг та продовжив юридичну дію усіх прав, імунітетів та вольностей згідно з автентичними привілеями стосовно збору врожаю та інших відмінностей для церковних та світських достойників¹⁸⁷. В цьому руслі 15 березня 1431 р. львівський архієпископ Ян Жешовський від польського короля отримав кам'яницю у Львові, що зараз знаходиться на пл. Ринок, 9¹⁸⁸. Перед цим вона належала князю Свидригайлу Ольгердовичу¹⁸⁹.

---

¹⁸⁶ Грамота короля Владислава II, якою він звільняє маєтки і людей львівського архієпископства від усяких державних тягарів та признає права і вольності, якими користується у своїх маєтках гнезненське архієпископство // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 88. Арк. 1

¹⁸⁷ Ioannis Longini. Т. II. Р. 370r-372r; Joannis Dlugossii. Lib. 11, 1413-1430. Р. 276-282; див. також: Крикун М. Г. Подільське воєводство у XV-XVIII століттях: статті і матеріали. Львів, 2011. С. 16-18. (Українознавча наукова бібліотека НТШ. Ч. 30); Івашко Р. Політико-правове значення. С.147; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 73

¹⁸⁸ Управитель галицьких земель Владислав Опольський у 1376 р. віддав ділянку де знаходиться цей будинок галицьким архієпископам. Імовірно, з кінця XIV ст. тут споруджено будинок, що спочатку був їх резиденцією. Див. детальніше: Харчук Х. Архієпископська кам'яниця // *Енциклопедія Львова*. Львів, 2007. Т. 1. С. 126

¹⁸⁹ Деталі донації: львівський архієпископ та його наступники мали право не лише користуватися як попередники, але навіть володіти цим майном навіки. Але право

Таким чином, загальна тенденція у міжконфесійних відносинах 20-х рр. XV ст. стосовно християн грецького обряду у Львівській архідієцезії полягала в продовженні їх конверсії за королівської підтримки. Про це свідчить зміст королівських та великокнязівських донацій для Львівської архідієцезії попри збереження прав східнохристиянських монастирів та церков на периферії у випадку толеранції до королівської влади.

володіння було обмежене: якщо львівські архієпископи вирішили б продати дім, то вилучені кошти повинні були б піти на переобладнання, купівлю або будівництво нової резиденції латинських архієпископів Львова. Як власники кам'яниці львівські архієпископи були звільнені від державних та міських податків та юрисдикцій. AGZ. Т. 2. №52

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Таким чином, за право приналежності церковної інвеститури на теренах спадщини Романовичів змагались угорський король Сигізмунд Люксембурзький, польський король Владислав II Ягайло та великий литовський князь Вітовт Кейстутович. Сторони спробували домовитись у Старолюбовнянському замку на Спішу. Однак князь Вітовт Кейстутович не поспішав визнавати юрисдикцію львівських архієпископів на Волині і Поділлі, планувавши утворити окрему від Львівської архідієцезії церковну митрополію. У молдавських землях тривалий час діяли два єпископи – ставленики угорського та польського королів.

Усі християни на відповідній території Львівської архідієцезії та Холмської, Перемишльської, Луцької, Кам'янецької, Київської та Байїської дієцезій повинні були підпорядковуватись латинському єпископату. Практично цього досягнути не вдалося. При цьому християни грецького обряду русини стереотипно були окреслені як “схизматики”. Кліру східного обряду вдалося отримати підтвердження прав на периферії зі збереженням відповідних церковних структур з королівської згоди. Практична сторона можливої моделі локальної церковної унії була здійснена на прикладі діяльності митрополита Григорія Цамблака, як альтернативи конверсії християн грецького обряду.

Церковна унія відійшла на другий план поруч із гуситською загрозою для Латинської Церкви. У боротьбі з гуситами львівський архієпископ повинен був не дозволяти мішані подружжя та хрещення за східним обрядом. Латинський єпископат руських земель безпосередньо був залучений до організації антигуситських хрестових походів. Однак відсутні свідчення про

дієве виконання відповідних доручень. До того ж продовження вектору конверсії християн грецького обряду, звинувачених навіть у спробі знищення Латинської віри, неминуче вело до загострення міжконфесійних відносин у Львівській архідієзії.

РОЗДІЛ III

БАЗЕЛЬСЬКО-ФЛОРЕНТІЙСЬКІ ПЕРИПЕТІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ

3. 1. Винесення проблеми врегулювання міжконфесійних відносин у Львівській архідієєзії на Базельський собор

Базельський собор розпочав засідання 25 липня 1431 р. Першочерговими завдання для вирішення зібраними отцями були подолання гуситизму через реформу Латинської Церкви та укладення церковної унії.

У час засідань Базельського собору Велике князівстві Литовське охопила боротьба під егідою нового великого литовського князя Свидригайла Ольгердовича у союзі із лицарями Тевтонського ордену за розірвання зв'язків із Коронаю Польською¹⁹⁰. Вслід за кам'янецьким єпископом, вірність польському королю Владиславу II Ягайлові 1 серпня 1431 р. поспішно виявив і луцький єпископ Анджей з Плонська. По дорозі він був пограбований польськими військовими, але король компенсував втрати в наметі маршалка Яна з Олесніци (1430–1440)¹⁹¹. Краківський єпископ Збігнєв Олесніцький, представляючи Луцьку війну отцям Базельського собору як етно-конфесійне протистояння між християнами латинського обряду поляками та русинами-“схизматиками”, очікував, що вдасться зупинити ескалацію за допомогою Апостольського Престолу¹⁹².

---

¹⁹⁰ Див. детальніше: Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. С. 107-118

¹⁹¹ Ioannis Longini. Т. II. Р. 390r-390v; Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 11-12, 1431–1444. Ed. C. Baczkowski. Varsaviae, 2001. Р. 30

¹⁹² CESDQ. Т. 2. №204

Для латинського духовенства та правителів на той час все ще було актуальним відвоювання Святої Землі. В цьому ключі король Кіпру Іоанн II де Лузіньян (1418–1458) спробував позбутися залежності від єгипетського султана Аль-Ашраф Барсбайна (1422–1438) після поразки християн при Хірокітії 1426 р. Посольства з Кіпру до папи, німецького та італійських правителів не принесли результату. Врешті кіпрське посольство прибуло до польського короля. Його очолив Балдуїн де Норіс, супровід якого складався із двохсот лицарів, власних двох синів та поляка Пьотра з Бніна. Через Акерман, Молдавське господарство та, вочевидь, Львівську архідієцезію вони прибули до Вісліці¹⁹³.

Посол Балдуїн де Норіс, після складення дарів, розповів королю Владиславу II Ягайлу, що король Іоанн II став данником єгипетського султана. Посланець прохав про займи у розмірі двохсот тисяч флоринів для найняття війська у боротьбі з султаном та кошти на виплату чергової данини. Натомість польському монарху пропонувалось отримати у володіння дві третини Кіпру, своєрідного плацдарму для відвоювання Святої Землі. Проте король Владислав II Ягайло не зміг надати коштів, мотивуючи їх потребу через постійну небезпеку ще й татарських нападів. Тому відбувся лише обмін дарами і посольство через Венецію повернулось на Кіпр¹⁹⁴.

Перевіраним джерелом для Апостольського Престолу та Базельського собору стосовно міжконфесійного протистояння у Короні Польській та Великому князівстві Литовському були листи краківського єпископа Збігнева Олесніцького. Власне він на початку 1432 р. повідомив Джуліана Чезаріні, що очікує примирення “схизматиків”, очолюваних великим князем

---

¹⁹³ Див. детальніше: Burkiewicz Ł. A Cypriot Royal Mission to the Kingdom of Poland in 1432 // *Crusades*. 2011. №10. P. 106-109

¹⁹⁴ Ioannis Longini. T. II. P. 400v-401r; Joannis Dlugossii. Lib. 11-12, 1431–1444. P. 62-63

литовським Свидригайлом Ольгердовичем, із християнами латинського обряду, які зіткнулися в попередньому році біля Луцька. Краківський єпископ остерігався об'єднання проти Корони Польської гуситів та “схизматиків”, закликав Апостольський Престол відмовити лицарів Тевтонського ордену в наданні підтримки опозиції до короля Владислава II Ягайла¹⁹⁵. Особливо небезпечне зростання впливу гуситів та русинів, що підтримували цього великого князя, єпископ Збігнєв констатував в молдавських землях, про що дізнався від єпископа Баї Яна Ризи, який підпорядковувався львівському архієпископу¹⁹⁶.

Волинські бояри, які виявили прихильність королю Владиславу II Ягайлу, отримали від нього привілей про релігійну толерантність наприкінці жовтня 1432 р. Зокрема, у присутності єпископів Яна Жешовського та Яна Біскупца, король заборонив руйнувати святині східного обряду та примусове навернення християн грецького обряду до Латинської віри на Волині¹⁹⁷. Натомість, як вказав М. І. Чорний, всі костели та латинські монастирі на її теренах були зруйновані в ході Свидригайлових війн¹⁹⁸.

Попри міжконфесійні протиріччя політичний союз між лицарями Тевтонського ордену та великим князем руським Свидригайлом

---

¹⁹⁵ Про це відомо з перехопленого листування великого князя литовського Свидригайла Ольгердовича та князя Сигізмунда Корибутовича стосовно спільних дій русинів та гуситів. Войтович Л. В. Удільні князівства. С. 147. Див. також: Świkła L. *Polityka władz państwowych*. S. 70

¹⁹⁶ CESDQ. Т. 2. №204. Д-р С. В. Полехов критично віднісся до повідомлення єпископа Збігнєва, що “схизматики” опинились на адміністративних посадах за правління Свидригайла Ольгердовича. На його думку, практика поставлення урядовців православного віровизнання, зокрема, у Києві, Полоцьку та Луцьку, мала місце вже за князя Вітовта Кейстуовича. Цей вектор, характерний для кінця правління останнього, стосовно підпорядкування населення руських земель митрополиту з осідком в Москві влаштовує російських дослідників. Полехов С. В. *Наследники Витовта*. С. 106-107

¹⁹⁷ *Privilegia terrae Lucensis sigillum Majus Regis cum minoribus aliis octodecim* // ВКСз. *Naruszewicz teka*. 15 IV Rkps. №65

¹⁹⁸ Чорний М. І. *Католицька Церква в українських землях у XV – XVII ст.* // *Вибрані праці*. Упор. Л. В. Войтович, Ю. В. Овсінський. Львів, 2014. С. 204

Ольгердовичем не був розірваний. Брат Тевтонського ордену Андреас Пфафендорф, представник князя на Базельському соборі, написав 31 жовтня 1433 р. листа до Великого магістра Пауля фон Русдорфа (1422–1441). З листа відомо, що німецький імператор Сигізмунд Люксембурзький, з яким брат Андреас зустрівся у Мілані, повідомив, що не збирався розривати договору¹⁹⁹. Імператор планував повернути Свидригайлу Ольгердовичу престол великого князя литовського, натомість отримавши союзника у боротьбі із загрозою османського завоювання²⁰⁰. Легітимність коронації без згоди папи підпадала сумніву та ускладнювалась ще тим, що переважна більшість підданих князя дотримувались християнського східного обряду.

Великий князь руський Свидригайло Ольгердович та його оточення в умовах обрання новим великим князем литовським Сигізмунда Кейстутовича розпочали перемовини про локальну модель церковної унії. Ці кроки потрібно було здійснити негайно, адже 1 січня 1433 р. папа Євгеній IV звільнив литовських панів від присяги на вірність князю Свидригайлу Ольгердовичу, “de facto” підтримавши його опонента у боротьбі за литовський великокняжий престол²⁰¹. Про намір укласти локальну модель

---

¹⁹⁹ На думку Андреаса, видача німецьким імператором князя Свидригайла Ольгердовича полякам означало б поступитися Помор'ям та Руссю і польському королю, і його союзникам гуситам. Він не радив віддавати також Нешаву, хіба в крайньому випадку обміняти на Бромберг. Поступки полякам означали і наступні контрибуції зі сторони лицарів Тевтонського ордену, союзників великого князя руського Свидригайла Ольгердовича та його підданих. Skarbies. T. II. №1674

²⁰⁰ Войтович Л. В. Удільні князівства. С. 144. Цікаво, що при цьому діяльність ордену Дракона була спрямована також проти “схизматиків”. Можливо, мова йшла про тих, які були союзниками гуситів. Whelan M. Dances, dragons, and a pagan queen: Sigismund of Luxemburg and the publicising of the Ottoman Turkish threat // *The Crusade in the Fifteenth Century: Converging and Competing Cultures*. Ed. Norman Housley. Abingdon, 2016. P. 49-63

²⁰¹ Eugenius, Episcopus, Servus Servorum Dei. Venerabili patri Episcopo Wilnensi Salutem et apostolicam benedictionem. Sedis apostolice benignitas // Archiwum Narodowy w Krakowie. Zesp. Archiwum Sanguszków. Sygn. 29/637/0/-/67; опубліковано в: Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. Red. Z. Radziwiński. Lwów, 1887. T. 1. №32. У цьому зверненні до віленського єпископа Мацея папа вказав, що обрання Свидригайла

церковної унії папу Євгенія IV повідомили жемайтійський єпископ Пьотр (1434–1435) та доктор права Йоганн Нікольсдорф. У цій справі понтифік надав відповіді 20 жовтня 1434 р. у Флоренції.

Окремий лист було скеровано до князя Свидригайла Ольгердовича. Папа висловив радість та надію стосовно справжньої реалізації задуму єднання церков, заохотив князя не зупинятися на півдорозі. Але для реалізації унії було поставлено дві умови. Перша – це скликання загального собору руських єпископів, які б погодились прийняти церковну унію. Після проведення зібрання митрополит Герасим мав би приїхати як делегат до папи, щоб прийняти його як голову усіх Церков. Другою умовою було примирення ворогуючих сторін у Свидригайлових війнах²⁰². Однак невдовзі ситуація змінилася – митрополита, який повинен був реалізовувати задумане, звинуватили у змові проти великого князя руського Свидригайла Ольгердовича і стратили у Вітебську 26 липня 1435 р.²⁰³

Папським посередником у Свидригайлових війнах мав стати кам'янецький єпископ Павел з Боянчиц. Понтифік вказав йому, що з перевірених джерел знав про міжусобицю литовських князів. Папа писав, що листовно спробував опам'ятати князів та просвітити, спонукав їх побратньому укласти між собою мир. Єпископ Павел з Боянчиц мав використати доступні засоби для погодження опонентів²⁰⁴. В окремому листі папа закликав великого князя литовського Сигізмунда Кейстутовича

Ольгердовича відбулось без згоди на це короля Владислава II Ягайла. Див.: Войтович Л. В. Удільні князівства. С. 143

²⁰² Kutzebue A. Switrigail. №6-7

²⁰³ Войтович Л. В. Удільні князівства. С. 147; Івашко Р. В. Ставлення до «схизматиків». С. 18; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 78-79. О. І. Мончак висловлює цікаве припущення, що міг бути зв'язок між спробами здійснити юридичну автономію Східної Церкви та гуситською ерессю. Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 161

²⁰⁴ Kutzebue A. Switrigail. №8

відпустити для досягнення миру полонену дружину Свидригайла Ольгердовича Анну Іванівну Тверську²⁰⁵.

На початку 1434 р. папа Євгеній IV закликав прибути на собор також і послів короля Владислава II Ягайла для врегулювання міжконфесійного військового протистояння²⁰⁶. Після погодження з чашниками, та особливо після битви при Ліпанах (30 травня 1434 р.)²⁰⁷, Апостольський Престол і учасники Базельського собору могли більше приділити уваги проблемі укладення церковної унії. Польський правитель призначив до складу делегації єпископів Кракова Збігнева Олесніцького, Познані Станіслава, печатника Яна Конєцпольського, краківського декана Міколая.

Проте король Владислав II Ягайло несподівано помер²⁰⁸. Урочистий похорон польського правителя відбувся 18 червня 1434 р. Епітафію для мармурового королівського гробівця написав учитель Гжегож із Сянока, майбутній львівський архієпископ. Це був вираз щирої вдячності за діла покійного монарха як, зокрема, ревного прихильника Латинської віри²⁰⁹. Папа Євгеній IV покладав великі надії вже на нового польського короля

---

²⁰⁵ Папа назвав її Софією. Kutzebue A. Switrigail. №5

²⁰⁶ Skarbies. Т. II. №1679

²⁰⁷ Ioannis Longini. Т. II. Р. 427v-428r; Joannis Dlugossii. Lib. 11-12, 1431–1444. Р. 146-147

²⁰⁸ Незадовго до своєї смерті, 17 лютого 1434 р. (підтверджено 1440 р.), польський король Владислав II Ягайло дозволив виконувати заповіти вірменам-“схизматикам” за їх особливим звичаєм, який мав захищати вїт вірменської громади Іванис. Armenorum Leopoliensi Confirmatio Jurium libertatum et tutorie ac gressio Jurisdictionis in conficiendum per eos libere testamentum pluribus infrascriptis Regibus Poloniae // AGAD. Zesp. № 4. Ser. № 1. Sygn. 20. Р. 78r-v. Згідно із вірменським спадковим правом на смертельному ложі вірменин повинен був закликати клір, двох-трьох свідків та родичів. Далі потрібно було вже заповісти майно – спершу для храму, потім на гріб та, на остаток, родичам. Barącz S. Rys dziejów ormiańskich. Tarnopol, 1869. S. 208-209

²⁰⁹ Ioannis Longini. Т. II. Р. 419v-420v; Joannis Dlugossii. Lib. 11-12, 1431–1444. Р. 119-123

Владислава III (1434–1444), який склав йому послух через краківського каноніка Яна Рея²¹⁰.

Для подолання політично-релігійного розбрату між жителями литовських та руських земель великий князь литовський Сигізмунд Кейстutowич в ході боротьби видав привілей 6 травня 1434 р. у замку Тракай. Рік перед цим у Кракові король Владислав II Ягайло підтвердив умови Єдлінського привілею, очікуючи, що після смерті великого князя литовського Сигізмунда Кейстutowича Велике князівство Литовське врешті буде інкорпороване до Корони Польської²¹¹. Документом, виданим у замку Тракай, розширювалися попередні права, надані 15 жовтня 1432 р. Загалом, у 1434 р. на русинів було поширено умови Городельського привілею 1413 р. – до цього часу скористатись ним могли литовці²¹². Також, згідно зі змістом привілею із замку Тракай, було збережено давні права патронату над церковними землеволодіннями²¹³.

Переломна битва між конкуруючими князями відбулася біля Вількомира (нині Укмерге у Литві) 1 вересня 1435 р. Великий князь руський Свидригайло Ольгердович залучився підтримкою Тевтонського ордену,

---

²¹⁰ Skarbies. T. II. №1688. Загальне підтвердження наданих привілеїв новий король здійснив 16 грудня 1438 р. *Władysław król polski potwierdza stanom świeckim i duchownym kraju wszystkie prawa, swobody i przywileje nadane im przez jego ojca Władysława i poprzedników oraz zobowiązuje się nadal je zachowywać* // ВКСз. 434 perg. Fol. 1

²¹¹ *Przywilej Jedlińsko-Krakowski*. Карл Бадецький // ЦДІАЛ. Ф. 138: Історик-архівіст. Ілюстрації грамот до V тому видання “*Pomniki dziejowe Lwowa*”. Оп. 1. Од. зб. 45. Арк. 12

²¹² Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби. Упор. Т. Гошко. Львів, 2011. С. 49; Яковенко Н. М. Українська шляхта. С. 38-39; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 73

²¹³ У привілеї 1434 р. теж було закріплено принципи презумпції невинуватості у разі наклепів та звинувачень підданих князя. Зберігалися родові феодальні маєтності, а відповідні дії стосовно їх відчуження чи спадкування повинні були реєструватися литовськими посадовцями. Пріоритетне право спадкування належало чоловікам. Селяни та піддані звільнялись від поземельного податку, але були зобов’язані утримувати дороги та замки на місцях. *Zygmunt, wielki książę litewski, nadaje przywileje bojarom i książętom ruskim* // AGAD. F. 354. Dział I. №7267; див. також: Яковенко Н. Українська шляхта. С. 34

Золотої орди, Молдавського князівства та Священної Римської імперії. Проте допомоги зі сторони одної Корони Польської князю Сигізмунду Кейстutowичу виявилось достатньо для перемоги. Львівський архієпископ Ян Жешовський, єпископи Кам'янця Павел з Боянчиц, Холма Ян Біскупец та Луцька Анджей з Плонська були долучені до переговорного процесу наприкінці 1435 р. у Бресті Куявському представників Корони Польської з лицарями Тевтонського ордену, щоб розірвати русько-орденську коаліцію²¹⁴. Польська сторона та лицарі ордену домовились про “вічний мир”, який потрібно було поновлювати щодесять років²¹⁵.

Союз із князем Свидригайлом Ольгердовичем та лицарями Тевтонського ордену було розірвано. По суті зведено нанівець попередні здобутки стосовно коронації Свидригайла Ольгердовича зі сторони імператора Сигізмунда Люксембурзького. За Кораною Польською було закріплено значні прикордонні спірні з орденем території, включаючи Жемайтю, Нешаву та фортецю у Ясениці²¹⁶. Після цих домовленостей Свидригайлові війни пішли на спад.

Таким чином, у 30-х рр. XV ст. знову було здійснено спробу укладення локальної моделі церковної унії на території, де поширювалась церковна юрисдикція львівських латинських архієпископів-митрополитів. Вона зазнала фіаско оскільки для результату необхідно було примирення великого

---

²¹⁴ Kurtyka J. “Senex ambulans”. S. 85; Prokop K. R. Sylwetki biskupów łuckich. S. 32-33; Graff T. Kościół w Polsce. S. 65

²¹⁵ Головний документ цього договору знаходиться у Центральному Архіві Німецького ордену у Відні. Szweda A. Dokumenty pokoju brzeskiego z 31 grudnia 1435 – wprowadzenie do tematu (po polsku, litewsku, summary) // *Pabaisko mūšis ir jo epocha. Straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2017. S. 74-75

²¹⁶ Також було домовлено про податкові пільги, екстрадицію втікачів, односторонню виплату зі сторони лицарів Тевтонського ордену на руки куявського єпископа Владислава Оповорського (1433–1449). Paweł von Rusdorf, wielki mistrz zakonu krzyżackiego, zawiera pokój z Władysławem Warneńczykiem, królem polskim, Zygmuntem Kiejstutowiczem, wielkim księciem litewskim i innymi // AGAD. Zbiór Dokumentów Pergaminowych. Sygn. 1011

князя руського Свидригайла Ольгердовича та великого князя литовського Сигізмунда Кейстutowича, чого не відбулось. Тим не менш, вдалося досягнути рівноправ'я литовців та русинів у доступі до прав наданих згідно з Городельською унією.

3. 2. Спроби запровадження церковних уній з греками та вірменами у Львівській архидієцезії

В умовах Свидригайлових війн продовжити переговори про локальну церковну унію було неможливо. Натомість, перемовини на вищому рівні продовжились. 14 квітня 1436 р. на 24-му засіданні отці Базельського собору прийняли рішення про видання індульгенції, яку, як очікувалось, мав схвалити папа Євгеній IV.

Отці Базельського собору закликали християн підбадьоритись оскільки, на їхню думку, вже невдовзі османам буде вчинена гідна відсіч. Причиною радості мав стати позачерговий Ювілейний рік, який би наблизив до ліквідації схизми 1054 р. Християни латинського обряду намагались допомогти братам християнам грецького обряду, переслідуваних османами та сарацинами, що надалі контролювали Святу Землю. В умовах цих складних поневірянь, переговори із візантійцями про проведення собору для укладення церковної унії увінчалися успіхом, хоча місце його проведення ще не було відоме. Тому серед християн було поширено заклик розпочати збір коштів на прибуття делегації зі Сходу та винагороду для трьохста арбалетників для захисту Константинополя під час відсутності візантійського

імператора Іоанна VIII Палеолога (1425–1448) протягом відповідних перемовин²¹⁷.

Церковна унія повинна була згуртувати усіх християн проти спільних ворогів, осман та сарацин. Можливо, що беручи за основу постанову індульгенції, отці Базельського собору могли вручати хрести хрестоносцям²¹⁸. Згідно з її змістом встановлено, зокрема, фіксований внесок у розмірі тижневого заробітку для християнської сім'ї на користь проведення церковного собору або інша співрозмірна праця згідно із вказівками сповідників взамін на відпущення гріхів. Загалом, можна було отримати прощення за церковні покарання, торгівлю та співпрацю з єретиками та ворогами християн, здійснивши пожертву. У катедральних костелах необхідно було розмістити відповідні скриньки для цього. Духовенство отримало теж доручення відслужити месси, або ж відмовити псалми та молитви. Злісна протидія цим постановам повинна була каратись відлученням від Церкви²¹⁹.

Відповідний документ до Львова доставив посланець собору, канонік Краківської дієцезії Миколай Козловський. При переписуванні індульгенції 8 листопада 1436 р. кліриком Познанського єпископства Яном Анджеєм з Кробрії на Високому Замку був присутній управитель Львівської архидієцезії, канонік Пьотр Борман. Свідки та свинцеві печатки мали запевнити, що індульгенція має автентичний характер, без наміру вчинення шахрайських дій стосовно християн латинського обряду. Проповідники, зокрема, монахи

---

²¹⁷ Гілл Дж. Флорентійський собор. С. 79

²¹⁸ Housley N. Ending and Starting Crusades at the Council of Basel // *Crusades*. 2017. Vol. 16. P. 131

²¹⁹ Documents of the Papal. Chapter №5

жебракуючих орденів, повинні були оприлюднити та сповіщати зміст індульгенції по храмах архідієцезії²²⁰.

На той час на львівській катедрі ще не було архієпископа. Львівські каноніки на місце спочилого Яна Жешовського обрали наступником каноніка Сильвестра із Здзіхова, чекаючи схвалення молодого короля Владислава III. Однак молдавський господар Ілля I (1436–1443), присягаючи королю на вірність, після святкового бенкету та дорогих срібних подарунків попросив, щоб львівським архієпископом було призначено Яна Одровонжа. Цю кандидатуру протегував руський староста Пьотр Одровонж (1437–1450), брат претендента. Король підтвердив призначення Яна, відкинувши кандидатуру Сильвестра²²¹.

Тим часом, папа Євгеній IV не підтвердив право Базельського собору видавати індульгенції²²² і в ході Ювілейних заходів 1436–1438 рр. вирішив перенести засідання унійного собору до Феррари, а опісля – до Флоренції. Унія з греками буллою “*Laetentur coeli*” була оголошена 6 липня 1439 р. у флорентійському катедральному соборі Санта-Марія-дель-Фйоре²²³. Найвпливовішими прихильниками папи, які підписали унію, були єпископи Остії, Порто та Санта Руфіна, латинської базиліки на Авентинському пагорбі,

---

²²⁰ Грамота управителя Львівського архієпископства Петра із зверненням базельського синоду до віруючих складати пожертвування на утримання представників східної церкви для проведення унії з огляду на загрозу християнству з боку турків // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 105. Арк. 1. Ivashko R. *The Historical Value*. P. 233-234; Єпископ Збігнєв Олесніцький пропонував використати зібрані кошти на місцях без передачі їх до Базеля. Graff T. *Katolicki episkopat metropolii gnieźnieńskiej*. S. 69

²²¹ *Ioannis Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae (Kodeks Rozrażewskiego)*. Т. III // MNK. VIII-rkps-193. 1501. P. 11v-12v; *Joannis Dlugossii*. Lib. 11-12, 1431–1444. P. 169

²²² Izbicki T. M. *Indulgences in Fifteenth-Century Polemics and Canon Law // Ablasskampagnen des Spätmittelalters: Luthers Thesen von 1517 im Kontext*. Ed. A. Herberg. Berlin, 2017. P. 89-91

²²³ Гілл Дж. Флорентійський собор. С. 294-296

Велабро, Віа Корсо, Градо, генерали Камедульського, Францисканського, Аугустіанського та Бенедиктинського орденів.

Загалом було ухвалено п'ять пунктів, які базувались, зокрема, на постановах синоду у Толедо (397–400), Першого Нікейського (325 р.), Першого Константинопольського (381 р.), Халкедонського (451 р.), Четвертого Константинопольського (869–870), Четвертого Латеранського (1215 р.), Другого Ліонського (1274 р.), Констанцького соборів, документах пап Іннокентія IV (1243–1254) та Бенедикта XII (1334–1342), визнаннях віри греків перед папами Іоанном XXI (1276–1277) та Урбаном V (1362–1370), писаннях отців та учителів Церкви²²⁴.

В першому пункті йшлося про те, що Дух Святий походить від Отця і Сина (Filioque)²²⁵. В другому погоджено, що Євхаристію правомірно здійснювати як на прісному так і на квашеному хлібі. По-третє, прийнято правду про існування чистилища, крім раю та пекла, тому за померлих потрібно здійснювати жертви святої месси в земному житті. По-четверте, наголошено, що першість серед єпископів світу повинна була належати єпископу Риму, як наступнику апостола Петра. По-п'яте, наступними в порядку пентархії після папи оголошувались патріархи Константинополя, Александрії, Антіохії, Єрусалиму²²⁶.

---

²²⁴ Див. детальніше: Dokumenty Soborów Powszechnych. T. 3. S. 459-477

²²⁵ Див. детальніше: Зема В. Є. Вселенські синоди і витоки полеміки між Візантією і Заходом // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2016. Вип. 16. С. 76-78; його ж. Чому і коли з'явилась полеміка щодо Filioque? // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2017. Вип. 17. С. 336-372

²²⁶ Decreto di unione delle chiese di Roma e Constantinopoli. Doc. Concilio № 1; Gill J. Personalities of the Council of Florence and other Essays. Oxford, 1964. P. 14; Зема В. Є. Вселенські синоди. С. 67

Документ Флорентійської унії також підписали Київський та вся Русі митрополит Ісидор Монемвасійський²²⁷, митрополит Молдовлахії та Себастеї Даміан (1437–1447), а також його вікарій Константин, церковна юрисдикція яких поширювались частково на терени Львівської архідієцезії. У молдавських землях митрополит Теоктист I (1453–1477) не підтримав церковної унії з греками, вигнавши наступника митрополита Даміана – Йоакима²²⁸.

Церковна унія “*Exultate Deo*” з вірменами була укладена 22 листопада 1439 р. і оголошена у соборі Санта-Марія Новелла. В унійному обговорювальному процесі безпосередньо брали участь п’ять представників львівського вірменського архієпископа Грігора II (1415–1440) – Сергіуш, Марко, Тома, Йоахим та монах Нарсес з Кафи²²⁹. Власне останній з перелічених привселюдно зачитував текст унії вірменською. Результати обговорень були представлені у восьми основних пунктах, які склали основу міжцерковного союзу.

Частина постанов умовно стосувалась теологічних питань. Згідно з першим та шостим пунктами вірмени визнавали формулювання вчення про рівність усіх Трьох Осіб святої Трійці із правдою про втілення Ісуса Христа на основі постанов Константинопольського собору (381 р.), Халкедонського синоду (451 р.) та визнання св. Атанасія Великого (295–373). Згідно з другим,

---

²²⁷ Постать цього митрополита, згодом кардинала, популярна не лише в рамках історії України. Він теж належав до плеяди гуманістів своєї доби, тому переписував праці античних авторів, вірив у гороскопи та укладав панегірики. Цікаво, що в скрині, яку Ісидор залишив на зберігання у Львові восени 1436 р. по дорозі в Москву були п’ять книг, серед яких був рукопис Плутарха. Див. детальніше: Schreiner P. Ein byzantinischer Gelehrter zwischen Ost und West. Zur Biographie des Isidor von Kiew un seinem Besuch in Lviv (1436) // *Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata*. 2006. Т. 3. Р. 219-220

²²⁸ Скоричас І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 214

²²⁹ Stopka K. Kościół ormiański na Rusi w wiekach średnich // *Nasza Przyszłość*. 1984. №62. S. 88

третім та четвертим пунктами вірмени мали прийняти вчення Латинської Церкви про дві природи, дві волі та дві дії Ісуса Христа²³⁰.

Наступна частина постанов врегульовувала обрядові та календарні особливості. У п'ятому пункті було детально описано обрядові особливості та значення семи Таїнств Церкви. Згідно з сьомим пунктом вірмени приймали унію з греками. У восьмому пункті постановлено, що вони приймали календар Латинської Церкви стосовно святкування Благовіщення, народження Івана Хрестителя, Різдва Христового, Обрізання Господнього, Об'явлення, Стрітіння Господнього²³¹.

Для проголошення церковної унії на Русі було обрано київського митрополита Ісидора, якому було надано повноваження папського легата "a latere". Папа Євгеній IV вказував у відповідному документі від 17 липня 1439 р., що у реформі Латинської Церкви вдалось досягнути значних успіхів²³². В дорозі на Русь, перебуваючи ще в Буді, митрополит Ісидор видав окружний лист, в якому повідомив християн латинського обряду, русинів, сербів та волохів, що церковні Таїнства Хрещення, Євхаристії, Сповіді від дня укладення церковної унії у Флоренції взаємно визнаються Церквами на Заході та Сході²³³.

---

²³⁰ Візантійський імператор Константин IV (бл.652–685), наприклад, працював над відновленням поєднання з Римом стосовно христологічних диспутів ще в добі Вселенських соборів. Див. детальніше: Kashchuk O. Aktywność cesarza w kontekście sporów chrystologicznych w Bizancjum w VII wieku // *Vox Patrum*. 2016. Z. 36. T. 66. S. 417; idem. Holy Scripture in the Monothelite Controversy. The Standpoint of Maximus the Confessor // *Vox Patrum*. 2017. Z. 37. T. 68. S. 475

²³¹ Decretum originale unionis Armenorum. Doc. Concilio №12

²³² DPR. Vol. 1. №66

²³³ Переклад українською див. тут: Великий А. З літопису християнської України. Кн. 3. С. 80-81; Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 174-176

На території Львівської церковної провінції у квітні–липні 1440 р. митрополит проголошував унію в Перемишлі, Холмі²³⁴, Львові, Галичі, Луцьку, Києві – у соборі св. Софії²³⁵. У львівській Латинській катедрі легат Ісидор перебував у травні 1440 р., де здійснив богослужіння “зі співами та народним обрядом”²³⁶. Проте унія була сприйнята русинами у Львові насторожено та прохолодно. Крім того, львівський архієпископ Ян Одровонж дозволив відповідне богослужіння легату Ісидору у львівському катедральному соборі лише після того як той визнав послух Базельському собору²³⁷. Це відбулося тому, що попри кардинальні розбіжності між Базельським собором та папою, спільним для єпископату Корони Польської та папського легата був план організації антиосманського хрестового походу²³⁸.

Справи церковної унії, визнання Базельського собору та посадження короля Владислава III на угорський престол мали б розглядатися на провінційному львівському синоді 16 серпня 1440 р. Досі актуальними є інтерпретації, гіпотези та джерельні знахідки проф. В. Абрагама стосовно

---

²³⁴ На Холмщині церковну унію підтримував рід Кердеєвичів, представники волинської гілки якого ще сповідували східне християнство. Див. також: Яковенко Н. Українська шляхта. С. 140; Михайловський В. Еластична спільнота. С. 182

²³⁵ Великий А. З літопису християнської України. Кн. 3. С. 83-87; Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 177, 182-183, 185; Гудзяк Б. Криза і реформа. С. 60; Philippides M., Hanak W. Cardinal Isidore (c.1390–1462). A Late Byzantine Scholar, Warlord, and Prelate. Abingdon-on-Thames, 2018. P. 89. Про джерело інформації стосовно майнових надань митрополиту Ісидору князем Омельком Володимировичем у Києві див. детальніше: Плигузов А. От Флорентийской унии. P. 517-518; Русина О. В. Міжконфесійні взаємини й суспільно-політичні рухи XV – початку XVI ст. на теренах України // *Український історичний журнал*. 2006. №3. С. 7

²³⁶ Хроніка міста Львова. С. 59

²³⁷ ВР. Vol. 6. P. 37; Abraham W. Kilka szczegółów. S. 2; Лівіо Пілат та Овідіо Крістеа трактують ці події як такі, що львівський архієпископ відмовився прийняти церковну унію. Pilat L., Cristea O. The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th century. Leiden, 2017. P. 113-114

²³⁸ Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 176

цього синоду та наступних. Він вважав, зокрема, що на синоді 1440 р. у Львівській архідієцезії на хвилі запровадження польської адміністрації після 1434 р. було прийнято Велюньсько-калішські синодальні статuti архієпископа Гнезна Міколая Тромби 1420 р.²³⁹ Згідно з відповідними постановами заборонялось будівництво церков східного обряду на території латинських дієцезій²⁴⁰.

Таким чином, у Львівській архідієцезії папський легат Ісидор оголосив унію з греками, а архієпископ Львівський вірменського обряду Грігор II прийняв унію з вірменами. Схоже, що це відбулося з огляду на план організації антиосманського хрестового походу.

3. 3. Львівська архідієцезія між Базельським собором та папою Євгенієм IV

Латинське духовенство Львівської архідієцезії, окрім холмського єпископа Яна Біскупца, надалі не були прихильниками папи Євгенія IV. Це створило загрозу зриву церковних унії та організації антиосманського хрестового походу у Львівській архідієцезії.

---

²³⁹ Про завершення провінційного синоду вказав при поділі майна львів'янина Міколая Гехта львівський архієпископ Ян Одровонж 17 липня 1440 р., учасниками якого мали б бути холмський єпископ Ян Біскупец, перемишльський єпископ Пьотр Хшонстовський та кам'янецький єпископ Павел з Боянчиц. Б. Бучинський вказав, що в серпні цього ж року львівський архієпископ та його брат формально визнали папу Євгенія IV. Підтвердна грамота львівського архієпископа Одровонжа Івана одержання ним від райців м. Львова, як ексекуторів заповіту купця Гехта Ніклаша, 337,5 польських гривень, записаних останнім кафедральному костелові у м. Львові, з розподілом зазначеної суми на потреби костелу // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 114. Арк. 1; Abraham W. Kilka szczegółów. S. 3-4; Idem. Nieznane synody. S. 126; Бучинський Б. М. Студії з історії Церковної унії. Кн. 5. С. 29; Kaleta M. Działalność synodalna. S. 229; Graff T. Biskupi monarchii jagiellońskiej. S. 41

²⁴⁰ Інкунабули Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Каталог. Укл. Ф. П. Максименко. Львів, 2011. С. 42, 51, 94

У 1440-х рр. була налагоджена співпраця між отцями Базельського собору та львівським архієпископом Яном Одровонжем. В її рамках 4 серпня 1441 р. отці собору від імені Латинської Церкви надали духовні привілеї вказаному львівському архієпископу після обрання (анти)папи Фелікса V (1439–1449). Це було підтвердження духовних прерогатив наданих 5 липня 1439 р., коли єдиним папою вважали ще Євгенія IV. Згідно з привілеєм, Ян Одровонж був у змозі відпустити гріхи та накласти благодворне покаяння, за винятком тих випадків, які потребували паломництва до Риму, Єрусалиму або св. Якова в Сантьяго-де-Компостелла.

Львівський архієпископ отримав повноваження повного прощення будь-якого відлучення, суспензії та інтердикту від папських легатів, церковних синодів чи керівництва чернечих орденів. Архієпископу Яну було дозволено простити порушників, “забруднених” симонією та фальшивими призначеннями. Це означало б, що прохачі визнали авторитет Базельського собору. Вочевидь, архієпископ не мав права відпускати гріхи навмисного вбивства та двоєженства²⁴¹. Пріоритетом в діяльності львівського архієпископа та прощених церковнослужителів мав стати догляд за будівництвом латинських храмів²⁴².

8 лютого 1442 р. архієпископ Ян Одровонж був призначений нунцієм Базельського собору та (анти)папи Фелікса V у Короні Польській, Русі, Поділлі, Литві, Валахії²⁴³. Наступне призначення з Базеля цього архієпископа Константинопольським патріархом могло свідчити, що ні він особисто ні

---

²⁴¹ Можливо, що таке трактування має суперечливий та дискусійний характер. Воно побудоване на тлумаченні “*praeter quam*” як “за винятком” відносно вказаних прогрішень.

²⁴² Грамота Базельського синоду львівському архієпископу Одровонжу Івану на право вирішувати спірні питання в духовних справах, які до цього часу підлягали компетенції верхньої церковної влади // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 119. Арк. 1; AGZ. Т. 4. №82

²⁴³ *Diplomata Monasterii Clarae Tumbaе prope Cracoviam*. Kraków, 1865. №127

отці собору не підтримували церковної унії з греками²⁴⁴. Базельський собор та папа Євгеній IV провадили на той час церковну політику порізну. Тому, для прикладу, великий князь литовський Сигізмунд Кейстutowич мав два окремі дозволи, незалежні одне від одного, на обрання сповідника як від папи Євгенія IV так і від отців Базельського собору²⁴⁵. За припущенням проф. В. Абрагама архієпископ Ян Одровонж міг оголосити про свій статус як патріарха для земель Русі вже на синоді між 1441 та 1442 рр.²⁴⁶

Отці Базельського собору надіслали до Львова рішення сорок четвертої сесії від 9 серпня 1442 р. Практична сторона постанов полягала у прагненні захистити права прихильників конциліаризму²⁴⁷. Рішення папи Євгенія IV стосовно перерозподілу церковних бенефіціїв наданих Базельським собором впродовж семидесяти днів після 3 вересня 1431 р. повинні були вважатися недійсними. Було необхідно зупинити дію суспензій, екскомунік та інтердиктів, накладених на прихильників Базельського собору. Їх опоненти повинні були залишити контроверсійні катедри, монастирі та прелатури,

---

²⁴⁴ ВР. Vol. 5. №1273. Церковна політика папи Євгенія IV та учасників Базельського собору стосовно східних християн розходилися між собою. Для учасників собору, які засудили церковну унію, віротерпимість до східного обряду було неприйнятною. В цьому їх підтримував єпископат Корони Польської та представники Краківського університету. Fijałek J. Mistrz Jakób z Paradyża. T. 1. S. 473; Флоря Б. Н. Исследования. С. 255, 327, 336, 340

²⁴⁵ Eugeniusz IV, papież, zezwala Zygmuntowi, wilekiemu księciu litewskiemu, wybrać sobie spowiednika // AGAD. F. 354. Dział I. №7278; Sobór bazylejski pozwala Zygmuntowi, wielkiemu księciu litewskiemu, wybrać sobie spowiednika // AGAD. F. 354. Dział I. №7279

²⁴⁶ Abraham W. Kilka szczegółów. S. 6

²⁴⁷ Офіційна мета документу 1442 р. полягала у викоріненні ересей, реформі Церкви, встановленні миру між християнами. Загальна тенденція церковної політики учасників Базельського собору полягала у в тому, що вони не визнали церковної унії та спробували замість грецької церковної ієрархії запровадити латинську. В одному з листів до Краківського університету було іронічно зазначено стосовно дозволу дотримання східного обряду згідно з Флорентійською унією: “безумовно Габріель [Габріель Кондульмер – це світське ім’я папи Євгенія IV] б цього не зробив, якщо би був католиком”. В такому ключі грамоти з Базеля отримав віленський єпископ Мацей. CDECDV. Vol. 1. Fasc. 1. №157; Fijałek J. Mistrz Jakub. T. 1. S. 437

припинивши користуватися відповідними прикріпленими доходами. Також, вакантні катедри повинні були належати до церковної юрисдикції Базельського собору²⁴⁸.

Фактично отці собору здійснили спробу зупинити відтік власних прихильників на сторону папи Євгенія IV. Було дано дванадцять днів для прокламації цих постанов та два місяці для їх реалізації. Учасники судових спорів – університети, капітули та колегіатури, повинні були виплатити аж до тридцяти марок (золотих) монет для проведення суду. Якщо “узурпатори” не залишили контроверсійні місця у визначений час, в такому разі слід було накласти на них інтердикт. До виконання цих резолюцій потрібно було залучити також світську владу на місцях²⁴⁹.

Подібна ситуація з двовладдям у Церкві склалася частково і у Львівській архієпископії. Наприклад, львівський архієпископ Ян Одровонж звернувся до прихильника папи Євгенія IV Владислава III. Спочатку 30 вересня 1442 р. король, перебуваючи у Буді, підтвердив інквізиторські повноваження львівських архієпископів на Русі²⁵⁰. Далі, 1 жовтня 1442 р. він дозволив архієпископу Яну Одровонжу розбудувати Бартатів в Городоцькій окрузі, на той час відомий як діброва корчма Бартольда, до рівня міста²⁵¹.

Вже наступного дня, 2 жовтня, король відповів також на архієпископську скаргу. Перед цим попередній львівський староста Рафал

---

²⁴⁸ Згідно з новочасною періодизацією історії Базельського собору це рішення було прийнято коли тривала остання, п'ята фаза (1440–1449 рр.) його засідань. Конциліаристський рух поволі йшов на спад. Decaluwe M., Izbicki T., Christianson G. A companion to the Council of Basel. P. 13

²⁴⁹ Грамота базельського синоду про встановлення нових правил заміщення духовних санів і запобігання зловживанням у цій ділянці // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 122. Арк. 1

²⁵⁰ Archiepiscopi Leopoliensi ut puniat heresis et eroris vicarii // AGAD. Zesp. №4: Metryka Koronna. Ser. №1. Sygn. 23. P. 567-569

²⁵¹ Władysław Warneńczyk, król węgierski i polski, zezwala Janowi, arcybiskupowi lwowskiemu, lokować miasto na prawie niemieckim w dąbrowie zwanej Bartoldowa Karczma // AGAD. Zbiór dokumentów pergaminowych. Sygn. 8851.

Тарновський (1440–1441) відчужив Мальчицьке озеро у Городоцькій окрузі (надане ще королем Владиславом II Ягайлом) від духовенства Львівської архідієцезії. Але король Владислав III доручив тогочасному львівському старості Пьотру Одровонжу відновити навечно право посідання озером за архієпископом та капітулою. Цим рішенням король міг також спробувати заручитися підтримкою львівських каноніків, прихильних до ідей Базельського собору²⁵².

Король Владислав III 22 березня 1443 р. видав також практичне розпорядження із запровадження церковної унії з греками на території деправи Ягеллони, включно із Львівською церковною провінцією. Монарх розпорядився надати ті ж самі права руському кліру, які були приналежні архієпископам, єпископам, прелатам та іншому духовенству Церков у Короні Польщі та Угорському королівстві²⁵³.

Було заборонено королівським урядовцям втручатися у церковні справи та судівництво на Русі та Поділлі. Так, імовірно, було значно обмежено коло осіб, яких можна було судити в рамках інквізиції із залученням світської влади. Потрібно було теж повернути відібрані посілості руських церковних владицтв та парафій, а наявні зберегти недоторканими, щоб нічого не заважало прославляти Господа християнам східного обряду (див. додаток №5)²⁵⁴.

Таким чином польський король одночасно засвідчив прихильність до папи на противагу Базельському собору та своє ставлення до унії як

---

²⁵² AGZ. T. 2. №67

²⁵³ Чорний М. І. Католицька Церква. С. 206

²⁵⁴ Wladicam et ritus Graeci populorum in Russia // AGAD. Zesp. № 4: Metryka Koronna. Ser. № 1. Sygn. 20. P. 226v-228r; Реєстр митрополичого архіву Унійної Церкви 1763 року. Упор. О. О. Вінниченко. Львів, 2017. С. 58, 389. (Серія “Київське християнство”. Т. 3). Є згадка про те, що опіку, очевидно, над Унівським монастирем на Перемишлянщині (нині Свято-Успенська Унівська Лавра Студійського уставу), згідно із королівським розпорядженням 1 вересня 1443 р., отримав князь Микола Пінський. AGZ. T. 10. №85

загальноцерковної, що пододала багатовіковий поділ в лоні християнської Церкви. Однак про миттєву повноцінну реалізацію цього указу та подібних не йшлося, оскільки навіть латинський клір Русі не завжди на той час підтримував папу. Зокрема, архідиякон Міхал в Перемишлі отримав підтвердження на створення архідияконату від отців Базельського собору. На його утримання було призначено десятини з Нового Самбора, Котковичів, Радимно, Верче, Бісковичів, Стрілковичів та частина сіна з Вару²⁵⁵.

На хвилі запровадження церковних уній у стосунку до вірменів рівноправ'я стосувалось крім релігійної також і торгівельної сфери. 13 вересня 1443 р. намісник короля Владислава III, краківський староста та каштелян Ян з Чижова (1440–1447) видав привілей для вірмен Кам'янця. Тоді відбувалось засідання, загальна нарада знаті цього міста. У відповідний час до намісника звернулись із клопотанням про підтвердження прав, наданих ще королем Владиславом II Ягайлом, представники місцевої вірменської громади. Тоді він підтвердив попередні привілеї подільських князів та надав нові, дозволивши торгівлю сукном та іншими товарами. Свободи та права полягали теж у рівноправ'ї вірменських купців із купцями латинського віровизнання у вказаному місті. Намісник наказав старостам, воєводам, вйтам, радникам і лавникам м. Кам'янця зберегти привілеї вірменської громади міста²⁵⁶.

Суперечливі рішення учасників Базельського собору спонукали Львівського архієпископа переглянути ставлення до папи Євгенія IV та його унійної політики. З однієї сторони львівський архієпископ був зобов'язаний дбати про будівництво Латинської катедри у Львові. З іншої сторони декан

---

²⁵⁵ AGZ. T. 8. №66, 69

²⁵⁶ Johannes de Cziiszow castellanus et capitaneus Cracoviensis // ЦДІАЛ. КМФ-6. Оп. 1. Од. зб. 6

Францішек з Ожеха (з 1440 р.) із львівськими каноніками у 1443 р. звернулися за підтвердженням прав розпоряджатися спірним катедральним майном до отців Базельського собору. Каноніки домагалися підтвердження права управляти доходами від водяного млина, полів та жителів, розташованих за Високим Замком в напрямку до с. Пруси. Це право їм надав навіки у привілеї ще львівський архієпископ Ян Жешовський для піклування спасіння душ парафіян, гідного виконання божественного культу в Латинській катедрі²⁵⁷.

Львівські каноніки користувались доходами від водяного млина в напрямку до с. Пруси двадцять років, поки його не відібрав львівський архієпископ Ян Одровонж за сприяння брата, львівського старости Пьотра Одровонжа. Для вирішення цієї проблеми отці Базельського собору призначили суддею архідиякона з м. Метц Гюльельма Х'югоні де Станьйо²⁵⁸. Після організації судових слухань, 5 грудня 1443 р. він видав зустрічне рішення. Каноніки львівської капітули отримали письмове підтвердження на права інвеститури, надання, призначення, привласнення стосовно спірних володінь²⁵⁹. Це стало підставою для відмови архієпископом Яном Одровонжем від подальшої співпраці із Базельським собором.

Таким чином, у 1441–1443 рр. реальною була загроза зриву церковних уній з боку Латинської Церкви з огляду на підтримку латинського духовенства Львівської архідієцезії Базельського собору. Однак суперечливі рішення учасників собору спричинились до загострення конфлікту між

---

²⁵⁷ Чорний М. І. Млини церковної власності. С. 133-134

²⁵⁸ 6 квітня 1444 р. (анти)папа Фелікс V призначив Гюльельма Х'югоні кардиналом титулу св. Сабіни (†125 р.). Див.: НСМА. Т. 2. Р. 10

²⁵⁹ Підтвердна грамота базельського синоду львівського латинського капітулу на прибутки від млина і лану землі біля села Пруси // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 128. Арк. 1

капітулою та львівським архієпископом, спонукаючи його переглянути ставлення стосовно папи Євгенія IV.

3. 4. Повернення духовенства та вірян Львівської архідієцезії до послуху папі Євгенію IV

Засідання собору, перенесеного до Феррари та Флоренції, у 1443–1445 рр. відбувались у Римі. На соборі було укладено також церковні унії з несторіанами, сирійцями, халдеями та маронітами з Кіпру.

Польський король Владислав III підтримував унійну політику папи Євгенія IV. Про це він повідомив понтифіка вдруге 18 серпня 1444 р.²⁶⁰. Тому папа очікував, що клір Корони Польської перестане підтримувати Базельський собор²⁶¹. Імовірно, що цього ж року сторону папи Євгенія IV прийняв також львівський архієпископ Ян Одровонж, виявивши відданість перед легатом Джуліано Чезаріні. Рішення архієпископа базувалось, зрозуміло, на обуренні судовим рішенням 1443 р. Офіційно церковні покарання з львівського архієпископа як прихильника (анти)папи Фелікса V були зняті папою Євгенієм IV 6 квітня 1446 р.²⁶²

Остаточного повернути духовенство та вірних Львівської архідієцезії до послуху Апостольському Престолу архієпископ Ян Одровонж спробував на синоді 1447 р. Проте загроза церковних покарань зі сторони архієпископа для перемишльського латинського духовенства викликала незадоволення²⁶³.

---

²⁶⁰ Abraham W. Sprawozdanie. 1923. №4

²⁶¹ BP. Vol. 5. №1166; Graff T. The Catholic Church in Poland. S. 99-100

²⁶² BP. Vol. 5. №1273. Д-р Т. Графф вважає, що архієпископ Ян Одровонж вже не виконував доручень Базельського собору у 1445 р. Graff T. Katolicki episkopat. S. 90-91

²⁶³ Abraham W. Kilka szczegółów. S. 6-7. Польський король Казимир IV в липні 1447 р. виявив прихильність папі Миколаю V, тому повернення цілого єпископату Корони Польської до послуху єпископу Риму було справою часу. Graff T. Katolicki episkopat. S. 79.

Насправді справа остаточно так і не була вирішена, затягнувшись ще на кілька років. Власне відповідні дотичні документи до процесу повернення духовенства та вірних Львівської архідієцезії проливають світло на міжконфесійне життя та проблему підтримки церковних уній.

Після укладення церковних уній 1443–1445 рр. папа Євгеній IV видав два розпорядження стосовно Львівської архідієцезії. Першим з них було доручення відданому папі єпископу Холма Яну Біскупцу підтвердити право нагляду за будівництвом школи поблизу костелу св. Духа у Львові за магістратом²⁶⁴. Папа передав посередництво у розгляді справи відданому єпископу від перемишльського єпископа Пьотра Хшонстовського (1436–1452), що співпрацював з учасниками Базельського собору. Наступне доручення, – вирішити майновий спір стосовно заповіту львів'янина Петера Чанснера, – отримав кардинал титулу св. Хреста у Єрусалимі Домінік²⁶⁵.

Приймаючи послух Апостольському Престолу архієпископ Ян Одровонж очікував на підтримку папи Миколая V у формуванні феодального володіння у Львівській архідієцезії. Львівський архієпископ далі вважав, що львівські каноніки неправомірно користуються катедральним феодальним майном. Тому він відлучив декана Францішка, каноніків Пьотра

Про продовження справи польсько-литовських уній з дотриманням принципу етнонаціонального рівноправ'я в обсадженні латинських катедр 2 травня 1447 р. за правління цього короля див. також: *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. Ed. A. Lewicki. Kraków, 1894. Т. 3. №7. (*Monumenta Medii Aevi Historica res gestas Poloniae illustrantia*. Т. 14); Halecki O. *Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka*. Kraków, 1915. S. 272-276

²⁶⁴ Булла папи Євгена IV м. Львову про підтвердження привілею короля Владислава III на заснування і утримання школи для хлопців при костелі св. Духа // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 144. Арк. 1

²⁶⁵ Грамота кардинала Домініка про призначення кардинальського суду в м. Римі для розгляду суперечки громади м. Львова, орденів домініканців і францисканців та львівського архієпископа Одровонжа Івана на спадщину львівського міщанина Цанснера Петра // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 143. Арк. 1

Прухніцького, Міколая Ольховського, міщанина Ніколаса Ширмара²⁶⁶. До того ж в руслі формування феодального володіння архієпископів львівський архієпископ вів судові процеси із руською шляхтою стосовно володіння лісами, луками, полями, волами та кінями²⁶⁷.

Дії архієпископа Яна Одровонжа спричинили обурення не лише львівських катедральних каноніків, але й львів'ян. Справа дійшла до короля Казимира IV, який дозволив канонікам захищати себе та городян²⁶⁸. Про християн грецького обряду русинів у королівському дозволі не йшлося. Тим не менш, власне у скарзі до папи Міколая V львів'яни нагадали, що львівський архієпископ від Базельського собору отримав статус патріарха

---

²⁶⁶ AGZ. T. 5. №102

²⁶⁷ До мікроісторії етно-конфесійних відносин у Львівській архієпископії звертались К. Прокоп та кс. М. Сковира, маючи на увазі судові справи ведені прокураторами Дерславом, Анріком, Мацеєм, Генріхом, Бартозієм, Якубом з Кукільників, Камарарієм, Міколаєм з Кукільників, Пьотром Романовським з Катериною з Малого Бовшева, Іваном та Климентом Колюшками, Дедьком, Грицьком (Гринем), Петром, Пашком з Хохонева, Андрейком, Романом з Куроша, Іванчом з Делятина, Медушкою, Іваном з Гогова, Іваном з Бакова, Яном Бучацьким, Мілеськом, Яцьком, Курошем, галицьким воєводою Яном, Яном з Бошиків стосовно селянина Богуша, Міколаєм з Романова стосовно селянина Остапа з Межигірців. Зафіксовано кілька рішень про виплату архієпископу трьох марок. Цікаво, що в судовій практиці далі використовувались терміни руського походження – “сдал” (неявка, відмова брати участь в засіданнях), “в опекуне” (передача рухомого та нерухомого майна в користування), “атаман” (урядовець часів Русі), “одбіл” (відбув), “наслал” (відіслав), “зостался” (залишився), “ординчи” (вочевидь – наказ, розпорядження) та ін. Беручи до уваги підхід д-ра Юрія Петровича Зазуляка при якому руське ім'я могло свідчити крім етнічної також і конфесійну (актуальну або попередню) приналежність, цілком можливо, що частина учасників судових спорів могли бути християнами східного обряду. Див. детальніше: AGZ. T. 12. №420, 422, 426, 469, 472, 512, 556, 575, 667, 721, 755, 757, 767, 768, 786, 799, 800, 831, 844, 890, 897, 898, 899, 907, 911, 927, 948, 949, 1029, 1087, 1088, 1098, 1108, 1109, 1144, 1145, 1151, 1154, 1183, 1187, 1194, 1275, 1280, 1653, 1673, 1709, 1754, 1762, 1774, 1798, 2014, 2038, 2040, 2061, 2125, 2148, 2166, 2169, 2170, 2173, 2203, 2211, 2349, 2365; T. 14. №466, 482, 539. Skowyrza M. Arcybiskup Jan ze Sprowy. S. 19; Prokop K. Arcybiskupi haliccy. S. 61-62

²⁶⁸ AGZ. T. 5. №107

Константинополя²⁶⁹. Зрозуміло, що для львів'ян йшлося про опозиційність львівського архієпископа до папи.

У ході подій кам'янецький єпископ Павел з Боянчиц видав судове рішення, у якому йшлося про зняття церковних покарань накладених львівським архієпископом з галицького старости Міколая Парави з Любіня (1443–1450), кліру Галича та Рогатина за підтримку Базельського собору. Сам же архієпископ Ян Одровонж отримав підтвердження прав на феодальні володіння, столове та навігації на Дністрі²⁷⁰. Проте в наступному судовому рішенні гнєзненський митрополит Владислав Опоровський (1449–1453) та холмський єпископ Ян Біскупец постановили відлучити від Латинської Церкви львівського архієпископа²⁷¹.

Поряд з цим судовим рішенням, реальні тенденції міжконфесійного співжиття відображало, зокрема, підтвердження прав 23 травня 1448 р. для парафії Всіх Святих у Красноставі подільським воєводою Грицьком

---

²⁶⁹ К. Прокоп та проф. Ф. Кірик вважають, то цей статус мав титулярний характер, не маючи за собою реальної влади. Prokop K. Arcybiskupi halicy. S. 59; Kiryk F. Jan Odroważ ze Sprowy h. Odroważ. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-odrowaz-ze-sprowy-zm-1450-arcybiskup-lwowski> (дата звернення: 15.11.2017).

²⁷⁰ Підтвердна грамота третейських суддів угоди львівського архієпископа Одровонжа Івана з галицьким старостою Паравою Миколою в справі навігації на р. Дністер // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 147. Арк. 1. Загальна тенденція про виплати християнами грецького обряду на користь латинського архієпископа у випадку користування феодальним майном на магдебурзькому праві, вочевидь, була збережена. Детальніше опрацювати зміст відповідної грамоти на пергаменті, особливо, згадку про Велике князівство Литовське, складно, адже вона пошкоджена пожежею. Див. також: Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 181

²⁷¹ Kiryk F. Jan Odroważ ze Sprowy h. Odroważ. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-odrowaz-ze-sprowy-zm-1450-arcybiskup-lwowski> (дата звернення: 15.11.2017). Попри все в очах сучасників та тепер львівський архієпископ Ян Одровонж був та є таким, що дбав про будівництво Латинської катедри або ж Митрополичої базиліки Внебовзяття Пресвятої Діви Марії у Львові. Власне отці Базельського собору спробували запровадити основи такого розуміння про подію Внебовзяття Діви Марії, яке характерне для Римо-Католицької Церкви сьогодні. Воно дещо відрізняється від розуміння Східних Церков, які святкують Успення (Успенії) Пресвятої Богородиці.

Кердесвичем (1439–1462)²⁷². Згідно з підтвердженням “русини”, так як і комірники за проживання у будинках християн латинського обряду, повинні були виплачувати півгроша та ще по половині гроша на Великдень. Піднаймачі повинні були платити на це свято по пів третини гроша²⁷³. Термін “русини” у змісті документу відображав етно-конфесійну приналежність до східного християнства.

В іншому випадку, король Казимир IV (1447–1492; великий князь литовський з 1440 р.) у зверненні до папи Миколая V про призначення київським єпископом Климента з Відави констатував, що переважна більшість населення відповідної території, окресленої королем як “Русь та Скіфія”, дотримувалась грецького обряду. Тобто у конкретному документі мав місце відхід від різкого терміну “схизматики” до м’якшого формулювання стосовно християн східного обряду. 24 квітня 1449 р. доручення дослідити можливість такого призначення папа надав кардиналу Збігнєву Олесніцькому²⁷⁴. Кандидатуру єпископа Климента з Відави (1449–1473) було погоджено²⁷⁵. Він піклувався київською катедрою 22 роки²⁷⁶.

---

²⁷² Траплялись теж фальсифікати, що стосувались епохи та проблеми. Зокрема, у випадку із церквою св. Миколи у Львові, згідно із фальсифікатом XVI ст., у 1448 р. року православні отримали, буцімто, королівське підтвердження грамоти князя Лева Даниловича. Король, начебто, передав писарю Симеонові Івановичеві Жельдецькому, його дружині, дітям та спадкоємцям храм та дозвіл мати при ньому священників з правом намісництва. Парафії мали б належати дворища та догідні місця побіч гори Будельничої на спільній дорозі з Волині до Львова, межуючи з володіннями храму святого Федора, святого Онуфрія та храму Воскресіння, сінокіс та рів на правах юридики. Історія Львова в документах і матеріалах. №21; Купчинський О. А. Акти та документи. №11

²⁷³ Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватікану та унії (X – початок XVII ст.). Збірник документів і матеріалів. Упор. Є. А. Гринів, Б. В. Грабовецький та ін. К., 1988. №54

²⁷⁴ Abraham W. Uzupełniony katalog dawnych łacińskich biskupów kijowskich // *Collectanea Theologica*. 18/1-2. 1937. S. 424-426

²⁷⁵ Graff T. Kariera, pochodzenie społeczne. S. 39

²⁷⁶ Ioannis Longini. T. III. P. 636; Joannis Dlugossi Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 12, 1462–1480. Ed. C. Baczkowski etc. Cracoviae, 2005. P. 306; *Polonica ex libris*. №439

Король Казимир IV у 1449 р. спробував також домовитися про невтручання великого князя московського Василя II Васильовича (Темного) (1425–1462) у справі Великого князівства Литовського²⁷⁷. Польський монарх марно спробував отримати згоду московського князя на визнання наступника кардинала Ісидора, митрополита Григорія II Болгариновича (1458–1473)²⁷⁸. Цьому передувало королівський дозвіл 1451 р. зі згодою удільних князів Свидригайла Ольгердовича та Олелька Володимировича (†1454 р.) на церковну юрисдикцію Московського митрополита Йони Московського (1448–1461) серед східних християн у Великому князівстві Литовському²⁷⁹. Тому цей митрополит протягом десятиліття фактично здійснював тут пастирську службу включно з Києвом²⁸⁰.

Загальна тенденція міжконфесійного життя в контактній зоні між християнами західного та східного обрядів полягала в забороні конверсії у інший обряд та перемішуванні обрядових традицій²⁸¹. Натомість, згідно з особливими умовами стосовно проведення ювілейних святкувань 1451 р. у Короні Польській²⁸², чверть відповідних зібраних коштів під опікою

---

²⁷⁷ Lietuvos Metrika (1427–1506). Par. E. Banionis. Vilnius, 1993. №78.1; Halecki O. Historia Europae. S. 98

²⁷⁸ Chodyncki K. Kościół prawosławny. S. 62-63; див. також: Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 83-84, 87-88

²⁷⁹ Сборник митрополичьих грамот // ГИМ. Син. №562. 95г-96г; Русская Историческая Библиотека. Санкт-Петербург, 1880. Т. 6. Ч. 1. №67

²⁸⁰ Див. детальніше: Gil A., Skoczylas I. Kościoły Wschodnie. S. 80; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 82, 105. Проф. Б. М. Флоря вважає, що церковна юрисдикція митрополита Йони цілком закономірно повинна була поширитись на усю Русь. Флоря Б. Н. Исследования. С. 348. Отець І. Мончак вважав, що митрополит Йона не мав підтримки удільного київського князя Олелька Володимировича. Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 198

²⁸¹ DPR. Vol. I. №71; Фріс В. Рим і патріярхати Сходу. С. 81; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 106

²⁸² Про Ювілейні роки див. детальніше: Sensi M. "Il Giubileo viaggio nella storia - Gli Anni Santi del 1423 e 1450". [Електронний ресурс]. URL:

королеви Софії Гольшанської (1422–1461) повинна була піти на організацію шлюбів молодим дівчатам, що навернуться до Латинської віри²⁸³.

На час початку відповідних святкувань Львівську архідієцезію очолив Гжегож з Сянока (1451–1477)²⁸⁴. Його попередник, архієпископ Ян Одровонж помер, довідавшись про смерть брата, руського воєводи Петра Одровонжа у битві з молдаванами у 1450 р.²⁸⁵. Побачивши не належний стан організації довіреної Церкви, новий архієпископ Гжегож з Сянока почав оплакувати свою долю і хотів назад повернутися до Угорського королівства звідки прибув і де мав достойне забезпечення²⁸⁶.

Найбільший вплив паломників під час святкувань у Короні Польській у серпні–грудні 1451 р. направився до Кракова²⁸⁷. На хвилі об'єднання Латинської Церкви кардинал Збігнєв Олесніцький у вересні 1451 р. закликав і до навернення русинів, які вже були ознайомлені із латинськими звичаями²⁸⁸. Король Казимир IV запросив засновника ордену Бернардинців Яна

---

http://www.vatican.va/jubilee_2000/pilgrim/documents/ju_gp_06042000_p-7_it.html (дата звернення: 07.02.2020).

²⁸³ Зібрані кошти потрібно було поділити на 3 частини: $\frac{1}{2}$ на захист королівства, згадана вище $\frac{1}{4}$ на одруження дівчат, які навернуться у Латинську віру під опікою королеви Софії та $\frac{1}{4}$ на потреби Апостольського Престолу на відновлення римських базилік. Булла папи Миколи V про оголошення у Польському королівстві свята з нагоди одержання перемоги над татарами // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 150. Арк. 1; F6-34. Indulgence of Pope Nicholas V // Lietuvos TSR Mokslų akademija. Centrinė biblioteka. VKF-34. Fol. 1; VMPL. T. 2. №119; CDECDV. № 201; Esch A. Überweisungen an die Apostolische Kammer aus den diözesen des Reiches unter einschaltung italienischer und deutscher kaufleute und bankers. Regesten der vatikanischen Archivalien 1431–1475 // *Quellen und Forschungen aus italienischen Bibliotheken und Archiven*. 1998. Bd. 78. S. 300; Івашко Р. В. Ювілейний рік. С. 16

²⁸⁴ Polonica ex libris. №402; Krętosz J. Organizacja. S. 68-69

²⁸⁵ Ioannis Longini. T. III. P. 207-211; Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 12, 1445–1461. Ed. C. Baczkowski. Cracoviae, 2003. P. 97; Хроніка міста Львова. С. 61; Scrobissevium J. Vitae archiepiscoporum. Fol. K; Pirawski T. Relatio status. P. 43; Krętosz J. Organizacja. S. 68, 77; Prokop K. Arcybiskupi Haliccy. S. 62; Михайловський В. Еластична спільнота. С. 147-148

²⁸⁶ Kallimach F. Życie i obyczaje Grzegorza z Sanoka. Ed. T. Sinko. Lwów, 1909. S. 50

²⁸⁷ Ioannis Longini. T. III. P. 213, 229-230; Joannis Dlugossii. Lib. 12, 1445–1461. P. 117-118

²⁸⁸ Lewicki A. Unia Florencka w Polsce. Kraków, 1899. S. 208

Капістрана (1386–1456) для проповідування серед них²⁸⁹. Тобто проведення ювілейних святкувань у Короні Польській, вочевидь, сприяли поступовому відходу від королівської та великокнязівської згоди на церковну юрисдикцію московських митрополитів серед східних християн.

Отож, попри хвилю запровадження церковних уній у 40-х рр. XV ст. архієпископ Ян Одровонж продовжив формування феодального землеволодіння Львівської архідієцезії, конфліктуючи з львівськими каноніками, представниками влади м. Львова та християнами східного обряду. Спостережено тенденцію заохочення у Львівській архідієцезії зі сторони християн латинського обряду до конверсії русинів у латинський обряд, актуальної з огляду самовільного поставлення Московського митрополита.

---

²⁸⁹ Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 198; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 82

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

З вибухом Луцької війни годі було чекати на швидке вирішення етно-конфесійного протистояння у Великому князівстві Литовському та Короні Польській. Попри союз із лицарями Тевтонського ордену великий князь руський Свидригайло Ольгердович не мав підтримки Апостольського Престолу. Тому для її отримання він та його оточення розпочали переговори про чим швидше укладення локальної церковної унії. Проте досягти її було неможливо, адже папа Євгеній IV поставив умову поєднання з опонентом, великим князем литовським Сигізмундом Кейстутовичем.

Єпископат Львівської архідієзії підтримував церковну політику Владислава II Ягайла у конфлікті з князем Свидригайлом Ольгердовичем. Участь єпископів Львова, Кам'янця та Холма полягала у виконанні дипломатичних завдань польського короля та Апостольського Престолу. Однак залучення кам'янецького єпископа Павла з Боянчиц до поєднання сторін з перспективою укладення локальної церковної унії не дійшла до логічного завершення.

Після провалу локального унійного проєкту клір та духовенство Львівської архідієзії були залучені до процесу укладення церковних уній в рамках церковної політики папи Євгенія IV. У цьому ключі король Владислав III у власних володіннях зрівняв у правах християн західного та східного обрядів, заборонив державним урядовцям порушувати їх права та забирати церковне майно. Відповідний королівський привілей став визначальним для захисту прав та статусу християн грецького обряду і надалі.

Однак, львівське латинське духовенство виявилось непослідовним у своїх діях стосовно прийняття церковної унії, прилаштувавшись до церковно-політичної кон'юктури. На заваді її прийняття було запровадження у Львівській архідієцезії кодифікації канонічного права архієпископа Гнезна Миколая Тромби. При цьому заборонялися конверсії християн латинського обряду та перемішування обрядових традицій.

РОЗДІЛ IV

ЗАЛУЧЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХІДІЄЦЕЗІЇ ДО ХРЕСТОВИХ ПОХОДІВ НА ПІДТРИМКУ ЦЕРКОВНИХ УНІЙ ТА ОПОРУ ОСМАНСЬКОМУ ТА МОСКОВСЬКОМУ ВПЛИВАМ

4. 1. Залучення Львівської архідієцезії до антиосманського хрестового походу на підтримку церковних уній

Апостольському Престолу розпочати антиосманський хрестовий похід, безпосередньо після проголошення унії з греками, завадила громадянська війна в Угорському королівстві. Після визнання Ласло I угорським королем договором в Ѓоері 13 грудня 1442 р. папа Євгеній IV міг оголосити про початок походу²⁹⁰.

Папа Євгеній IV видав два ключові розпорядження для організації антиосманського хрестового походу. Перший документ оприлюднено 1 січня 1443 р. Понтифік наказував якнайшвидше зібрати десятину з усіх церковних бенефіцій без винятку. Апостольська палата повинна була виділити п'яту частину від свого річного доходу, до складання десятини папа спонукав також приватно кожного з кардиналів. Така необхідність була обґрунтована підтримкою укладеної унії з греками та усунення загрози завоювання Константинополя, о. Родосу та Мореї. Для цього потрібно було зібрати потужні військово-морський флот та сухопутні війська. Очолювати європейців папа призначив двох легатів – кардинала Джуліано Чезаріні для

---

²⁹⁰ Imber C. The Crusade of Varna. P. 12; Jefferson J. The Holy Wars. P. 276

Угорщини та Польщі та єпископа Христофора Гаратоні для Молдовії, Литви, Валахії, Албанії²⁹¹.

Другим організаційним документом була індульгенція для учасників антиосманського хрестового походу, видана 28 травня 1443 р. у Сієні. Відповідальними за організацію кампанії були кардинал титулу св. Климента Франциск Кондульмер – на морі, та вже згаданий кардинал титулу св. Сабіни Джуліано Чезаріні – на суходолі. Очікувалось, що подальший наступ буде спрямовано для відвоювання Гробу Господнього. Вірні християни повинні були складати по мірі можливості в якості покути пожертви, вирушити у цей похід, або ж здійснити паломництво²⁹².

Світським правителям призначалося відрядити воїнів або допомагати в утриманні війська протягом шести місяців. Грабіжники, лихварі, перелюбники, клятвoporушники, чаклуни, хабарники могли отримати відпущення гріхів у випадку складання пожертви у розмірі від одного флорина та утримання від одного воїна принаймні протягом трьох місяців кампанії. Проголошувати дану індульгенцію та збирати кошти мали брати францисканці Альберт із Сартіано та Якуб з Монтеброндоно²⁹³.

Для збору Денарія св. Петра та коштів для проведення хрестового походу на основі Флорентійської унії у Короні Польській, включно із Львівською архієпископією, був призначений папський нунцій, магістр Андреас де Палаціо²⁹⁴. Він перебував під час Варненської битви в таборі. На

---

²⁹¹ Baronii C. *Annales Ecclesiastici*. T. 28. Barris-Ducis, 1874. P. 400-404; Івашко Р. В. Про що розповіла булла папи Євганія IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2018/01/24/папа-євгеній-4-булла-константинополь-х/> (дата звернення: 09.01.2019).

²⁹² Housley N. *Crusade and Reform, 1414–1449: Allies or Rivals?* // *Reconfiguring the Fifteenth-Century Crusade*. London, 2017. P. 68-69

²⁹³ *Epistolae Pontificiae ad Concilium Florentinum spectantes*. Ed. G. Hofmann. Romae, 1940. P. III. №265 (*Concilium Florentinum: Documenta et Scriptores*. Vol. 1)

²⁹⁴ VMPL. T. 2. №58

основі власних спогадів написав звіт про баталію камерарію Апостольського Престолу, кардиналу Людовіку у травні 1445 р. Нунцій доповідав, що спочатку хрестоносцям вдалося здобути Софію у 1443 р., вони планували розвинути успіх, проте в подальшому османи виявилися оперативнішими.

Наступного 1444 р., в ході продовження кампанії, османи наздогнали хрестоносців при Варні та змусили їх дати бій²⁹⁵. Андреас зауважив, що хрестоносці проігнорували зустрічний буревій перед фатальною битвою, не потрактували його провісником нещастя. Боротьба точилася з перемінним успіхом допоки яничари не почали обстрілювати стрілами християн, що спонукало короля Владислава III з лицарською свитою (500 чол.) ринути в останній бій. На жаль, ці дії не були скоординовані з іншими підрозділами хрестоносців, які, або продовжували захищати табір, або ділили здобич, або ж через знемогу залишали поле бою²⁹⁶.

Як виявилось згодом, відносно малочисельна королівська свита на шляху до Мурада II спробувала героїчно прорвати стрій кількатисячного війська яничар. Андреас не залишив згадки у який спосіб загинув король. Нунцій навіть вірив, що хрестоносцям вдалось убити Мурада II. Увечері османи не наважились йти на табір (натомість захисники вважали, що король, можливо, в полоні), хоча насправді основна маса хрестоносців вже

---

²⁹⁵ Перед цим християнське військо по дорозі знищувало також і храми східних християн. Це безглуздя, можливо, пояснюється тим, що хрестоносці сприймали місцевих болгар в якості союзників осман. Див. детальніше: Mitev N. Notes on the campaign of Vladislav Varnenchik in northeastern Bulgaria in the autumn of 1444 // *Banatica. II Storie*. 2016. №26. P. 246-250; Zacour N. P., Hazard H. W. The impact of the Crusades on Europe. Madison-Wisconsin, 1989. P. 305 (A History of the Crusades. Vol. VI)

²⁹⁶ Іналджик Г. Османська імперія. Класична доба (1300–1600). Пер. з англ. О. І. Галенко. К., 1998. С. 31; Davies N. *Boże igrzysko*. Historia Polski. Kraków, 2007. S. 167-168; Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн. С. 750-753

залишила поле бою. Літописець вважав, що у бою загинула чверть війська християн²⁹⁷.

Наприкінці Андреас висловив похвалу польським королю та воїнам, котрі мужньо боролись до кінця, високо оцінивши, що вони не відступили у битві. Серед полеглих на полі бою були львівський староста Спитек Ярославський (з 1441 р.), колишній подільський староста Дерслав Влостовський (1435–1437), сини Завіши Чарного Марцін і Станіслав, Павло Сенінський²⁹⁸. Учасниками битви також були львівський підкоморій Петро Волчко, галицький суддя Ігнат з Кутинця, надвірний чашник Ян Жешовський²⁹⁹. Цікаво, що умови оплати військової служби та заборона залишати без королівського дозволу поле бою стосувались однаково як польської так і руської шляхти³⁰⁰.

Трагічна розв'язка Варненської битви для християн була неочікуваною, вони сподівались, що король Владислав III повернеться³⁰¹. В Європі почали ходити навіть легенди про чудесний порятунок короля³⁰². У хроніці Павла Жидка з Праги (1413–бл.1471) збережено запис про появу у Познані аж через

---

²⁹⁷ CESDQ. Т. 2. №308. Лист Андреаса ліг в основу хроніки Яна Длугоша.

²⁹⁸ Войтович Л. В., Овсінський В. Ю. Історія війн. С. 753; Михайловський В. М. Еластична спільнота. С. 142; Підлуцький О. Г. Король-лицар, який має аж два саркофаги, але лежить невідомо де. [Електронний ресурс]. URL: https://dt.ua/SOCIETY/_korol-litsar_yakiy_mae_azh_dva_sarkofagi_ale_lezhit_nevidomo_de.html (дата звернення: 13.02.2020)

²⁹⁹ Чорній В. П., Пшик В. М. Експозиція. С. 269-270

³⁰⁰ Смирнов М. П., Дашкевич М. П., Шараневич И. И. Монографии до истории Галицкой Руси. Тернополь, 1886. С. 122 (Руска исторична Бібліотека. Т. 5)

³⁰¹ Вже після битви при Варні міщани Львова відрядили татарина Усачка дізнатись про долю короля. Зубрицький Д. І. Хроніка міста Львова. Пер. з пол. І. І. Сварника. Львів, 2001. С. 94

³⁰² Зацікавленою стороною у циркуляції цих легенд були лицарі Тевтонського ордену, що намагались відновити status quo у дипломатичних відносинах із Коронаю Польською на рівні договору 1435 р., який уклав король. Łukasiewicz K. Deceptive Practices in Fifteenth Century Europe: The Case of Władysław III Jagiellon (Varnensis) // *The Polish Review*. 2012. Vol. 57/2. P. 8

п'ятнадцять років від Варненської битви самозванця – Миколая Рихліка († після 1459 р.), який видавав себе за врятованого короля Владислава III. Миколай походив з руської родини, яка оселилася на Перемишльщині. Його батько Матвій був родичем місцевого грецького єпископа Іллі. Познанський воєвода Лукаш з Гурки (1441–1475) та королева Софія Гольшанська не підтвердили, що Миколай це справді врятований король. Рихліка покарано ганебним стовпом, шмаганням та ув'язненням³⁰³.

Згідно з Б. Зімовичем, ще за життя короля його намісник Ян з Чижова (1440–1447), львівський староста та руський воєвода Пьотр Одровонж склали обітницю спорудити монастир ордену Кармелітів босих біля Галицької брами м. Львова як подяку за очікуване повернення короля з хрестового походу³⁰⁴. Відповідний дозвіл вказаних урядовців на спорудження каплиці св. Леонарда монахи Стефан та Іоанн отримали 26 лютого 1444 р.³⁰⁵. Проте каплиця, імовірно, була зруйнована внаслідок татарського нападу в цьому ж році, коли фундована³⁰⁶.

Безпосередньо християни латинського обряду Львова та Львівської архидієцезії були удостоєні привілеїв королем Владиславом III та легатом Джуліано Чезаріні у липні 1444 р. Це був час невизначеності, коли не було офіційного королівського підтвердження на перемир'я з османами та відповіді про фактичне спорядження флоту хрестоносців. До того ж

---

³⁰³ Lewicki A. Pseudo-Warneńczyk // *Kwartalnik Historyczny*. 1895. R. 9. S. 240; Jakubczak S. Rychlik Mikołaj z Krukienic // *Polski Słownik Biograficzny*. Red. H. Markiewicz. Wrocław, 1992. T. 33. 377

³⁰⁴ Хроніка міста Львова. С. 60

³⁰⁵ AGZ. T. 5. №99. Проф. Т. Трайдос не виключає, що обітниця про спорудження монастиря у випадку повернення короля з кампанії зі сторони Яна з Чижова справді могла мати місце у листопаді 1444 р. Проте він заперечує зв'язок між фундацією 26 лютого та битвою при Варні. Trajdos T. Karmelici we Lwowie w XV wieku // *Przegląd Historyczny*. 1996. T. 87. №3. S. 506

³⁰⁶ Зубрицький Д. І. Хроніка. С. 94

сербський деспот Георгій Бранкович (1427–1456) вже не міг взяти участь у продовженні антиосманського походу з огляду на полонених османами синів.

Попри затримку влітку 1444 р., Джуліано залишався уповноваженим папським легатом. У статусі легата він 15 липня у Буді надав стоденний відпуст для християн латинського обряду, які здійснять паломництво до Марійної каплиці у Львівській катедрі під час значних та Марійних свят³⁰⁷. Заднім числом легат теж підтвердив королівський привілей для магістрату Львова на право піклуватися спорудженням школи при шпиталі св. Духа у Львові³⁰⁸. Посередником у цій справі призначено перемишльського єпископа Пьотра Хшонстовського (1436–1452), прихильника Базельського собору. Тому очікуване повернення єпископату Львівської архідієцезії до послуху папі остаточно не відбулося.

Подібно король Владислав III видавав розпорядження стосовно Львова з Буди. 16 липня він спробував обмежити торгівельні впливи осман у місті, доручивши судити іноземних купців згідно з постановами маґдебурзького права та заборонити торгівлю з волохами³⁰⁹. Нерухомість теж не повинна була вийти за межі підпорядкування міського права³¹⁰. Проте збережене

---

³⁰⁷ AGZ. Т. 5. №102

³⁰⁸ Грамота польського короля Владислава II райцям та громаді м. Львова на право побудувати нову школу при шпиталі біля костелу св. Духа // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 132. Арк. 1; див. також: Потимко О. З. Розвиток медицини у Львові в XIV–XVIII ст.: література, проблеми, дискусії. Львів, 2012. С. 69, 73 (Львівські історичні праці. Дослідження. Вип. 4)

³⁰⁹ Грамота польського короля Владислава III про підпорядкування іноземних купців, які приїжджають до м. Львова, міському суду; порядок продажу ними товарів; порядок укладення заповітів львівськими міщанами // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 131. Арк. 1; див. також: Лильо І. М. Греки. С. 69

³¹⁰ Грамота короля Владислава III м. Львову на опротестування продажу нерухомого майна особам не підпорядкованим міській юрисдикції // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 135. Арк. 1. Напередодні король теж встановив лавничий суд у Львові, як найвищу апеляційну інстанцію у регіоні, та дозволив показувати привілеї особисто королю, а не королівським чиновникам. Привілеї міста Львова. №33, 35

право складу мало суперечливий характер, адже купці-чужинці не мали права оминати Львів³¹¹.

Дізнавшись, що венеціанці все ж відправлять флот на допомогу хрестоносцям, папський легат Джуліано Чезаріні переконав короля Владислава III продовжити хрестовий похід. Але для цього потрібно було розірвати перемир'я з османами³¹². Хоча хрестоносці це зробили першими, гуманіст Кіріак з Анкони (1391–1453/1455) повідомляв, що османи сприймали перемир'я як формальність³¹³. 4 серпня 1444 р. у Шегедині король оприлюднив маніфест про намір продовжити похід. Він остаточно скріпив присягою рішення з метою вигнання османів “за море”³¹⁴.

Попереднє рішення продовжити хрестовий похід було підняте ще на зібранні знаті угорського королівства у Буді. Папа Євгеній IV, герцог Бургундії Філіп III Добрий (1419–1467) та венеціанці теж бажали продовжити військову кампанію. Це означало, що король повинен був на початку вересня 1444 р. перейти Дунай при Оршові або в іншому мілководному місці³¹⁵. Не виключаючи поразку, султан Мурад II навіть був відрікся престолу на користь дванадцятирічного сина Мехмеда (1432–1481), але в критичний час знову перейняв командування на себе³¹⁶.

Учасники Пьотрковського сейму 26 серпня 1444 р. доручили королю Владиславу III прийняти перемир'я, щоб не дати поганий приклад, та

---

³¹¹ Османи вміло користувались торгівельними відносинами з європейцями та наймом іноземних фахівців. У 1456 р. під Белградом більшістю гармат та облогових машин управляли італійці, боснійці, німці, слов'яни та угорці. Setton K. M. *The Papacy and the Levant, 1204–1571: The fifteenth century*. Philadelphia, 1976. Vol. 2. P. 176

³¹² Imber C. *The Crusade of Varna*. P. 123-124

³¹³ Halecki O. *Nowe uwagi krytyczne o wyprawie warneńskiej*. Kraków, 1939. S. 18

³¹⁴ Sroka S. *Sława, chwała i plotka. Władysław Warneńczyk jako król Węgier* // *Przegląd Nauk Historycznych*. 2016. 15/2. S. 112-113

³¹⁵ #261 // *Archivio di Stato di Venezia. Commemorali. Reg. XIII. Fol. 161-162*

³¹⁶ Babinger F. *Von Amurath zu Amurath: Vor- und Nachspiel der Schlacht bei Varna, 1444* // *Oriens*. 1950. №3. S. 250-251

повернутись до Корони Польської, бо великий князь литовський Казимир IV готувався напасти на Мазовію³¹⁷. Проте король відповів, що вже не змінить рішення йти у похід³¹⁸. В умовах продовження антиосманського хрестового походу, польсько-угорський правитель розраховував на підтримку лицарів, які безпосередньо отримали надання від нього за військову службу, та прихильників церковної унії. Король Владислав III прямо вказав метою участь у антиосманському поході, записуючи 3 червня 1444 р. 60 марок грошів на селі Залужжя над р. Свірж Іванкові Русину³¹⁹. Цей правитель вказав аналогічну мету 22 серпня 1444 р. при записі ста марок грошів Міколаєві Ключу з Вижнян на селах Страшовичі, Владиничі, Малеховичі, Зубря та присілках Поморян³²⁰. Власне Ключи належали до русинського роду, що прийняв християнство латинського обряду.

Найбільше вигоди від організації королівських кампаній отримали представники родини Одровонжів. Ще перед посадженням на угорський престол, взамін на дві тисячі марок грошів виплати королю у боротьбі з прихильниками гуситів у Короні Польській, Пьотр Одровонж отримав сорок сіл на Самбірщині³²¹. У 1442 р. король надав дозвіл Пьотру вже на викуп

---

³¹⁷ Ioannis Longini. Т. III. Р. 119-121; Joannis Dlugossii. Lib. 11-12, 1431-1444. Р. 309-310; Swoboda W. Warna. 1444. Kraków, 1994. S. 42. (Dzieje narodu i państwa Polskiego)

³¹⁸ Він також доручив надати військову допомогу мазовецькому князю Болеславу та пообіцяв, що постарається якнайшвидше повернутися з походу для вирішення проблеми.

³¹⁹ Грамота короля Владислава III українцеві Іванкові на тимчасове володіння селом Залуже над р. Свірж Галицького повіту // ЦДІАЛ. Ф. 138. Оп. 1. Од. зб. 130. Арк. 1

³²⁰ AGZ. Т. 5. №113

³²¹ Wladislaus dei gratia Rex Poloniae, Lithuaniaeque princeps supremus et heres Russiae // ЦДІАЛ. КМФ-6. Оп. 1. Спр. 31; Михайловський В. М. Еластична спільнота. С. 131, 184. Крім Одровонжів у Руських землях були ще шляхетські родини Тарлів, Щекаревичів, Сенінських, Гербуртів, Абданк, Ходоровських, Щуковських, згодом, Тарновських. До числа родів Гінковичів та Ключів, представники яких прийняли західне християнство і отримали надання за віддану королівську службу, варто віднести також Кердеєвичів, що підтримували церковну унію.

Львівського повіту³²². Під час боротьби за угорський престол записи у королівському домені за віддану службу отримали, зокрема, перемишльський підкоморій Ян з Сієна³²³, Пьотр Дзік³²⁴, Єжи Струмило³²⁵, Томаш Гінкович³²⁶ та писар Анджей з Помор'ян³²⁷. Польський правитель очікував, що вказані реципієнти були потенційними учасниками наступних королівських кампаній³²⁸.

Король Владислав III здійснював феодалні надання у королівському домені за віддану службу і безпосередньо після оголошення папою Євгенієм

---

³²² Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація. С. 398; Wilamowski M. Familia dworska Piotra i Andrzeja Odrowążów Sprowskich, wojewodów i starostów ruskich // *Polska i jej sąsiedzi w różnym średniowieczu*. Red. K. Ożóg, S. Szczur. Kraków, 2000. S. 282. Дозвіл на викуп королівських замків пониззя Дністра та Дунаю та Чорноморського узбережжя теж у 1442 р. отримав Теодорик Бучацький. Trajdos T. Parafie katolickie na średniowiecznym Podolu // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2003. Вип. 3. С. 107; Kurtyka J. Nadanie starostwa podolskiego Teodorykowi z Buczacza w 1442 roku (z dziejów królewskiej na Podolu w XV i XVI wieku) // *Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*. 2004. F. 21. S. 84-85, 94; Михайловський В. М. Еластична спільнота. С. 105-106, 121, 123, 127, 130-131

³²³ AGZ. T. 5. №83

³²⁴ AGZ. T.2. №63-64

³²⁵ AGZ. T. 7. №43

³²⁶ AGZ. T. 6. №20

³²⁷ AGZ. T. 6. №21

³²⁸ Див. детальніше: Зазуляк Ю. П. Застави як елемент роздавничої політики Ягеллонів у Галицькій Русі в XV ст. // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2000. Вип. 35-36. С. 43-57. Іншими реципієнтами виплат, записаних у королівському домені у 1440-1442 рр. були Завіша із Закшева, Миколай з Міландова та Санко Козловський. AGZ. T. 10. №72, 77, 78. Король Владислав III здійснював записи також на Поділлі. В. Михайловський припускає, що записи місцевих урядовців від королівського імені були спрямована перш за все на захист східного кордону Корони Польської. Безпосередньо від короля у 1443 р. записи отримали Миколай Відініч зі Слабича, Стогнев із Шумська, Кристин із Щукова, Варціслав з Данілковичів, Стечко з Владовіц, Станіслав з Рудників, Миколай Домарат з Добжина, Ян Шишка. Цілком можливо, що ці королівські записи могли бути пов'язані із організацією антиосманського хрестового походу. Михайловський В. Еластична спільнота. С. 130, 163; Kurtyka J. Nadanie starostwa podolskiego. S. 81-82, 87; Михайловський В. М. Документи Подільських (Кам'янецьких) генеральних старост на заставу королівщин (1442–1506 рр.) // *Київська старовина*. 2003. №2. С. 67-69; його ж. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434–1444) // *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2004. Вип. 8/9. Т.11/12. С. 241, 244-265

IV про передання церковних доходів на користь антиосманського хрестового походу. Записи у розмірі ста марок грошів отримали Міхал з Бучача³²⁹, Федько Ярий з Молодова³³⁰ та Завіша із Закшева³³¹. Крім того, король записав у червні 1444 р. “Кирилів монастир” галицькому судді та у вересні цього ж року с. Незда з руським монастирем львівському підкоморію³³².

У довгостроковій перспективі з Львівською архидієцезією були пов’язані долі королівського капелана Гжегожа із Сянока, хрестоносців Павла з Грабова та Яна Вонтробки-Стжелецького, учасників Варненської битви. 17 березня 1451 р. капелан Гжегож був призначений львівським архієпископом³³³. Його спогади про захист перемир’я з османами, молитву за успіх битви на пагорбі неподалік, відступ хрестоносців, смерть папського легата Джуліано записав гуманіст Філіппо Буонакорсі Каллімах (1437–1496)³³⁴. Хрестоносцям Павлу та Яну вдалось утекти з османського полону³³⁵.

---

³²⁹ 14 V 1443. Władysław król węgierski, polski zapisuje Michałowi z Buczacza 100 grzywień na wsi Złoczów // ЦДІАЛ. КМФ. 8/37. Mikrofilm № 94. Sygn. 7296.

³³⁰ Грамота короля Владислава III Ярому Федьку з Молодова на право користування королівським селом Кагуїв // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 137. Арк. 1. У відповідному документі наданні для Федька було використано руський термін “дворища”.

³³¹ AGZ. T. 10. №89. Королівський запис у розмірі 100 гривень на с. Товсте на Поділлі у 1444 р. отримав Богдан Гінкович, що могло бути пов’язане з організацією антиосманського хрестового походу. Władysław III, król polski i węgierski, zapisuje Bogdanowi Minkowiczowi 100 grz. na wsi Thustha w ziemi podolskiej w pow. Czerwonogrodzkim // AGAD. F. 354. Dział I. №7299. Див. також: Aleksander Witold, wielki książę litewski, daje Iwankowi Hynkowiczowi wieś Tolstoje w pow. Czerwonogrodzkim nad rz. Wołchowcem, w sumie 100 grz. Podolskich // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7262

³³² Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 331.

³³³ Polonica ex libris. №402

³³⁴ Callimach F. O królu Władysławie czyli o klęsce Warneńskiej. Tłum. M. Gliszczyński. Warszawa, 1854. S. 147-148, 182-198, 232; Idem. Życie i obyczaje. S. 21-39; Scrobissevium I. Vitae archiepiscoporum. Fol. K2; Івашко Р. В. Антична традиція і хрестовий похід. С. 54

³³⁵ Полонених хрестоносців передали в подарунок кримському хану Хаджі Гірею (1441–1466), султану мамлюків Аз-Захір Чакмаку (1438–1453), султану Караману Ібрагім-бею (†1464 р.) на знак “величної” перемоги. Про 18 полонених лицарів та 30 піхотинців написано у поемі Міхаеля Бехейма, рядки 891–900. Хроніст Саад-ед-дін Ефенді пише, що 25 полонених в обладунках передано в Єгипет та ін. Collectanea z dziejopisów tureckich rzeczy do historii polskiej służących. Wyd. Jozef Sękowski. Warszawa, 1824. T. 1. S. 44-45.

Вдячні за порятунок вони прийняли священничий сан. Павел з Грабова був призначений 14 червня 1463 р. папою Пієм II єпископом Холма, оточеного русинами та “схизматиками”³³⁶. Львівським архієпископом Ян Вонтробка-Стжелецький був призначений 9 травня 1481 р. вже папою Сикстом IV (1471–1484) на секретній консисторії³³⁷.

Отож, значний тягар в організації антиосманського хрестового походу 1443–1445 рр. ліг на християн королівського домену Ягеллонів, де церковна юрисдикція належала львівському архієпископу Яну Одровонжу. Значні феодалні володіння тут отримав християнин латинського обряду Пьотр Одровонж, брат львівського архієпископа, в якого король Владислав III брав займи для проведення кампаній.

4. 2. Залучення Львівської архідієцезії до організації антиосманських хрестових походів після падіння Константинополя

Внаслідок п'ятидесяти трьохденної облоги, 29 травня 1453 р., впав Константинополь³³⁸. Це завдало непоправної шкоди торгівлі, яку вели львівські німецькі родини³³⁹. Подія 1453 р. стимулювала подальші заклики організації антиосманських хрестових походів.

Див. також: Bánlaky J. A Magyar Nemzet Hadtörténelmé. [Електронний ресурс]. URL: <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/752.html> (дата звернення: 16.12.2019); Har-El Sh. Struggle for domination in the Middle East: the Ottoman-Mamluk War. Leiden, 1995. P. 75

³³⁶ VMPL. T. 2. №188

³³⁷ Providit ecclesie Leopoliensi, per obitum Johannis electi Leop. ante expeditionem bullarum vacanti, de persona Joannis Vantropca, propositi eccl. S. Michaelis in castro Crac. et canonici Crac. 9/5 1481 // Vatican Library. Mss. Vat. Lat. 3478. P. 40r-v

³³⁸ Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Ред. С. Б. Сорочан, Л. В. Войтович. Львів, 2011. С. 549-550

³³⁹ Чорний М. І. Галицькі землі. С. 409-410

Одне з ключових послань до християн стосовно страхіть падіння столиці Візантії належало митрополиту Київському та всія Русі Ісидору. 8 липня 1453 р. з о. Крит він звернувся до світських правителів та духовенства, щоб повідомити про майже повне знищення Константинополя. Його глибоко вразили обезголовлення імператора Констянтина XI Палеолога (1448–1453), ув'язнення та насильства, виселення, полон та примусові навернення в іслам християн, спустошення храму св. Софії та розкриття гробів. Митрополит Ісидор вказав, що османи планували облогу албанського міста Дуррес та апулійського міста Бриндізі. З огляду на цю небезпеку ієрарх благав християнських правителів простити одне одному провини та негайно оперезатися мечем для захисту християнства³⁴⁰.

Звіт магістра Ордену Госпітальєрів Жана де Ластіка (1437–1454) та повідомлення митрополита Ісидора стали основою для прийняття рішень Апостольським Престолом стосовно організації подальшої боротьби з османською загрозою. Вже 30 вересня 1453 р. у Римі папа Миколай V видав буллу “Etsi ecclesia Christi” із закликом відвоювати Константинополь. Турецькі завоювання понтифік порівняв із приходом апокаліптичної бестії. Папа постановив, що усі світські правителі та чоловіки-християни повинні захистити християнську релігію, вирушивши у хрестовий похід на початку 1454 р.³⁴¹.

---

³⁴⁰ Patrologia graeca. Ed. J.-P. Migne. Parisius, 1866. Vol. 159: Laonicus Chalcocondyla. Josephus Methonensis. Alii. P. 953-954; див. також: Housley N. Religious Warfare in Europe (1400 – 1536). Oxford, 2002. P. 133; Philippides M., Hanak W. P. Cardinal Isidore. P. 126

³⁴¹ За це вони могли отримати винагороду спасіння подібно як під час паломництва до Святої Землі або ж святкувань Ювілейних років. Для організації хрестового походу було наказано передати усі надходження Апостольської палати із кардинальських, архієпископських, єпископських, монастирських церковних бенефіцій. Крім того, папа Миколай V також закликав усіх християнських правителів укласти мир одне з одним. Bulla cruciata domini Nicolai pape quinti. Bulla indulgentiarum proficisci volencium contra Turcorum principem per sanctissimum dominum nostrum Nicolaum papam quintum

Проте очікуваний антиосманський похід не відбувся, клич папи не знайшов відгуку у християнських правителів. У Французькому королівстві та Священній Римській імперії німецької нації відповідний збір коштів був сприйнятий, як спроба папи збагатитися. Венеціанці не підтримали ідею через торгівельні відносини з османами. В обставинах, що склалися папа Калікст III з власної ініціативи спорядив невеличкий флот на чолі з кардиналом Людовіком Скарампо (бл.1401–1465) в Егейське море. Понтифіку теж належала ідея скликати християнських правителів до Риму на конгрес для обговорення особливостей організації антиосманської боротьби³⁴².

В цей час польський король Казимир IV був заклопотаний підтримкою Пруського союзу у протистоянні з Тевтонським орденом. Він пробував приєднати орденські землі до Корони Польської, що призвело до початку протистояння відомого як Тринадцятирічна війна³⁴³. Для бойових дій король потребував коштів, він змушений був запровадити одноразовий державний податок³⁴⁴, заставляти та продавати посілості у королівському домені.

Ситуацією вміло скористався львівський архієпископ Гжегож з Сянока. У 1454 р. він підтримав ідею інкорпорації пруських земель до Корони Польської³⁴⁵. На сеймі в Новому місті Корчині 19 жовтня 1456 р. архієпископ

---

concessarum anno pontificatus sui septimo anno vero domini MCCCCLIII pridie Kalendas Octobris // Melk. Benediktinerstift. Cod. 1799. 736. №13. P. 198r-201r

³⁴² На заклик не відгукнулись також генуезці, португальці, угорці, неаполітанці, жителі Сієни та ін. В цій ситуації османи захопили Морею, Аттику та Коринф. У Мілані понтифік склав обітницю докласти максимум зусиль для зупинки османської загрози. Прохаска Антоній. Історик-архівіст. Виписки з історичних документів, публікацій та наукових праць з історії Польщі XV ст. (1432–1487 pp.). Вид картотеки // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 31. Арк. 283, 334, 457

³⁴³ Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. С. 98; Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн. С. 764

³⁴⁴ Привілеї міста Львова. №39

³⁴⁵ Graff T. Grzegorz z Sanoka jako arcybiskup. S. 67-68

Ґжегож із Сянока отримав королівський дозвіл на викуп Кам'яного броду, Чуніва³⁴⁶, Зушиць³⁴⁷, половини Мальчиць³⁴⁸ та інших посіlostей королівського домену надалі³⁴⁹. 21 червня 1465 р. львівський архієпископ викупив за шістсот марок грошів у познанського каштеляна Пьотра з Шамотул (1450–1473) Оброшин³⁵⁰. 28 травня 1466 р. він викупив у Пьотра з Годова село Семиківці за двісті п'ятдесят марок грошів³⁵¹.

Окремий заклик до антиосманського хрестового походу для християн Корони Польської папа Калікст III написав 4 квітня 1457 р. Це було доручення архієпископу Гнезна Яну Спровському (1453–1464) допомагати у всьому необхідному на кампанію апостольському нунцію у Великому князівстві Литовському та Львівській архідієцезії Маріно де Фрегено³⁵². Додатково архієпископ Ян мав переконати польського короля та великого князя литовського Казимира IV приєднатися до організації антиосманського хрестового походу³⁵³. Польський король через рік отримав ще одне окреме папське звернення із закликом примиритися із сусідами, особливо, із угорським королем³⁵⁴.

---

³⁴⁶ Кам'яний брід та Чунів належали львівському міщанину Клименту.

³⁴⁷ Зушиці були записані Дзику Свидригайлом Ольгердовичем.

³⁴⁸ Інша половина вже була викуплена архієпископом Ґжегожем. Щорічний дохід із села становив сто марок.

³⁴⁹ AGZ. Т. 2. №86-88

³⁵⁰ AGZ. Т. 2. №104, 105

³⁵¹ AGZ. Т. 2. №109. Архієпископ та його наступники мали відправляти раз на рік службу за душу Пьотра з Годова. В іншому документі з аналогічною датою йшлося, що села Межигірці та Семиківці мають перейти у володіння до архієпископа Ґжегожа після смерті Пьотра з Годова та його дружини. Підтвердна грамота галицьких земських суддів дарчої грамоти львівського архієпископа Григорія з Сянока Петрові з Добієва на села Межигірці та Семиківці // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 197. Арк. 1

³⁵² Його повноваження поширювались на норвезькі, південношведські, литовські землі, Львівську та Магдебурзьку (церковні) провінції, Бамберг та Мюнстер. Acta Pontificum Danica. Pavelige aktstykker vedrørende Danmark (1316–1536). København, 1904. Т. 3. №2085

³⁵³ VMPL. Т. 2. №156

³⁵⁴ Idem. №158

Після смерті папи Калікста III, його наступник Пій II 5 липня 1459 р. перепризначив Маріно де Фрегено³⁵⁵ своїм колектором для збору коштів у Швеції, Норвегії, Готії, Литві та Львівській архідієцезії³⁵⁶. Очікувалось, що християнське подружжя складатиме пожертву у розмірі від половини до п'яти золотих флоринів. Якщо б жертводавці не були б в змозі здійснити надання, то повинні були б здійснити відповідний еквівалентний відробіток, згідно з рішенням своїх сповідників. За пожертви християни латинського обряду могли бути звільнені від відлучень або ж отримати прощення важких гріхів убивства та перелюбу раз у житті та раз у смерті. Згадане рішення потрібно було оприлюднювати по неділях та святах у місцях, де працював колектор та його підопічні³⁵⁷.

Загальну індульгенцію для учасників чергового антиосманського хрестового походу, оголошеного у Мантуї, папа Пій II надав 14 січня 1460 р. Він визначив на здійснення виправи три роки. Потрібно було проповідувати хрестовий похід по неділях, здійснювати жертвоприношення, урочисті месси та підняти животворящий хрест проти “слуги диявола”. Християнам слід було безпосередньо узяти участь у хрестовому поході або ж допомогти хрестоносцям матеріально впродовж восьми місяців у році. Очікувалось, що кожен латинський монастир оплатить участь одного хрестоносця в експедиції³⁵⁸.

Останній заклик до антиосманського хрестового походу, згідно з буллою “Ezechielis prophete”, папа Пій II здійснив 22 жовтня 1463 р. у Римі. Її зміст був більше схожий на теологічний трактат, ніж на документ з папської

---

³⁵⁵ У відповідному документі було вказано, що Маріно був кліриком дієцезії Сполетто.

³⁵⁶ Рішення було здійснено, коли християнські правителі прибували на Мантуанський конгрес (червень 1459 – січень 1460).

³⁵⁷ №223. Pius episcopus, servus servorum dei // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 8. Р. 95-98

³⁵⁸ Baronius C. Annales Ecclesiastici. Barri-Ducis-Parisiis-Friburgi, T. 29. P. 219-221

канцелярії. Тут понтифік висловив геополітичні міркування, наголосивши на важливому значенні Єрусалиму як центру витоків християнства відносно якого християни латинського обряду знаходилися “у кутку світу”. Він надіявся на допомогу венеційського дожа Крістофоро Моро (1462–1471), угорського короля Матіаша Корвіна (1458–1490), правителя албанської Круї Скандербєга (1443–1468). Останньому довірено загальне керівництво хрестоносцями. Попри похилий вік, своє завдання папа Пій II бачив у перебуванні на кормі корабля або ж на вершині поблизу бойовища, благословляючи хрестоносців та проклинаючи ворогів³⁵⁹.

У результаті обговорення із колегією кардиналів папа Пій II вирішив вирушити у хрестовий похід та дозволити представникам духовенства озброїтися³⁶⁰. Хрестоносцям повинен був передувати стяг із зображенням найсвятішого Тіла Христа та святі реліквії. Заклик приєднуватись для захисту християнства було скеровано передусім до молодих за віком та *bellatores* – імператора, баронів, князів, графів, маркізів, які були зобов’язані воювати та захищати. Тож папа Пій II закликав хрестоносців зібратися на початку червня наступного 1464 р. в Анконі, звідки потрібно було на венеційських кораблях вирушити в Адріатичне море³⁶¹.

---

³⁵⁹ К. М. Сеттон скептично ставився до фактичної можливості проведення цього антиосманського хрестового походу, бо ревні прихильники його проведення – сам папа, бургудський герцог та венеційський дож, – вже були похилого віку. Setton K. M. The Papacy. P. 266

³⁶⁰ Housley N. Pope Pius II and Crusading // *Crusades*. 2012. Vol. 11. P. 230-231

³⁶¹ *Medium Aevum*. Середні віки. Ред. Л. Войтович. Львів, 2010. С. 321-322; Housley N. *Crusading and the Ottoman Threat (1453–1505)*. Oxford, 2013. P. 11; Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн. С. 832. Про середньовічну титулатуру та ієрархію див. детальніше: Войтович Л. В., Целуйко О. П. Правлячі династії Європи. С. 4-6. Папа Пій II давав ще один шанс “галлам”, “тевтонцям”, іспанцям для стримання поширення закону Магомета повсюдно та нахабного наступу осман у Європі. Хрестоносцям вслід за папою слід було прийти на допомогу “правдивій вірі”, братам на Сході. Понтифік зазначив, що ворожий наступ вже вдалось зупинити під Белградом. До того ж, на його думку озброєння осман поступалося лицарському. Вони використовували тканий матеріал для одягу,

Вірні, які не змогли б долучитись безпосередньо, повинні були прислати когось замість себе або ж скласти відповідні пожертви у скриньки, які розмістять у кожній дієцезії. Папа благословив усіх дотичних до військової експедиції. Особи, які б перешкождали у організації антиосманського хрестового походу, мали піддаватись різного роду прокляттям. Наприкінці папа Пій II прохав у Господа успіху експедиції та відкуплення Греції та Європи³⁶².

Особливості приготування до антиосманського хрестового походу у Львівській архидієцезії отримало кілька інтерпретацій та оцінок. Б. Зіморевич під 1464 р. записав про “покидьків з міст і сіл, зібраних по Русі”, які відгукнулись на заклик папи Пія II та під егідою шляхтича Щенсного вирушили у хрестовий похід через Угорське королівство. Хроніст вказав, що львів’яни видали євреїв на вимогу хрестоносців, коли ті з розбійництвом підійшли під стіни Львова. У наступному сюжеті під цим же роком він подав інформацію про об’єднання шляхти та міщан “проти всілякої ворожої сили” та раптову смерть вже 1 січня 1465 р. старости та воєводи Анджея Одровонжа³⁶³.

Д. Зубрицький вказав число хрестоносців – 12 000, які грабували євреїв, християн грецького обряду русинів та шляхту³⁶⁴. Але він датував ці події 1463 р. Автор “Хроніки міста Львова” відкинув твердження Б. Зіморевича, що львів’яни видали євреїв хрестоносцям, які отримавши викуп та продовольство, рушили до Кракова. Д. Зубрицький вважав, що безчинства

невеликий щит, шолом, лук, акінак. Європейці ж одягали металевий обладунок (захист мали і лицарські коні) та стріляли з арбалета.

³⁶² Bulla stuciată sanctissimi domini nostri Pape contra turchos // Museum Meerman. 109 V. 6 fol.

³⁶³ Хроніка міста Львова. С. 62-63

³⁶⁴ Цікаво, що православні церкви подекуди в офіційних документах XV ст. навіть окреслювались як “православні синагоги”. Див. детальніше: Зазуляк Ю. П. *Rebaptizatio ruthenorum*. С. 278

хрестоносців та сваволя Одровонжів у Львівській та Жидачівській землях спонукали місцеву шляхту укласти оборонний союз проти потенційних спільних ворогів. Далі, у 1465 р., міщани та шляхта домоглися королівського суду, на якому було розмежовано старостинський та воєводський уряди та викуплено від Одровонжів Львівську, Жидачівську землю та Глинянський замок³⁶⁵.

В принципі проф. А. Прохаска критично поставився до повідомлень про зв'язок укладення Львівської конфедерації 1464 р. та безчинствами хрестоносців. Зміщуючи акцент, він вважав, що укладення шляхетського союзу було спричинене радше свавіллям воєводи та старости Анджея Одровонжа. Підставою для цього були записи у рахунковій книзі м. Львова витрат на хрестовий похід та на легата, адже тут не було відображено конфлікту з хрестоносцями. В цьому ключі – протидії свавіллю Одровонжів, укладення конфедерації розглядав також д-р Ю. Зазуляк³⁶⁶. Але версія про безчинства хрестоносців у лютому–березні 1464 р. досі актуальна³⁶⁷. Самі конфедерати навіть вказали, що об'єднались також проти ворожих нападів та грабунку на дорогах, що справді могло бути спричинено розбійництвом, грабунком та спустошеннями хрестоносців про які писали Б. Зіморович та Д. Зубрицький.

---

³⁶⁵ Зубрицький Д. І. Хроніка. С. 103-107

³⁶⁶ Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація. С. 396

³⁶⁷ Важко повірити, що хрестоносців було аж дванадцять тисяч. Більш реальніше число, запропоноване М. І. Чорним – одна тисяча двісті. Також варто зауважити, що безчинство хрестоносців у львівській та жидачівській землях зовсім не означало, що воно мало підтримку Апостольського Престолу. Крім того, є ще й інша версія перебігу подій, непопулярна сьогодні, запропонована М. С. Смирновим, М. П. Дашкевичем та І. І. Шараневичем. Згідно з нею хрестоносці після грабежу сіл та містечок Галичини згодом успішно бились з османами під егідою угорського короля Матіяша Корвіна (1458–1490) та зі співами “Vogurodzica” навіть звільнили християнських бранців. Безпосереднє джерело цією інформації дослідники не вказали. Див. детальніше: Смирнов М. П., Дашкевич М. П., Шараневич И. И. Монографії. С. 110; Чорний М. І. Галицькі землі. С. 410; Козицький А. М. *Leopolis militans*. С. 50

Витрати на хрестовий похід у рахунковій книзі м. Львова проф. А. Прохаска датував першою половиною 1464 р., коли в Галичині власне орудували хрестоносці під егідою шляхтича Щенсного. Тому не виключено, що це ті “викуп та продовольство” хрестоносцям про які писав Д. Зубрицький. Кошти збирались на воїнів, гармату, польовий військовий вагон, військову трубу (музичний інструмент), хоругву. Серед занотованих жертводавців були також, вочевидь, євреї, Коша з Кревзігера та Якуб Кушнер. Три коні передав Місько Русин³⁶⁸. У згаданій книзі також є записи, зокрема, про витрати на супровід легата, яким міг бути Маріно де Фрегено, до Рогатина. Ці записи проф. А. Прохаска відніс до липня 1464 р.³⁶⁹.

Власне 13 грудня 1464 р. насправді було укладено дві угоди – шляхта Львівщини та Жидачівщини³⁷⁰ уклала угоду між собою та окремо з міщанами Львова про спільні оборонні дії. Сторони запевняли повагу та покору польському королю Казимиру IV, пошанування та дотримання магдебурзького права. З однієї сторони, у випадку гноблення зі сторони львівського старости та воєводи Анджея Одровонжа, конфедерати залишили за собою право звернутися до королівського суду. З іншої сторони, вони могли справді згуртувались проти можливого повторного грабежу хрестоносців³⁷¹.

---

³⁶⁸ Магістрат міста Львова. Касова книга прибутків та видатків міста // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 698. С. 103

³⁶⁹ Prochaska A. Konfederacja Lwowska. S. 733

³⁷⁰ Д-р Ю. П. Зазуляк вважає, що майже половина укладачів угоди були східними християнами. Слабке місце цієї інтерпретації полягає в тому, що лише сім печаток на документі мали кириличну легенду, яка у інших сорока печатках була виконана латинкою. Див. детальніше: Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація. С. 403-414

³⁷¹ Договірна грамота шляхти Львівської землі та Жидачівського повіту з містом Львовом про спільну охорону своїх прав та боротьбу з беззаконням // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 190. Арк. 1; Хроніка міста Львова. С. 62-63; AGZ. Т. 7. №56. Одровонжі здійснювали спроби конфіскації шляхетських маєтків та ревізії шляхетських привілеїв на землеволодіння. Див. детальніше: Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація. С. 399-400.

Проф. А. Прохаска також віднайшов лист львівського архієпископа Гжегожа з Сянока, написаний десь на початку 1465 р. до папи Павла II (1464–1471). Львівський ієрарх, згідно і змістом відповідного листа, заступився за Маріно де Фрегено. Тобто, наприкінці 1464 р. – початку 1465 р. мав би відбутися арешт папського колектора³⁷². Архієпископ мотивував свої дії тим, що судовий процес розпочався на основі клевети, адже Маріно де Фрегено слід було вважати “відданим сином” Апостольського Престолу³⁷³. Зрештою арешт папського посланця міг стати поганим прикладом для неофітів і взагалі для поширення західного християнства на Русі. Для врегулювання

Проф. А. Прохаска при аргументації того, що конфедерація була укладена проти свавілля Анджея Одровонжа посилається на першу частину змісту відповідної угоди від 13 грудня 1464 р. Її справді можна інтерпретувати в такий спосіб, що конфедерація укладена проти утисків воеводи. Тому в подальшому тема антиосманського хрестового походу у дослідника відійшла на другий план. Припущення про грабіж хрестоносців як факт можна зробити на основі другої частини відповідного документу, де власне вказано грабежі на дорогах та селах як ще одну причину укладення конфедерація. Загалом, причини укладення угоди написані в загальному, в них не вказано конкретних імен, що теж вплинуло на плутанину в інтерпретації того, що відбувалося. Prochaska A. *Lwów a szlachta Lwów*, 1919. S. 14-15 (Biblioteka Lwowska. T. 24-25)

³⁷² Львівський архієпископ Гжегож із Сянока повідомив папу, що “наш міський” натовп та знать почали проти колектора судову справу. Вочевидь, “нашим” ієрарх вважав Львів. Цікаво, що польська дослідниця Йоланта Козей вказує архієпископа Гжегожа учасником Львівської конфедерації. Koziej J. Grzegorz z Sanoka // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 1993. T. 6. S. 352

³⁷³ Важко визначити, які були внутрішні спонуки колектора Маріно де Фрегено, коли він вирішив направитись у литовські землі та Львівську архідієцезію. Між колектором та датським королем Крістіаном I (1448–1481) було укладено негласну угоду про передання половини зібраних коштів королю. Маріно з Фрегено з якихось міркувань не здійснив останньої виплати у 1464 р. Можливо, він знав настрої жителів шведських земель, які цього ж року розпочали боротьбу за незалежність від датської корони, тому міг почувати себе вільним від зобов’язання. Або ж папський колектор спробував знайти шлях через який міг би доставити до Апостольської палати зібрані кошти із найменшими втратами. Реноме шахрая Маріно міг отримати через звернення датського короля, що його власне так представив. В принципі, колектору Маріно де Фрегено вдалось виправдатись перед папою. Jensen J. M. *Denmark and the Crusades*. P. 77, 95-96, 99

ситуації архієпископ прохав папу підтвердити юридичну силу індульгенцій для відвоювання Константинополя³⁷⁴.

Конфедерати скористались задекларованим правом звернутися до королівського суду. На з'їзді панів Русі (Львівська, Галицька та Белзька землі) та Поділля 21 квітня 1465 р. у присутності короля Казимира IV оскаржено брата нещодавно померлого старости та воєводи Анджея Одровонжа Яна (†1485 р.) у трьохсот позовах. На з'їзді були присутні також львівський архієпископ Гжегож із Сянока та кам'янецький єпископ Миколай Лабунський (1453–1467). Король постановив усунути Яна із замків Львова, Жидачева, Самбора. Домовлено зібрати по 12 гривень з лану та з господарства по волу, щоб викупити заставлені староства Львівської та Жидачівської земель та замок Глиняни у Одровонжів³⁷⁵. Старості Яну вдалося втримати у власності лише Самбірщину, де йому належало сорок сіл.

Отож, ідея антиосманського хрестового походу не знайшла стійкої підтримки з огляду на війну між Короною Польською та державою Тевтонського ордену. До того ж ідея походу була дискредитована у Львівській архідієцезії, але львівський архієпископ Гжегож із Сянока здійснив спробу відновити збір коштів на боротьбу з османською загрозою.

---

³⁷⁴ Prochaska A. Konfederacja Lwowska. №2

³⁷⁵ Ioannis Longini. T. III. P. 495r-v; Joannis Dlugossi. Lib. 12, 1462–1480. P. 106-107. Відповідним збором займався краківський канонік Ян Жешовський (бл.1411–1488), що теж врятувався у битві при Варні.

4. 3. Львівська архідієцезія і поділ Київської митрополії

На перебіг міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії також впливали зовнішні чинники – “схизма” Базельського собору та обрання московського митрополита Йони.

Московський князь Василь II Васильович Темний фактично порушив договір 1449 р. із польським королем та великим князем литовським Казимиром IV, змусивши визнати Новгородську республіку Яжелбицький договір 1456 р. Він не дотримав зобов’язань і стосовно Твері. Більше того, користуючись тим, що польський король був втягнутий у війну з лицарями Тевтонського ордену, право церковної юрисдикції митрополита Йони Московського над християнами грецького обряду русинами у Великому князівстві Литовському несло за собою амбіції розширити її на всіх русинів³⁷⁶.

З іншої сторони основна лінія взаємовідносин польського короля Казимира IV та латинського єпископату Корони Польської стосовно християн грецького обряду полягала у заохоченні індивідуальних навернень до латинського обряду. Конверсія повинна була відбуватися при міжконфесійних шлюбах, як от 20 жовтня 1466 р. при одруженні наверненого християнина грецького обряду Федька-Фелікса з християнкою латинського обряду Анною³⁷⁷. В іншому випадку знатний Ян Нарайовський перехрестив у латинський обряд власну служницю-русинку³⁷⁸.

Насправді навіть при конверсії представники руських родин отримували нове ім’я, при цьому зберігаючи старе русинське. Прийняття

---

³⁷⁶ Halecki O. *Od Unii Florenckiej*. T. 1. S. 127-128; Русина О. В. *Україна під татарами*. С. 221

³⁷⁷ AGZ. T. 12. №3318b

³⁷⁸ AGZ. T. 15. №3372

подвійного імені відчутно збільшується з середини XV ст. При цьому родини Прохницьких, Боратинських, Корчаків мали представників, що сповідували християнство як згідно із західним так і східним обрядами. До слова, дядько кам'янецького єпископа Миколая Прохницького (Прухницького) (1469–1479) Олехно Прохницький при конверсії у християнство латинського обряду отримав ім'я Олександр. Його діти Анна-Федька, Ян-Костка, імовірно, Ян-Музик через конверсію прийняли західне християнство, а дочка Духна сповідувала християнство згідно східного обряду і надалі³⁷⁹. Більше того, представники родів Лагодовських, Янчинських, Бибельських, Розборських, Сінновських, Барзих, Чурил, Ваповських, Гроховських, Германовських, Корманицьких навіть після 1434 р. надалі використовували самотні руські герби³⁸⁰.

За таких обставин для християн грецького обряду русинів надалі залишався важливим навіть номінальний зв'язок Київського митрополита із Константинополем. Крім того, претендент на литовський великокняжий престол, київський удільний князь Симеон Олелькович (1455–1470) сповідував християнство згідно із східним обрядом. За його княжіння під час Олельковицького ренесансу при Софійському соборі діяв літературний гурток, було відбудовано Успенську церкву Києво-Печерського монастиря. Після смерті князя Симеона Олельковича польський король та великий князь

---

³⁷⁹ Також, братом християнина латинського обряду Яна Бажи був християнин грецького обряду Яцько. Подібно перемишльська родина Корчаків не мала чіткої конфесійної ідентичності. При цьому свята та святі руського православного світу Галичини залишались значними у світосприйнятті та світогляді, підтримці родової пам'яті та ідентичності. Див. детальніше: Зазуляк Ю. П. *Rebaptizatio ruthenorum*. С. 281-283, 291, 296; Проф. Ф. Кірик вважає, що Олександр-Прохницький був братом єпископа Миколая Прухницького. Kiryk F. *Mikołaj Próchnicki h. Korczak (brak danych–1479)*. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/mikolaj-prochnicki-h-korczak> (дата звернення: 24.10.2018).

³⁸⁰ Див. детальніше: Однороженко О. А. *Українська (руська) еліта*. С. 88-89

литовський Казимир IV з політичних міркувань зрештою зважився на ліквідацію удільного Київського князівства³⁸¹.

До конверсії християн грецького обряду своєю місійною діяльністю та проповіддю мали спонукати і монахи францисканці та бернардинці³⁸². Львівський архієпископ Гжегож з Сянока був проти присутності монахів-бернардинців у Львові, запрошених до Львова Анджеєм Одровонжем³⁸³. Їх монастир був спалений русинами чи то через епідемію чуми, чи то ненависть до урядовців Корони Польської³⁸⁴. Однак він був відбудований знову. Християни латинського обряду міста пожертвували у 1463 р. на монастир 30 марок грошів³⁸⁵.

Папа Павло II, згідно із зверненням польського короля Казимира IV, 23 липня 1468 р. дозволив фундацію ще п'яти бернардинських монастирів в Короні Польській та п'яти у Великому князівстві Литовському на пожертви вірних³⁸⁶. Відповідні монастирі, храми та цвинтарі повинні були увійти до складу провінції Польща ордену Бернардинців, створеної у попередньому році³⁸⁷. Ще додатково в руських землях Корони Польської мали бути створені два францисканські монастирі з аналогічною метою³⁸⁸. На спомин їх засновника Франциска з Ассізі (1181/1182–1226), 4 листопада, у м. Бібрка

---

³⁸¹ Русина О. В. Україна під татарами. С. 129; Войтович Л. В. Княжа доба. С. 644

³⁸² Lewicki A. Unia Florencka. S. 208, 259, 265

³⁸³ Цікаво, що староста Анджей Одровож 13 вересня 1460 р. взяв також під опіку руських шевців на Підзамчі. AGZ. Т. 6. №41; Капраль М. М. Люди корпорації. С. 29

³⁸⁴ Monumenta Poloniae Historica. Lwów, 1888. Т. 5. Р. 189

³⁸⁵ Королівські декрети, акти королівської комісії, дарчі записи та ін. документи про вирішення спірних питань у зв'язку з побудовою костьола і монастиря Бернардинів у Львові. 1468–1805 рр. // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 1. Од. зб. 222. Арк. 1

³⁸⁶ CDECDV. Vol. 1. Fasc. 2. №258

³⁸⁷ Abraham W. Sprawozdanie. 1923. №5

³⁸⁸ Боротьба Південно-Західної Русі. №57

повинен був відбуватись другий щорічний ярмарок, що підкреслило привілейоване становище християн латинського обряду у містечку³⁸⁹.

Інша лінія у міжконфесійних відносинах у Львівській архидієцезії та дієцезіях, прилеглих в межах церковної провінції, полягала власне у прийнятті церковної унії. Її радили впровадити в руських землях папі Каліксту III митрополит Ісидор та кардинал Вессаріон Нікейський (1403–1472). На їхню думку унія відкривала перспективи для Апостольського Престолу опіки над набагато більшою кількістю вірних, ніж при нечисленних випадках індивідуальних навернень. До того ж, присутність митрополита, який підтримував церковну унію у Києві, значно обмежувала б вплив митрополита Московського в руських землях, який у 60-х рр. XV ст. вже не титулувався “Київським”³⁹⁰.

На хвилі завершення діяльності Базельського собору та повернення єпископату Корони Польської до послуху папі, спроба рецесії церковної унії була піднята, зокрема, у молдавських землях, які належали до церковної юрисдикції львівського архієпископа-митрополита. Але унія вороже була сприйнята християнами грецького обряду у Сучаві, тому її прихильника

---

³⁸⁹ Король Казимир IV так постановив у (повторному) наданні громаді м. Бібрки магдебурзького права 19 травня 1469 р. Перший щорічний ярмарок повинен був відбуватись в октаві урочистості Божого Тіла. Пошанування св. Франциска у Юліанському календарі немає. Крім того, у відповідному привілеї король підтвердив права бібрецької латинської парафії Пресвятої Діви Марії після відповідного звернення настоятеля Мацея зі Староломжі. При цьому королівського підтвердження передання феодального майна, що належало бібрецькій парафії східного обряду св. Іоанна Хрестителя, на користь християн латинського обряду у відповідному документі не віднайдено. Можливо, король очікував, що місцеві християни східного обряду невдовзі приймуть церковну унію з Апостольським Престолом. До того ці події свідчать про більш ранній час функціонування парафії латинського обряду у Бібрці, ніж вважалося до цього часу. Див. детальніше: Krętosz J. Organizacja. S. 184-185; Ivashko R. The early history. P. 123-131

³⁹⁰ Русина О. В. Україна під татарами. С. 222

владику Йоакима прогнали³⁹¹. Проте, за підтримки краківського єпископа Збігнева Олесніцького, Константинопольський патріарх Григорій III Мамма (1443–1450) у 1449–1450 рр. поставив його на Галицьку катедру. Вважається, що владику Йоакима визнали галицький староста Міколай Парава та львівський архієпископ Ян Одровонж³⁹².

Наступним Галицьким владикою з'єднаним з Римом папа Калікст III номінував 16 січня 1458 р. монаха монастиря св. Кипріяна в Константинополі, серба Макарія³⁹³. Понтифік розглядав Галич колись як частину архієпископату Києва та (всія) Русі, яку актуально очолював митрополит Ісидор, та знову доручив надати Успенській церкві статус катедри³⁹⁴. Папське доручення опікуватися номінатом, показавши таким чином повагу Апостольському Престолу, отримав король Казимир IV³⁹⁵. Попри вказівку понтифіка поставлення владика Макарія наштовхнулося на незгоду львівського архієпископа Гжегожа із Сянока та місцевої польської адміністрації³⁹⁶.

Можливо, призначення владика Макарія спричинилось до того, що львівський архієпископ Гжегож із Сянока та християни латинського обряду Львова звернулися до папи Калікста III з петицією, прохаючи допомоги вирішити дві нагальні проблеми. Вони вказали, що Львів, названий “останнім

---

³⁹¹ Учасник Флорентійського собору, глава Молдавської Церкви Даміан помер у листопаді 1447 р. Про вигнання його наступника Йоакима відомо із листа краківського єпископа Збігнева Олесніцького, написаного не пізніше 1455 р. У Львові представниками цього митрополита у вирішенні судових справ у 1450-х рр. були попи Василь та Осій. Крип'якевич І. П. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження та матеріали. Упор. М. Капраль. Львів, 1994. С. 65 (Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 2)

³⁹² Сkochиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 212-214; Заторський Н. “Послання Мисаїла до папи Сикста IV 1476 р.: реконструкція архетипу”. 2-ге вид. Львів, 2019. С. 23 (Серія “Київське християнство”. Т. 15)

³⁹³ Halecki O. *Od unii Florenckiej*. T. 1. S. 117-118

³⁹⁴ DPR. Vol. 1. №78

³⁹⁵ *Idem*. №79

³⁹⁶ Сkochиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 215

християнським” містом, знаходився на межі з територією контрольованою татарами, які постійно загрожували йому нападами. Шляхта, що дотримувалась латинського обряду, мала б сприйматись захисниками віри на останньому рубежі³⁹⁷. Крім того, у зверненні до папи згадувалося, що необхідно було здійснити конверсії християн грецького обряду в межах мурів Львова³⁹⁸.

З цього приводу папа Калікст III удостоїв увагою латинську громаду міста Львова, надаючи 27 квітня 1457 р. у Римі їй духовні привілеї. Папа постановив, що львівський архієпископ та його наступники повинні щочетверга здійснювати урочисту мессу із спомином Тіла Господнього у катедральному храмі м. Львова при головному вівтарі. Додатково раз на місяць, теж у четвер, архієпископи із монстранцією були зобов’язані вести урочисту процесію з вірними християнами латинського обряду навколо вказаного храму. Ці молитовні дії мали б допомогти отримати Господню

---

³⁹⁷ Крім того, бачення поляків, християн латинського обряду, захисників Латинської віри в XV та наступних століттях доводив проф. А. Прохаска. Воно характерне також для проф. Н. Дейвіса. Натомість, ревізійницька спроба заперечити значення Корони Польської як “передмур’я християнства” Євгена Завалинського у міжвоєнний період не вдалась. Див. детальніше: Фелонюк А. В. Неопублікований нарис Євгена Завалинського про польсько-турецькі відносини у XV – XVII століттях // *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2013. Вип. 18. С. 119-127. 22 жовтня попереднього року король Казимир IV видав привілеї для жителів Русі, які обороняли східний рубіж від татарських нападів, поступово уніфікуючи місцеву судову систему та митну справу з Короною Польською. Достеменно невідомо ступінь поширення вказаних прав, зокрема, участі у зібраннях, на східних християн. В світлі архієпископського звернення виглядає так, що дія привілею повинна була б поширюватись на шляхту, що сповідувала Латинську віру. Підтвердна грамота короля Казимира IV прав і привілеїв, наданих попередніми польськими королями шляхті Руських земель // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 162. Арк. 1. Див. також: Михайловський В. М., Вінниченко О. О. “Прикладом своїх предків...”. Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита. К., 2018. Т. 1. С. 40-49

³⁹⁸ У колективній уяві християн латинського обряду русини сприймались як конфесійна група, “нехристияни”. Зазуляк Ю. П. *Rebaptizatio ruthenorum*. С. 278-279; Флоря Б. Н. *Исследования*. С. 358

прихильність у протистоянні татарам та спонукати до навернення “схизматиків”³⁹⁹.

Після смерті папи Калікста III, його наступник Пій II 3 вересня 1458 р. звернувся з повідомленням до капітули, кліру та віруючих Київської митрополії грецького обряду про призначення на Київську катедру монаха ордену св. Василя із монастиря св. Деметрія у Константинополі Григорія II Болгариновича. Рішення було прийнято на основі письмового доручення, підготованого ще попередником, папою Калікстом III. Церковна юрисдикція на відповідній території митрополита Йони Московського або ж якогось іншого владики не визнавалась. Тоді ж папа поділив Руську Церкву на “верхню” (Московську) та “нижню” (Київську)⁴⁰⁰. Також понтифік доручив польському королю Казимиру IV перешкодити втручання московського митрополита Йони та патріарха з осідком в окупованому османами Константинополі у справі Київської митрополії⁴⁰¹.

Церковна юрисдикція митрополита Григорія II поширювалась, зокрема, на Київ, Луцьк, Перемишль, Холм та Галич, які входили до сфери впливу львівського архієпископа⁴⁰². Латинський патріарх Константинополя у Римі на вигнанні Григорій III Мамма (1454–1459) надав митрополиту Григорію II Болгариновичу навіть титул митрополит “Київський, Галицький та всієї Руси”. Цей патріарх спробував поставити митрополита Григорія II як предстоятеля єдиної та неподільної церковної провінції на Русі. Однак пізніше цей руський митрополит наприкінці життя перейшов до послуху Константинопольському патріарху Діонісію I (1466–1471), резиденція якого

---

³⁹⁹ DPR. Vol. I. №76. Рік перед цим король Казимир IV

⁴⁰⁰ Ad Cassimiri Regni datis sunt Gregorii Pii Episcopi // AGAD. Zesp. №4. Ser. №1. MK. Sygn. 11. P. 191-192; DPR. Vol. I. №82, 85, 86; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 65, 88

⁴⁰¹ Великий А. З літопису. Кн. 3. С. 116; Halecki O. Od unii Florenckiej. T. 1. S. 121

⁴⁰² Русина О. В. Україна під татарами. С. 221; Гудзяк Б. Криза і реформа. С. 63

знаходилася у Константинополі. Вказаний патріарх теж визнав 14 лютого 1467 р. Болгариновича в якості єдиного митрополита для цілої Русі⁴⁰³. Достеменно не відомо, чи наприкінці життя митрополит Григорій II відійшов від церковної унії, чи ні⁴⁰⁴.

Папа Пій II також спробував вирішити питання призначення галицького владики Макарія. Цей ієрарх поскаржився понтифіку, що “сини неправди”⁴⁰⁵ присвоїли належне Галицькій Церкві, фактично розоривши її. Список забраного був вражаючий: майже всі записи на феодальне майно та привілеї, цінні папери, нерухомість, необхідні одяг, посуд, книги для богослужінь, ікони, десятини. 28 червня 1458 р. галицький староста Станіслав з Ходча (1452–1474) доручив право “опекальництва” Галицької єпархії, отримане від короля, шляхтичу Роману з Осталовичів⁴⁰⁶. У результаті 11 вересня 1458 р. папа Пій II розпорядився львівському архієпископу Гжегожу із Сянока та перемишльському єпископу Міколаю з Блажейова (1452–1474) дослідити проблему та відшкодувати протягом розумного

---

⁴⁰³ Заторський Н. “Послання Мисаїла...” С. 24-25. Визнання патріарха з осідком у Константинополі було необхідно митрополиту Григорію у боротьбі за церковну юрисдикцію у Новгороді та Твері з митрополитом Йоною Московським. Великий А. З літопису. Кн. 3. С. 120-121; Мончак І. Флорентійський екуменізм. С. 202-203

⁴⁰⁴ Halecki O. Od unii Florenckiej. Т. 1. S. 135-136; Русина О. В. Україна під татарами. С. 222; Зема В. Є. Конциліаризм і витоки. С. 88

⁴⁰⁵ Владика Макарій писав образно і не вказав хто конкретно завдав збитків Галицькій Церкві. Між іншим рішення про створення латинської катедри у Галичі були підняте за угорського панування тут. Цілком можливо, що виконавцями відповідних дій могли бути не обов’язково латинське духовенство, а світські люди, що перебували на державній службі. Інша зачіпка міститься у скарзі 1539 р. галицького та подільського духовенства і мирян до київського митрополита Макарія II (1535–1556) на утиски зі сторони християн латинського обряду та проханням висвятити для Львова у єпископський сан Макарія Тучапського. Тут є згадка про топлення галицьких крилошан у Дністрі у контексті створення латинського Галицького архієпископства (1375 р.), тільки теж не вказано ким. Боротьба Південно-Західної Русі. №66

⁴⁰⁶ AGZ. Т. 12. №4286. Див. детальніше: Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 5. С. 432-433

терміну завдані збитки Галицькій катедрі (див. додаток №6)⁴⁰⁷. Імовірно, цього не було зроблено⁴⁰⁸.

Тим не менш надія впровадження церковної унії була присутня у Холмській та Перемишльській дієцезіях. Наприкінці єпископської послуги на дієцезіальному синоді в Грабовці холмський єпископ Ян Біскупец доручив вписати текст Флорентійської унії у костельні книги⁴⁰⁹. Також король Казимир IV 15 лютого 1469 р. звільнив Перемишльську єпархію з-під світської юрисдикції, дозволивши здійснювати власний суд та дотримуватись звичаїв, з надією на майбутню церковну унію⁴¹⁰. Тим не менш це не завадило зруйнувати за перемишльського латинського єпископа Міколая з Блажейова відібраний у 1412 р. перемишльський руський катедральний собор апостолів Петра і Павла, використавши квадратні тесані камені на будівництво нового костелу⁴¹¹.

Отож, на території церковної юрисдикції львівських архієпископів-митрополитів відбувалась конверсія християн грецького обряду русинів. Тому історія Львівської архідієцезії демонструє політизацію та нівеляцію флорентійських постанов. Проте надія на укладення церковної унії тут все ж була з огляду на підтримку Апостольського Престолу та короля Казимира IV.

---

⁴⁰⁷ *Litterae Pii episcopi ad Archiepiscopi et Episcopi Premisliensis // AGAD. Zesp. №4. Ser. №1. MK. Sygn. 11. P. 187-188; DPR. Vol. 1. №89*

⁴⁰⁸ Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія. С. 215

⁴⁰⁹ Флоря Б. Н. Исследования. С. 349

⁴¹⁰ AGZ. Т. 7. №60; Русина О. В. Україна під татарами. С. 222; Флоря Б. Н. Исследования. С. 209. Вочевидь, надії на запровадження церковної унії стосувалась і монастиря Різдва Пресвятої Богородиці у Пересопниці, що на Волині.

⁴¹¹ Боротьба Південно-Західної Русі. №48

ВИСНОВКИ ДО ЧЕТВЕРТОГО РОЗДІЛУ

На час проведення Варненського хрестового походу у Львівській архидієцезії, залученої до збору коштів на його проведення, не було однозначного ставлення до церковних уній. Папський легат Джуліано Чезаріні та король Владислав III спробували отримати прихильність у християн латинського обряду цієї церковної структури шляхом видачі привілеїв. Очікувалось, що кампанія повинна була бути успішною. Збережено писемні свідчення про обітницю спорудити монастир ордену Кармелітів босих у Львові у випадку повернення короля з кампанії.

З початком Тринадцятирічної війни ідея антиосманського хрестового походу у Короні Польській відійшла на другий план. Львівський архієпископ Гжегож з Сянока, який підтримав ідею папи Пія II про відвоювання Константинополя, був одночасно прихильником інкорпорації пруських земель до Корони Польської та набув частину феодальних посіlostей в королівському домені, які попередньо вірні службовці в ході війни отримали від короля Казимира IV. Зрештою, хрестоносці, які орудували у Львівській та Жидачівській землях у 1464 р., дискредитували ідею хрестового походу.

Папи Калікст III та Пії II у протистоянні збільшенню московського та османського впливів призначили владик у Галичі та Києві, які мали здійснити церковну унію. В принципі спроби її запровадження були компромісом для здійснення якомога швидшої єдності християн грецького обряду з Апостольським Престолом. Однак посадження владики у Галичі не вдалося з огляду на значний вплив поляків, що дотримувались латинського обряду, на відповідній території. Одночасно для християн латинського обряду актуальною була конверсія представників русинських родин.

ВИСНОВКИ

Становлення церковних структур Львівської архідієцезії було частиною політичного протистояння Угорського королівства, та в перспективі Священної Римської імперії німецької нації, із Короною Польською та Великим князівством Литовським. Формальним “переможцем” у боротьбі за право церковної інвеститури в Південно-Західній Русі став король Владислав II Ягайло. Символом цієї “перемоги” було перенесення катедри латинських митрополитів з Галича до Львова. При цьому великий князь литовський Вітовт Кейстутович намагався вести незалежну церковну політику через донації на користь латинської катедри у Володимирі та спробу здійснити автокефалію Київської митрополії грецького обряду як альтернативи становлення структур Львівської архідієцезії.

Історія унійних процесів та міжконфесійних відносин у Львівській архідієцезії була пов’язана з подіями ширшого контексту історії Центрально-Східної Європи. По-перше, діяльність латинського єпископату Русі була спрямована проти мілітарної активності лицарів Тевтонського ордену. З огляду на євангелізаційні заходи у Жемайтії юрисдикція львівських архієпископів-митрополитів, згідно із задумом, повинна була охопити населення литовських земель. По-друге, на початку XV ст. знову актуальною стала проблема укладення церковної унії. Князь Свидригайло Ольгердович та митрополит Київський і вся Русі Герасим вели перемовини про локальну модель церковної унії ще до початку засідань церковного собору у Феррарі та Флоренції. По-третє, територія Львівської архідієцезії опинилася у прикордонні не лише із християнами грецького обряду, але і з “невірними”, татарами та турками-османами проти наступу яких потрібно було організувати захист.

Взаємозв'язок християн латинського та грецького обрядів на території церковної юрисдикції львівських архієпископів-митрополитів мав свої особливості. На початках загальний механізм поширення структур Львівської архієпископії передбачав обсадження катедр Грецької Церкви на Русі латинськими єпископами. Яскравим прикладом цього була доля катедри у Перемишлі. “Церковна унія” у відносинах із східним християнством мала полягати у визнанні влади римського папи над усіма християнами. Напередодні укладення Флорентійської церковної унії християн грецького обряду, як і раніше, вважали “схизматиками”. Християни латинського обряду отримали привілейоване становище у суспільстві та містах. Але все ж допускалась присутність християн грецького обряду, особливо, у сільській місцевості, якщо вони визнавали владу Ягеллонів на місцях.

Спроби конверсії східних християн викликали опір. У боротьбі за власні права литовці та русини, частина з яких мала б дотримуватись східного обряду, знайшли союзників – гуситів. Імовірно, тому львівський архієпископ Ян Жешовський отримав інквізиційні повноваження, щоб стримувати вияви підтримки та прихильності щодо послідовників Яна Гуса. До того ж він мав організувати збір коштів на антигуситські хрестові походи, щоправда повідомлень про практичне втілення зазначеної акції не віднайдено. Загалом латинський єпископат, зокрема, Львова, Холма, Кам'янця та Луцька, відкрито підтримував польського короля Владислава II Ягайла в етно-конфесійних протистояннях 20-30-х рр. XV ст. У цих умовах луцький князь Свидригайло Ольгердович, митрополит Київський та вся Русі Герасим самостійно вели кореспонденцію з отцями Базельського собору про можливість укладення локальної моделі церковної унії. Але поки тривали Свидригайлові війни цього досягти було неможливо, оскільки на думку папи Євгенія IV, було потрібне примирення сторін.

Відповідно до умов Флорентійської церковної унії допускалося співіснування обох обрядів у межах Львівської архидієцезії, проте будівництво нових церков, як у Гнєзненській митрополії, вочевидь, заборонялося. Крім того, не віталася конверсія християн латинського обряду. У подальшому король Владислав III видав окрему грамоту з дозволом співіснування обох обрядів у межах власних володінь на основі міжконфесійного порозуміння у Флоренції. Безпосередньо вже під час організації Варненського хрестового походу на підтримку церковних уній феодалні надання в королівському домені Ягеллонів на території Львівської архидієцезії отримали руський воєвода Пьотр Одровонж та причетні до королівських кампаній особи. До того ж, безпосередніми учасниками Варненської битви були два майбутні львівські архієпископи – Гжегож із Сянока, Ян Вонтробка-Стжелецький та майбутній холмський єпископ Павел з Грабова.

Зазнавши фіаско в унійних змаганнях з папою Євгенієм IV, отці Базельського собору незалежно від нього звернулись до традиційного механізму заміщення та витіснення ієрархів Східних церков. Львівський архієпископ Ян Одровонж був ключовою особою в реалізації цього завдання на сході Європи. Його було призначено нунцієм (анти)папи Фелікса V. Ян Одровонж навіть вважався (латинським) патріархом Константинополя, але врешті відмовився від співпраці із собором. Із завершенням засідань Базельського собору християни Львівської архидієцезії були залучені до святкувань Ювілейного року, покликаного об'єднати християн. Зрозуміло, ювілейні заходи не зупинили наступу осман. Призначення легата “*a latere*” Ісидора для Русі, митрополита Макарія у Галичі та Григорія II Болгариновича у Києві були здійснені Апостольським Престолом радше на протипагу спроб

нав'язати церковну юрисдикцію митрополитом Йоною Московським та патріархами Константинополя, підконтрольних вже османам.

Львівський архієпископ Гжегож із Сянока на той час підтримував короля Казимира IV, який переймався більше Тринадцятилітньою війною з Тевтонським орденом, ніж османською загрозою. Після 1453 р. християн грецького обряду у Львівській архідієцезії архієпископ Гжегож з Сянока ототожнював, принаймні деякий час, із “схизматиками”, будучи прихильником їх конверсії. Тим не менш, через вказану архідієцезію, імовірно, невдало спробував переправити зібрані кошти для антиосманського хрестового походу з Анкони папський колектор Маріно де Фрегено. У проміжку між цими подіями міщани та шляхта Львівщини та Жидачівщини змушені були захищатися від свавілля хрестоносців, які прямували до Анкони, а також протистояти зловживанням львівського старости та руського воєводи Анджея Одровонжа.

На перший погляд дотримання лінії конверсії християн грецького обряду зі сторони латинського духовенства Львівської архідієцезії, яке підтримувало поновне хрещення та мало забороняти міжконфесійні шлюби, мало досить жорсткий характер. Однак, не зовсім коректно вважати, що лише латинське духовенство Корони Польської дотримувалось таких приписів, адже ідею збереження західного обряду у Латинській Церкві підтримували отці Базельського собору. До того ж євангелізаційна діяльність духовенства Львівської архідієцезії, порівнюючи з мілітарною активністю Тевтонського ордену в Центрально-Східній Європі, мала м'якший характер. Цікаво теж, що участь латинських єпископів у військових конфліктах у 1410-х – 1460-х рр. обмежилась дипломатичною, інквізиційною та фіскальною службами – вони не були учасниками бойовищ в якості воїнів.

Вагомий вплив на ставлення до унійних процесів із східним християнством у Львівській архидієцезії мала політична кон'юнктура. Схоже, що участь християн грецького обряду у Грюнвальдській битві на стороні Корони Польської спонукала короля Владислава II Ягайла дозволити їм мати свої святині на периферії. Але порозуміння русинів та гуситів спричинило до того, що львівський архієпископ Ян Жешовський цьому на противагу мав ретельніше слідкувати за збереженням латинських обряду та традицій. В умовах протистояння османам та лицарям Тевтонського ордену Ягеллони почали заставляти землеволодіння із власного королівського домену. Цим вміло скористались Одровонжі та львівський архієпископ Гжегож із Сянока при формування власних землеволодінь.

Теоретично опіку над християнами на території церковної юрисдикції львівських латинських архієпископів-митрополитів мало б здійснювати в ідеалі лише латинське духовенство, підпорядковане їм. Однак практично тривалий час відбувалося зіткнення інтересів латинського духовенства у відповідній церковній провінції із східними християнами та іновірцями. У цих умовах духовенство Львівської архидієцезії виступило на захист латинських обряду та традицій, дотримуючись формальних принципів чистоти віри, перехрещення та конверсій. З іншої сторони християни східного обряду, які опинились на території юрисдикції львівських латинських архієпископів-митрополитів, не втрачали зв'язку із Константинополем та руськими традицією і культурою. Церковна унія, свого роду компроміс який підтримував Апостольський Престол, мала сприяти відносно швидкому визнанню главою Церкви Папи Римського в умовах зростання загроз зі сторони осман та Москви.

Таким чином, було суттєво доповнено здобутки попередніх поколінь дослідників та установлено місток між досягненнями присвяченими

виключно історії Львівської архидієцезії з однієї сторони та спроб імплементації церковних уній, характерних передусім для досліджень з історії Унійної Церкви. Процеси, що відбувались у Львівській архидієцезії були логічною частиною загальноцерковних. Зокрема, крім тенденційних повідомлень хрестоматійного характеру придворного хроніста Яна Длугоша про передання перемишльської катедри латинському кліру, у дослідженні комплексно залучено королівські постанови, в тому числі обляти, та рішення королівських урядовців на користь східних християн. Хоча це не спростовує твердження проф. М. С. Грушевського про те, що Львівська архидієцезія опинилась у привілейованому становищі порівняно зі структурами східних церков. В умовах зустрічі культур, у Львівській архидієцезії склалася унікальна ситуація, коли серед базельсько-флорентійських перипетій християни підтримали організацію Варненського хрестового походу.

У цьому ключі було продовжено дослідження, зокрема, д-ра Т. Граффа, якому належить дотихчасова концепція співпраці духовенства Львівської архидієцезії з отцями Базельського собору. На підставі актових джерел та судових рішень з епохи додатково з'ясовано, що її духовенство та вірні були залучені на загальноцерковному рівні безпосередньо у 1436 р., коли до Львова було надіслано індульгенцію, для організації збору коштів на користь проведення було надіслано індульгенцію, для організації збору коштів на користь проведення унійного собору. Але спроба запровадити локальну модель церковної унії мала місце в попередні роки. Більш того, проміжною ланкою у цьому процесі було судове рішення кам'янецького єпископа Павла з Боянчиц стосовно зняття церковних покарань за підтримку конциліаристів. Логічним завершенням базельсько-флорентійських перипетій у Львівській архидієцезії стало спільне святкування Ювілейного року, що на локальному рівні мало свої особливості з огляду на постійну загрозу татарських набігів.

Продовжуючи дослідження професорів М. С. Грушевського, В. Абрагама, І. Я. Скочиляса, В. М. Михайловського, та докторів М. І. Чорного, Я. Куртики з'ясовано, що не лише ресурси Поділля були використані для організації Варненського хрестового походу, але королівські застави безпосередньо мали місце у Львівській та Галицькій землях, осерді Львівської архієпископії. Простежено логічний зв'язок між організацією антиосманських хрестових походів 40-х рр. з продовженням заходів у цьому плані і в 60-х рр. XV ст., до чого вже звертався проф. А. Прохаска, важливі аспекти досліджень якого продовжив д-р Ю. П. Зазуляк.

З'ясовано, що досить важливою була позиція Апостольського Престолу стосовно особливостей міжконфесійного життя на теренах Львівської церковної провінції, митрополії. Вона полягала як на підтримці християн латинського обряду відданих Риму, так і на зверненні до релігійної толеранції та повазі до християн східного обряду. В умовах зростання впливу Московської митрополії та падіння Константинополя, Апостольський Престол спробував зберегти важливе значення катедр у Галичі та Києві та повернути втрачене майно. Попри це східні християни надалі вбачали у Константинополі важливий релігійний центр навіть після 1453 р., що пов'язано із тривалою традицією ще Володимирового хрещення та поставлення першого митрополита за київського князя Ярослава Мудрого. Русини надалі були віддані традиціям та обрядам, борючись за політично-релігійну рівноправність та свободу, як це було показано під час війн Свидригайла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Архівні джерела

Государственный Исторический Музей, Москва

1. Сборник митрополичьих грамот // ГИМ. Син. №562. 449 л.

Державний архів Львівської області

2. Работа др. Чоловского Александра на тему: “Очерк организации и деятельности городского управления древнего Львова с 1250 по 1789 гг.” // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 11. 14. 113 с.
3. Університет ім. Яна Казимира у Львові. Особова справа професора Грушевського Михайла // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 5. Спр. 510. 141 арк.
4. Університет ім. Яна Казимира во Львові. Ректорат. Личное дело профессора Абрахама Владислава // ДАЛО. Ф. 26. Оп. 5. Спр. 1. 157 арк.

Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника

5. Барвінський О. Г. Історія України-Руси (рукопис). (Львів: Просвіта, 1904) // Львівська наукова бібліотека ім. Василя Стефаника. Барв. 4184. П. 248. 155 арк.

Центральний державний історичний архів у Львові

Колекція грамот на пергаменті, ЦДІАЛ

6. Булла папи Євгена IV м. Львову про підтвердження привілею короля Владислава III на заснування і утримання школи для хлопців при костелі св. Духа // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 144. 1 арк.
7. Булла папи Миколи V про оголошення у Польському королівстві свята з нагоди одержання перемоги над татарами // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 150. 1 арк.
8. Грамота Базельського синоду львівському архієпископу Одровонжу Івану на право вирішувати спірні питання в духовних справах, які до цього часу підлягали компетенції верховної церковної влади // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 119. 1 арк.
9. Грамота базельського синоду про встановлення нових правил заміщення духовних санів і запобігання зловживанням у цій ділянці // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 122. 1 арк.
10. Грамота кардинала Домініка про призначення кардинальського суду в м. Римі для розгляду суперечки громади м. Львова, орденів домініканців і францисканців та львівського архієпископа Одровонжа Івана на спадщину львівського міщанина Цанснера Петра // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 143. 1 арк.
11. Грамота короля Владислава II з обіцянкою не віддавати нікому в підданство м. Львів та львівські землі, зберігши їх для себе, своїх дітей і Польського королівства // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 16. 1 арк.

12. Грамота короля Владислава III м. Львову на опротестування продажу нерухомого майна особам не підпорядкованим міській юрисдикції // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 135. 1 арк.
13. Грамота короля Владислава III українцеві Іванкові на тимчасове володіння селом Залуже над р. Свірж Галицького повіту // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 130. 1 арк.
14. Грамота короля Владислава II, якою він звільняє маєтки і людей львівського архієпископства від усяких державних тягарів та признає права і вольності, якими користується у своїх маєтках гнєзненське архієпископство // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 88. 1 арк.
15. Грамота короля Владислава III Ярому Федьку з Молодова на право користування королівським селом Кагуїв // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 137. 1 арк.
16. Грамота польського короля Владислава III про підпорядкування іноземних купців, які приїжджають до м. Львова, міському суду; порядок продажу ними товарів; порядок укладення заповітів львівськими міщанами // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 131. 1 арк.
17. Грамота польського короля Владислава II райцям та громаді м. Львова на право побудувати нову школу при шпиталі біля костелу св. Духа // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 132. 1 арк.
18. Грамота управителя Львівського архієпископства Петра із зверненням базельського синоду до віруючих складати пожертвування на утримання представників східної церкви для проведення унії з огляду на загрозу християнству з боку турків // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 105. 1 арк.
19. Дарча грамота короля Владислава II кафедральному костелу у м. Львові на право користування дрогобицькими жупами, прибуток з яких

- призначається на утримання 10 каноніків цього ж костелу // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 87. 1 арк.
20. Дарча грамота синів львівського підкоморія Внучек Петра ректору костелу у Бібрці Матвію та його наступникам на ставок з греблею у селі Стрільків з умовою, щоб він та його наступники відправляли меси за померлих рідних // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 185. 1 арк.
21. Договірна грамота шляхти Львівської землі та Жидачівського повіту з містом Львовом про спільну охорону своїх прав та боротьбу з беззаконням // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 190. 1 арк.
22. Підтвердна грамота базельського синоду львівського латинського капітулу на прибутки від млина і лану землі біля села Пруси // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 128. 1 арк.
23. Підтвердна грамота галицьких земських суддів дарчої грамоти львівського архієпископа Григорія з Сянока Петрові з Добієва на села Межигірці та Семиківці // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 197. 1 арк.
24. Підтвердна грамота гнєзненського архієпископа Миколи мирової угоди пароха Русина Івана з громадою м. Львова щодо церковних зборів і повинностей на користь костелу св. Марії у Львові // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 50. 1 арк.
25. Підтвердна грамота короля Казимира IV прав і привілеїв, наданих попередніми польськими королями шляхті Руських земель // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Од. зб. 162. Арк. 1
26. Підтвердна грамота львівського архієпископа Одровонжа Івана одержання ним від райців м. Львова, як ексекуторів заповіту купця Гехта Ніклаша, 337,5 польських гривень, записаних останнім кафедральному костелові у м. Львові, з розподілом зазначеної суми на потреби костелу // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 114. 1 арк.

27. Підтвердна грамота папського нунція Петра з Вольфраму на рішення третейських суддів у справі суперечки львівського пароха Русина Івана з францисканцями і домініканцями за право виконання духовних послуг // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 65. 1 арк.
28. Підтвердна грамота третейських суддів угоди львівського архієпископа Одровонжа Івана з галицьким старостою Паравою Миколою в справі навігації на р. Дністер // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 147. 1 арк.

Львівський городський суд

29. Oblata literarum confirmationis pro parte Popiel // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 403. С. 1589-1596
30. Oblata privilegii Capituli Leopoliensis // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 362. С. 2565-2568
31. Oblata Privilegii pro parte poponis // ЦДІАЛ. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 376. С. 441-443

Львівський земський суд

32. Oblata literarum S. R. M. Polonie villam Stradec // ЦДІАЛ. Ф. 10. Оп. 1. Спр. 55. С. 213-218

Митрополичий католицький капітул м. Львова, ЦДІАЛ

33. Митрополичий католицький капітул г. Львова с. XI. Декреты польских королей Владислава IV и Зигмунта Августа в привилегиях данных капитулу // ЦДІАЛ. Ф. 197. Оп. 1. Спр. 1. 4 арк.

Мікрофільми, ЦДІАЛ

- 34.14 V 1443. Władysław król węgierski, polski zapisuje Michałowi z Buczacza 100 grzywień na wsi Złoczów // ЦДІАЛ. КМФ. 8/37. Mikrofilm № 94. Sygn. 7296
35. Johannes e Cziiszow castellanus et capitaneus Cravoviensis // ЦДІАЛ. КМФ-6. Оп. 1. Спр. 6. 1 арк.

Магістрат м. Львова, ЦДІАЛ

36. Королівські декрети, акти королівської комісії, дарчі записи та ін. документи про вирішення спірних питань у зв'язку з побудовою костьола і монастиря Бернардинів у Львові. 1468–1805 рр. // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 1. Спр. 222. 33 арк.
37. Касова книга прибутків і видатків міста // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 698. 918 арк.
38. Книга запису індиктів і протоколів уряду ради // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 8. 955 арк.
39. Хроніка міста Львова, праця Йосипа-Варфоломія Зіморовича, виготовлена на архівних матеріалах Львівського василіанського монастиря за 1665–1672 рр. (копія) // ЦДІАЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 1157. 206 с.

Особові фонди, ЦДІАЛ

- 40.Бадецький Карл – історик, архівіст. Ілюстрації грамот до V тому видання “Pomniki dziejowe Lwowa” // ЦДІАЛ. Ф. 138. Оп. 1. Спр. 45. 55 арк.
- 41.Виписки з історичних документів, публікацій та наукових праць, начерки з історії Русі, Литви, Польщі, Туреччини, Німеччини, України XII–XVIII ст. // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 15. 221 арк.
- 42.Виписки з історичних документів, публікацій, та наукових праць, начерки з історії Польщі та Литви XIV–XV ст. Городельська унія 1413 // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 18. 240 арк.
- 43.Виписки з історичний документів, публікацій, та наукових праць, начерки з історії Львова XIV–XVIII ст. (1388–1768 pp.) // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 19. 62 арк.
- 44.Виписки з історичних документів, публікацій та наукових праць, начерки з історії Польщі, Литви, Чехії, Ватикану та інших країн XV–XVIII ст. (1410–1716 pp.) // ЦДІАЛ. Ф. 139. Оп. 1. Спр. 20. 63 арк.

Archivo di Stato di Venezia

1. #261 // Archivo di Stato di Venezia. Commemorali. Reg. XIII. Fol. 161-162

Archiwum Główny Akt Dawnych

Archiwum Warszawskie Radziwiłłów, AGAD

2. Aleksander Witold, wielki książę litewski, daje Iwankowi Hynkowiczowi wieś Tolstoje w pow. Czerwonogrodzkim nad rz. Wołchowcem, w sumie 100 grz. Podolskich // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7262.
3. Eugeniusz IV, papież, zezwala Zygmuntowi, wilekiemu księciu litewskiemu, wybrać sobie spowiednika // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7278
4. Marcin V, papież, zezwala Zygmuntowi, wielkiemu księciu litewskiemu, mieć spowiednika z własnego wyboru // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7280
5. Sobór bazylejski pozwala Zygmuntowi, wielkiemu księciu litewskiemu, wybrać sobie spowiednika // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7279
6. Władysław III, król polski i węgierski, zapisuje Bogdanowi Minkowiczowi 100 grz. na wsi Thustha w ziemi podolskiej w pow. Czerwonogrodzkim // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7299
7. Zygmunt, wielki książę litewski, nadaje przywileje bojarom i książętom ruskim // PL AGAD. F. 354. Dział I. №7267

Metryka Koronna, AGAD

8. Ad Cassimiri Regni datis sunt Gregorii Pii Episcopi // AGAD. Zesp. №4: Metryka Koronna. Ser. №1. MK. Sygn. 11. P. 191-192
9. Archiepiscopi Leopoliensi ut puniat heresis et erroris vicarii // AGAD. Zesp. №4: Metryka Koronna. Ser. №1. Sygn. 23. P. 567-569

10. Armenorum Leopoliensi Confirmatio Jurium libertatum et tutorie ac gressio Jurisdictionis in conficiendum per eos libere testamentum pluribus infrascriptis Regibus Poloniae // AGAD. Zesp. № 4: Metryka Koronna. Ser. № 1. Sygn. 20. P. 78r-v
11. Confirmatio Privilegii opidanis a Bobrka // AGAD. Zesp. №4: Metryka Koronna. S. №1. Sygn. 54. P. 182v-183v
12. Litterae Pii episcopi ad Archiepiscopi et Episcopi Premisliensis // AGAD. Zesp. №4: Metryka Koronna. Ser. №1. MK. Sygn. 11. P. 187-188
13. Wladicam et ritus Graeci populorum in Russia // AGAD. Zesp. № 4: Metryka Koronna. Ser. № 1. Sygn. 20. P. 226v-228r

Zbiór Dokumentów Pergaminowych, AGAD

14. Paweł von Rusdorf, wielki mistrz zakonu krzyżackiego, zawiera pokój z Władysławem Warneńczykiem, królem polskim, Zygmuntem Kiejstutowiczem, wielkim księciem litewskim i innymi // AGAD. Zbiór Dokumentów Pergaminowych. Sygn. 1011. 1 fol.
15. Władysław Warneńczyk, król węgierski i polski, zezwala Janowi, arcybiskupowi lwowskiemu, lokować miasto na prawie niemieckim w dąbrowie zwanej Bartoldowa Karczma // AGAD. Zbiór dokumentów pergaminowych. Sygn. 8851. 1 fol.

Archiwum Narodowy w Krakowie

16. Eugenius, Episcopus, Servus Servorum Dei. Venerabili patri Episcopo Wilnensi Salutem et apostolicam benedictionem. Sedis apostolice benignitas

// Archiwum Narodowy w Krakowie. Zesp. Archiwum Sanguszków. Sygn. 29/637/0/-/67.

Archiwum Państwowy w Przemyślu

17. Spytko z Tarnowa, starosta ruski podaje do wiadomości wyrok w sporze pomiędzy Ilią władką przemyskim i Januszem Nasangiewiczem o grunta we wsi Komarnice datowany na 13 II 1424 r. Przemyśl, pergamin pisany w języku łacińskim // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Numer mikrofilmu PPL 6 Bps D.
18. Staszko z Dawidowa starosta Samborski rozgranicza dobra należące do monasteru św. Spasa od dóbr Strzałkowce, datowany na 21 I 1422 r. Pohonicze, dokument pergaminowy pisany w języku ruskim // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Zesp. № 142. Numer mikrofilmu PPL 5 Bps D
19. Włodek starosta Samborski odgranicza ziemie klasztorne Panny Marii i wsi Terszewa od miasta Starego Sambora datowany na 23 V 1424 r. Stary Sambor, pergamin // Archiwum Państwowy w Przemyślu. Numer mikrofilmu 7 Bps D.

Badische Landesbibliothek

20. Chronik – St. Georgen 63. Konstanz, 1470 // Karlsruhe. Badische Landesbibliothek. 248 fol.

Benediktinerstift Melk

21. Bulla cruciata domini Nicolai pape quinti. Bulla indulgentiarum proficisci volencium contra Turcorum principem per sanctissimum dominum nostrum Nicolaum papam quintum concessarum anno pontificatus sui septimo anno vero domini MCCCCLIII pridie Kalendas Octobris // Melk. Benediktinerstift. Cod. 1799. 736. №13. P. 198r-201r

Biblioteka Jagiellońska

22. Ioannis Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae (Kodeks Rozrażewskiego). Tomus II // BJ. Rkps. 33. 1501. 430 k.

Biblioteka Książąt Czartoryskich

Pergaminy, BKCz

23. Aleksander czyli Witold wielki książę litewski przystępuje do zawartego między Władysławem królem polskim i Zygmuntem królem rzymskim i węgierskim układu, którego treść powtarza // BKCz. 289 perg. 1 fol.
24. Bojarzy litewscy przyrzekają panom polskim, Koronie Polskiej, królowi Władysławowi i wielkiemu księciu Witoldowi wieczyste przymierze i wierność oraz obiecują w razie śmierci Witolda przyjąć za wielkiego księcia kandydata wybranego przez tychże panów i króla // BKCz. 301 perg. 1 fol.
25. Piotr kustosz kapituły i administrator archidiecezji lwowskiej oznajmia o wyborze Franciszka z Orzka (de Orzek) dziekana lwowskiego na

- arcybiskupa lwowskiego i prosi papieża o zatwierdzenie tej elekcji // BKCz. 1274 perg. 1 fol.
26. Sobór bazylejski nakłania Władysława króla polskiego, aby spory swoje z cesarzem Zygmuntem oddał do rozstrzygnięcia soborowi i przysłał w tym celu swoich pełnomocników // BKCz. 391 perg. 1 fol.
27. Witold wielki książę litewski nadaje Jeskowi Neszewiczowi dworzyszczę Jaropolkowo celem osadzenia się i zagospodarowania, zapisując mu na tej darowiźnie 50 grzywien w podolskich półgroszkach // BKCz. 361 perg. 1 fol.
28. Władysław król polski daje posłom Pawła z Rusdorffu wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego w Prusach gjejt na zjazd w wyznaczony na 30 listopada do Brześcia // BKCz. 390 perg. 1 fol.
29. Władysław król polski i najwyższy książę litewski oraz Aleksander czyli Witold wielki książę litewski określają charakter połączenia Wielkiego Księstwa Litewskiego z Koroną Polską i nadają szereg przywilejów tym bojarom litewskim, którzy przyjęci zostają do herbów szlachty polskiej // BKCz. 300 perg. 1 fol.
30. Władysław król polski nakazuje starostom zająć dobra wszystkich obłożonych klątwą kościelną, jeżeli w ciągu roku nie uwolnią się od niej // BKCz. 385 perg. 1 fol.
31. Władysław król polski potwierdza stanom świeckim i duchownym kraju wszystkie prawa, swobody i przywileje nadane im przez jego ojca Władysława i poprzedników oraz zobowiązuje się nadal je zachowywać // BKCz. 434 perg. 1 fol.
32. Zygmunt cesarz rzymski, król węgierski, na wniosek pełnomocników króla polskiego Władysława i wielkiego księcia litewskiego Witolda oraz wielkiego mistrza krzyżackiego Michała Kűchmeistra, poświadcza ponowne

przedłużenie rozejmu między stronami do św. Małgorzaty roku przyszłego i przytacza wcześniej spisanej tej sprawie dokumenty z 8 października 1414 r. oraz 6 kwietnia 1416 r. // BKCz. 321 perg. 1 fol.

33. Zygmunt król rzymski i węgierski za pożyczoną sumę 37 tysięcy groszy praskich oddaje Władysławowi królowi polskiemu w zastaw szesnaście miast ziemi spiskiej // BKCz. 294 perg. 1 fol.

34. Zygmunt wielki książę litewski, z powodu otrzymania od Władysława króla polskiego Wielkiego Księstwa Litewskiego w dożywocie, przyrzeka królowi i Koronie Polskiej wierność oraz wymieniając swoje wobec nich obowiązki obiecuje ich przestrzegać. Poza tym wyszczególnieni imiennie biskupi i panowie litewscy zobowiązują się, że wielki książę, jego sukcesorowie i oni sami dotrzymają powyższych zobowiązań // BKCz. 392 perg. 1 fol.

35. Zygmunt wielki książę litewski, z powodu otrzymania od Władysława króla polskiego Wielkiego Księstwa Litewskiego w dożywocie, przyrzeka królowi i Koronie Polskiej wierność i zobowiązuje się dopełniać wobec nich obowiązków, które wymienia. Za dotrzymanie zobowiązań księcia Zygmunta ręką wyszczególnieni inni biskupi i panowie // BKCz. 380 perg. 1 fol.

36. Zygmunt wielki książę litewski, z powodu otrzymania od Władysława króla polskiego Wielkiego Księstwa Litewskiego w dożywocie, przyrzeka królowi i Koronie Polskiej wierność oraz zobowiązuje się do przestrzegania wobec nich obowiązków, które wymienia // BKCz. 384 perg. 1 fol.

Teka Naruszewicza, BKCz

37. Privilegia terrae Lucensis sigillum Majus Regis cum minoribus aliis octodecim // BKCz. Naruszewicz teka. 15 IV Rkps. №65

- 38.Privilegium creationis episcopatus Chełmensis // BKCz. Naruszewicz teka.
11 IV Rkps. №117
- 39.Privilegium Sigismundi Ducis Lithuaniae quo Jura et Libertates M. D. L.
confirmat // BKCz. Naruszewicz teka. 15 IV Rkps. №128

Biblioteca Medicea Laurenziana

- 40.Decreto di unione delle chiese di Roma e Constantinopoli // Biblioteca
Medicea Laurenziana. Documenti del Concilio di Firenze. Doc. Concilio №1
- 41.Decretum originale unionis Armenorum cum sancta Romana ecclesia
promulgatum in sacro universali consilio florentino XXII Novembris 1439.
Deo laus. Deo gratias // Biblioteca Medicea Laurenziana. Documenti del
Concilio di Firenze. Doc. Concilio №12

Lietuvos TSR Mokslų akademija. Centrinė biblioteka

- 42.F6-34. Indulgence of Pope Nicholas V // Lietuvos TSR Mokslų akademija.
Centrinė biblioteka. VKF-34. 1 fol.

Museum Narodowy w Krakowie

- 43.Ioannis Longini Canonici Cracoviensis Historiae Polonicae (Kodeks
Rozrażewskiego). T. III // MNK. VIII-rkps-193. 1501. 371 k.

Museum Meerman

44. Bulla cruciata sanctissimi domini nostri Pape contra turchos // Museum Meerman. 109 B. 6 fol.

Vatican Apostolic Library

45. Bulla unionis Concilii Florentini graece et latine sec. XV med. // Bibliotheca Vaticana. Ott. gr. 470. 2 fol.
46. Bulla unionis Concilii Florentini graece et latine sec. XV med. // Bibliotheca Vaticana. Ott. gr. 472. 1 fol.
47. Providit ecclesie Leopoliensi, per obitum Johannis electi Leop. ante expeditionem bullarum vacanti, de persona Joannis Vantropca, propositi eccl. S. Michaelis in castro Crac. et canonici Crac. 9/5 1481 // Vatican Library. Mss. Vat. Lat. 3478. 320 fol.
48. Mss. Chigi. D. VII. 101 // BAV. 136 f.

Опубліковані

49. Архив Юго-Западной России. К., 1904. Ч. 1. Т. 10: Акты, относящиеся к истории Галицко-русской православной церкви (1423–1714 гг.). 967 с.
50. Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватікану та унії (X – початок XVII ст.). Збірник документів і матеріалів. Упор. Є. А. Гринів, Б. В. Грабовецький та ін. К., 1988. 287 с.
51. Зіморович Б. Потрійний Львів. Leopoldis Triplex. Пер. з лат. Н. Царьової. 2-ге вид. Львів, 2002. 248 с.

52. Історія Львова в документах і матеріалах. Упор. У. Я. Єдлінська, Я. Д. Ісаєвич, О. А. Купчинський. К., 1986. 417 с.
53. Купчинський О. А. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV ст. Дослідження. Тексти. Львів, 2004. 1282 с.
54. Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов. Ред. А. Н. Насонова. Москва-Ленинград, 1950. 659 с.
55. Полное собрание руських летописей. Санкт-Петербург, 1851. Т. 5: VI. Псковская и Софийская летописи. 281 с.
56. Реєстр митрополичого архіву Унійної Церкви 1763 року. Упор. О. О. Вінниченко. Львів, 2017. 736 с. (Серія “Київське християнство”. Т. 3)
57. Русская Историческая Библиотека. Санкт-Петербург, 1880. Т. 6. Ч. 1. 681 с.
58. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби. Упор. Т. Гошко. Львів, 2011. 688 с.
59. Acta Concilii Constanciensis. Her. H. Finke. Münster, 1896. B. I: Akten zur Vorgeschichte des Konstanzer Konzils (1410–1414). 424 s.
60. Acta Pontificum Danica. Pavelige aktstykker vedrørende Danmark (1316–1536). København, 1904. B. 3. 460 p.
61. Acta Slavica Concilii Florentini. Narrationes et documenta. Ed. J. Krajcar. Roma, 1976. 170 p. (Concilium Florentinum: Documenta et Scriptores. Vol. 11)
62. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z Archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie. Lwów, 1870. Т. 2. 285 s.; 1872. Т. 3. 313 s.; 1873. Т. 4. 303 s.; 1875. Т. 5. 293 s.; 1876. Т. 6. 302 s.; 1878. Т. 7. 325 s.; 1880. Т. 8. 351 s.; 1884. Т. 10. 542 s.; 1887. Т. 12. 551 s.; 1889. Т. 14. 634 s.; 1891. Т. 15. 720 s.

63. *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*. Red. Z. Radziwiński. Lwów, 1887. T. 1. 207 s.
64. *Bullarium Poloniae. Litteras apostolicas aliaque monumenta Poloniae Vaticana continens*. Ed. S. Kuraś, I. Sułkowska-Kurasiowa. Romae–Lublin, 1988. Vol. 3. 301 p.; 1992. Vol. 4. 580 p.; 1995. Vol. 5. 356 p.; 1998. Vol. 6. 472 p.
65. *Codex diplomaticus Ecclesiae cathedralis necnon Dioeceseos Vilmensis*. Coll. J. Fijałek, W. Semkowicz. Kraków, 1932. Vol. 1. Fasc. 1. 771 s.; Vol. 1. Fasc. 2. 608 s. (Editionum Collegii Historici Academiae Litterarum Polonicae. №81)
66. *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*. Ed. A. Lewicki. Kraków, 1891. T. 2. 531 s. (Monumenta Medii Aevi Historica res gestas Poloniae illustrantia. T. 12); 1894. T. 3. 665 s. (Monumenta Medii Aevi Historica res gestas Poloniae illustrantia. T. 14)
67. *Codex Epistolaris Vitoldi Magni Ducis Lithuaniae*. Coll. A. Prochaska. Cracoviae, 1882. 1113 p. (Editionum Collegii Historici Academiae Litterarum Cracoviensis. №23)
68. *Collectanea z dziejopisów tureckich rzeczy do historii Polskiej służących*. Wyd. J. J. Sękowski. Warszawa, 1824. 244 s.
69. *Concilium Basiliense. Studien und Quellen zur Geschichte des Concils von Basel: herfugegeben mit unterstützung der Historischen und antiquarischen Gesellschaft von Basel*. Her. H. Herre. Basel, 1910. Bd. 7. 593 s.
70. *Copiale prioratus sancti Andree*. Ed. H. Baxter. Oxford, 1930. 528 p.
71. *Diplomata Monasterii Clarae Tumbae prope Cracoviam*. Kraków, 1865. 251 p.
72. *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*. Coll. P. Athanasius, G. Welykyj OSBM. Romae, 1953. Vol. 1. 686 p.

73. Documents of the Christian Church. London, 1967. 343 p.
74. Documents of the Papal Plenary Indulgences 1300–1517 Preached in the Regnum Teutonicum. Ed. S. Jenks. Leiden, 2018. 832 p.
75. Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst łaciński, grecki, arabski, ormiański, polski. Ukł. ks. A. Baron, ks. H. Pietras SJ. Kraków, 2003. T. 3. 680 s.
76. Epistolae Pontificiae ad Concilium Florentinum spectantes. Ed. G. Hofmann. Romae, 1940. Pars 1. 118 p.; Pars 2. 148 p.; Pars 3. 180 p. (Concilium Florentinum: Documenta et Scriptorum. Vol. 1)
77. F. Kallimacha Geminiańczyka O królu Władysławie czyli o klęsce Warneńskiej. Tłum. M. Gliszczyński. Warszawa, 1854. 232 s.
78. Ioannis Dlugossi Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 10-11, 1404–1412. Ed. C. Baczkowski. Varsaviae, 1997. 351 p.
79. Joannis Dlugossii Annales seu cronicae incliti Regni Poloniae. Lib. 11, 1413–1430. Ed. C. Baczkowski. Varsaviae, 2000. 462 p.; Lib. 11-12, 1431–1444. Varsaviae, 2001. 473 p.; Lib. 12, 1445–1461. Cracoviae, 2003. 559 p.; Lib. 12, 1462–1480. Cracoviae, 2005. 646 p.
80. Kallimach F. Życie i obyczaje Grzegorza z Sanoka. Ed. T. Sinko. Lwów, 1909. 87 s.
81. Liber Cancellariae Stanislai Ciołek. Her. Dr. J. Caro. Wien, 1871. 273 p.
82. Lietuvos Metrika. (1427–1506). Par. E. Banionis. Vilnius, 1993. Kn. 5. 402 s.
83. Martini Cromeri de origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Basileae, 1555. 702 p.
84. Materiały do historii Jagiellonów z archiwów weneckich. Wyd. A. Cieszkowski. Poznań, 1889. Cz. 2. 887 s. (Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego. T. 16)

85. Monumenta Poloniae Historica. Lwów, 1888. T. 5. 1178 p.
86. Patrologiae Graeca. Ed. J.-P. Migne. Parisius, 1866. Vol. 159: Laonicus Chalcocondyla. Josephus Methonensis. Alii. 1440 p.
87. Polonica. Ex libris “Obligationum et solutionum” Camerae Apostolicae ab a. 1373. Coll. I. Lisowski. Romae, 1960. 292 p. (Elementa ad fontium editiones. Vol. 1)
88. Skarbiec dyplomatów papieskich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów. Zeb. I. Daniłowicz. Wilno, 1862. T. II. 570 s.
89. Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia. Ed. Augustino Theiner. Romae, 1861. Vol. 2. 782 p. (Monumenta Historica Poloniae)

Література

90. Бандрівський М. С. Від Мегалі Екклісія руських князів до церкви Успіння Пресвятої Богородиці на вул. Руській (з історії православних храмів львівського середмістя). Львів, 2014. 152 с.
91. Барбашев А. И. Витовт. Последние двадцать лет княжения. 1410–1430 гг. Біла Церква, 2012. 256 с.
92. Барвінський Б. О. Кілька документів і заміток до часів вел. Князів Свитригайла і Жигимонта Кейстуовича // *Записки наукового товариства імені Шевченка*. 1913. Вип. 13. С. 5-22
93. Бучинський Б. М. Студії з історії Церковної унії. I. Исидорова унія // *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. 1908. Кн. 5. С. 21-42

94. Бучинський Б. М. Студії з історії церковної унії. I. Исидорова унія // *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. 1908. Кн. 6. С. 5-30
95. Бучинський Б. М. Студії з історії церковної унії. II. Митр. Григорій // *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. 1909. Кн. 2. С. 5-22
96. Бучек М., Седельник І. Львівська архідієцезія латинського обряду: ілюстрована розповідь. Львів, 2006. Т. 1. Ч. 1. 444 с.; Т. 1. Ч. 2. 364 с.
97. Великий А. З літопису християнської України. Рим-Львів, 1999. Кн. 3. 278 с. (Українська духовна бібліотека)
98. Вінниченко О. О. Велике князівство Литовське (ВКЛ) у дослідженнях Наукового товариства ім. Шевченка // *Наукове товариство імені Шевченка. Енциклопедія*. Львів, 2014. Т. 2. С. 545-554
99. Вінниченко О. О. Дослідження проблем середньовічної європейської історії // *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і втрати*. Ред. Л. Зашкільняк. Львів, 2004. С. 280-295
100. Войтович Л. В. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів, 2014. 478 с.
101. Войтович Л. В. Загадковий “Високородовитий шляхетний князь Червоної Русі” // *Галицько-Волинські етюди*. Біла Церква, 2011. С. 388-395
102. Войтович Л. В. Княжа доба: портрети еліти. Біла Церква, 2006. 782 с.
103. Войтович Л. В. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. Львів, 2000. 649 с.
104. Войтович Л. В. Князь Лев Данилович. Львів, 2012. 181 с.
105. Войтович Л. В. Нащадки Чингіз-Хана: вступ до генеалогії Чингізидів-Джучидів. Львів, 2004. 248 с.

106. Войтович Л. В., Овсінський Ю. В. Історія війн і військового мистецтва. Бл. 3060 р. до Христа – початок XVI ст. Харків, 2017. Т. 1. 894 с.
107. Войтович Л. В. Польща, Литва й Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів // *Галицько-Волинські етюди*. Біла Церква, 2011. С. 363-379
108. Войтович Л. В. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст. Історико-генеалогічне дослідження. Львів, 1996. 256 с.
109. Войтович Л. В. Формування кримськотатарського народу. Біла Церква, 2009. 214 с.
110. Войтович Л. В., Целуйко О. П. Правлячі династії Європи: генеалогічно-хронологічний довідник. Біла Церква, 2008. 464 с.
111. Грушевський М. С. Історія України-Руси. XIV–XVII віки. К., 1994. Т. 5. 687 с. (Пам’ятки історичної думки України)
112. Гілл Дж. Флорентійський собор. Пер з англ. М. Прокопович. Львів, 2016. 442 с. (“Пам’ятки історично-богословської думки”. Вип. 13)
113. Гудзяк Б. Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Перекл. М. Габлевич; під ред. О. Турія. Львів, 2000. 426 с.
114. Зазуляк Ю. П. Застави як елемент роздавничої політики Ягеллонів у Галицькій Русі в XV ст. // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2000. Вип. 35-36. С. 43-57
115. Зазуляк Ю. П. Львівська конфедерація 1464 року: спроба прозопографічного дослідження її учасників // *Записки Наукового товариства імені Шевченка. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін*. 2000. Т. ССXL. С. 396-415

116. Зазуляк Ю. П. *Rebaptizatio ruthenorum*: подвійні імена та конфесійно-культурна ідентичність шляхти руського походження в Галичині XV ст. // *Ruthenica*. 2007. №6. С. 275-298
117. Заторський Н. “Послання Мисаїла до папи Сикста IV 1476 р.: реконструкція архетипу”. 2-ге вид. Львів, 2019. 560 с. (Серія “Київське християнство”. Т. 15)
118. Зашкільняк Л. О. Вступ до методології історії. Львів, 1996. 96 с.
119. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів, 2002. 752 с.
120. Зашкільняк Л. О. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. 226 с.
121. Зашкільняк Л. О. Про свободу і обмеження в пізнанні минулого: українська історіографія на початку XXI століття // *Харківський історіографічний збірник*. 2016. №15. С. 14-27
122. Зема В. Є. Вселенські синоди і витоки полеміки між Візантією і Заходом // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2016. Вип. 16. С. 47-92
123. Зема В. Є. Конциліаризм і витоки унійних процесів у Київській митрополії // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2018. Вип. 18. С. 61-113
124. Зема В. Є. Флорентійська унія та автокефалія Церкви // *Український історичний журнал*. 2003. №1. С. 53-67
125. Зема В. Є. Чому і коли з’явилась полеміка щодо Filioque? // *Україна в Центрально-Східній Європі*. 2017. Вип. 17. С. 336-372
126. Зема В. Е. Флорентийская уния и автокефалия Московской Церкви. Некоторые наблюдения над нарративными источниками // *Cahiers du monde russe*. 1995. 46/1-2. P. 397-410

127. Зубрицький Д. І. Хроніка міста Львова. Пер. з пол. І. І. Сварника. Львів, 2001. 640 с.
128. Ільків-Свидницький М. М. Прагматична (документальна) писемність галицького архієпископа Якуба Стрепи кінця XIV – початку XV століття // *Вісник Львівського університету. Серія історична. Спецвипуск*. 2017. С. 11-70
129. Іналджик Г. Османська імперія: класична доба. 1300–1600. Пер. з англ. О. І. Галенко. К., 1998. 286 с.
130. Інкунабули (першодруки) Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Каталог. Укл. Ф. П. Максименко. Львів, 2011. 122 с.
131. Історія Візантії. Вступ до візантиністики. Ред. С. Б. Сорочан, Л. В. Войтович. Львів, 2011. 880 с.
132. Історія Львова. У трьох томах. Редкол. Я. Д. Ісаєвич, М. Р. Литвин, Ф. І. Стеблій. Львів, 2006. 296 с.
133. Капраль М. М. Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII–XVIII ст. Львів, 2012. 552 с. (Львівські історичні праці. Дослідження. Вип. 5)
134. Капраль М. М. Національні громади Львова XVI – XVIII ст. (соціально-правові взаємини). Львів, 2003. 440 с.
135. Каталог пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові. 1233–1799. Укл. О. А. Купчинський, Е. Ружицький. К., 1972. 684 с.
136. Кметь В. Ф. Архієпископство римо-католицьке (архідієцезія) // *Енциклопедія Львова*. Львів, 2007. Т. 1. С. 123-126
137. Кметь В. Ф. Діяльність галицького латинського архієпископа Якуба Стрепи (1391–1409) (на матеріалах Центрального державного

- історичного архіву у Львові) // *Львів: місто–суспільство–культура. Збірник наукових праць*. Львів, 1999. Т. 3. С. 22-31
138. Кметь В. Ф. З історії дослідження Львівської єпархії XVI – початку XVII ст. За матеріалами фондів ЦДІАЛ України // *Студії з архівної справи та документознавства*. 2003. Т. 10. С. 107-115
139. Кметь В. Ф. Львівська єпархія XVI – початку XVII ст.: огляд історіографії // *Православний вісник. Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату*. 2002. №9-10. С. 42-59
140. Козицький А. М. *Leopolis Militans*. Нариси військової історії Львова XIII – XVIII ст. Львів, 2014. 368 с.
141. Крикун М. Г. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях: статті і матеріали. Львів, 2011. 733 с.
142. Крикун М. Г. Ottoman-Polish diplomatic relations (15th–18th centuries): An annotated edition of ‘ahdnames and other documents / By Dariusz Kołodziejczyk. Leiden; Boston; Köln: Brill, 2000. XVIII+721 p.+facsimiles and maps // *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 39-40. С. 683-689
143. Крип’якевич І. П. Львівська Русь в першій половині XVI ст.: дослідження та матеріали. Упор. М. Капраль. Львів, 1994. 394 с. (Львівські історичні праці. Джерела. Вип. 2)
144. Курилець Т. Поняття уніатизму: історія та сучасність // *Наукові записки УКУ*. 2019. Ч. XII. Серія “Богослов’я”. Вип. 6. С. 221-241
145. Лильо І. М. Греки на території Руського воєводства у XV – XVIII ст. Монографія. Львів, 2019. 384 с.
146. Любашенко В. І. Польський король Владислав Ягайло і Київський митрополит Кипріян: спроба церковної унії у XIV столітті //

Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Львів, 2012. Вип. 5. С. 17-25

147. Матвієнко Г. О. Церковна історія у Львівському університеті: загальний огляд проблеми // *Вісник Львівського університету. Серія історична.* 2013. Вип. 49. С. 181-189
148. Михайловський В. М. Документи подільських (кам'янецьких) генеральних старост на заставу королівщини (1442–1506 рр.) // *Київська Старовина.* 2003. №2(350). С. 65-81
149. Михайловський В. М. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI ст. К., 2012. 450 с.
150. Михайловський В. М. Надання земельної власності у Подільському воєводстві за панування Владислава III (1434–1444) // *Український археографічний щорічник.* 2004. Вип. 8/9. Т. 11/12. С. 227-265
151. Михайловський В. М., Вінниченко О. О. “Прикладом своїх предків...”. Історія парламентаризму на українських землях у 1386–1648 роках: Польське королівство та Річ Посполита. К., 2018. Т. 1. 384 с.
152. Мончак І. Флорентійський екуменізм у Київській Церкві. Унійна ідея в помісній еклезіяльній традиції. Львів, 2012. 364 с. (“Пам'ятки історично-богословської думки”)
153. Нагаєвський І. Історія римських вселенських архієреїв. Рим, 1967. Част. 2. 599 с. (Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Т. 28-30)
154. Національний стандарт України. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. Видання офіційне. К., 2016. 16 с.

155. Однороженко О. А. Матриця печатки Луцького католицького єпископа зламу XIV–XV ст. в сфрагістичному зібранні музею Шереметьєвих // *Герольд Litherland*. 2019. №21. С. 53-59
156. Однороженко О. А. Українська (руська) еліта доби Середньовіччя і раннього модерну: структура та влада. К., 2011. 422 с.
157. Осадчий В. Католицька церква в Україні: історичний нарис. Луцьк, 2001. 112 с.
158. Петрович М. Образ святості Київської церкви в працях перших унійних істориків: на прикладі Specimen Ecclesiae Ruthenicae Ігнатія Кульчинського ЧСВВ // *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Історичне релігієзнавство*. 2011. Вип. 5. С. 169-181
159. Плигузов А. И. От Флорентийской унии к автокефалии Русской Церкви // *Harvard Ukrainian Studies*. 1995. Vol. 19. P. 513-530
160. Полехов С. В. Наследники Витовта. Династическая война в Великом княжестве Литовском в 30-е годы XV века. Москва, 2015. 712 с.
161. Потимко О. З. Розвиток медицини у Львові в XIV – XVIII ст.: література, проблеми, дискусії. Львів, 2012. 214 с. (Львівські історичні праці. Дослідження. Вип. 4)
162. Пшик В. П., Чорній В. П. Експозиція львівських музейників на ювілейній виставці, присвяченій битві під Варною 1444 р. // *Проблеми слов'язнознавства*. 2004. Вип. 54. С. 269-270
163. Ранця І. Баламандська декларація 1993 року та її рецепція в різних церковних середовищах: до 25-річчя історії документа // *Наукові записки УКУ*. 2019. Ч. XII. Серія: "Богослов'я". Вип. 6. 243-271

164. Реліквії митрополії. До 600-ліччя перенесення столиці Львівських архієпископів Римсько-Католицької Церкви з Галича до Львова. Каталог виставки. 2 червня – 16 вересня 2012 р. Львів, 2012. 71 с.
165. Русина О. В. Міжконфесійні взаємини й суспільно-політичні рухи XV – початку XVI ст. на теренах України // *Український історичний журнал*. 2006. №3. С. 4-16
166. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою. К., 1998. 319 с. (Україна крізь віки. Т. 6)
167. Скочиляс І. Я. Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус. Львів, 2010. 832 с.
168. Скочиляс І. Я. Поліптихи владик Володимирської та Галицької єпархій княжої доби. Спроба реконструкції за “рукописом Кишки” та сфрагістичними пам’ятками // *Княжа доба: історія і культура*. 2014. Вип. 8. С. 209-223
169. Смирнов М. П., Дашкевич М. П., Шараневич И. И. Монографіи до історії Галицкой Руси. Тернополь, 1886. 196 с. (Руска історична Бібліотека. Т. 5)
170. Степанченко О. О. Перша літописна згадка про Одесу (Качібей) та церковна унія XV ст. // *Краєзнавство*. 2015. №1/2(90/91). С. 173-177
171. Уляновський В. І. Історія Церкви та релігійної думки в Україні. К., 1994. Кн. 2. 254 с.
172. Фелонюк А. В. Неопублікований нарис Євгена Завалинського про польсько-турецькі відносини у XV – XVII століттях // *Український археографічний щорічник. Нова серія*. 2013. Вип. 18. С. 119-127
173. Флоря Б. М. Исследования по истории Церкви. Древнерусское и славянское средневековье. Москва, 2007. 528 с.

174. Фріс В. Православ'я і католицизм. Протистояння чи взаємодоповнення? Львів, 2009. 66 с.
175. Фріс В. Рим і Патріярхати Сходу. Пер. з нім. О. Конкевич, С. Матіяш. Львів, 2015. 416 с. (“Пам'ятки історично-богословської думки”. Вип. 2)
176. Харчук Х. Р. Архієпископська кам'яниця // *Енциклопедія Львова*. Львів, 2007. Т. 1. С. 126
177. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник. Ред. Г. І. Сварник. Львів-Київ, 2001. 387 с.
178. Черкасов Д. Н. Жильбер де Ланнуа и его “Voyages et ambassades” // *Studia Historica Europae Orientalis*. 2015. Вып. 8. С. 195-241
179. Чорний М. І. Галицькі землі у контексті східної політики Тевтонського ордену та антиосманських хрестових походів // *Єлисавет. Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету. Історичні науки*. 2012. Вип. 1. С. 402-420
180. Чорний М. І. Католицька Церква в українських землях у XV – XVII ст. // *Вибрані праці*. Упор. Л. В. Войтович, Ю. В. Овсінський. Львів, 2014. С. 202-211
181. Чорний М. І. Млини церковної власності в межах передмість і приміських земель Львова у XIV – першій половині XIX ст. // *Вибрані праці*. Упор. Л. В. Войтович, Ю. В. Овсінський. Львів, 2014. С. 131-137
182. Чубатий М. Д. Історія Християнства на Русі-Україні. Рим, 1976. Т. 2. Ч. 1. 264 с. (Праці Греко-Католицької Богословської Академії. Т. 43)
183. Шараневич И. И. История Галицко-Володимирской Руси от найдавніших времен до року 1453. Львів, 1863. 462 с.

184. Шпик І. Є. Високоосвічені болгари – провідники церковно-інституційного та релігійно-культурного життя Русі-України (остання чверть XIV–XV ст.) // *Проблеми слов'язнознавства*. 2005. Вип. 55. С. 13-28
185. Яковенко Н. М. Вступ до історії. К., 2007. 376 с.
186. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. 2-ге вид. К., 2005. 581 с.
187. Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. К., 2008. 472 с.
188. Abraham W. Akt fundacyjny króla Władysława Jagiełły dla biskupstwa chełmskiego. Korczyn 16 sierpnia 1417 // *Kwartalnik Historyczny*. 1918. №32. S. 473-477
189. Abraham W. Biskupstwa łacińskie w Mołdawii w w. XIV i XV // *Kwartalnik Historyczny*. 1902. R. 16. №2. S. 172-207
190. Abraham W. Jakób Strepa, arcybiskup halicki 1391–1409. Kraków, 1908. 114 s.
191. Abraham W. Kilka szczegółów o synodach lwowskich z wieku XV // *Gazeta Kościelna*. 1908. R. 16. №44. S. 1-7
192. Abraham W. Najdawniejsze statuty synodalne archidiecezji gnieźnieńskiej oraz statuty z rękopisu Oss. nr. 1627. Kraków, 1920. 55 s. (Studja i materiały do historii ustawodawstwa synodalnego w Polsce. Nr. 6)
193. Abraham W. Początki arcybiskupstwa łacińskiego we Lwowie. Lwów, 1909. 63 s.
194. Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi. Kraków, 1904. 418 s.

195. Abraham W. Przywilej odpustowy papieża Aleksandra V dla katedry łacińskiej we Włodzimierzu wołyńskim z 11. sierpnia 1409 // *Kwartalnik Historyczny*. 1915. R. 29. №1-4. S. 473-477
196. Abraham W. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich a szczególnie w Archiwum Watykańskim. O materiałach do dziejów polskich w wiekach średnich // *Archiwum Komisji Historycznej*. 1889. T. 5. S. 33-86
197. Abraham W. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich do dziejów Polski w wiekach średnich za lata 1899–1913 // *Archiwum Komisji Historycznej*. 1923. S. 2. T. 1. S. 1-65
198. Abraham W. Sprawozdanie z poszukiwań w archiwach i bibliotekach rzymskich w latach 1896/7 i 1897/8. O materiałach do dziejów polskich w wiekach średnich // *Archiwum Komisji Historycznej*. 1902. T. 9. S. 1-234
199. Abraham W. Uzupełniony katalog dawnych łacińskich biskupów kijowskich // *Collectanea Theologica*. 1937. 18/1-2. S. 413-426
200. Abraham W. Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim // *Księga pamiątkowa ku uczczeniu 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza r. 1661*. Lwów, 1912. T. 1. S. 1-39
201. Abraham W. Zawarcie małżeństwa w pierwotnym prawie polskim. Lwów, 1925. 475 s.
202. Abraham W. Z dziejów dawnego biskupstwa łacińskiego w Łucku // *Kwartalnik Historyczny*. 1937. R. 51/1-2. S. 141-147
203. Avvakumov Y. Ukrainian Greek Catholics, Past and Present // *Churches in the Ukrainian Crisis*. Ed. A. Krawchuk and Th. Bremer. Basingstone, 2016. P. 21-44

204. Babinger F. *Mehmed the Conqueror and His Time*. Princeton, 1978. 549 p.
205. Babinger F. *Von Amurath zu Amurath: Vor- und Nachspiel der Schlacht bei Varna, 1444 // Oriens*. 1950. №3. S. 229-265
206. Baran O. Rękopis Lwa Kiszki: struktura i treść źródła. Z dziejów bazylikańskiej historiografii przełomu XVII i XVIII wieku // *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. 2005. R. 3. S. 23-54
207. Burkiewicz Ł. A Cypriot Royal Mission to the Kingdom of Poland in 1432 // *Crusades*. 2016. Vol. 10. P. 103-118
208. *Caesaris Baronii Annales Ecclesiastici*. Ed. A. Theiner. Barris-Ducis, 1874. T. 28. 614 p.; Barri-Ducis–Parisiis–Friburgi, 1870. T. 29. 619 p.
209. Charewiczowa Ł. *Historiografia i miłośnictwo Lwowa*. Warszawa, 1990. 291 s. (Biblioteka Lwowska. T. 6.)
210. Charewiczowa Ł. *Ograniczenia gospodarcze nacyj schizmatycznych i żydów we Lwowie XV i XVI wieku*. Lwów, 1925. 72 s.
211. Chodynicki K. *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny (1370–1632)*. Warszawa, 1934. 632 s.
212. Ćwikła L. *Polityka władz państwowych wobec Kościoła prawosławnego i ludności prawosławnej w Królestwie Polskim, Wielkim Księstwie Litewskim oraz Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1344–1795*. Lublin, 2006. 372 s.
213. Davies N. *Boże igrzysko*. Kraków, 2007. 1232 s.
214. Decaluwe M., Izbicki T., Christianson G. *A Companion to the Council of Basel*. Leiden, 2016. 556 p.
215. Drabina J. *Papiestwo-Polska w latach 1384–1434*. Kraków, 2003. 189 s.

216. Dymmel P. Lwowski rękopis Banderia Prutenorum Jana Długosza // *Scriptura Custos Memoriae. Prace Historyczne*. Poznań, 2001. S. 339-354
217. Dzieduszycki M. Kościół katedralny lwowski obrządku łacińskiego. Lwów, 1872. 92 s.
218. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2011. Т. 1. 716 с.; 2014. Т. 2. 764 с.
219. Esch A. Überweisungen an die Apostolische Kammer aus den diözesen des Reiches unter einschaltung italienischer und deutscher kaufleute und bankers. Regesten der vatikanischen Archivalien 1431–1475 // *Quellen und Forschungen aus italienischen Bibliotheken und Archiven*. 1998. Bd. 78. S. 262-387
220. Fijałek J. Biskupstwa greckie w ziemiach ruskich od połowy w. XIV Na podstawie źródeł greckich // *Kwartalnik Historyczny*. 1897. R. 11. S. 1-63
221. Fijałek J. Mistrz Jakób z Paradyża i uniwersytet Krakowski w okresie soboru Bazylejskiego. Kraków, 1900. T. 1. 448 s.; T. 2. 423 s.
222. Friese Ch. La metropolitaine de Leopold avec ses archeveques jusqu'a notre tems. Varsovie, 1758. 64 p.
223. Frost I. R. The Oxford History of Poland-Lithuania: The making of the Polish-Lithuanian union, 1385–1569. Oxford, 2015. 528 s.
224. Gil A., Skoczylas I. Kościoły Wschodnie w państwie Polsko-Litewskim w processie przemian i adaptacji: Metropolia Kijowska w latach 1458–1795. Lublin – Lwów, 2014. 684 s.
225. Gill J. Personalities of the Council of Florence and other Essays. Oxford, 1964. 297 p.

226. Graff T. Grzegorz z Sanoka jako arcybiskup lwowski // *W 600-lecie urodzin Grzegorza z Sanoka. Studia o Grzegorzu z Sanoka i jego czasach.* Sanok, 2008. S. 56-71
227. Graff T. Kariera, pochodzenie społeczne i wykształcenie episkopatu metropolii lwowskiej (do 1412 halickiej) w I poł. XV wieku // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne.* 2006. №133. S. 31-41
228. Graff T. Katolicki episkopat metropolii Gnieźnieńskiej i Lwowskiej wobec wyboru pseudopapieża Feliksa V przez sobór Bazylejski // *Nasza Przeszłość.* 2003. T. 99. S. 55-129
229. Graff T. Kościół Polski wobec konfliktu z zakonem krzyżackim w XV wieku. Kraków, 2010. 124 s.
230. Graff T. Precedencja biskupów metropolii gnieźnieńskiej i lwowskiej w I połowie XV wieku // *Nasza Przeszłość.* 2004. №102. S. 105-150
231. Graff T. Sobór w Konstancji wobec monarchii polsko-litewskiej // *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne.* 141. Z. 2. 2014. S. 509-526
232. Graff T. The Catholic Church in Poland and King Władysław III's Crusade Against the Turks // *Holy War in Late Medieval and Early Modern East-Central Europe.* Kraków, 2017. P. 95-107
233. Halecki O. Historia Europy: jej granice i podziały. Przeł. J. M. Kłoczowski. Lublin, 2000. 185 s.
234. Halecki O. Nowe uwagi krytyczne o wyprawie warneńskiej. Kraków, 1939. 80 s.
235. Halecki O. Od Unii Florenckiej do Unii Brzeskiej. Tłum. A. Niklewicza. Lublin-Rzym, 1997. 344 s. (Biblioteka Europy Środkowo-Wschodniej. T. 4)

236. Halecki O. Ostatnie lata Świdrygiełły i sprawa wołyńska za Kazimierza Jagiellończyka. Kraków, 1915. 315 s.
237. Har-El Sh. Struggle for domination in the Middle East: the Ottoman-Mamluk War. Leiden, 1995. 238 p.
238. Hierarchia Catholica Medii Aevi. Monasterii, 1914. Vol. 2. 291 p.
239. Housley N. Crusade and Reform, 1414–1449: Allies or Rivals? // *Reconfiguring the Fifteenth-Century Crusade*. London, 2017. P. 45-83
240. Housley N. Crusading and the Ottoman Threat. Oxford, 2013. 242 p.
241. Housley N. Ending and Starting Crusades at the Council of Basel // *Crusades*. 2017. Vol. 16. P. 115-146
242. Housley N. Pope Pius II and Crusading // *Crusades*. 2012. Vol. 11. P. 211-249
243. Housley N. Reconfiguring the Fifteenth-Century Crusade. Berlin, 2017. 344 p.
244. Housley N. Religious Warfare in Europe 1400–1536. Oxford, 2002. 238 p.
245. Imber C. The Crusade of Varna, 1443 – 45. Farnham, 2006. 226 p.
246. Izbicki T. M. Indulgences in Fifteenth-Century Polemics and Canon Law // *Ablaskampagnen des Spätmittelalters: Luthers Thesen von 1517 im Kontext*. Ed. A. Herberg. Berlin, 2017. P. 79-104
247. Jakubczak S. Rychlik Mikołaj z Krukienic // *Polski Słownik Biograficzny*. Red. H. Markiewicz. Wrocław, 1992. T. 33. S. 377
248. Janeczek A. Exceptis schismaticis. Upośledzenie Rusinów w przywilejach prawa niemieckiego Władysława Jagiełły // *Przegląd historyczny*. 1984. №3. S. 527-542
249. Jefferson J. The Holy Wars of King Wladislas and Sultan Murad: The Ottoman-Christian Conflict from 1438–1444. Leiden, 2012. 514 p.

250. Jensen J. Denmark and the Crusades. 1400–1650. Leiden, 2007. 399 p. (The Northern World. Vol. 30)
251. Kaleta M. Działalność synodalna w archidiecezji lwowskiej // *Seminare. Poszukiwania naukowe*. 2007. №24. S. 227-245
252. Kashchuk O. Aktywność cesarza w kontekście sporów chrystologicznych w Bizancjum w VII wieku // *Vox Patrum*. 2016. Z. 36. T. 66. S. 411-428
253. Kashchuk O. Idea pentarchii jako rękojmią jedności Kościoła w dobie ikonoklazmu. Stanowisko Teodora Studyty // *Vox Patrum*. 2012. Z. 32. T. 58. S. 201-220
254. Kashchuk O. Holy Scripture in the Monothelite Controversy. The Standpoint of Maximus the Confessor // *Vox Patrum*. 2017. Z. 37. T. 68. S.465-475
255. Katedra Łacińska we Lwowie. Red. J. K. Ostrowski. Kraków, 2013. 288 s. (Materiały do dziejów sztuki sakralnej. T. 21. Cz. 1)
256. Kłoczowski J. A history of Polish Christianity. Cambridge, 2000. 385 p.
257. Knoll P. “A Pearl of Powerfull Learning”: The University of Cracow in the Fifteenth Century. Leiden, 2016. 808 p.
258. Korczak L. Miejsce Południowej Rusi w politycznych planach Wielkiego Księcia Witolda Kiejstutowicza // *Ukraina Lithuanica: cmydii z istoriï Velikogo knyziwstva Litovsʹkogo*. 2013. T. 2. S. 39-47
259. Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. Red. J. K. Ostrowski. Kraków, 2011. 928 s. (Materiały do dziejów sztuki sakralnej. T. 19. Cz. 1.)
260. Koziej J. Grzegorz z Sanoka // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 1993. T. 6. S. 351-352

261. Krętosz J. Organizacja Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku. Lublin, 1986. 366 s.
262. Krętosz J. Powstanie w 1412 roku metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego oraz jego historyczny i kulturowy kontekst // *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*. 2012. 45/2. S. 316-330
263. Kulczynski I. Specimen Ecclesiae Ruthenicae. Romae, 1733. 351 p.
264. Kumor B. Granice metropolii (halickiej) lwowskiej w okresie przed rozbiorem // *Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*. 1968. 11/1-2. S. 3-20
265. Kurtyka J. Rzeszowski Jan // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 2012. T. 17. S. 739-740
266. Kurtyka J. "Senex Ambulans". Arcybiskup Lwowski Jan Rzeszowski (1345/46–1436) // *Nasza Przeszłość*. 1992. T. 77. S. 57-101
267. Kutzebue A. Switrigail: ein Beytrag zu den Geschichten von Litthauen, Russland, Polen und Preussen. Leipzig, 1820. 170 s.
268. Lewicki A. Pseudo-Warneńczyk // *Kwartalnik Historyczny*. 1895. R. 9. S. 239-244
269. Lewicki A. Sprawa unii kościelnej za Jagiełły // *Kwartalnik Historyczny*. 1897. R. 11. S. 310-337
270. Lewicki A. Unia Florencka w Polsce. Kraków, 1899. 70 s.
271. Łukasiewicz K. Deceptive Practices in Fifteenth Century Europe: The Case of Władysław III Jagiellon (Varnensis) // *The Polish Review*. 2012. Vol. 57/2. P. 3-20
272. Medium Aevum: Середні віки. Ред. Л. Войтович. Львів, 2010. 511 с.

273. Mitev N. Notes on the campaign of Vladislav Varnenchik in northeastern Bulgaria in the autumn of 1444 // *Banatica. II Storie*. 2016. №26. P. 235-256
274. Modzalewska B., Osadczy W. Lwowska Metropolia // *Encyklopedia katolicka*. Lublin, 2006. T. 11. S. 290-295
275. Niesiecki K. Korona Polska przy złotej wolności starożnemi wszystkich kathedr, prowincji, i rycerstwa klejnotami heroicznymi męstwem i odwagą, najwyższemi honorami a najpierwej cnotą, pobożnością i swiątobliwością ozdobiona. Lwów, 1728. T. 1. 406 s.
276. Philippides M., Hanak W. Cardinal Isidore (c.1390–1462). Late Byzantine Scholar, Warlord and Prelate. Abingdon-on-Thames, 2018. 434 p.
277. Pilat L., Cristea O. The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th Century. Leiden, 2017. 346 p.
278. Prochaska A. Konfederacja Lwowska 1464 r. // *Kwartalnik Historyczny*. 1892. R. 6. S. 728-780
279. Prochaska A. Konfederacja Spytka z Melsztyna. Lwów, 1887. 89 s.
280. Prochaska A. List Andżeja de Palatio o klęsce Warneńskiej. Lwów, 1882. 37 s.
281. Prochaska A. Lwów a szlachta. Lwów, 1919. 98 s. (Biblioteka Lwowska. T. 24-25)
282. Prochaska A. Ostatnie lata Witolda. Studium z dziejów intrygi dyplomatycznej. Warszawa, 1882. 346 s.
283. Prochaska A. Uwagi krytyczne o klęsce Warneńskiej. Kraków, 1900. 60 s.
284. Prochaska A. Z dziejów Unii Brzeskiej // *Kwartalnik Historyczny*. 1896. R. 10. S. 522-577

285. Prokop K. Arcybiskupi Haliccy i Lwowscy obrządku łacińskiego. Szkice biograficzne. Biały Dunajec-Ostóg, 2010. 449 s. (Biblioteka “Wołania z Wołynia”. T. 72)
286. Prokop K. Biskupi kijowscy obrządku łacińskiego XIV–XVIII w.: szkice biograficzne. Biały Dunajec-Ostróg, 2003. 178 s. (Biblioteka “Wołania z Wołynia”. T. 32)
287. Prokop K. Sylwetki biskupów łuckich. Biały Dunajec-Ostróg, 2001. 258 s. (Biblioteka “Wołania z Wołynia”. T. 20)
288. Reifenkugel K. Die Gründung der römisch-katholischen Bistümer in den Territorien Halicz und Wladimir // *Ein Beitrag zur Geschichte dieser Territorien im XIV Jahrhunderte. Archiv für österreichische Geschichte.* 1875. B. 52. S. 403-473
289. Schreiner P. Ein byzantinischer Gelehrter zwischen Ost und West. Zur Biographie des Isidor von Kiew un seinem Besuch in Lviv (1436) // *Bollettino della Badia Greca di Grottaferrata.* 2006. T. 3. S. 215-228
290. Scrobissevium J. Vitae archiepiscoporum Haliciensium et Leopoliensium. Leopoli, 1628. 184 p.
291. Semkowicz W. Akt zastawu XVI miast Spiskich Polsce z r. 1412 // *Wierchy.* R. 8. 1930. S. 152-157
292. Setton K. The Papacy and the Levant (1204–1571). Philadelphia, 1976. Vol. 2. 580 p.
293. Skoczek J. Ze studjów nad średniowiecznym Lwowem. Lwów, 1928. 114 s. (Pamiętnik historyczno-prawny. T. 6. Z. 3)
294. Skowyra M. Arcybiskup Jan ze Sprawy herbu Odrowąż // *Radość Wiary.* 2006. №12(67). S. 19

295. Skowryra M. Działalność biskupa Zbigniewa z Łapanowa, uważanego za pierwszego biskupa pomocniczego archidiecezji Lwowskiej // *Radość Wiary*. 2006. №10(65). S. 13
296. Skowryra M. Jan Rzeszowski pierwszy arcybiskup archidiecezji Lwowskiej // *Radość Wiary*. 2006. №7(62). S. 15
297. Skowryra M. Młodość i studia Grzegorza z Sanoka arcybiskupa // *Radość Wiary*. 2007. №1(68). S. 12
298. Skowryra M. Sprawy szkolnictwa w archidiecezji Lwowskiej za czasów rządów arcybiskupa Grzegorza z Sanoka. Ostatnie lata życia oraz duchowa sylwetka arcybiskupa // *Radość Wiary*. 2007. №5(72). S. 15
299. Sroka S. Sława, chwała i plotka. Władysław Warneńczyk jako król Węgier // *Przegląd Nauk Historycznych*. 2016. 15/2. S. 103-126
300. Stadnicki K. O początkach arcybiskupstwa i biskupstw katolickich łań. obrz. na Rusi halickiej i Wołyniu. Lwów, 1882. 62 s.
301. Stadnicki A. Ziemia lwowska za rządów polskich w XIV i XV wieku. Lwów, 1863. 103 s.
302. Stopka K. Kościół ormiański na Rusi w wiekach średnich // *Nasza Przeszłość*. 1984. №62. S. 27-95
303. Swoboda W. Warna 1444. Kraków, 1994. 71 s.
304. Szweda A. Dokumenty pokoju brzeskiego z 31 grudnia 1435 – wprowadzenie do tematu (po polsku, litewsku, summary) // *Pabaisko mūšis ir jo epocha. Straipsnių rinkynys*. Vilnius, 2017. P. 69-90
305. Tomasz Pirawskiego Relatio status Almae Archidioecesis Leopoliensis. Wyd. K. J. Heck. Lwów, 1893. 206 s. (Materiały Historyczne).
306. Trajdos T. Biskupi prawosławni w monarchii Jagiełły // *Nasza Przeszłość*. 1986. T. 66. S. 107-157

307. Trajdos T. Karmelici we Lwowie w XV wieku // *Przegląd Historyczny*. 1996. T. 87. №3. S. 497-513
308. Trajdos T. Kościół Katolicki na ziemiach ruskich Korony i Litwy za panowania Władysława II Jagiełły (1386–1434). Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1983. 330 s.
309. Trajdos T. Parafie katolickie na średniowiecznym Podolu // *Україна в Центральній-Східній Європі*. 2003. Вип. 3. С. 101-116
310. Trajdos T. Polityka króla Władysława II Jagiełły wobec kościoła katolickiego na ziemiach ruskich Królestwa Polskiego i Wielkiego księstwa Litewskiego // *Zeszyty naukowe uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace historyczne*. 2014. 141. Z. 2. S. 315-337
311. Tylus S. Fundacje kościołów parafialnych w średniowiecznej archidiecezji lwowskiej. Lublin, 1999. 284 s.
312. Weiss A. Biskupstwa bezpośrednio zależne od Stolicy Apostolskiej w średniowiecznej Europie. Lublin, 1992. 349 s.
313. Whelan M. Dances, dragons, and a pagan queen: Sigismund of Luxemburg and the publicising of the Ottoman Turkish threat // *The Crusade in the Fifteenth Century: Converging and Competing Cultures*. Ed. N. Housley. Abingdon, 2016. P. 49-63
314. Wilamowski M. Familia dworska Piotra i Andrzeja Odrowążów Sprowskich, wojewodów i starostów ruskich // *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*. Red. K. Ożóg, S. Szczur. Kraków, 2000. S. 273-322
315. Wiśniowski E. Bilans Średniowiecza (1450–1525) // *Chrześcijaństwo w Polsce. Zarys przemian 966 – 1945*. Red. J. Kłoczowski. Lublin, 1992. T. 1. S. 151-180
316. Zacour N. P., Hazard H. W. The impact of the Crusades on Europe. Madison-Wisconsin, 1989. 703 p. (A History of the Crusades. Vol. VI)

317. Zachariasiewicz F. Historia Metropolitalnej Kapituły Lwowskiej obrządku łacińskiego, tudzież wiadomość o kanoniach tamecznych z biegiem czasu założonych, nareszcie wykaz Prałatów i Kanoników tejże Kapituły od roku 1429 do roku 1830 // *Przyjaciel chrześcijańskiej prawdy*. 1838. R. 6. Z. 3. S. 125-138
318. Zachariasiewicz F. Początki katedralnego kościoła obrządku łacińskiego we Lwowie // *Czasopism naukowy księgozbioru publicznego, imienia Ossolońskich*. 1829. Z. 4. S. 78-90
319. Zielonka A.-E. Z dziejów Chrześcijaństwa w Mołdawii i na Bukowinie do XX wieku // *Nasza Przeszłość*. 2013. T. 120. S. 185-222

Інтернет ресурси

320. Глава УГКЦ з єпископами Синоду УГКЦ розпочали візит до Флоренції. [Електронний ресурс]. URL: http://news.ugcc.ua/photo/glava_ugkts_z_iepiskopami_sinodu_ugkts_rozpoznali_v%D1%96zit_do_florents%D1%96i_87316.html (дата звернення: 07.11.2019).
321. Івашко Р. В. Про що розповіла булла папи Євганія IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2018/01/24/папа-євгеній-4-булла-константинополь-х/> (дата звернення: 09.01.2019).
322. Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.). Упор. М. М. Капраль. 2-ге вид. (електронний варіант). Львів, 2010. 544 с. (“Львівські історичні пам’ятки”. Т. 1). URL: <http://archeos.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/Привілеї-міста-Львова.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).

323. Мартинів М. Шукаючи замок князя Лева. [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/72624> (дата звернення: 18.03.2019).
324. Никифорівський літопис. [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/psrl3235/lytov15.htm> (дата звернення: 06.03.2019).
325. Отець Степан Сус призначений єпископом Курії Верховного Архієпископа УГКЦ. [Електронний ресурс]. URL: http://news.ugcc.ua/news/otets_stepan_sus_priznacheniy_iepiskopom_kur%D1%96i_verhovnogo_arhiiepiskopa_ugkts_87925.html (дата звернення: 20.11.2019).
326. Парафія митрополичої базиліки Успіння Персвятої Діви Марії у Львові. Історичний нарис собору. [Електронний ресурс]. URL: http://lwowskabazylika.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1&Itemid=3&lang=uk (дата звернення: 21.01.2019).
327. Підлуцький О. Король-лицар, який має аж два саркофаги, але лежить невідомо де. [Електронний ресурс]. URL: https://dt.ua/SOCIETY/_korol-litsar,_yakiy_mae_azh_dva_sarkofagi,_ale_lezhit_nevidomo_de.html (дата звернення: 13.02.2019).
328. Пл. Ринок, 09 – Колишня кам'яниця архієпископів. [Електронний ресурс]. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/rynok-9/> (дата звернення: 10.03.2019).
329. Супральський літопис. [Електронний ресурс]. URL: <http://litopys.org.ua/psrl3235/lytov16.htm> (дата звернення: 05.03.2019).
330. Томос. Повний текст українською. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2614225-tomos-povnij-tekst-ukrainskou.html> (дата звернення: 27.11.2019).

331. Унікальні документи Національного архівного фонду. [Електронний ресурс]. URL: https://archives.gov.ua/?s&uniq=1&fbclid=IwAR0Uep8LqdBGino5QGLzdfWaRvR_0pfu11apg__EA9qXxzh9JG2ohrbAkBw (дата звернення: 02.04.2020).
332. Хмільовський М. Чи спроможемося на «святість об'єднаного божого люду», чи поведемося на «черговий український рекорд Гіннеса». [Електронний ресурс]. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/45844/ (дата звернення: 06.02.2019).
333. Центральний державний історичний архів України. [Електронний ресурс]. URL: <https://tsdial.archives.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2019).
334. Церква Успіння Пресвятої Богородиці у Страдчі. [Електронний ресурс]. URL: <https://pilgrimage.in.ua/tserkva-uspinnya-presvyatoji-bohorodytsi-u-stradchi/> (дата звернення: 11.01.2019).
335. Archiwum Warszawskie Radziwiłłów. [Електронний ресурс]. URL: https://cdiak.archives.gov.ua/baza_rech_pol/Data/PL_AGAD_354.xml (дата звернення: 21.10.2019).
336. Bánlaky J. A magyar nemzet hadtörténelme. 10. A Hunyadiak kora. Hunyadi János (1437–1456). 4. A várnai hadjárat 1444-ben. a) Események a várnai czatáig. 65. [Електронний ресурс]. URL: <https://mek.oszk.hu/09400/09477/html/0010/752.html> (дата звернення: 16.12.2019).
337. e-codices Virtual Manuscript Library of Switzerland. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.e-codices.unifr.ch/en> (дата звернення: 08.11.2019).

338. Europeana. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.europeana.eu/portal/en> (дата звернення: 17.10.2019).
339. Gallica. [Електонний ресурс]. URL: <https://gallica.bnf.fr/> (дата звернення: 15.01.2019).
340. Jan Długosz. Roczniki czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego. Annales seu Cronicae incliti Regni Polonia. [Електронний ресурс]. URL: <https://dlugosz.polona.pl/pl/> (дата звернення: 24.01.2019).
341. Joint Declaration of Pope Francis and Patriarch Kirill of Moscow and All Russia. [Електронний ресурс]. URL: http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2016/february/documents/papa-francesco_20160212_dichiarazione-comune-kirill.html (дата звернення: 20.12.2019).
342. Kiryk F. Jan Odrowąż ze Sprowy h. Odrowąż. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-odrowaz-ze-sprowy-zm-1450-arcybiskup-lwowski> (дата звернення: 15.11.2017).
343. Kiryk F. Mikołaj Próchnicki h. Korczak (brak danych–1479). [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/mikolaj-prochnicki-h-korczak> (дата звернення: 24.10.2018).
344. Kroll P. Pierwsze polsko-tureckie kontakty dyplomatyczne. Poselstwo Jakuba Skarbka. [Електронний ресурс]. URL: https://www.wilanow-palac.pl/pierwsze_polsko_tureckie_kontakty_dyplomatyczne_poselstwo_jakuba_skarbka.html (дата звернення: 03.10.2018).
345. Kurtyka J. Jan Rzeszowski h. Półkozic. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jan-rzeszowski-h-polkozic> (дата звернення: 12.04.2017).

346. Metrica Regni Poloniae Digitalis. [Электронный ресурс]. URL: <https://agad.g-ov.pl/metrykalia.html> (дата звернення: 15.05.2019).
347. Mittelalterliche Handschriften in Österreich. [Электронный ресурс]. URL: <https://www.manuscripta.at/> (дата звернення: 03.09.2019).
348. Park-museum of military friendship 1444 “Wladislaw Warnenchik”. [Электронный ресурс]. URL: http://www.varnenchikmuseum.com/Eng/Istoria/Istoria_na_muzeq.html (дата звернення: 05.09.2018).
349. Pergamentų skaitmeninių vaizdų archyvas. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.mab.lt/pergamentai/Kolekcija/> (дата звернення: 12.12.2017).
350. Riksarkivet. [Электронный ресурс]. URL: <https://sok.riksarkivet.se/?Sokord=&f=True&EndastDigitaliserat=false&Fritext=&Namn=&Ort=&DatumFran=&DatumTill=&AvanceradSok=True> (дата звернення: 24.05.2018).
351. 1419 7 15 Rep. 5791. Pakkens №2695-с. [Электронный ресурс]. URL: https://www.sa.dk/daisy/fysiske_enheder_detaljer?a=&b=ny+kro+r%C3%A6k&c=&d=1&e=2019&f=&g=&h=&ngid=&ngnid=&heid=98407&henid=98407&epid=3670929&faid=11&meid=5176428&m2rid=7546688&side=1&sort=&dir=&gsc=&int=&ep=&es=&ed (дата звернення: 15.03.2018).
352. Sensi M. “Il Giubileo viaggio nella storia - Gli Anni Santi del 1423 e 1450”. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.vatican.va/jubilee_2000/pilgrim/documents/ju_gp_06042000_p-7_it.html (дата звернення: 07.02.2020).
353. The Malbork Castle. [Электронный ресурс]. URL: <http://www.zamek.malbork.pl/en> (дата звернення: 02.05.2019).

354. The National Museum in Krakow. [Электронный ресурс]. URL: <https://cyfrowe.mnk.pl/dlibra/> (дата звернення: 18.04.2019).
355. The New York Public Library Digital Collections. [Электронный ресурс]. URL: <https://digitalcollections.nypl.org/> (дата звернення: 14.03.2019).
356. Tworek M. Filippo Buonacorsi (Callimachus). [Электронный ресурс]. URL: www.repertoriumpomponianum.it/pomponiani/buonacorsi_filippo.htm (дата звернення 07.02.2019).
357. Vatican Library. [Электронный ресурс]. URL: <https://digi.vatlib.it/> (дата звернення: 10.01.2019).
358. Zbiór Dokumentów Pergaminowych AGAD. [Электронный ресурс]. URL: http://agad.gov.pl/?page_id=448 (дата звернення: 20.12.2018).

ДОДАТКИ

Додаток №1

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Івашко Р. В. Владислав Абрагам – дослідник історії Львівського латинського архієпископства // *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2017. Вип. 18. С. 165-179
2. Івашко Р. В. Ставлення до «схизматиків» у Львівській латинській архідієцезії напередодні Флорентійської унії // *Східноєвропейський історичний вісник*. 2018. Вип. 6. С. 15-21
3. Івашко Р. В. Ювілейний рік середини XV століття у Короні Польській // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. 2018. Вип. 3(138). С. 15-19
4. Івашко Р. В. Визначення права світської інвеститури на теренах спадщини Романовичів у 1412 р. // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Гуманітарні науки*. 2018. Вип. 15. С. 19-24
5. Ivashko R. The Historical Value of the Indulgence of 1436 Issued by the Council of Basel // *Schweizerische Zeitschrift für Religions- und Kulturgeschichte*. 2020. Vol. 114. P. 229-236

6. Ivashko R. The early history of the Roman Catholic parish in Bibrka // *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska. Sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis*. 2020. №5. P. 123-131

Публікації, які додатково відображають результати дослідження і засвідчують його апробацію:

7. Івашко Р. В. Становлення Римо-католицької єпископської та митрополичої катедр у королівстві Русі в середині XIV – на початку XV століття // *Княжа доба: історія і культура*. 2014. Вип. 8. С. 326-338

8. Івашко Р. В. Політико-правове значення Єдлінсько-краківського привілею для Русі // *Аннали юридичної історії*. 2018. Т. 2. №1-2. С. 144-148

9. Івашко Р. В. Антична традиція і хрестовий похід на порятунок Константинополя (1443–1445) // *Ver Kyivians: Античне суспільство та його цивілізаційна спадщина. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2018. С. 54

10. Івашко Р. В. Про що розповіла булла папи Євгенія IV. [Електронний ресурс]. URL: <https://lvivmedievalclub.wordpress.com/2018/01/24/папа-євгеній-4-булла-константинополь-х/> (дата звернення: 09.01.2019).

11. Івашко Р. В. Контroversійні рішення Базельського собору // *Ver Kyivians: Суспільства середньовічного та раннього нового часу і їх цивілізаційна спадщина. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2019. С. 72-73

12. Івашко Р. В. Єпископат Львівської митрополії і військові конфлікти першої третини XV ст. // *VI Міжнародна наукова конференція*

“Україна і Велике князівство Литовське в XIV–XVIII ст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини в загальноєвропейському вимірі”. Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 18 – 21 вересня 2019 р. Програма та тези доповідей. Київ–Кам’янець-Подільський, 2019. С. 46-48

13. Івашко Р. В. Єпископат Львівської латинської митрополії і військові конфлікти першої третини XV століття // *Українсько-угорські етюди*. 2019. Вип. 3. С. 277-286

14. Ivashko R. The bishops of the Latin Metropolitanate of Lviv in military conflicts on the eve of the Florentine Union // *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. 2019. Т. 5. Р. 15-27

15. Івашко Р. В. Історія Львівської архідієцезії в контексті хроніки Яна Длугоша // *Ver Kyiviens: Історик та його час. Абстракти доповідей та програма Міжнародної наукової конференції*. К., 2020. С. 78-79

СЛОВНИК ЦЕРКОВНО-ІСТОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

Вселенські собори (грец. Σύνοδοι Οικουμενικαί) – загальні зібрання ієрархів та духовенства Церкви від Першого (325 р.) до Другого (787 р.) Нікейського соборів, визнані Папою Римським та патріархами Константинополя, Александрії, Антіохії та Єрусалиму для вирішення найважливіших богословських проблем.

Грецька Церква (від гр. κυριον – Господній дім) – спільнота вірян, яка дотримувалась відповідного обряду, очільником якої був патріарх Константинополя.

Єресь (від грец. αἵρεσις – напрямок, вчення) – абсолютизація частини богословської істини з нанесенням шкоди її повноті.

Західне християнство (лат. occidentis – захід) – спільнота вірних, сукупність обрядів та традицій Латинської Церкви та передреформаційних рухів.

Латинська Церква (лат. Ecclesia Latina) – спільнота вірян, що перебуває у повному спілкуванні з Папою Римським, дотримуючись західного обряду.

Львівська латинська архієпархія (від давньогрец. διοίκησις – управління) – головна дієцезія з катедрою у Львові в межах однієї митрополії, церковної провінції, поміж дієцезіями з катедрами в Перемишлі, Холмі, Луцьку, Баї, Кам'янці та Києві.

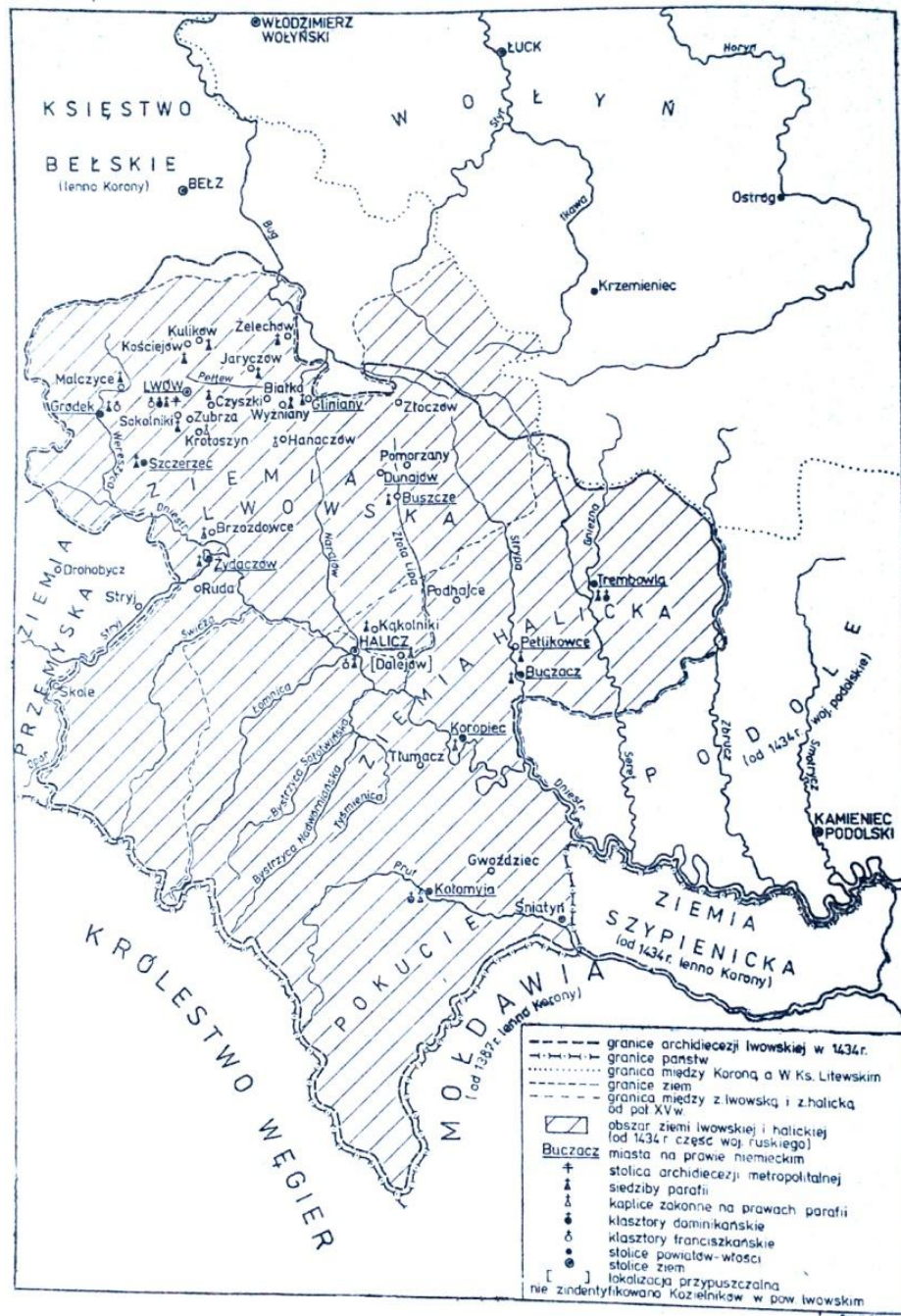
Східне християнство (лат. oriens – схід) – у вузькому розумінні сукупність християнських традицій в межах олександрійського,

вірменського, візантійського (грецького), західно- та східносірійського обрядів, та відповідних церковних сімей.

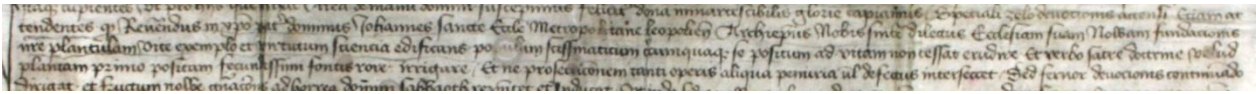
Схизматики (від давньогрец. σχίσμα – розкол) – у вузькому значенні середньовічна назва християн, які дотримувались східного обряду.

Християни латинського (західного) обряду (від лат. *latinus* – ясний, прямий, житель Лаціо) – у вузькому розумінні релігійна спільнота вірян, що перебувала у повному спілкуванні з Папою Римським.

Християни грецького (східного) обряду (від давньогрец. Γραικός – ім'я міфічного героя) – у вузькому розумінні релігійна спільнота вірян, що підпорядковувалась патріарху Константинополя.

Карта Львівської архидієцезії 1434 р. з книги кс. Юзефа Крентоша “Organizacja Archidiecezji Lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 roku”, S. 218

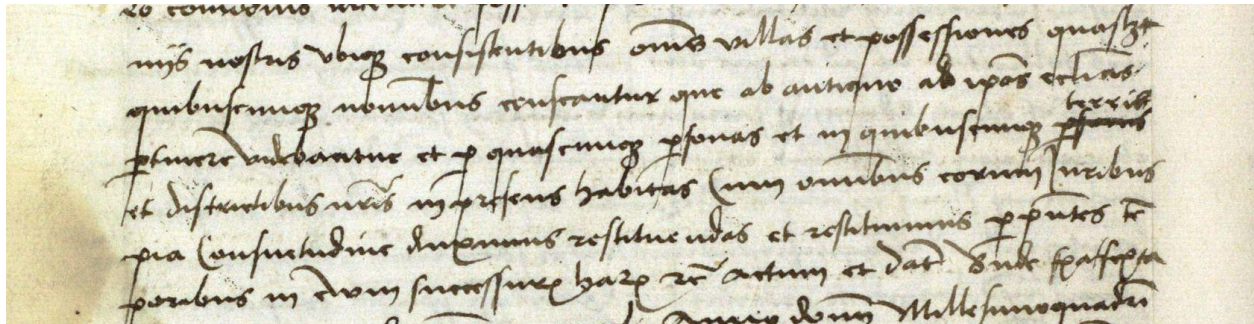

Витяг із дарчої грамоти короля Владислава II Ягайла від 23 листопада 1429 р. згідно зі змістом якої фондовано капітулу при Латинському катедральному соборі у Львові, де вказано, що Львівський архієпископ Ян Жешовський безупинно навчав східних християн:

...*Reverendus in Christo Pater Dominus Johannes Sancte Ecclesie Metropolitanæ Leopoliensis Archiepiscopus, Nobis sincere dilectus Ecclesiam suam Novam foundationis | nostre plantulam vite exemplo ac virtutum sciencia edificans, populum schismaticum circumquaque se positum ad vitam non cessat erudire, et verbo sacre doctrine velut | plantam primo positam secundissimi fontis rore irrigare...*

...вельмишановний у Христі панотець Ян, архієпископ святої митрополічної Львівської Церкви, нами щиро вибраний, свою Церкву, нову фундацію нашого саджанця прикладом життя та наукою про чесноти розбудовуючи, люд “відщеплений” розташований навколо себе до життя не перестав наставляти, і словом священного вчення як спочатку посажену рослину слідом зрошувати...

Дарча грамота короля Владислава II кафедральному костелу у м. Львові на право користування дрогобицькими жупами, прибуток з яких призначається на утримання 10 каноніків цього ж костелу // ЦДІАЛ. Ф. 131. Оп. 1. Спр. 87. Арк. 1

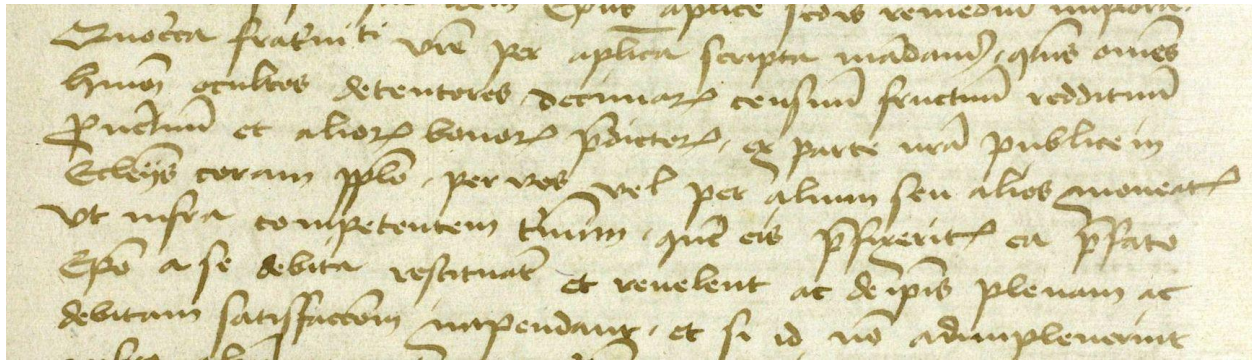
Витяг з грамоти короля Владислав III від 22 березня 1443 р. про відновлення та непорушність володінь парафій східного обряду на рівні з латинськими передусім у Руському та Подільському воєводствах на основі постанов Флорентійської унії:

...omnes villas et possessiones quaslibet, | quibuscunque nominibus censantur, que ab antiquo ad ipsas ecclesias | pertinere videbantur et per quascunque personas et in quibuscunque terris | et districtibus nostris in presens habitas cum omnibus eorum juribus, | pia mansuetudine duximus restituendas, et restituimus per presentes tem|poribus in evum successuris...

...усі маєтки та будь-які володіння, яких б не записаних назв, які від давності до цих церков [Руських] належати вважалися та у яких б не осіб та яких б не землях та округах наших тепер залишаються з усіма їх правами, з благочестивої лагідності розпоряджаємося відновити, та відновлюємо у відповідний час на віки...

Wladicam et ritus Graeci populorum in Russia // AGAD. Zesp. № 4: Metryka Koronna. Ser. № 1. Sygn. 20. P. 227v

Витяг з доручення папи Пія II від 11 вересня 1458 р. львівському архієпископу Гжегожу з Сянока та перемишльському єпископу Міколаю з Блажейова вирішити проблему відшкодування втрат Галицької катедри східного обряду:

...fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus omnes | huiusmodi occultos detentores decimarum, censuum, fructuum, reddituum, | proventuum et aliorum bonorum predictorum, ex parte nostra publice in | ecclesiis coram populo per vos vel per alium seu alios moneatis, | ut infra competentem terminum, quem eis prefixeritis, ea prefato | episcopo a se debita restituant et revelent ac de ipsis plenam ac | debitam satisfactionem impendant...

...вашому братерству через апостольське письмове розпорядження доручаємо, досі усіх такого роду таємних власників десятин, податків, прибутків, надходжень, врожаїв та інших вказаних вище дібр, офіційно від нашого імені в церквах перед людьми через вас або іншого або інших попередити, що протягом встановленого терміну, який їм встановите, вищевказаному владиці [Макарію] погасять та розкриють борги та від себе повне та належне принесуть вибачення...

Litterae Pii episcopi ad Archiepiscopi et Episcopi Premisliensis // AGAD. Zesp. №4. Ser. №1. MK. Sygn. 11. P. 188